This document is an historical remnant. It belongs to the collection Skeptron Web Archive (included in Donald Broady's archive) that mirrors parts of the public Skeptron web site as it appeared on 31 December 2019, containing material from the research group Sociology of Education and Culture (SEC) and the research programme Digital Literature (DL). The contents and file names are unchanged while character and layout encoding of older pages has been updated for technical reasons. Most links are dead. A number of documents of negligible historical interest as well as the collaborators' personal pages are omitted.

The site's internet address was since Summer 1993 www.nada.kth.se/~broady/
and since 2006 www.skeptron.uu.se/broady/sec/.

Detta dokument är tillgängligt från sidan
www.skeptron.ilu.uu.se/broady/uv/

Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet

Inventering våren 2003 på uppdrag av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden

Ida Lidegran och Donald Broady

Uppsala universitet
27 maj 2003

Förord

Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens arbetsutskott beslöt vid sitt sammanträde den 3 september 2002 att låta företa en inventering av ”tidigare och pågående forskning av relevans för lärarutbildningsområdet”. Resultatet presenteras här. Arbetsfördelningen oss emellan har inneburit att DB och IL gemensamt planerat inventeringen, att IL haft huvud ansvaret för insamlingen och för förteckningen av projekt och avhandlingar m.m. och att DB skrivit det inledande avsnittet ”Utbildningsvetenskap i Uppsala”.

Uppsala i maj 2003

Ida Lidegran
Doktorand i pedagogik

Donald Broady
Professor i pedagogik

Innehåll

Utbildningsvetenskap i Uppsala 7
Vad är utbildningsvetenskap? 7
Tillvägagångssätt 8
Avgränsningar och begränsningar 9
Några resultat 10
Många institutioner och ämnen 11
Ett osynligt område 12
Tyngdpunkter 12
En hel del forskning av direkt praktisk relevans 13
Luckor 14
Brist på direkt yrkesanknuten forskning 14
Klent med ämnesdidaktik 15
Undervisningskonsten förtjänar mer utrymme 16
Potentialer 16
En jämförelse med Utbildningsvetenskapliga kommitténs medelstilldelning 16
Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet 18
Teologiska fakulteten 18
Teologiska institutionen 18
Juridiska fakulteten 22
Juridiska institutionen 22
Historisk-filosofiska fakulteten 25
Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier 25
Institutionen för arkeologi och antik historia 25
Filosofiska institutionen 26
Historiska institutionen 27
Institutionen för idé- och lärdomshistoria 31
Konstvetenskapliga institutionen 34
Institutionen för kulturantropologi och etnologi 35
Litteraturvetenskapliga institutionen 36
Institutionen för musikvetenskap 38
Centrum för multietnisk forskning 38
Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord 38
Språkvetenskapliga fakulteten 39
Engelska institutionen 39
Finsk- urgiska institutionen 39
Institutionen för klassiska språk 40
Institutionen för lingvistik 40
Institutionen för nordiska språk 43
Romanska institutionen 45
Slaviska institutionen 46
Tyska institutionen 46
Svenskas institutet för nordamerikastudier (SINAS) 46
Samhällsvetenskapliga fakulteten 47
Institutionen för freds- och konfliktforskning 47
Företagsekonomiska institutionen 47
Institutionen för hushållsvetenskap (IHV) 49
Institutionen för informationsvetenskap 50
Kulturgeografiska institutionen 51
Nationalekonomiska institutionen 51
Pedagogiska institutionen 54

Institutionen för psykologi ... 61
Sociologiska institutionen ... 64
Statsvetenskapliga institutionen ... 65
Utbildningsvetenskapliga fakulteten ... 67
Institutionen för lärarutbildning ... 67
Medicinska vetenskapsområdet ... 88
Medicinska fakulteten ... 88
Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap ... 88
Institutionen för kvinnors och barns hälsa ... 89
Institutionen för medicinska vetenskaper ... 89
Institutionen för neurovetenskap ... 89
Centrum för klinisk medicinsk forskning ... 92
Teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet ... 93
Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten ... 93
Matematisk-datavetenskapliga sektionen ... 93
Institutionen för informationsteknologi ... 93
Matematiska institutionen ... 97
Fysiska sektionen ... 99
Fysiska institutionen ... 99
Biologiska sektionen ... 101
Centrum för bioinformatik ... 101
Fakultetsövergripande enheter ... 102
Centrum för genusvetenskap ... 102
Kollegiet för samhällsforskning (SCASSS) ... 102
Uppsala Learning Lab ... 102
Projektbeskrivningar, projekt finansierade av Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté ... 105
Avhandlingar av utbildningsvetenskaplig relevans framlagda vid Uppsala universitet 1997-2003 ... 112
Arkeologi ... 112
Engelska ... 112
Estetik ... 112
Fysik ... 112
Företagsekonomi ... 112
Historia ... 112
Hushållsvetenskap ... 112
Idé- och lärdomshistoria ... 113
Juridik ... 113
Klassiska språk ... 113
Konstvetenskap ... 113
Kulturantropologi och etnologi ... 113
Kulturgeografi ... 113
Kvinnors och barns hälsa ... 113
Litteraturvetenskap ... 113
Medicinska vetenskaper ... 114
Musikvetenskap ... 114
Nationalekonomi ... 114
Neurovetenskap ... 114
Nordiska språk ... 114

Pedagogik 114
Psykologi 116
Romanska språk 116
Sociologi 116
Statsvetenskap 116
Teologi 116
Vårdvetenskap 116
Tabeller och diagram 118
Tabell 1: Finansiärer, pågående projekt 118
Tabell 2. Projekt finansierade av Vetenskapsrådet 119
Tabell 3. Projekt finansierade av Riksbankens Jubileumsfond 120
Diagram 1. Pågående forskning 121
Tabell 4: Avhandlingarnas fördelning på fakulteter och institutioner 122

Utbildningsvetenskap i Uppsala

Vad är utbildningsvetenskap?

Det brukar sägas att lärarutbildningarna saknar forskningsöverbyggnad. I Uppsala är det inte sant. Inom många ämnen och vid en lång rad av universitetets institutioner pågår forskning och forskarutbildning som tillsammantagna utgör en sådan överbyggnad. Den inventering som här redovisas är ett första försök att ge en bild därav.

Runtom på olika lärosäten i Sverige pågår just nu diskussioner om vad ”utbildningsvetenskap” vill säga. Att området blivit så aktuellt beror bland annat på tillkomsten i mars 2001 av en utbildningsvetenskaplig kommitté inom Vetenskapsrådet och denna kommittés jämförelsevis omfattande medelstilldelning till utbildningsvetenskaplig forskning (16 mkr beviljade för år 2001, 68 mkr för år 2002 och 106 mkr för år 2003). En annan viktig faktor är att universiteten blivit ålagda att inrätta särskilda organ med fakultetsnämnds befogenheter som ansvarar för forskning och forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningarna. Sådana organisatoriska åtgärder och tillflödet av nya forskningsmedel -- också från andra finansiärer än Vetenskapsrådet -- står i samklang med den enighet som råder på den politiska nivån om att landets lärarutbildningar äntligen skall få en rejäl forskningsöverbyggnad och att mer forskning om utbildningsproblem behövs.

I Uppsala har den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden enats om en bred definition av utbildningsvetenskap:

> UVF-nämnden väljer att se utbildningsvetenskap som en bred samlingsbenämning för den forskning inom en rad olika ämnen i högskolan som ägnas – eller skulle kunna ägnas – åt bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande. Åtminstone i princip har utbildningsvetenskap därmed en plats vid universitetets alla vetenskapsområden, fakulteter och institutioner, och är på samma gång – med sitt uttalade fokus på skola och samhälle – djupt engagerad i en praktik utanför universitetet.[1]

Samma breda uppfattning om utbildningsvetenskap återfinns i den utredning *Utbildningsvetenskap - ett begrepp och dess sammanhang*, som Ulf P. Lundgren och Karin Fransson nyligen genomfört på uppdrag av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté. Efter en genomgång av hur begreppet utbildningsvetenskap vuxit fram drar författarna slutsatsen att det finns ”en tydlig huvudtendens att utbildningsvetenskap formar ett samlingsbegrepp, som innesluter olika inriktningar av forskning om utbildning”.[2]

En sådan generös uppfattning om utbildningsvetenskap har väglett oss i inventeringen. Ett stort och forskningsintensivt universitet som det i Uppsala, med dess mångfald av forskningstraditioner, ämnen och institutioner och en rik repertoar av forskarutbildningar, har all anledning att tillvarata de möjligheter som en dylik bred uppfattning om utbildningsvetenskap erbjuder. Utbildningsvetenskapliga inslag kan ge värdefulla tillskott till forskningen och forskarutbildningen i många av universitets ämnen och vid många av dess institutioner. Omvänt utgör dessa starka forskningsmiljöer grunden för utvecklingen av en

[1] Program för forskning och forskarutbildning vid Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden 2002–2004, Forskningsprogram 2002-03-26, reviderat 2002-04-25, s. 6. Denna definition av utbildningsvetenskap stämmer överens med den som universitetets professorer i pedagogik, övriga handledare i pedagogik, forskningsledarna vid Institutionen för lärarutbildning samt Utbildningsvetenskapliga doktorandrådet och doktorandföreningen i pedagogik ställt sig bakom, se Handledarkollegiet i pedagogik: *Om utbildningsvetenskap och forskarutbildning. Skrivelse till Utbildningsvetenskaplig fakultetsnämnd 18 jan 2002*.

[2] Lundgren, Ulf P. & Karin Fransson: *Utbildningsvetenskap - ett begrepp och dess sammanhang*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003.

utbildningsvetenskap som således inte skall uppfattas som en egen disciplin eller specialitet utan som en paraplybenämning för forskning om bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande, oavsett ämnes-, fakultets- och institutionstillhörighet.

Tillvägagångssätt

Inventeringen genomfördes under perioden november 2002--mars 2003. Vi började med att samla in de uppgifter som finns tillgängliga på institutionernas webbsidor och försökte den vägen finna fram till all information som föreföll att beröra relevant forskning. Institutionernas webbsidor skiljer sig åt men vanligen finns något slags presentationer av forskningsinriktningar, forskningsprojekt och avhandlingsarbeten.

Att information ofta saknas om huruvida projekten är avslutade eller fortfarande pågår vållar inga större problem eftersom förekomsten av projekt, pågående såväl som avslutade, säger något om forskningstraditioner och intresseområden vid institutionen. Värre är när väsentlig information helt och hållet saknas på webben. Upplysningar om avhandlingsarbeten är på många håll fragmentarisk eller obefintlig.

I nästa steg skickade vi sammanställningar av den information vi funnit på webben till samtliga institutioners prefekter och bad om korrigeringar, tillägg, strykningar och kommentarer. Utskicket gick även till några andra enheter inom universitet,[3] och resulterade i mejlkontakter med bortåt femtio institutioner och enheter. Med deras bistånd kunde beskrivningarna kompletteras och korrigeras.

Vidare har vi försökt spåra avhandlingar av utbildningsvetenskaplig relevans och vid behov kontaktat doktoranderna. Vi föreställer oss att avhandlingsarbeten är en hygglig indikator på omfattningen av och inriktningen hos den utbildningsvetenskap som förekommer vid universitetet. Vi har nöjt oss med de avhandlingar som lagts fram från och med 1997 samt pågående avhandlingsarbeten. En viktig källa har varit Uppsala universitets avhandlingssökbas som innehåller abstracts, med ledning av vilka vi försökt sålla fram avhandlingar med utbildningsvetenskaplig relevans. [4] Om pågående avhandlingsarbeten har det ofta gått att hitta upplysningar via institutionernas webbplatser. De doktorander vilkas pågående avhandlingarbete inte presenteras närmare på webben har vi bett om en kort sammanfattning. Ett trettiotal doktorander hörsammade denna uppmaning.

Vad gäller externfinansierade projekt och lärarnas och forskarnas övriga (dvs. i huvudsak med fakultetsmedel finansierade) forskning har som nämnts det som låter sig utläsas på webben kompletterats med mejlkontakter. Vi har också utnyttjat Vetenskapsrådets projektdatabas samt den på webben tillgängliga (f.n. ofullständiga) informationen om av Riksbankens Jubileumsfond finansierade projekt, på jakt efter de projekt av utbildningsvetenskaplig relevans som med medel från dessa två tongivande finansiärer bedrivs vid Uppsala universitet. [5]

Vi har av olika skäl funnit det nödvändigt att besöka Fysiska institutionen, Nationalekonomiska institutionen, Psykologiska institutionen och Institutionen för informationsteknologi. Eftersom webbinformation saknades om om den fysikdidaktiska forskningen vid Fysiska institutionen valde vi att besöka professor Cedric Linder som innehar professuren i fysikundervisningens didaktik. Denna professur, till vilken också en del andra forskningsresurser är knutna, är unik. Det finns ingen annan i Sverige med den inriktningen. Att det vid Nationalekonomiska institutionen pågick så många projekt av utbildningsvetenskaplig karaktär var en överraskning för oss, och för att få veta mer besökte vi professor Per-Anders Edin, som bland annat kunde berätta att forskning om utbildning fått ett tydligt uppsving bland nationalekonomer i många länder. Att ett besök hos professor Bo Ekehammar vid Psykologiska institutionen behövdes berodde dels på att psykologi som universitetsämne vuxit fram inom ramen för

[3] Nämligen Centrum för handikappforskning, Centrum för genusvetenskap, Kollegiet för utvecklingsstudier, Centrum för miljö- och utvecklingsstudier, Kollegiet för samhällsforskning och Uppsala Learning Lab.

[4] I Uppsala universitets avhandlingssökbas förtecknas avhandlingar från 1998 och framåt, jämte en del avhandlingar från 1997. Databasen innehåller sammanlagt 1 859 titlar med tillhörande abstracts. I sökningarna har vi främst utnyttjat sökorden utbildning, skol, undervisning, didaktik, bildning, inlärning, lärande, student, elev, education, teach, school, learning, didactic, student, pupil.

[5] http://vrproj.vr.se/ samt www.rj.se.

ämnet pedagogik,[6] varför det finns historiska skäl att fråga hur mycket utbildningsvetenskap som lever kvar inom psykologiämnet, dels på att forskningspresentationerna på institutionens webbplats inte är helt lätta för lekmän att förstå. Vid Institutionen för informationsteknologi, som för oss var intressant som en institution inom det teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet med en hel del didaktikverksamheter, besökte vi professor Michael Thuné, univ.lektor Mats Daniels och doktoranden Anna Eckerdal.

Pedagogiska institutionen och Institutionen för lärarutbildning intar en särställning eftersom så gott som all forskning och forskarutbildning där har otvetydig utbildningsvetenskaplig relevans. Därför får dessa två institutioner större utrymme än andra i presentationen nedan. För att samla in informationen vände vi oss direkt till de forskningsansvariga i stället för att ta omvägen över prefekterna.[7]

Slutligen har vi kontaktat och erhållit information från ämnesföreträdare i Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden och från medlemmarna (ett fyrtiotal doktorander i ett antal olika ämnen) av Utbildningsvetenskapliga doktorandrådet[8].

Avgränsningar och begränsningar

Vi har säkerligen inte funnit all forskning som borde ha varit med och somligt i förteckningen nedan kunde kanske ha strukits. Det är svårt att dra gränsen mellan projekt eller avhandlingsarbeten med och utan utbildningsvetenskaplig relevans. Vår princip har varit att hellre fria än fälla, dvs. att hellre ta med ett projekt eller avhandlingsarbete för mycket än ett för lite. Siffrorna nedan om antal projekt, antal avhandlingar etc. skall inte uppfattas som exakta mått utan som fingervisningar.

Inom några forskningsområden som är väl utvecklade i Uppsala är avgränsningsproblemen särskilt svåra. Det gäller studier av lärdomshistoria, vetenskapshistoria, förhållandet mellan vetenskaplig kunskap och annan kunskap och så vidare. Här hat vi valt att ta med ganska många projekt och avhandlingsarbeten, bland annat med tanke på att sådant som universitetens, universitetsämnenas och skolämnenas historia är otvetydigt hör hemma under det utbildningsvetenskapliga paraplyet. Svårare är det med studier av barn och unga. Här finns ganska omfattande forskning på olika håll vid universitetet (en generalinventering kommer att ske under en konferens den 27 oktober 2003 om aktuell forskning vid Uppsala universitet om barn och ungdom), men i dessa tider då utbildningsforskare studerar allt från *emergent literacy* till livslångt lärande förefaller det godtyckligt att utgå från att alla studier av tioåringar har mer utbildningsvetenskaplig relevans än studier av treåringar eller fyrtioåringar. Därför har vi uteslutit vissa projekt och avhandlingsarbeten som handlar om barns och ungas utveckling, fritid eller liv i övrigt men förefaller sakna nämnvärd anknytning till utbildning eller lärande eller dylikt. Ett tredje svårhanterligt område är medicinska och psykologiska studier av handikappade och andra på olika sätt avvikande, exempelvis ett flertal studier av ADHD-barn som vi valt att ta med. För det fjärde kan nämnas den forskning om livsåskådningar, värdesystem och värderingsförändringar som i synnerhet teologerna arbetar med. Här har vi tagit med de flesta studierna.

Gränsdragningsproblemen inom de nämnda fyra områdena illustrerar att det finns två konkurrerande principer för hur det som är utbildningsvetenskap skall särskiljas från det som inte är utbildningsvetenskap. Den ena principen innebär att man kallar den forskning utbildningsvetenskaplig som gör att vi bättre begriper oss på bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande. Med ”vi” menas forskare, lärare, administratörer, politiker och alla andra medborgare med intresse av saken. Den andra principen innebär att de områden som är centrala i yrkesutbildningen till lärare uppfattas som utbildningsvetenskapens kärnområden. Av flera skäl föredrar vi att följa den första principen. Bland annat vore det, också för lärarutbildningarna, en fördel om deras forskningsöverbyggnad blev rikhaltigare och mer lik den som finns ovanpå, låt säga, civilingenjörs- eller läkarutbildningarna. Den teknikvetenskapliga och medicinska forskningen har ett brett register och styrs inte av vad teknologerna eller läkarkandidaterna behöver undervisas om.

---

[6] Se t.ex. den nämnda översikten Lundgren, Ulf P. & Karin Fransson: *Utbildningsvetenskap - ett begrepp och dess sammanhang.* Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003.

[7] Vid Pedagogiska institutionen professor Gunnar Berg, professor Christina Gustavsson, docent Lars Holmstrand, professor Sverker Lindblad och professor Ulla Riis, vid Institutionen för lärarutbildning till professor Donald Broady, docent Bo Johansson, professor Ulf P. Lundgren och docent Leif Östman.

[8] http://www.lararutb.uu.se/doktorand_medlemmar.html

En brist i inventeringen är att vi inte systematiskt letat efter uppgifter hos andra forskningsfinansiärer än Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond.

En annan brist är att vi inte tagit fram någon statistik rörande antalet doktorander och forskare med lärarutbildning i bagaget och deras fördelning på olika ämnen. Sådana uppgifter skulle förmodligen kasta nytt ljus över frågan om på vilket sätt lärarutbildningarna är och kan vara forskningsförberedande. Vår gissning är att det rör sig om ett ansenligt antal doktorander och forskare och vår övertygelse är att utvecklingen av lärarutbildningarnas forskningsöverbyggnad skulle bli mer framgångsrik om alla inblandade gjorde bättre bruk av den forskningsöverbyggnad som redan existerar.

Vi har inte fått fram heltäckande uppgifter om forskningsprojektens omfattning. I förteckningen nedan har mindre forskningsstöd såsom bidrag till konferensdeltagande, publiceringsbidrag eller planeringsbidrag uteslutits, men i övrigt har vi inte tagit hänsyn till omfattningen. [9] Således skall variationen i ordrikedom inte tolkas så att vissa projekt skulle vara större eller viktigare än andra. Vi har helt enkelt med så få redaktionella ingrepp som möjligt återgivit de presentationer vi funnit.

En avgränsning är att enbart verksamheter med karaktär av vetenskaplig forskning inkluderats i förteckningen nedan. Därutöver finns förstås åtskilligt pedagogiskt utvecklingsarbete och utvärderingar och liknande både inom ramen för universitetets egen undervisning och med finansiering från sektorsorgan och andra externa intressenter. Om allt sådant inkluderades skulle förteckningen svälla avsevärt, men till priset av att begreppet utbildningsvetenskap tunnas ut. I de förarbeten som ledde fram till Vetenskapsrådets satsning på utbildningsvetenskap som ett eget område betonades tydligt att samma kriterier för vetenskaplig kvalitet skall gälla som inom Vetenskapsrådets övriga områden. Åtminstone vid Uppsala universitet finns det all anledning -- och goda förutsättningar för -- att hålla fast vid denna ambition.

Ytterligare en begränsning är att vår inventering i alltför liten grad inkluderar studier av bildning, utbildning, undervisning, fostran eller lärande som finns inbäddade i forskning med annat fokus. Somligt har vi hittat, men det är inte så lätt. Det är inte självklart att en utbildningsforskare har anledning att ta del av till exempel en avhandling i arkeologi om tillverkning och spridning av flintdolkar under sen stenålder och tidig bronsålder (Apel, 2001). Men den som läser avhandlingen finner att den innehåller analyser av hur flintsmedernas kunnande förmedlas inom och monopoliseras av sociala grupper, således ett välbekant och centralt tema inom utbildningssociologin.

Den största begränsningen är nog att vi varit på jakt efter forskning och forskarutbildning som faktiskt finns. Vi säger föga om den som skulle kunna åstadkommas. En mer ambitiös inventering -- som egentligen vore av större intresse med tanke på framtida möjligheter -- skulle presentera inte bara befintliga verksamheter utan även forskningsmiljöer och forskningstraditioner inom vilka de utbildningsvetenskapliga inslagen i dag är obetydliga men skulle kunna utvecklas.

Några resultat

Resultatet av inventeringen framgår av förteckningen nedan. Avsikten har varit att ge en rimlig bild av forskningen och forskarutbildningen av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitets samtliga institutioner. För befrämjandet av detta slags forskning och forskarutbildning har utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden ett särskilt ansvar, ett ansvar som dock självfallet delas med flera fakulteter och många av universitetets institutioner. Den fortsatta diskussionen om nämndens uppgifter, om hur den utbildningsvetenskapligt inriktade forskningen och forskarutbildningen skall organiseras och genomföras, om samarbetsmöjligheter över institutions- och fakultetsgränser och så vidare förutsätter en överblick över existerande forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid universitetet, samt något slags vision för framtiden. Vi menar att inventeringen trots sina brister ger en sådan överblick och kan bidra till att visionerna inte blir alltför verklighetsfrämmande.

I den förteckning som utgör huvuddelen av denna rapport presenteras forskningsinriktningar, externfinansierade projekt, lärares och forskares övriga (dvs. framför allt med fakultetsmedel

[9] Undantaget är av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskaplig kommitté finansierade projekt för vilka vi angivit bidragens omfattning.

finansierade) forskning, avhandlingar från och med 1997, pågående avhandlingsarbeten, samt nätverk. Nedan följer en sammanfattning av resultaten.

Många institutioner och ämnen

Det mest iögonenfallande resultatet är att forskning och forskarutbildning med utbildningsvetenskaplig relevans redan i dag förekommer inom så många ämnen och vid så många av universitetets institutioner. Spännvidden är stor, från fysikdidaktik vid Fysiska institutionen till livsåskådningsstudier vid Teologiska institutionen. Samtliga fakulteter med undantag för den farmaceutiska är berörda. Utbildningsvetenskap är i allra högsta grad en institutions- och fakultetsövergripande angelägenhet.

Några siffror kan illustrera mångfalden. Vi har funnit ungefär 75 externfinansierade projekt med utbildningsvetenskaplig relevans fördelade på 19 institutioner, och därjämte ca 55 projekt till övervägande delen finansierade med fakultetsmedel. Projekt finns inom snart sagt alla fakulteter men antalet varierar kraftigt. Flest pågående projekt återfinns inom den samhällsvetenskapliga fakulteten (35 projekt), följd av den historisk-filosofiska fakulteten (32), Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden (20, vari endast projekt knutna till institutionen för lärarutbildning inräknats eftersom övriga institutioner är knutna till annan fakultet), Språkvetenskapliga fakulteten (16), Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten (12), Medicinska fakulteten (6), Teologiska fakulteten (5), Juridiska fakulteten (3). De externa finansiärer som bidragit mest är Vetenskapsrådet (Humaniora-Samhällsvetenskap samt Utbildningsvetenskap) och Riksbankens jubileumsfond.

Bland de sedan 1997 publicerade avhandlingarna vid Uppsala universitet har vi funnit 96 avhandlingar med utbildningsvetenskaplig relevans, i ämnena pedagogik (31), vårdvetenskap (9), historia (6), psykologi (4), kulturantropologi och etnologi (4), nationalekonomi (4), nordiska språk (4), sociologi (4), konstvetenskap (3), teologi (3), medicinska vetenskaper (3), litteraturvetenskap (2), företagsekonomi, (2), romanska språk (2), engelska (2), idé- och lärdomshistoria (2), samt en vardera inom ämnena arkeologi, estetik, musikvetenskap, hushållsvetenskap, statsvetenskap, juridik, kulturgeografi, klassiska språk, fysik, kvinnors och barns hälsa, och neurovetenskap.

Vi har stött på 115 pågående avhandlingsarbeten med utbildningsvetenskaplig relevans fördelade på 24 olika ämnen. De flesta hör hemma inom ämnet pedagogik (52), därnäst kommer ämnena historia (9), nordiska språk (7), informationsteknologi (5), nationalekonomi (5), idé- och lärdomshistoria (4), vårdvetenskap (4), lingvistik (3), litteraturvetenskap (3), teologi (3), sociologi (3), engelska (2), fysik (2), företagsekonomi (2), matematik (2) samt en vardera inom ämnena arkeologi, hushållsvetenskap, kulturantropologi och etnologi, kvinnors och barns hälsa, neurovetenskap, psykologi, kulturgeografi, romanska och tyska.

Ett argument för utbildningsvetenskapens expansion har varit att lärarutbildningarna behöver en forskningsöverbyggnad och att personer med lärarexamen skall beredas bättre möjligheter till forskarutbildning. I Uppsala finns goda förutsättningar för att lyckas härvidlag. När man tar del av vad som sker vid olika institutioner är det uppenbart att lärarutbildningarna i Uppsala skulle kunna använda stora delar av universitetet som sin forskningsöverbyggnad.

Det kan tilläggas att UVF-nämnden och dess föregångare (Lärarutbildningsområdets utbildnings- och forskningsnämnd) i många avseenden tagit fasta på utbildningsvetenskapens mångvetenskapliga karaktär, exempelvis när studiestöd utlysts. Dessa har kunnat sökas av studerande som var antagna eller behöriga att antas till forskarutbildning vid vilken som helst av universitetets fakulteter. LUF-nämnden bedömde dels de sökandes förmåga att klara utbildningen, dels den relevans för lärarutbildningsområdet som deras forskningsinriktning hade -- oavsett inom vilken disciplin studierna skulle bedrivas.

Ett osynligt område

När vi i samband med inventeringen hörde vi oss för vid olika institutioner möttes vi ibland av beskedet att här förekommer ingen utbildningsvetenskap. Man tänkte sig att utbildningsvetenskap måste vara detsamma som pedagogiskt utvecklingsarbete, pedagogisk utvärdering och annat i den stilen. När vi framhärdade och berättade om de bredare definitioner som tillämpas av till exempel Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté eller UVF-nämnden i Uppsala, kröp det fram att det visst fanns relevanta projekt och avhandlingsarbeten.

Av flera skäl är det önskvärt att området blir mer synligt. Lärare, forskare och doktorander och andra studenter med intresse för utbildning är utspridda över hela universitetet, i många fall utan att känna till varandra. Mer kontakter vore av värde. Dessutom borde företrädare för fler ämnen få klart för sig att de är välkomna att söka medel hos utbildningsvetenskapliga kommittén och att på annat sätt bidra till att bygga upp utbildningsvetenskapen.

Vidare är det angeläget att lärarutbildningarna gör bruk av den forskningsöverbyggnad som universitetet erbjuder. För närvarande är förbindelserna mellan yrkesutbildning och forskning alltför bräckliga och i många fall obefintliga.

För att forskningen och lärarutbildningen skall närma sig varandra krävs ansträngningar från båda håll. Inom lärarutbildningarna måste man motstå frestelsen att försöka skapa ett eget avskilt miniuniversitet, det vill säga att utnämna egna lokala experter på lingvistik eller etik eller vad det vara må i stället för att samverka med forskningsmiljöerna runtom på universitetet. Och från andra hållet måste man ta till vara den hittills inom forskningen ganska outnyttjade tillgång som lärarstudenterna och lärarutbildarna utgör. Alltför många kunniga lärarutbildare -- i skolans värld högt skattade som experter på sitt område, drivande i sina ämnesföreningar, välrenommerade läromedelsförfattare, och så vidare -- är vid universitetet hänvisade till att verka uteslutande inom grundutbildningen, vilket bland annat gör att alltför få lärarstudenter får tillfälle att stifta bekantskap med dagens forskning. Bland universitets tretusen lärarstudenter skulle fler kunna lockas in på forskarbanan eller åtminstone erbjudas att genomföra sina examensarbeten eller C- och D-uppsatser i anslutning till pågående forskning vid universitetets institutioner.

Tyngdpunkter

Det är inte förvånande att den mest omfattande utbildningsvetenskapligt inriktade forskningen och forskarutbildningen hör hemma inom ämnet Pedagogik. Därnäst följer ett drygt halvdussin ämnen med betydande inslag av utbildningsvetenskap, nämligen (utan inbördes rangordning) Företagsekonomi, Historia, Idé- och lärdomshistoria, Informationsteknologi, Lingvistik, Litteraturvetenskap, Matematik, Nordiska språk, Psykologi och Teologi. Övrig verksamhet är utspridd på ett stort antal ämnen.

Inom pedagogikämnet kan med få undantag (några studier av vårdområdet, av kulturlivet samt av arbetsliv och organisationsutveckling) all forskning kallas utbildningsvetenskaplig. Den bedrivs vid två institutioner, Institutionen för lärarutbildning och Pedagogiska institutionen, mellan vilka det sedan några år finns ett väl utbyggt samarbete vad gäller forskning och forskarutbildning i pedagogikämnet. Institutionerna har gemensamt handledarkollegium och gemensamt högre seminarium, och ett par av pedagogikföreträdarna och många av doktoranderna har sin verksamhet förlagd till båda institutionerna. Ett samgående mellan de två institutionerna planeras och kan förväntas vara slutfört senast år 2006 då en ny gemensam byggnad skall stå färdig. Vi väljer här att behandla dem tillsammans.

Hittills har enbart Pedagogiska institutionen ansvarat för antagning och examinering i forskarutbildningen i pedagogik, men i genomförandet har Institutionen för lärarutbildning sedan 1998 ansvarat för bl.a. inriktningarna Didaktik och Utbildnings- och kultursociologi. UVF-nämnden beslöt i oktober 2002 att inrätta forskarutbildning i ”Pedagogik med inriktning mot utbildningsyrken” som skall förläggas till Institutionen för lärarutbildning.

Tyngdpunkter i forskningen vid Institutionen för lärarutbildning och Pedagogiska institutionen är didaktik, IT och digital litteratur, pedagogisk filosofi, professionsforskning, skoletnografi och undervisningsforskning, utbildningssystem, utbildningspolitik och utbildningsreformer, utbildnings- och kultursociologi samt utvärdering. Det finns fyra forskningsmiljöer som var och en driver ett flertal

forskningsprojekt och inkluderar minst något tiotal doktorander: SEC (Utbildnings- och kultursociologi), SMED (Meaning-making and Educational Discourses), STEP (Studies in Educational Policy and Educational Philosophy), samt UTKIK (Utbildning: Kultur - Interaktion - Karriär). En säregenhet hos den aktuella pedagogiska forskningen i Uppsala, som skiljer den både från dess förhistoria och från situationen vid många andra lärosäten, är att den överlag är utpräglat samhällsvetenskaplig till skillnad från beteendevetenskaplig.

Inom Företagsekonomi finns projekt och avhandlingsarbeten om bland annat ekonomiutbildning och företagsledarutbildning, ledning av företag och universitetsinstitutioner, organisationsförändringar och rankning av högskolor. I Historia har antalet avhandlingsarbeten med utbildningsvetenskapliga inslag ökat påtagligt på senare tid. Här finns å ena sidan intresse för hur historiemedvetande formas och hur det förflutna används, det vill säga forskning i gränslandet mellan historiografi och historiedidaktik, å andra sidan intresse för forskning om utbildning, undervisning och lärande under olika epoker. I Idé- och lärdomshistoria pågår studier av universitetshistoria, vetenskapshistoria och skolans läroplaner och ämnen. I Informationsteknologi pågår forskning med utpräglat didaktisk inriktning om i synnerhet IT-stödd undervisning. I Litteraturvetenskap pågår bland annat studier om undervisning i litteratur både i skolan och på universitetsnivå, samt om barns läsning. I Lingvistik sysslar man med elevers möte med skolans textvärldar, flerspråkighet och datorlingvistiska tillämpningar. I Nordiska språk pågår åtskillig forskning om elevers och studenters läsande och skrivande på utbildningsväsendets alla nivåer, från förskola till universitet, och vidare forskning om samtalsspråk, språkanvändning och språkinlärning samt omfattande arbete med frågor kring diagnoser och bedömningar (Institutionen för nordiska språk ansvarar på Skolverkets uppdrag för de Nationella proven i svenska och svenska som andraspråk). I Psykologi finns projekt och avhandlingsarbeten om barn med olika handikapp såsom ADHD, om utvecklingspsykologi och om relationer mellan föräldrar och barn. I Teologi pågår forskning om etik, värdesystem, värderingsförändringar och förhållandet mellan livsåskådning och vetenskap.

En hel del forskning av direkt praktisk relevans

Till de förhoppningar som knutits till den expanderande utbildningsvetenskapen hör att den skall svara mot ”behov inom lärarutbildningarna och den pedagogiska yrkesverksamheten”, en formulering som återkommit i olika sammanhang, bl.a. i Vetenskapsrådets instruktion till utbildningsvetenskapliga kommittén. Inventeringen visar att det i Uppsala finns gott om forskning och forskarutbildning som är direkt relaterad till lärarutbildningarnas behov och som berör frågor av vikt för lärares vardagsarbete.

Tag exempelvis projekt och avhandlingsarbeten som berör språk och språkanvändning. Här pågår i Uppsala bland annat forskning om andraspråksinlärning, tvåspråkighet, flerspråkighet (Institutionen för lingvistik, Institutionen för lärarutbildning, Pedagogiska institutionen); barns samvaro i grupp (Institutionen för nordiska språk); barns språkutveckling (Romanska institutionen); den tidiga läsinlärningen (Institutionen för lärarutbildning); elevers möten med skolans textvärldar (Institutionen för lingvistik); elevers skrivande (Institutionen för nordiska språk); gymnasieelevers muntliga språkfärdighet i engelska (Engelska institutionen); lärares kommentarer till elevers texter (Institutionen för nordiska språk); pedagogiska sagor (Tyska institutionen); samtalsspråk (Institutionen för nordiska språk); skolans nationella prov i Svenska (Institutionen för nordiska språk); språkanvändning i klassrummet (Pedagogiska institutionen); språkfärdighetsbedömning, språktestning, provkonstruktion (Institutionen för lingvistik, Institutionen för nordiska språk). Listan kunde göras längre. Och många fler problemområden av direkt praktisk relevans för pedagogisk yrkesverksamhet är föremål för forskning vid universitetet, allt från studier om olika personalkategorier på utbildningsväsendets alla nivåer -- förskollärare (Pedagogiska institutionen, Institutionen för lärarutbildning, Historiska institutionen), prefekter vid universitetsinstitutioner (Företagsekonomiska institutionen), och så vidare -- till studier av barns matvanor i förskolan och i hemmet (Institutionen för hushållsvetenskap) och studier av positiv särbehandling (SINAS, Svenska institutet för nordamerikastudier).

Att forskning ägnad åt problem som är aktuella inom utbildningsväsendet och i lärares yrkespraktik är så väl företrädd i Uppsala var ett oväntat resultat av inventeringen. Inom skolväsendet klagas ibland

över att utbildningsforskningen sysslar med ting som inte berör yrkesverksamma pedagoger. Det är knappast fallet i Uppsala.

Luckor

För att stärka de utbildningsvetenskapliga inslagen vid universitet är det förstås väsentligt att bygga vidare på det som redan finns (se avsnittet ”Tyngdpunkter” ovan). Särskilt intressanta är kanske områden där de utbildningsvetenskapliga inslagen förfaller att expandera, såsom inom historisk, språkvetenskaplig och nationalekonomisk forskning.

En annan väg vore att identifiera särskilt livaktiga och framgångsrika forskningsmiljöer i Uppsala som för närvarande inte ägnar sig åt utbildningsfrågor men där somliga medarbetare kunde lockas att bidra.

En tredje väg är att utgå från utbildningsvetenskapens behov och identifiera ”luckor”. Här finns det skäl att jämföra med situationen vid andra lärosäten. En tydlig lucka är psykologiskt inriktade studier. För några decennier sedan var pedagogisk psykologi ett ganska stort område även i Uppsala. Fortfarande är psykologiska perspektiv framträdande i yrkesutbildningen till lärare, men forskningen har skrumpnat ihop. En tidigare central specialitet som inlärningspsykologi är i stort sett utraderad. Andra luckor finns inom ämnen som statsvetenskap, sociologi eller ekonomiskt historia där de utbildningsvetenskapliga inslagen är anmärkningsvärt få i Uppsala i jämförelse med vissa andra lärosäten.

Man kan också utgå från utbildningsväsendets och lärarutbildningarnas behov. Trots att skolans blivande lärare förväntas tolka och följa lagar, förordningar och riktlinjer är juridik helt frånvarande i deras yrkesutbildning. Inom de medicinska specialiteter genetik och neurovetenskap pågår forskning om sådana biologiska och fysiologiska faktorer som ofta berörs i lärarutbildningen och som figurerar i den allmänna skoldebatten om exempelvis ”bokstavsbarnen”. Det finns många fler exempel på områden där forskning antingen saknas i Uppsala eller utnyttjas dåligt inom lärarutbildningen.

Till luckorna hör vidare att Uppsala universitets medverkan i de forskarskolor som på senare år startas i anslutning till det utbildningsvetenskapliga området är ganska blygsam. Ingen enda av dessa forskarskolor har Uppsala som sitt värdlärosäte.

Brist på direkt yrkesanknuten forskning

”Praxisnära” utbildningsvetenskap kan betyda olika saker (vilket framgår av den nyss utgivna skriften Carlgren, Ingrid m.fl.: *Forskning av denna världen - praxisnära forskning inom utbildningsvetenskap*. Vetenskapsrådets rapportserie 2. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003), bland annat att forskningen bedrivs i nära anslutning till pedagogiska verksamheter. Det kan till exempel innebära att i skolans lärare engageras, exempelvis genom att de förlägger undersökningarna för en licentiatuppsats eller doktorsavhandling till den egna arbetsplatsen där de studerar problem knutna till den egna yrkesutövningen. Detta slags yrkesanknuten forskning efterfrågas ofta inom lärarorganisationerna och det regionala skolväsendet men är dåligt utvecklad i Uppsala. Det skulle behövas mer forskning av ”klinisk” eller ”evidensbaserad” natur som tar sig an frågor och problem vilka inte bara är relevanta för utan som dessutom *uppstår i* det pedagogiska yrkesarbetet. Den av UVF-nämnden nyligen inrättade forskarutbildningen i ”Pedagogik med inriktning mot utbildningsyrken” är avsedd att tillmötesgå önskemålen om yrkesorienterad forskarutbildning.

Mer skulle kunna åstadkommas också inom andra ämnen, förutsatt att förväntningarna är rimliga. Utanför forskarvärlden cirkulerar orealistiska föreställningar om vetenskapens möjligheter att leverera snabba lösningar på omedelbara praktiska problem. Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté har varit noga med att framhålla att det primära ändamålet med den forskning som rådet finansierar är ett annat: ”Vetenskapsrådets uppgift är att stödja forskning av hög vetenskaplig kvalitet. Den praxisnära forskning som kan stödjas av Utbildningsvetenskapliga kommittén har därför kunskapsutveckling som sitt främsta syfte, till skillnad från forskning som främst syftar till utveckling av praktiska verksamheter. Det är praxisnära grundforskning som Utbildningsvetenskapliga kommittén därför vill rikta uppmärksamheten mot.” (a.a., p. 5) Samma resonemang kan tillämpas på den praxisnära

utbildningsvetenskapliga forskningen i Uppsala. Den kan inte åstadkomma allt. Många frågor hanteras bättre inom yrkesutbildningen eller inom något slags master- eller breddmagisterpåbyggnad än inom forskningen och forskarutbildningen.

Debatten om vad utbildningsvetenskap är och bör vara har varit polariserad. Somliga har hävdat att det väsentliga är att intressant forskning kommer till stånd som gör att vi bättre begriper oss på bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande. Andra har mer betonat skolans lärarkårs och lärarutbildningarnas behov av fortbildning och egna kunskapsområden. I Uppsala finns goda förutsättningar för att åstadkomma bådadera.

Klent med ämnesdidaktik

Ett slags ”praxisnära” forskning som är anmärkningsvärt svagt företrädd i Uppsala är den ämnesdidaktiska. Didaktik betyder undervisningslära. Didaktiska studier handlar således om undervisningen och dess förutsättningar, genomförande och resultat. Ämnesdidaktik behandlar undervisning i skolämnen eller universitetets ämnen.

Gränsen mellan ämnesdidaktisk forskning och annan utbildningsvetenskaplig forskning kan illustreras med följande exempel. En doktorand i kulturgeografi sysslar med ämnesdidaktik om avhandlingen handlar om geografiundervisning. Om hon eller han i stället använder kulturgeografins verktyg för att studera till exempel hur en region påverkas av etableringen av friskolor är det inte fråga om ämnesdidaktik. När det gäller forskarutbildning kan vi därför särskilja två kategorier bland doktoranderna. För det första de med ämnesdidaktisk inriktning. Här är fokus inställt mot undervisningsfrågor kopplade till ett skolämne eller universitetsämne, oftast ett ämne i vilket de har i sin grundexamen och kommer att avlägga doktorsexamen. I många fall -- det gäller exempelvis flertalet doktorander som tillhör den matematikdidaktiska forskarskolan och som förväntas avlägga sin doktorsexamen i ämnet matematik -- använder de i genomförandet av avhandlingsarbetet i ringa utsträckning teorier, metoder och undersökningsinstrument som hämtats från det egna forskningsämnet. Den andra kategorin är de doktorander som använder sitt ämnes verktyg i sina undersökningar. Det finns förstås doktorander som tillhör båda kategorierna. Exempel är en lärare i historia som genomför en historisk studie av historieämnet eller en lärare i svenska som analyserar det språk som talas under svensklektioner.

Utan undantag är de projekt vi stött på inom det teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet didaktiskt inriktade. Vid fysiska sektionen finns forskning om fysikens didaktik, och det är svårt att föreställa sig att särskilt mycket utbildningsvetenskap av annat slag skulle förekomma bland naturvetarna. Det finns några få undantag -- exempelvis ett par avhandlingar i medicin om fysiologiska effekter av luftföroreningar i skollokaler eller neurovetenskaplig forskning om hyperaktiva barn och liknande -- men regeln är att det är undervisning i det egna ämnet som är föremål för utbildningsvetenskaplig forskning inom naturvetenskapliga, tekniska och medicinska discipliner. Man kan sällan utnyttja sina egna verktyg för att studera andra utbildningsvetenskapliga frågor än didaktiska.

Det är påfallande att den ämnesdidaktiska forskningen är så dåligt företrädd i Uppsala i jämförelse med många andra lärosäten. Den förekommer visserligen, särskilt vid institutionerna för lärarutbildning, pedagogik, nordiska språk, historia, matematik, fysik, informationsteknologi och litteraturvetenskap, men att det inte finns mer är egendomligt med tanke hur ämnesdidaktisk forskning expanderat vid somliga andra universitet och högskolor. Det är också egendomligt med tanke på att det i Uppsala genom åren skett en hel del satsningar på ämnesdidaktik inom lärarutbildningen (striden har där inte gällt ämnesdidaktikens vara eller inte vara utan hur mycket därav som skall förläggas till Institutionen för lärarutbildning och mycket som skall förläggas till andra institutioner), vilket således haft ganska ringa effekt på forskningen. Inom grundutbildningen är det anmärkningsvärt att det besläktade område som av tradition kallats metodik och som handlar om hur man bäst undervisar, på senare år trängts undan trots att detta område för flertalet bland skolans lärare, lärarstudenterna och lärarutbildarna torde framstå som fundamentalt.

Undervisningskonsten förtjänar mer utrymme

På många frågor som yrkesverksamma lärare är upptagna av har vetenskapen inga bra svar. Om sådana frågor till varje pris skall vetenskapliggöras hamnar undervisningskonsten i skymundan.

Det är ett systemfel att undervisningskonsten i dag värderas lågt. Jämsides med vetenskapliggörandet som politiker, administratörer och fackliga företrädare anbefaller som universalmedicin, borde lärarutbildningarna skapa en jordmån för undervisningskonsten att blomstra och utforskas. Kanske kunde tidsbegränsade professurer i undervisningskonst inrättas, liknande de konstnärliga högskolornas tjänster i måleri eller regi eller medieutbildningarnas gästprofessurer som besättes av yrkesverksamma journalister.

Vetenskapen är lika viktig för lärarutbildningarna, som här har två fordringar att leva upp till. För det första måste forskning, låt säga om hur elever lär sig eller om skolan förr, åtminstone i det långa loppet mynna ut i resultat som är till gagn för lärare, elever, föräldrar, administratörer eller politiker. För det andra måste undersökningarna genomföras och presenteras på sådant vis att psykologerna eller historikerna fattar vad det hela går ut på och tillmäter det något värde. Det sist nämnda kravet blir mindre tvingande så länge lärare och lärarutbildare håller sig till områden där de etablerade disciplinerna har föga att bidra med. Undervisningskonst är ett exempel. Men *om* de beger sig in på psykologins eller historievetenskapens domäner, måste de undvika att falla i fällan att göra *detsamma* som psykologerna eller historikerna fast sämre.

Kort sagt, en livskraftig lärarutbildning bör stå på två ben: å ena sidan förtrogenhet med undervisningens praktiker och problem, andra sidan fotfäste i vetenskapliga traditioner. Därmed också sagt att det är olyckligt om verksamheten vid lärarutbildningarna hamnar mittemellan. Ingen blir glad åt halvmesyrer som varken tillgodoser lärares behov av begriplighet och användbarhet eller tillfredsställer forskarvärldens krav på vetenskaplighet. Den sortens dåliga kompromisser bör kunna undvikas i Uppsala där lärarutbildningarna har bred kontaktyta med både skolväsendet och många av universitetets institutioner. Ett sätt att minska risken för dåliga kompromisser är att sörja för att undervisningskonsten bereds utrymme vid universitetet. På så vis blir det tydligt att vetenskapliggörandet inte är enda vägen. Dessutom kan möten mellan konst och vetenskap vara fruktbärande.

Potentialer

För sin utveckling behöver utbildningsvetenskapen goda forskningsmiljöer och livskraftiga vetenskapliga traditioner. Därmed också sagt att den inte alltid har mest att hämta i miljöer där studier av utbildning är en huvudsak. I många fall kan föremålen för undersökningarna utgöras av något helt annat, men forskningsverktygen skulle kunna användas för att förstå sådant som bildning, utbildning, undervisning, fostran eller lärande. I vår inventering har vi tyvärr inte haft möjlighet att ta hänsyn till den saken. Vi har begränsat oss till den forskning och forskarutbildning som mer eller mindre direkt har med bildning, utbildning, undervisning, fostran eller lärande att skaffa. Det säger sig självt att Uppsala universitet erbjuder en större potential än så. En mer ambitiös inventering skulle redovisa inte bara befintlig forskning av utbildningsvetenskaplig relevans utan även forskningsmiljöer och forskningstraditioner som skulle kunna bidra i framtiden.

En jämförelse med Utbildningsvetenskapliga kommitténs medelstilldelning

Till sist en jämförelse mellan det utbildningsvetenskapliga området vid Uppsala universitet och den forskning som stöds av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté (UVK). En sådan jämförelse har sitt intresse eftersom UVK är en dominerande finansiär, både i kvantitativ mening (drygt 320 mkr sedan starten 2001 beviljade till forskningsprojekt, forskarskolor och nätverk) och när det gäller att ge riktning åt utbildningsvetenskapen och att lägga ribban för den vetenskapliga nivån. Redan i förarbetena till UVK utsades tydligt att forskningen inom detta område skall hålla samma kvalitet som annan forskning som stöds av VR. . UVK har medvetet undvikit att föreskriva vad utbildningsvetenskap får och bör vara. I stället har en operationell definition börjat växa fram i samspelet mellan å ena sidan

UVK som formulerar utlysningar och riktlinjer för sökande och å andra sidan de forskare som sänt in ansökningar (Se Vetenskapsrådet, Utbildningsvetenskapliga kommittén: Verksamhetsberättelse. Verksamhetsåret 2002. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003). Ur det perspektivet definieras utbildningsvetenskap helt enkelt som det slags forskning för vilken UVK beviljar stöd.

Hittills har Uppsala universitet haft måttlig framgång i konkurrensen om UVKs forskningsmedel. I tilldelade kronor räknat kronor räknat hamnar Uppsala på femte plats (32 mkr sedan UVK började fördela medel 2001). Mest lyckosamt har Göteborgs universitet varit (52 mkr), följt av Lärarhögskolan i Stockholm (51 mkr), Linköpings universitet (42 mkr) och Umeå universitet (32 Mkr), se a.a., p. 34. Ingen av de utbildningsvetenskapligt inriktade forskarskolorna har Uppsala som värdlärosäte.

UVKs forskningsmedel har gått till många ämnen. En skillnad i jämförelse med vår kartläggning av det utbildningsvetenskapliga området i Uppsala är att pedagogikämnet har en mer markerad särställning i UVKs tilldelning. Bland de huvudsökande som beviljats medel av UVK företräder inte mindre än 46 procent pedagogikämnet, medan övriga bidrag är spridda på ett stort antal ämnen (a.a., p 33). I Uppsala är pedagogikämnets andel lägre (se ovan under rubriken ”Många institutioner och ämnen”). Bättre uttryckt: i Uppsala har andra ämnen en betydligt starkare representation. Här finns anledning att notera att det inom VR inte bara är UVK som beviljat medel till projekt av utbildningsvetenskaplig karaktär i Uppsala. Enligt våra beräkningar finansieras femton till Uppsala förlagda projekt av VR HS (Humaniora och Samhällsvetenskap), medan fjorton projekt finansieras av UVK. Dessutom finns i Uppsala fjorton av Riksbankens Jubileumsfond finansierade projekt som vi kategoriserat som utbildningsvetenskapligt relevanta. Dessa siffror tyder på att ”uppsalamodellen” redan i viss grad fungerar. I Uppsala är utbildningsvetenskap ingen avskild specialitet som huvudsakligen bedrivs vid lärarutbildnings- eller pedagogikinstitutioner och som i fråga om externfinansiering litar till Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté eller uppdrag från sektorsorgan såsom Skolverket eller det kommunala skolväsendet. I Uppsala är utbildningsvetenskap en kvalificerad mångvetenskaplig verksamhet som engagerar företrädare för en lång rad ämnen och institutioner.

Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet

Teologiska fakulteten

Teologiska institutionen

Religionshistoria

Pågående avhandlingsarbete

Wickström, Johan
Fornskandinavisk religion och myt i den svenska skolan under 1800- och 1900-tal. Avhandlingsprojektet behandlar det svenska skolväsendets (främst folkskola/grundskola) beskrivning och användning av fornskandinavisk religion och myt under 1800- och 1900-talen. I avhandlingen studeras pedagogiska texter (läro- och läseböcker och styrdokument) utifrån ideologisk mytteori och narrativ religionsteori. Förhoppningen är att avhandlingen kommer att kunna lämna ett religionshistoriskt bidrag till den omfattande sk. historiebruksforskningen, som studerar hur föreställningar om det förflutna används för olika samtida syften. Finansiering: GH:s Göranson-Sandvikenstipendium.

Religionssociologi

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Inom ämnet religionssociologi förekommer följande forskningsinrikningar och projekt: En första forskningsinriktning inom religionssociologin gäller jämförande studier av värdesystem och värderingsförändringar. Arbetet bedrivs inom "European Values Study" (EVS) och "World Values Survey" (WVS), som är två internationella studier av individuella värdesystem. Under perioden från 1981 till 1999/2000 har projekten genomfört fyra intervjuomgångar med stora representativa befolkningsurval i ett 60-tal länder, inklusive Sverige. Projekten analyserar individuella värdesystem inom en rad domäner såsom politik, ekonomi, arbete, utbildning, familj, könsroller, kultur, religion, moral, migration och sociala relationer. De bedriver jämförande kultur- och samhällsvetenskapliga analyser av det ömsesidiga beroendet mellan individers värdesystem å ena sidan och övergripande social-politisk och ekonomisk utveckling eller förändring å den andra. Den religionssociologiska delen av projekten arbetar med jämförande analyser av hur värdestrukturer och värderingsförändringar inom den religiösa sfären förhåller sig till motsvarande företeelser inom de övriga sfärerna.

I relation till dessa projekt och i relation till tidigare religionssociologisk forskning ägnas särskild uppmärksamhet åt det religiösa ledarskapets betydelse och den högre utbildningens förmåga att förmedla sådan kunskap som ett professionellt ledarskap kräver. Denna forskning relateras till delvis nya krav på de samhällsinstitutioner som har till uppgift att frambringa vetenskaplig kunskap och träning. Forskningen avser både utbildningsorganisatoriska och pedagogiska frågor. Ett europeiskt nätverk för studier av utbildningseffekter har etablerats.[10]

- Prof. Anders Bäckström har bedrivit forskning om religiöst ledarskap och aktuella utbildningsbehov.
- En grupp av nordeuropeiska forskare, The Northern European Network for Theological Education, träffas vartannat år för att ventilera utbildningsfrågor i relation till religiösa yrken. Det sista mötet var

[10] http://www.teol.uu.se/forskning/relsoc/RELSOCforskningsinriktningar.htm

förlagt till Stiftelsen Fjellstedtska skolan. Professor Per Hansson är sammankallande från den svenska sidan.
- För närvarande pågår ett projekt vid teologiska fakulteten som avser forskarutbildningens framtid. Detta leds av professor Carl-Reinhold Bråkenhielm.

Avslutade externfinansierade projekt

Om stabilitet och förändring vid religionsvetenskaplig linje
Projektledare prof. Anders Bäckström. Finansiering HSFR. Slutrapport: Bäckström, Anders, (1991/1993) Att förändras av utbildning. Om stabilitet och utveckling vid religionsvetenskaplig linje. Acta Universitatis Upsaliensis. Psychologia et Sociologia Religionum 8. Uppsala.

Religionspsykologi

Pågående avhandlingsarbete

Melder, Cecilia
Studerar identitetsutveckling hos unga med fokus på hur riter i konfirmandarbetet kan påverka utvecklingen av en Gudsbild och könsidentitet.[11]

Kyrkohistoria

Pågående avhandlingsarbete

Magnuson, Per-Axel
Ämne för teol. lic-uppsats: Den kristna studentrörelsen i Sverige 1947-1958.[12]

Etik

Pågående externfinansierade projekt

Etik och IT i skolan
Jan Holmqvist, projektet bedrivs med stöd från Högskoleverket och HSFR.
Inom projektet Etik och IT i skolan studeras skolans datorisering ur ett etiskt och pedagogiskt perspektiv. Med utgångspunkt i en analys av de värden som utgör den svenska skolans värdegrund, ställs frågan hur datoriseringen påverkar möjligheten att realisera dessa värden. Projektet anknyter till teoribildningen inom den teknikfilosofiska diskursen och det nya etiska tillämpningsområdet dataetik/IT-etik.[13]

Utmaningen från andra röster
Göran Möller, docent, 2003-2004, Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté.
Projektet Utmaningen från andra röster är en delstudie inom det vidare forskningsprogrammet ”Gemensamma värden?” Detta program syftar till att bearbeta frågeställningar kring den svenska skolan i ett mer mångkulturellt Sverige. I studien Utmaningen från andra röster är utgångspunkten behovet av och förutsättningarna för etisk dialog i en konfliktladdad och flerkulturell kontext. Problem som behandlas är hur vi kan undvika att hamna i å ena sidan ett dominansförhållande och å andra sidan en total moralisk relativism, huruvida alla normer är diskutabla eller om vissa grundläggande värden eller normer måste utgöra förutsättningar för själva dialogen och hur vi i en sådan dialog kan handskas med argument som är baserade i, för oss som moraliska aktörer, främmande religiösa traditioner eller specifika

[11] http://www.teol.uu.se/homepage/cecilia_melder/index.htm
[12] http://www.teol.uu.se/forskning/kyrkoh/KYRKOHpagaendeforskning.htm#magnusson
[13] http://www.teol.uu.se/forskning/etik/ETIKforskningsprogram-7.htm

historiska erfarenheter. En nyckelfråga är vad som krävs för att uppnå en förståelse av andra människors perspektiv. I studien utförs en kritisk analys av pågående teoretiska diskussioner inom feministisk kommunikativ etik. I fokus för denna analys står den politiska filosofen Seyla Benhabibs modell för kommunikativ etik. Denna är baserad på Habermas och Apels diskursetik, vilken modifierats i dialog med olika kommunitaristiska, feministiska och postmoderna perspektiv. I syfte att fördjupa diskussionen om vad som fordras för att uppnå förståelse tas den kanadensiske filosofen Charles Taylors tillämpning av Gadamers hermeneutik i det mångkulturella sammanhanget till hjälp. Metoden i denna del av studien är kritisk reflektion baserad på litteraturstudier. Ett empiriskt material bestående av djupintervjuer med israeliska och palestinska kvinnor med erfarenheter av dialog och samarbete relateras till dessa diskussioner. I arbetet tillämpas ett dialektiskt förhållande mellan teoriutveckling och empiri. Å ena sidan uppfordrar den kommunikativa etiken till ett aktivt lyssnande till ”de konkreta andras” röster. Å andra sidan visar dessa ”konkreta andras” moraliska erfarenheter på områden där den kommunikativa etiken behöver utvecklas och modifieras utifrån en situation präglad av ojämlikhet, brist på tillit, kollision mellan olika historiska, religiösa och kulturella erfarenhetsbakgrunder. Ett första delmål för studien är att låta några kvinnor med olika erfarenhetsbakgrunder i en konfliktpräglad flerkulturell kontext, med ett gemensamt engagemang för värdena rättvisa och fred, framträda för läsaren som reflekterande moraliska subjekt. Ett andra delmål är att analysera och utveckla en modell för feministisk kommunikativ etik utifrån de krav som en sådan konfliktpräglad kontext ställer, samt att undersöka på vilket sätt och i vilken utsträckning ett delgivande av reflekterande livsberättelser kan berika denna modell. Ett tredje delmål är att undersöka om denna utvecklade modell för kommunikativ etik skulle kunna bidra till en konstruktiv dialog i fredsfrågan. I förlängningen av studien ställs frågorna om vilken relevans denna samtalsmetod kan ha för s. k. deliberativa samtal i den svenska skolan.[14]

Religionsfilosofi

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Om ideologins plats i vetenskapen
Mikael, Stenmark, docent.
Projektet rör frågan om vilken plats ideologiska överväganden kan ha i ett vetenskapligt sammanhang. Bakgrunden är den att det har blivit allt vanligare att människor både innanför och utanför vetenskapssamhället hävdar att vetenskapen används för att legitimera ideologiska ståndpunkter av olika slag. Projektets syfte är att närmare granska innehållet i den kritik som riktas mot hur vetenskap bedrivs samt att identifiera och kritiskt granska de vetenskapsideal som uppställs som alternativ till traditionella vetenskapsideal. Huvudfrågeställningarna är: (1) På vilka sätt menar vetenskapskritiker (som t.ex. Harding, Lewontin, Longino och Plantinga) att ideologiska övertygelser påverkar vetenskaplig verksamhet? (2) Bör ideologiska övertygelser påverka vetenskaplig verksamhet eller bör man hålla isär vetenskap och ideologiska övertygelser och i så fall hur?

Avslutade externfinansierade projekt

Scientism och andra sätt att relatera livsåskådning och vetenskap
Forskningsprojektet, som finansierats av HSFR, behandlar frågan om vetenskapens domän kan expanderas på ett sådant sätt att vetenskap inte enbart kan förklara moral och religion utan också ta över deras funktion. Bakgrunden är den att de intellektuella och praktiska framgångar som ligger bakom vetenskapens stora inflytande på vår kultur har lett vissa forskare till en tro att vetenskapen inte har några egentliga begränsningar, och om vetenskapen trots allt har vissa begränsningar så sätter den åtminstone gränserna för vad vi kan veta och för hur vi skall förhålla oss till tillvaron. Ett sådant synsätt som detta kallas ibland för ”scientism” (eller ”vetenskaplig expansionism”). Det övergripande syftet med projektet, som har genomförts av Mikael Stenmark (docent) är att kritiskt analysera några scientistiska naturvetares uppfattningar om vetenskapens möjligheter och begränsningar och dess relation till traditionell etik och

[14] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=10099

religion. Resultatet av studien redovisas i Mikael Stenmark, Scientism: Science, Morality and Religion (Aldershot: Ashgate Publisher 2001).

Avslutad fakultetsfinansierad och övrig forskning

Religion, ideologi och modern vetenskap
Rationalitet i vetenskap, religion och vardagsliv. Diskussionen om rationalitet rör frågan om vilka krav det är rimligt att människor skall uppfylla när de tar ställning till vad de skall tro (teoretisk rationalitet), hur de skall värdera (axiologisk rationalitet) eller hur de skall handla (praktisk rationalitet). Är rationalitet och vad som kan utgöra goda skäl en fråga om bestämda procedurer, om informella bedömningar eller om vad som godkännes av kompetenta andra? Dessa och liknande rationalitetsprinciper identifieras och analyseras, och fyra olika rationalitetsmodeller (formell evidentialism, social evidentialism, presumtivism och kontextualism) urskiljs. Slutsatsen som dras är att den presumtiva rationalitetsmodellen är att föredra framför de andra modellerna. Projektet slutfördes 1994 och resultatet av studien redovisas i Mikael Stenmark, Rationality in Science, Religion and Everyday Life: A Critical Evaluation of Four Models of Rationality (Notre Dame: University of Notre Dame Press 1995).

Vetenskaplig teoribildning och religiös tro
Detta projekt initierades av prof. Eberhard Herrmann i "The Rationality of Ideologies and Religions", Nederlands Theologisch Tijdschrift 45, 1991, s 223-238 och avslutades 1995. Undersökningen innefattar en analys av relationen mellan religion och vetenskap med syfte att föreslå en nyanserad syn på livsåskådningars funktion och begränsningar. I studien analyseras nödvändiga filosofiska villkor för att kunna lösa den religiösa intellektuella västerlänningens dilemma att trots kritik av centrala delar i religionerna ändå vara övertygad om att religion har något väsentligt att säga om mänskligt liv. En teori utvecklas om livsåskådningars funktion i våra liv, nämligen inte att förse oss med kunskap som vetenskaperna gör utan med adekvata uttryck för vad det innebär att vara människa. Resultatet av studien redovisas i Eberhard Herrmann, Scientific Theory and Religious Belief: An Essay on the Rationality of Views of Life (Kampen: Kok Pharos 1995).

Avhandlingar år 1997-2003
Granberg, Gunnar: Gustav III - en upplysningskonungs tro och kyrkosyn. - Uppsala, 1998. - 299p.
Sarja, Karin: "Ännu en syster till Afrika": Trettiosex kvinnliga missionärar i Natal och Zululand 1876–1902. - Uppsala, 2002. - 367p.
Thidevall, Sven: Folkkyrkan, vision och verklighet: Ett folkkyrkligt reformprograms öden 1928-1932 : the fate of Folk Church reform programme 1928-1932. - Uppsala, 2000. - 292p.

Juridiska fakulteten

Juridiska institutionen

Offentlig rätt

Pågående externfinansierade projekt

Examination inom högskolan ur ett rättsligt perspektiv
Prof. Lena Marcusson leder ett projekt om examination inom högskolan med studierektor Sverker Scheutz som medarbetare. Finansiering från Riksbankens Jubileumsfond.
Hela livet blir vi betygsatta, examinerade. För de bedömda är ofta betygen avgörande för fortsatt karriär. För bedömarna är examinationen en grannlaga och svår uppgift. Vad är examination? Vad syftar den till? Synen på examination har förändrats genom tiderna. Insikter och kunskaper förvärvade inom den pedagogiska forskningen utvecklar synen på examination. Formerna för examination förändras också. Slutprov ersätts med kontinuerlig examination. Bedömning av längre processer, där även ibland rent personliga egenskaper och färdigheter utgör underlag, ersätter bedömning av provresultat vid enstaka tillfällen. Finns det några gränser för vilka examinationsformer som kan eller får användas? Reser nya former för bedömning av kunskaper och färdigheter nya krav på de som bedömer? Hur avgörs gränserna för användning av otillåtna hjälpmedel vid t ex hemskrivning? Vad får examineras? Vem får examinera? Får betyg ändras? När uppstår jäv? Listan med frågor kan göras lång. Syftet med projektet är att undersöka vad examination är, vilka examinationsformer som finns, vilka rättsliga regler som gäller och hur olika examinationsformer förhåller sig till dessa. Studien genomförs med hjälp av litteraturstudier i pedagogik, rättsdogmatisk undersökning avseende de rättsliga reglerna och en enklare enkät- och intervjuundersökning beträffande såväl existerande lokala regler som av högskolor och studentkårer upplevda problem.[15]

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Lerwall, Lotta
Undersöker könsdiskrimineringsbegreppet, dess innebörd och användning, främst inom områdena arbete och utbildning.[16]

Rättshistoria

Avslutad fakultetsfinansierad och övrig forskning

Grundlagen och den offentliga sektorns ansvar för etiska, religiösa och språkliga universitetens kultur och samfundsliv
Genom Regeringsformen 1:2 mom. 4 förklaras det allmänna ha ett särskilt ansvar för universitetens kultur- och samfundsliv. Projektet undersöks dels hur denna konstitutionella målsättning vuxit fram, dels hur dess internationella kontext ser ut, samt dels hur målsättningen förverkligats inom ett samhällsområde i skolvärlden. Projektet påbörjades 1999 och kommer att sluföras 2001. Kontaktperson: Professor Rolf Nygren och doktorand Anette Tegnemo.[17]

[15] http://rj.sitecommander.nu/raw/images/69_logo.gif
[16] http://www.jur.uu.se/personal/lerwall.html
[17] http://www.jur.uu.se/personal/nygren.html

Pågående externfinansierade projekt

Skola – Plikt eller rättighet?
Delprojekt i projektet ”Barn som aktörer” (se nätverk nedan). Finansiär: Riksbankens Jubileumsfond. Sökande: Lena Olsen, docent.
Skolan är barns och ungas viktigaste offentliga arena på vägen ut mot vuxenlivet. Barns rätt till skolgång regleras på ett mer övergripande plan i Barnkonventionens regler om barnets rätt till utbildning i artikel 28 och 29. Enligt artikel 28 har barnet rätt till utbildning, såtillvida att grundutbildning skall vara obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla. Dessutom skall undervisning som följer efter grundutbildningen utvecklas. Två aspekter är också särskilt intressanta. Konventionsstaterna skall vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet. Artikel 29 innehåller flera regler vad utbildningen skall syfta till. Dessa mål är dock mycket allmänt beskrivna och relaterade främst till barnets utveckling. Mot denna bakgrund är det intressant att närmare studera innehållet i skollagen och de viktigaste skolförordningarna vad gäller grundskola, gymnasieskolan och friskolor. Allmänt sett har vi enligt lagen ett offentligt skolväsende, 1:1, även om det enligt 1:3 kan finnas skolor som anordnas av andra, dvs. friskolor. Skolan har vidare en speciell roll – att dels vara normerande, dels vara neutral. Skolans förpliktelser mot eleverna är bl.a. att ge kunskaper och färdigheter, sätta betyg samt främja deras utveckling till ansvarskännande medborgare. Skolan skall även aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden (Skollagen 1:2). Skolan har också i tingsrätt ansetts skadeståndsskyldig när den inte gjort tillräckligt för att hindra mobbning. Elevernas förpliktelser gentemot skolan är ännu sparsammare beskrivna. Enligt skollagen är barn som är bosatta i Sverige skolpliktiga från det år då barnet fyller sju år till dess att det fyller 16, 3:7 och 10. Någon skolplikt gäller alltså inte för gymnasieskolan. Skolplikten medför sålunda skyldighet att delta i utbildningsverksamheten om inte barnet är sjukt eller har annat giltigt skäl för att utebli, 3:11. Någon sådan uttryckligt angiven skyldighet föreligger inte för gymnasieskolan och rättsläget förefaller vara oklart. Osäkerhet om i vad mån ett sådant närvarokrav föreligger eller ej har orsakat problem i praktiken. Svårigheter vad gäller sanktioner har också uppstått, dvs. när en elev uppträtt klandervärt. Många skolor ger eleverna formulär för underskrift där de åtar sig att uppträda väl och att ansvara för skador om något skulle inträffa. Vilken rättsverkan en dylik förbindelse har är osäker. Någon egentlig forskning, vid sidan av framställningen i traditionella lagkommentarer baserad i första hand på lagförarbeten, rörande skolans och elevernas inbördes rättigheter och skyldigheter har inte utförts i Sverige i modern tid. Det finns stora behov för sådan forskning för att undanröja de praktiska oklarheter som uppstår i samband med skolformer för såväl yngre som äldre barn och såväl offentliga som privata skolenheter. Stora behov finns också av jämförelser med andra länder. Syftet med undersökningen är sålunda att studera skolans och elevernas inbördes rättigheter och skyldigheter. Eftersom eleverna som regel är omyndiga måste också föräldrarnas roll klargöras. Arbetet i samband med projektet avses bli utfört av en ännu ej utsedd doktorand och efter fyra års heltidsarbete leda fram till doktorsexamen under handledning av docent Lena Olsen.[18]

Nätverk

Nätverket – Forskningsprogrammet Barn som aktörer
Nätverket består av forskare och professionella, sysselsatta med att, genom forskning eller annan verksamhet fördjupa kunskapen om barns rättsliga ställning i teori och praktik.
Nätverkets verksamhet består i att dels utgöra nätverksstöd till forskningsprogrammet Barn som aktörer, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond, Kulturvetenskapliga donationen, samt Statens Institutionsstyrelse SiS, dels tipsa om nyheter, i första hand inom nätverket men också via denna hemsida, i fråga om det rättsliga regelsystemet och barn, dels, slutligen, ordna seminarier, symposier, konferenser och liknande på rättsområdet.[19]

[18] http://www.jur.uu.se/forskning/barn/projekt.html
[19] http://www.jur.uu.se/forskning/barn/index.html

Forskningprogrammets allmänna innehåll: Programmet består av 13 projekt av olika omfattning, vilka skall utföras genom doktorsavhandlingar, post-docforskning, samt lektorsforskning i övrigt. Projekten har samlats inom tre segment, nämligen Barns fri- och rättigheter, Utsatta barn som aktörer, Barn/unga som civil- och offentligrättsliga parter, samt, slutligen, Barns/ungas möjlighet att komma till tals inför offentliga organ. Deltagarna kommer från tre universitet och fyra institutioner. De forskningsmetoder som används är tvärvetenskapliga, vilket inrymmer såväl juridiska som samhällsvetenskapliga (kvalitativa, kvantitativa) metoder.

Forskningsprogrammets grundläggande frågeställningar: Den traditionella synen på barn har varit att se dem som objekt för de vuxnas omsorger. Detta synsätt kom att luckras upp under senare delen av 1900-talet. En bidragande orsak till detta var antagandet av Barnkonventionen 1989 och Sveriges ratificering av den 1990. Flera av artiklarna ger uttryck för en respekt för barnet/den unge i sig vilket också är temat för forskningsprogrammet Barn som aktörer, nämligen att undersöka rättsregler som rör barns deltagande i angelägenheter som rör dessa. Det rör sig närmare bestämt om regler för den underåriges handlingsmöjligheter, dennes möjligheter att få information, att säga nej samt möjligheter att få hjälp och stöd. Inom juridisk och annan regelforskning pågår några enstaka projekt som rör det ifrågavarande temat. I övrigt är det dock knappast alls beaktat. Projektperiod 2001-2004.[20]

Avhandlingar år 1997-2003

Lerwall, Lotta: Könsdiskriminering – en analys av nationell och internationell rätt. - Uppsala, 2001. - 471p.

[20] http://www.jur.uu.se/forskning/barn/forskning.html

Historisk-filosofiska fakulteten

Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier

Pågående externfinansierade projekt

Medverkan i det internationella projektet Folio Thinking
Janne Backlund, Univ.lektor. Finansiering WGLN (Wallenberg Global Learning Network), Se nedan under Uppsala Learning Lab.[21]

Avslutade externfinansierade projekt

Genus och folkbildning. Kvinnorna i frikyrkorörelsens, nykterhetsrörelsens och arbetarrörelsens litterära verksamhet 1900-1960 - en jämförelse
Kerstin Rydbeck, prefekt, univ. lekt, Biblioteks- och informationsvetenskap. Finansiering: HSFR 1997-2002.[22]

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Schnaas, Ulrike, univ.adj.
Forskningsintressen: Distansundervisning och distanspedagogik.[23]

Nätverk
Kerstin Rydbeck (univ. lekt.) är ledamot av Mimerrådet, som är styrelsen för Mimer, nationellt program för folkbildningsforskning. Det är administrativt knutet till den Utbildningsvetenskapliga fakulteten och Institutionen för beteendevetenskap i Linköping.

Avhandlingar år 1997-2003
Elam, Katarina: Emotions as a mode of understanding : An essay in philosophical aesthetics. - Uppsala, 2001. - 155p.

Institutionen för arkeologi och antik historia

Pågående externfinansierade projekt

Urban Origins Follow-up phase I 1998-2000 phase II 2001-2003.
A cooperation supported by SIDA. Christina Bendegard, FM.
The overall objective of this project is the dissemination of archaeological knowledge to the general public with particular emphases on educational institutions in eastern and southern Africa as well as in Sweden. This phase of the project will also expand to include other countries in Africa than those represented in Phase I.

The Phase II project is based on the now completed Urban Origins in Eastern and Southern Africa and the ongoing project Human Responses and Contributions to Environmental Change in Eastern and Southern Africa and Sri Lanka. The second phase will run for three years.

[21] http://www.swedishlearninglab.org/
[22] http://www.abm.uu.se/personal/persinfo.asp?id=4
[23] http://www.abm.uu.se/personal/persinfo.asp?id=10

The Phase II project will draw on the experience gained in Phase I and will consolidate the acquired skills. The project will concentrate on three main components: Museum exhibitions and displays, multimedia presentations for schools and the general public and production of archaeology books aimed at formal schools in Africa.

Aims: To disseminate in a popular way both in Africa and in Sweden the knowledge acquired from the Urban Origins and Human Responses programmes. The knowledge dissemination in Africa will be aimed at previously disadvantaged educational institutions and the general public.

To make the methods and results of archaeological research accessible to children in such a way as to kindle enthusiasm for and encourage understanding of the interplay of environmental, historical and cultural processes.

To build and encourage an appreciation of the value of African archaeology and archaeology in general. In order to promote democratic access to archaeological information and develop an appreciation of the rich cultural diversity. This will led to a sustainable use of archaeological resources

To provide a cultural and educational environment based on historical ideas, which are gender sensitive. An endeavour towards equality between women and men in the co-ordination and implementation of the main activities will be made wherever possible.[24]

Medverkan i Learning Lab-projektet Visualization and Simulation Environments (VASE)
Prof Frands Herschend. Finansiering WGLN (Wallenberg Global Learning Network), Se nedan under Uppsala Learning Lab. Programförklaring: ”Simulated environments put students in life like learning situations”.[25]

Virtuell utgrävningsteknik
Anneli, Sundkvist, FD.

Pågående avhandlingsarbete

Menesses, Raul
Patrimony, History and Management in the Pocona Valley (Bolivia).

Avhandlingar år 1997-2003
Apel, Jan: Daggers, knowledge & power. - Uppsala, 2001. - 364p.
Ndoro, Webber: Your monument our schrine : The preservation of Great Zimbabwe. - Uppsala, 2001. - 130p.

Filosofiska institutionen

Pågående externfinansierade projekt

Teorier om kognition, intentionalitet och intentionellt handlande från medeltida till modern filosofi
Finansierat av Riksbankens Jubileumsfond och lett av prof. Lilli Alanen.
Projektet ifrågasätter rådande filosofihistoriska periodindelningar, speciellt den skarpa åtskillnad mellan medeltida och tidigmodern filosofi, som skapat en felaktig bild av utvecklingen av den västerländska moderna filosofins idéer. Man förutsätter t.ex. ofta att upphovet till många av den moderna filosofins centrala problemställningar och begrepp står att finna i Descartes (1596-1650) och hans efterföljares läror. Projektet är ett led av pågående internationell forskning som framhäver senantikens och den medeltida filosofins betydelse för utformningen av det moderna vetenskapliga tänkandet och teoretiserandet. Dess fokus är på idéutvecklingen inom problemområden som idag hänförs till

[24] http://www.arkeologi.uu.se/afr/projects/urban_followup/phaseiiintro.htm
[25] http://www.swedishlearninglab.org/

medvetandefilosofi, kognitions- och handlingsteori, moralpsykologi och etik, vilka är de hittills minst uppmärksammade.

Lilli Alanen är professor i filosofi vid Uppsala universitet. Hennes forskning (varav 50% i projektet) rör frågor som har att göra med hur vi uppfattar och beskriver mänskligt tänkande och moraliskt handlande, speciellt den senantika och skolastiska bakgrunden till tidigmoderna läror om mänskan och hennes kognitiva och konativa förmågor. Hon arbetar på en studie som analyserar begreppet vilja och dess utveckling från senantiken till Kant, och en annan som undersöker tidigmoderna teorier om emotioner och kroppslig intenationalitet, speciellt Descartes, Spinoza och Hume.[26]

Historiska institutionen

Pågående externfinansierade projekt

Hur skapas ett historiemedvetande? Svensk historieskrivning utanför akademin 1930-2000
Lars Petterson, professor, Samuel Edquist, FD, Stefan Johansson, FD, Åsa Linderborg, FD.
Projektet är finansierat av Riksbankens Jubileumsfond.
Forskningsprojektet ger ett bidrag till en genomlysning och problematisering av hur historien använts som argument i den politiska kampen om nuet och framtiden. Det är tvär- eller kanske snarare mångvetenskapligt, och den uttryckliga ambitionen är att förena perspektiv från historiedidaktik, litteratursociologi, kunskapssociologi och historiografi. Projektet handlar således om att analysera hur ett nationellt kollektivt historiemedvetande skapas, och vem som ytterst formulerar det. Undersökningarna omfattar perioden från 1930-talet, då socialdemokratin formerar sig till statsbärande parti och den så kallade folkhemsepoken inleds, till 1900-talets sista decennium, då inte minst nyliberalt färgade intellektuella gör aktiva försök att utmana vad man anser vara en socialdemokratisk hegemoni över synen på Sveriges moderna historia.

Att lära och lära ut i vetenskapens tjänst. En studie av Linné och hans lärjungar
Projektet leds av Åsa, Karlsson, FD. Medarbetare: Nils Ekedahl, FD, Avdelningen för svenska/retorik, Södertörns högskola, Hanna Hodacs, FD, Historiska institutionen, Uppsala universitet, Mariette Manktelow, FD, Institutionen för systematisk botanik, Uppsala universitet, Kenneth Nyberg, FD, Historiska institutionen, Uppsala universitet och Annika Ström, FD, docent, Avdelningen för svenska/retorik, Södertörns högskola. Projekttid: 2002-2004. Finansiering: Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté.

Carl von Linné (1707-1778) är en av de mest kända svenska vetenskapsmännen, och hyllmeter finns skrivet om hans gärning. Han var även en framgångsrik föreläsare och forskningshandledare. Inspirerade av Linné, och på hans uppdrag, reste unga män ut över hela jordklotet för att kartlägga naturens riken. Upptäckterna rapporterades tillbaka till Linné i Uppsala. Även de av Linnés studenter som blev provinsialläkare eller sockenpräster i Sverige kom att upprätthålla kontakten med sin lärare och nestor med rön och iakttagelser. Sammantaget känner man till över 300 Linnélärjungar, men trots detta har ingen övergripande forskning bedrivits om Linné som lärare och forskningsledare. Likaså har forskning kring lärjungarna koncentrerats på enskilda personers insatser, medan däremot jämförande och övergripande studier av Linnés studenter och deras relation till sin lärare saknas. Det nya med Linné var i första hand det vetenskapliga systemet och metoden. Systema Naturae var ett universellt system som kunde appliceras lokalt och globalt, men man kan fråga sig om det hade fått ett så stort genomslag inom naturvetenskapen om inte Linné ägt en särdeles pedagogisk förmåga och initierat för tiden nya pedagogiska metoder. Man kan till och med fråga sig i vilken grad den naturvetenskap som Linné grundade var ett resultat av en interaktion mellan vetenskap och utbildning. Det huvudsakliga syftet med projektet är att studera relationen mellan pedagogik och vetenskapens utveckling och spridning, med Linné och hans lärjungar som empiriskt exempel. Vi vill analysera hur Linné utvecklade sin pedagogik i förhållande till både klassiska undervisningsmetoder - som retorik och resande - och de nya metoder som

[26] http://www.filosofi.uu.se/projekt/ProjektsammanfattningRBJ.2.21.htm

var förknippade med t.ex. fältexkursioner. Exkursionerna var ett viktigt och nyskapande moment i undervisningen som Linné fäste mycket stor vikt vid. I naturen fick studenterna se de växter, djur och bergarter som han undervisade om. Detta skedde i 1700-talets Uppsalalandskap, och en uppgift i projektet blir att rekonstruera denna natur med botanisk-historiska metoder för att få kunskap om hur Linné utnyttjade det biologiska materialet pedagogiskt under sina exkursioner. En studie av Linné och hans lärjungar måste naturligtvis sättas in i en historisk kontext där det är viktigt att beakta olika perspektiv. I ett nationellt perspektiv var det en fråga om uppgång och fall. Uppsala blev snabbt ett vetenskapligt centrum och Linnélärjungar kom att spridas världen över. Men redan innan Linnés död hade hans ”Uppsalabotanik” stagnerat intellektuellt, även om den fortsatte att sysselsätta hans studenter runt om i Sverige. Det finns flera skäl till denna nedgång, bl.a. motiverades Linné av ett merkantilistiskt tänkande där nyttan styrde. Detta tänkande blev snabbt passé i 1700-talets Sverige. I ett internationellt perspektiv kom däremot Linnés Systema Naturae att överleva och utvecklas. I den internationella forskarvärlden blev Linnés system en gemensam nämnare för naturhistoriker över hela Europa i deras utforskande och ordnande av världen, som tilltog i spåren av den europeiska expansionen. Linnés vetenskap fick alltså olika resultat beroende på de olika sammanhang som lärjungarna tillämpade den i. I projektet vill vi jämföra Linnélärjungarnas skiftande betydelse och roll, över tid och i olika sammanhang, lokalt, nationellt och internationellt, i olika sociala och ideologiska kontexter. Vi vill undersöka hur Linnés undervisning påverkade lärjungarnas vetenskapliga arbete när de reste i främmande länder eller verkade lokalt i Sverige. Vi vill också studera hur lärjungarnas nya rön påverkade Linnés vetenskapliga utveckling och fortsatta undervisning. Sammantaget: hur fungerade det vetenskapliga nätverket bestående av lärare och studenter? Linnés metod påverkade inte bara de naturvetenskapliga iakttagelserna, och vi vill också analysera hur den influerade lärjungarnas förståelse av länder och folk de mötte. För den enskilde studenten var det prestigefyllt att vara Linnés lärjunge i en tid då naturhistorien var på modet. Hur integrerade Linnés studenter den nya vetenskapen i sina yrkes- och privatliv? Utgångspunkten för projektet är ett tvärvetenskapligt angreppsätt där deltagarnas kunskaper om botanikens teori och praxis, den svenska retoriken och 1700-talets historia utgör grundförutsättningarna.[27]

Edquist, Samuel, FD
Föreställningar om Sveriges förflutna inom olika folkbildande sammanhang. En delstudie behandlar vänsterns försök att skapa alternativa bilder av svensk historia, en annan folkbildning om historia i Uppsala och övriga Uppland: vilka olika versioner av lokalsamhällets förflutna som sprids, och i vilken grad den egna regionen fogas in i en nationell historisk berättelse. (Delundersökning i forskningsprojektet ”Hur skapas ett historiemedvetande? Svensk historieskrivning utanför akademin 1930-2000”).

Johansson, Stefan, FD
Historisk ungdomslitteratur. Vilket förgånget anknyter författarna till i berättelserna? Ställs vikingatid, medeltid, karolinsk tid eller decennierna runt sekelskiftet 1900 oftast i centrum? Är det främst svensk historia som behandlas i romanerna och novellerna? I vilken utsträckning har böckerna skrivits av kvinnliga författare? Väljer männen att behandla andra tider och skeenden än kvinnorna? Vilka verk rekommenderas och läses inom skolundervisningen? Hurdan är förekomsten på biblioteken, och vilka slutsatser kan dras av utlåningsstatistiken? (Delundersökning i forskningsprojektet ”Hur skapas ett historiemedvetande? Svensk historieskrivning utanför akademin 1930-2000”)

Linderborg, Åsa, FD
Näringslivets historieskrivning. En historiografisk studie utifrån utgångspunkter utvecklade i avhandlingen ”Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892-2000”, 2001. (Delundersökning i forskningsprojektet “Hur skapas ett historiemedvetande? Svensk historieskrivning utanför akademin 1930-2000”).

Nyberg, Kenneth, FD

[27] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=5544

Förhållandet mellan de utrikes resande Linnélärjungarnas reseskildringar å ena sidan, och Linnés syn på resandet som vetenskaplig metod samt hans egna landskapsresor å den andra. (Delundersökning i det tvärvetenskapliga forskningsprojektet ”Att lära och lära ut i vetenskapens tjänst - en studie av Linné och hans lärjungar”).

Historiografisk forskning med anknytning till skola eller didaktik

Pågående avhandlingsarbete

Axelsson, Erik
EU-debattens historia. En komparativ studie av användandet av historia i de nordiska EU-debatterna 1985-1994. Utifrån främst pressmaterial och debattskrifter belyses historiens roll i det politiska samtalet så som detta gestaltade sig i Sverige, Norge, Danmark och Finland i slutet av 1900-talet.

Gustafson, Jörgen
Produktion av svensk historia genom skolläromedel är en högst preliminär titel på den avhandling som är del i det historiografiska projektet “Hur skapas ett historiemetande? Svensk historieskrivning utanför akademin 1930-2000”. Det arbetar övergripande med hur kollektiva minnen skapas. Avhandlingen närmar sig en central aktör, skolan, genom den i läromedel förmedlade bilden av Sveriges historia. Analysen görs utifrån ett maktperspektiv där kategorierna klass, kön och etnicitet kommer att användas. De frågor som ställs är vilken historia som berättas? Är det en traditionella berättelsen om landet endräkt, eller utmanas den föreställningen? Vilka historiesyner präglar historieskrivandet? Hur ser förbindelserna ut till den akademiska forskningen?

Holmén, Janne
Om bilden av USA och Sovjetunionen i finska, svenska och norska läroböcker under kalla kriget.

Ludvigsson, David
Den historiska dokumentärfilmen i Sverige, 1968-2000. (Projektet finansieras av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden).

The project started in 1997 and will be finished in 2003. The aim of the project is to investigate how history is used in historical documentary films. The empirical example chosen for the study is historical documentaries made by Swedish historian-filmmakers Olle Häger and Hans Villius. Häger and Villius worked for the Swedish broadcaster SVT for more than three decades, producing more than two hundred historical programmes. My founding argument is that different, battling forces influence the historical documentary filmmaking process. I have grouped the factors that influence the filmmaker in four principal areas, namely cognitive considerations, moral considerations, aesthetic considerations and commercial considerations. The example of Häger and Villius programmes show how the negotiation is done in practice.[28]

Widenberg, Johanna
Historiebruk och territoriell integration i 1600-talets Sverige. En studie av hur den svenska statsmaktens historieskrivning och antikvariska verksamhet i territoriellt hänseende fungerade integrerande under andra hälften av 1600-talet.

Utbildningshistorisk forskning

Pågående avhandlingsarbete

Fredriksson, Johannes
Om förskolan utifrån ett Foucaultinspirerat angreppssätt (ännu inte antagen, men finansieras av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden).

[28] http://www.hist.uu.se/images/uulogo_red160.gif

Larsson, Esbjörn
Om kadettutbildningen på Karlbergs slott (Finansieras genom Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden). Min undersökning är tänkt att omfatta framväxten av en allmän kadettutbildning under slutet av 1700-talet och dess utveckling under 1800-talet fram till och med utbildningens omformning inom ramen för Kungl. Krigsskolan. Utgångspunkten för studien är snarast skolans ursprungliga utformning som en internatskola för unga, mestadels frälse, pojkar. Huvudfrågeställningarna rör därvid, vilken funktion krigsakademien fyllde och hur den skall förstås inom ramen för det svenska utbildningssystemets framväxt under 1800-talet.[29]

Larsson, Jonas
Att odla ett samhälle. Behandlingstanken och framväxten av sociala institutioner i Sverige under 1800-talet. The working title of the dissertation is To Cultivate a Society. The Idea of Treatment and the Emergence of Social Institutions in Sweden in the 19th Century. During the first half of the 19th century a number of fundamental changes related to social policy were implemented in Sweden. A number of institutions emerged as solutions to social problems. Schools, prisons, asylums, reformatories, and institutions for the mentally and physically disabled were established throughout the country. This development was not unique for Sweden. In the course of a few decades, from the late 18th century to the middle of the 19th, the same types of social institutions were established throughout Europe and USA. The central aim of my dissertation is to understand the emergence of these social institutions during the first half of the 19th century. I am not trying to interpret the general purpose of these institutions. Rather I am trying to determine a common fundamental notion behind their establishment. In short I argue that all these different institutions are based on an idea of the essential malleability of the individual on one hand and the ability to order society on the other. At the beginning of the 19th century the idea of treatment (the notion that it is possible to treat, reform, improve individuals) and the idea of an ordered society merge and are implemented in a new type of social institution. Two different areas of the social sector are taken as examples, mental health care and juvenile delinquents. More specifically I have done empirical research on Uppsala Central Asylum 1840-1861 and Råby Räddningsinstitut 1838-1864. A third area under consideration is the emergence of institutes for the deaf, dumb and blind. I argue that the rise of the social sector can be seen as a precursor of the modern social welfare state. Therefore an understanding of how the ideas of treatment and an ordered society came to shape these social institutions as well as 19th century society in general also will provide insights into how they still shape modern society.[30]

Winberg, Ola
Den preliminära titeln är "Adeln, staten och resan". I avhandlingen studeras vilken funktion bildningsresan (peregrinationen) hade för förändringar inom det svenska samhället och staten under 1600-talet.

En resa till den europeiska kontinenten var avslutningen på den tidens utbildning och var förbehållen en bemedlad elit. Denna form av resa var föremål för statens intressen. Statsföreträdarna hade tydliga planer på landets ekonomiska och kulturella utveckling. Rikskanslern Axel Oxenstierna uppmanade adeln att skicka sina söner utomlands för att hämta kunskap – till Holland för handelns skull och till Frankrike för kulturens – i syfte att göra landet till en stormakt på fler områden än det militära.

Bildningsresandet har också en social aspekt. Elitgrupper i samhället kunde använda sig av denna speciella och, inte minst, dyra utbildning för att konkurrera med andra grupper och befästa sin sociala position. Avhandlingsprojektet knyter därmed utbildningen direkt till begrepp som statsbygge och samhällseliter.

Avhandlingar år 1997-2003
Blanck, Dag: Becoming Swedish-American: The construction of an ethnic identity in the Augustana Synod, 1860-1917. - Uppsala, 1997. - 240p.

[29] http://www.anst.uu.se/esbjlars/forskning.htm
[30] http://www.hist.uu.se/research/projekt.aspx (sök på Att odla ett samhälle).

Edquist, Samuel: Nyktra svenskar: Godtemplarrörelsen och den nationella identiteten 1879–1918. - Uppsala, 2001. - 348p.
Geschwind, Lars: Stökiga studenter: Social kontroll och identifikation vid universiteten i Uppsala, Dorpat och Åbo under 1600-talet. - Uppsala, 2001. - 256p.
Gunneriusson, Ulf Håkan: Det historiska fältet: Svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957. - Uppsala, 2002. - 251p.
Hodacs, Hanna: Converging World Views: The European Expansion and Early-Nineteenth-Century Anglo-Swedish Contacts. - Uppsala, 2003. - 250p.
Sjöberg, Johan: Makt och vanmakt i fadersväldet: Studentpolitik i Uppsala 1780-1850. - Uppsala, 2002. - 237p.

Institutionen för idé- och lärdomshistoria

Pågående externfinansierade projekt

Attityder till naturvetenskap: Ungdom, skola och utbildningspolitik under svenskt 1900-tal
Karin Johannisson, prof., Daniel Lövheim (doktorand) och Staffan Wennerholm (doktorand). Projektet är finansierat av Björn Svedbergs stiftelse.
Inom ramen för projektet ”Naturvetenskapen och skolan” skriver Staffan Wennerholm en avhandling om hur barn och ungdom under efterkrigstiden har mött naturvetenskap och teknik, vad som har stimulerat och avskräckt, och hur detta kan ha påverkat ett senare yrkesval. Materialet består av verksamhet och publikationer i olika naturvetenskapliga föreningar (vid läroverk och skolor), tekniska magasin och information från utbildningsinstitut (som Hermods och NKI). De huvudsakliga frågeställningarna rör framställningarna av naturvetenskap och teknik och om den allmänna inställningen i samhället till naturvetenskap och teknik har påverkat ungdomars syn på relaterade ämnen.[31]

Bildning, yrke, politik: Humanvetenskapernas värde och kravet på samhällsrelevans ur ett idéhistoriskt perspektiv
Mats Persson, univ. lekt., Torbjörn Gustafsson Chorell, univ. lekt., Peter Josephson, doktorand. Finansierat av Riksbankens Jubileumsfond.
Frågor om humanvetenskapernas värde och samhällsrelevans har under 1990-talet stått på både den politiska och den akademiska dagordningen. Det har alltid funnits en koppling mellan forskning och krav på samhällsrelevans, men denna har förändrats flera gånger under historien. Projektet syftar till att belysa dessa förändringar, och har delats upp i tre delstudier som behandlar viktiga brytningsperioder i humanvetenskapernas utveckling. Det första delprojektet behandlar Friedrich Nietzsche och debatten runt 1870-talet om bildningsvärdets betydelse för humanvetenskapernas orientering. Den andra delstudien undersöker Max Weber och striderna runt 1920 rörande humanvetenskapernas professionalisering. Det tredje delprojektet analyserar Hayden White och den moderna debatten om objektivitetsbegreppet och därur följande politiska slutsatser. Delstudierna vägleds av två övergripande hypoteser. För det första att frågan om humanvetenskapernas uppgift alltid har besvarats med utgångspunkt i moraliska och politiska värderingar. För det andra att dessa värderingar sällan har varit föremål för allmän konsensus, varken bland politiker eller akademiker, utan att det som regel har försiggått en kamp om formuleringsprivilegiet på området. En ambition som förenar de tre delstudierna är att belysa de konflikter varigenom humanvetenskapernas uppgift under olika epoker har omdefinierats.[32]

[31] http://www.vethist.idehist.uu.se/forskning.html#skolan
[32] http://www.rj.se/ (se beviljade anslag 1998).

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Den kemiska industrien i Sverige 1860-1920: En studie i sambandet mellan vetenskap, teknik och industri
Anders Lundgren, docent, undersöker i ett projekt den kemiska vetenskapens betydelse för utvecklingen av tidig kemisk industri, med hänsyn till frågan om förhållandet mellan vetenskap och teknik. En huvudsaklig frågeställning gäller vilken kunskap som har kommit till användning inom industrin, och den kunskapens ursprung. Inom ramarna för det europeiska samarbetsprojektet STEP (Science and Technology on the European Periphery) deltar Lundgren även i det nystartade projektet "Centrum och periferi inom vetenskapen", som avser att studera kunskapsflödet mellan vetenskapsidkare och hur detta flöde påvekas av lokala kulturella förhållanden.[33]

Pågående avhandlingsarbete

Lövheim, Daniel
Kampen om läroplanen: Synen på naturvetenskap, matematik och teknik som skolämnen 1900-1965, speglad genom läroplansdiskussion och läroplansformering. Avhandlingen ingår i projektet "Naturvetenskapen och skolan" (se pågående externfinansierade projekt).

Wennerholm, Staffan
Avhandlingen Ungdomens vetenskap och vetenskapens ungdom: Föreställningar om naturvetenskap och teknik bland svenska skolelever 1930-1970 ingår i projektet "Naturvetenskapen och skolan" (se pågående externfinansierade projekt). Avhandlingen behandlar vad elever vid landets tekniska och högre allmänna läroverk tänkte om vetenskap och teknik samt om dess företrädare: vad skiljde vetenskap och teknik från andra kunskapsarter? Vilka löften eller hot för framtiden bar de med sig? Vad utmärkte de som sysslade med vetenskap och teknik? Vilka var demarkationslinjerna mellan vetenskapens ungdom och annan ungdom? Undersökningen behandlar också olika praktiker bland vetenskapens ungdomar och i deras undervisning. Saker som laborationer och skolresor samt linjeindelning och läroverkets pampiga byggnader betraktas som betydelsefulla för att skapa och dana unga naturvetare och teknister samt de föreställningar de hyste. På så sätt fick flyktiga diskursiva föreställningar praktisk konkretion och gavs därmed längre levnad och större skärpa.

Avdelningen för vetenskapshistoria

Avdelningen för vetenskapshistoria är en forskningsavdelning vid Institutionen för idé- och lärdomshistoria, med prof. Tore Frängsmyr som föreståndare.

Pågående externfinansierade projekt

Uppsala universitets historia 1793-2000
Tore Frängsmyr, prof., Hanna Östholm, FD, Carl Frängsmyr, FD.
I ett större projekt, med Tore Frängsmyr som projektledare, skrivs Uppsala universitets historia under de senaste dryga tvåhundra åren. Arbetet kommer att publiceras i fyra volymer och kronologiskt ta vid där Claes Annerstedts universitetshistorik om perioden 1477-1793 slutade. Fyra forskare ingår i projektet, med ansvar för var sin volym: del I för tiden 1793-1852 (Hanna Östholm), del II, 1852-1916 (Carl Frängsmyr), del III, 1916-2000 (Tore Frängsmyr), samt del IV, faktadel (Torgny Nevéus, docent). Projektet finansieras av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse.[34]

Gränsöverskridande vetenskap: Den svenska biovetenskapen efter 1900
Sven Widmalm, docent, 2003-2005, Vetenskapsrådet.
År 1900 återupptäcktes de mendelska ärftlighetslagarna och den moderna genetiken fick sitt genombrott. Ett århundrade senare har de ca tre miljarder basparen i det mänskliga genomet (i stort sett) kartlagts.

[33] http://www.vethist.idehist.uu.se/forskning.html
[34] http://www.vethist.idehist.uu.se/forskning.html

Genetiken har under 1900-talet gått från studiet av organismer i sin naturliga miljö, till laboratoriebaserad analys av celler, enzymer och annat organiskt material, till datoriserad analys och modellering. Denna utveckling har inte försiggått avskilt från det övriga samhället och kulturen utan biologiska frågor har engagerat allmänheten. Detta engagemang har t.ex. tagit sig uttryck i en ansenlig amatörvetenskaplig verksamhet, i ett intresse för naturskydd och miljöfrågor, och i en intensiv uppmärksamhet kring genetikens effekter på människosynen. Biovetenskapens praktiska användning inom t.ex. växtförädling, olika industrier och inom medicinen har dessutom ökat under 1900-talet och har bidragit till att denna vetenskap på olika sätt genomsyrar samhälle och kultur. Det föreslagna projektet skall, utan anspråk på fullständighet, bidra till att en mer systematisk bild av biovetenskapens framväxt och genomslag i det svenska 1900-talet kan skapas. Detta skall ske på tre sätt. För det första skall metoder och teorier etableras vilka kan användas för att göra en samhällsorienterad analys av vetenskapens utveckling. Utgångspunkten är en sociologisk analys som behandlar gränsdragning inom vetenskapen och mellan vetenskaplig verksamhet och andra samhällsfunktioner. Vetenskapen är inte enbart ett akademiskt fenomen men forskare har under 1900-talet velat avgränsa vetenskapen så att den uppfattas som en akademisk angelägenhet. Detta gäller särskilt före andra världskriget, men också sedan industriforskningen ökat i betydelse har skillnaden upprätthållits. Detta har bland annat syftat till att ge vetenskapen en viss principiell självständighet. Synsättet speglar i första hand de akademiska forskarnas egna (fullt legitima) intressen. Men den historiska analysen kräver perspektiv som är bredare och inte är låsta till ett akademiskt perspektiv. Historien tycks visa att användningen av vetenskapliga resultat och idéer i det övriga samhället påverkar också den akademiska forskningen, att denna alltså inte kan avskiljas från den övriga kulturen. Detta breda sätt att förstå vetenskapen skall användas som utgångspunkt för ett antal historiska studier. The(odor) Svedberg och den tidiga molekylärbiologin skall behandlas i en studie. Svedberg utvecklade åren kring 1930 en för tiden ovanligt tekniktung och kostsam forskning centrerad kring den s.k. ultracentrifugen (som användes för att analysera proteiner). Han samarbetande med industrin och han var en stark förespråkare för att industrin skulle använda naturvetenskapliga metoder och resultat. Svedberg är särskilt intressant för att han tillsammans med medarbetare som Arne Tiselius hade en mycket inflytelserik position både inom den internationella vetenskapen och i det svenska samhället. En andra undersökning tar upp amatörvetenskapen och dess förhållande till den akademiska forskningen. Gränsdragningen mellan amatörer och yrkesforskare har under 1900-talet varit skarp – i teorin. I realiteten har inom vissa vetenskapsgrenar samverkan mellan akademiker och amatörer varit livlig och betydelsefull för utvecklingen. Där har också förekommit konflikter vilka delvis haft att göra med den allt större roll som laboratorieforskningen har kommit att spela. En tredje undersökning behandlar kromosomforskningen decennierna kring 1900-talets mitt. Svenska forskare gjorde viktiga insatser på kromosomforskningens område och blev också involverade i tidvis upprörda debatter om förhållandet mellan klassisk genetik och den framväxande molekylärgenetiken. Kromosomforskningen var inte ett vetenskapligt fält utan behandlades inom flera specialiteter vilket ledde både till samarbete och konflikter. En tredje viktig ambition med projektet är att etablera ett brett samarbete mellan forskare i (och utanför) Sverige vilka inom olika vetenskapliga discipliner sysslar med 1900-talets biovetenskap. Ett nätverk mellan svenska forskare skall etableras främst genom ordnandet av vetenskapliga konferenser. Detta samarbete är viktigt i sig men syftet är också att bidra till att forskningen systematiseras och sprids genom utgivningen av forskningsresultat på ett sätt som är tillgängligt för en bredare läsekrets.[35]

Vetenskaplig forskning - teknisk förändring - industriell förnyelse (VTI)

Tore Frängsmyr, prof., Sven Widmalm, docent, Anders Carlsson, doktorand, Hjalmar Fors (doktorand), Emma Thörn (doktorand).

VTI-projektet bedrivs i samarbete med Företagsekonomiska institutionen i Uppsala och Avd. för teknik- och vetenskapshistoria, KTH i Stockholm. Ett huvudsakligt syfte är att närmare belysa förhållandet mellan vetenskap, teknik och industri, både utifrån historiskt och nutida material. I den vetenskapshistoriska delen av projektet ingår tre avhandlingsarbeten, av Anders Carlsson, Hjalmar Fors och Emma Thörn. Projektet finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.[36]

[35] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=9762

[36] http://www.vethist.idehist.uu.se/forskning.html

Vetenskap och neutralitet mellan världskrigen
Sven Widmalms (docent) projekt ”Vetenskap och neutralitet mellan världskrigen” behandlar den svenska naturvetenskapens politiska profil under mellankrigstiden. Dels behandlas offentliga vetenskapliga manifestationer såsom internationella kongresser och Nobelpriset, dels analyseras den mer interna diskussionen kring naturvetenskapens status. Den naturvetenskapliga expansionen på universiteten, genom skapandet av nya tjänster och institutioner, behandlas översiktligt och några vetenskapliga institut -- The Svedbergs i Uppsala, Manne Siegbahns i Stockholm och Herman Nilsson-Ehles i Svalöv -- analyseras närmare. Projektet finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.[37]

Pågående avhandlingsarbete

Lundgren, Frans
Den sociala frågan: Samhällets problem och nya reformerande metoder, ca 1830-60. I ett avhandlingsprojekt undersöker Frans Lundgren tre nya reformmetoder i Sverige vid 1800-talets mitt: cellfängelset, den uppsökande fattigvården och bildningscirklarna. I dessa fallstudier fokuseras särskilt på problembestämningar och målsättningar för verksamheterna. Den övergripande frågeställningen är hur en social sfär formerades och det liberala styrets rationalitet underbyggdes i Sverige vid 1800-talets mitt.[38]

Persson, Mathias
Mathias avhandling är i främsta rummet inriktad på religionsfilosofi, religiös censur och fritänkande i svensk-tyska sammanhang under 1700-talets senare hälft. Studien har sitt fokus på universiteten i Uppsala och Göttingen. Valet att undersöka universiteten i Göttingen och Uppsala bottnar i att några hitintills otillräckligt analyserade aktörer befann sig där, och att de två läroanstalterna hade högst olikartade ideologiska utgångspunkter och agendor. Avhandlingen uppehåller sig vid undervisning i den mån det spelar roll för den religionsfilosofiska diskursens gestaltning. Studieresor och akademiska nätverk har relevans för Mathias avhandlingsprojekt, även om en högst specifik grupp svenska utlandsstudenter - det tjugotal som studerade religion för den tyske bibelkritikern och filologen/orientalisten J. D. Michaelis - utgör hans egentliga studieobjekt.

Avhandlingar år 1997-2003
Grandin, Karl: Ett slags modernism i vetenskapen: Teoretisk fysik i Sverige under 1920-talet. - Uppsala, 1999. - 244p.
Östholm, Hanna: Litteraturens uppodling: Läsesällskap och litteraturkritik som politisk strategi kring sekelskiftet 1800. - Hedemora, 2000. - 344p.

Konstvetenskapliga institutionen

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Schaar, Kenneth, gästforskare.
Dr Schaar is at the University of Uppsala in Sweden, doing research on the use of a digital library for instruction. He has been producing computer-based and on-line instruction since 1996. For his leadership in using innovative teaching techniques, he was awarded four Louisiana Tech University Instructional Development grants in 1997-2000. His online coursework is part of the School of Architecture response to a State of Louisiana Board of Regents effort to share instructional resources between architectural programs in Louisiana. His courses also are offered through the Southern Regional Electronic Campus. Through national competition, Dr Schaar received awards to develop computer-based instruction for the Metal Building Manufacturers Association. The Learning Kiosk (1996) and The Art of Metal Building (1998) are interactive CD-ROMs that can be distributed as promotional material to students and young practitioners of architecture. Schaar received a Board of Regents award in 1998 to

[37] http://www.vethist.idehist.uu.se/forskning.html#neutralitet
[38] http://www.vethist.idehist.uu.se/forskning.html

acquire an IBM Digital Library and create the William King Stubbs Digital Archive (LEQSF (1998-99)-ENH-TR-51). His current efforts aim to develop pedagogical methods that apply IBM Digital Library technologies to the delivery of university education for the Faculty of Arts at Uppsala University. Dr Schaar's current project is Pathfinder/Stigfinnaren for the Faculty of Arts. Pathfinder is a search engine for pedagogy and research using IBM DB2 with Content Manager and a customized front end based on MILESS from Universität Essen.[39]

Avhandlingar år 1997-2003

Gynning, Margareta: Det ambivalenta perspektivet: Eva Bonnier och Hanna Hirsch-Pauli i 1880-talets konstliv. - Stockholm, 1999. - 279, [1]p.

Lundström, Bo: Officeren som arkitekt och konstnär i det svenska 1800-talet. - Uppsala, 1999. – 303p.

Mezei, Kristina: Arvet efter surrealismen: Grafikskolan Forum 1964-1991. - Lund, 1998. - 209, [2]p.

Institutionen för kulturantropologi och etnologi

Kulturantropologiska avdelningen

Pågående externfinansierade projekt

Jan-Åke Alvarsson, docent.

Effects of Bilingual Education on Oral Lore and Local Knowledge among the 'Weenhayek, Bolivia.
In 1976-1979, the applicant carried out field research among the 'Weenhayek (Mataco-Noctenes) in southern Bolivia. The main focus was on language, mythology and material culture. In 1982-1983, further research was carried out, concentrating on economic and socio-political change as well as mythology and local knowledge. In 1983 a bilingual education program was initiated among the 'Weenhayek, a program supported indirectly by Sida through PMU InterLife (Stockholm). The introduction was made possible through a radical transformation of the Bolivian curriculum for Elementary Schooling, also supported by Sida. In 2000, the local authorities, many of them now 'Weenhayek teachers, decided to adapt the school year to the calendar of the 'Weenhayek, thus allowing children to accompany their parents in the annual migrations to the fishing camps. All these steps have resulted in a much more efficient schooling program — and an increasing number of 'Weenhayek students now graduate from high school. The question raised here concerns the side effects of this concentration on formal education. What happens to the oral lore that for millennia has guided these peoples in their daily lives? What happens to local knowledge, that is essential for survival if people still do not want to integrate into a way of life that is still foreign to them?

Comparative research — fieldwork in combination with interviews carried out by the project leader and the local, bilingual teachers — will investigate these effects. Oral lore (Honko, ed. 2000) and local knowledge (Antweiler 1998:469; cf. Purcell 1998) have been chosen because the main applicant possesses ample material (200 hours of recorded tales, descriptions, etc.) from the 70's and the 80's, i.e. *before* this bilingual education was started. Thus we will be able to put the data collected in 2003 and 2004 in a diachronic perspective that spans over twenty and thirty years respectively. Finansiering från SAREC/SIDA.

Pågående avhandlingsarbete

Svensson, Lars

Knowing and Being in the World. Traditionell navigering i Mikronesien är bla. en kunskap om världen och hur man kan hitta i den. Denna jämförs med andra sådana kunskaper, i "Väst" och i Australien. I inget av dessa fall är sådan kunskap endast en ren teknik för att
ta sig från A till B utan speglar några av de många aspekterna hos olika relationer till världen. In- och utlärning av sådan kunskap samt kognitiva, kulturella, och andra, omständigheter kring denna typ av

[39] http://www.konstvet.uu.se/research/forskare.aspx

kunskap undersöks inom ramen för det aktuella avhandlingsarbetet. Inom dessa områden har det i forskningen ofta givits förklaringskraft till förekomst, eller inte, av skriftspråk. Detta undersöks också.

Material från fältarbete i Mikronesien samt planerat fältarbete i Australien tillsammans med litteraturstudier kommer till användning i arbetet.

Avhandlingar år 1997-2003

Graffman, Katarina: Kommersiell mediekultur: En etnografisk studie av TV-producenter och TV-produktion. - Uppsala, 2002. - 300p.

Ek-Nilsson, Katarina: Teknikens befäl: En etnologisk studie av teknikuppfattning och civilingenjörer: [an ethnological study of the understandings of technology and engineers]. - Uppsala, 1999. - 192p.

Kugelberg, Clarissa: Perceiving motherhood and fatherhood: Swedish working parents with young children. - Uppsala, 1999. - 300p.

Zackariasson, Maria: Maktkamper och korridorfester: En etnologisk studie av kulturella processer och gruppinteraktion i två studentkorridorer. - Uppsala, 2001. - 270p.

Litteraturvetenskapliga institutionen

Pågående externfinansierade projekt

Universitetsundervisningens praktik: exemplet litteraturhistoria med poetik/litteraturvetenskap
Huvudansvarig projektledare och initiativtagare till projektet är professor Bengt Landgren. Projektet är finansierat av Vetenskapsrådet. Medarbetare är bland annat Helgesson, Stefan, FD, Malm, Ulf, docent och Gustavsson, Michael, FD.[40]

Från etableringsfas till konsolidering. Svensk akademisk litteraturundervisning 1890-1946
Med tryckningsanslag från Vetenskapsrådet utger professor Bengt Landgren och professor Claes Ahlund (Gävle) den första volymen av två, som redovisar forskningsresultat från projektet ”Universitetsundervisningens praktik: exemplet litteraturhistoria med poetik/litteraturvetenskap”.[41]

Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur i skolan
Finansiering: Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté, 2002-2004, Lena Kåreland, docent. Medarbetare: Agneta Lindh-Munther, univ. lekt. och Lars Brink (Gävle) och Marika Andrae, FD. Från och med 2003 arbetar en doktorand Helen Asklund i projektet. Asklund är knuten till Litteraturvetenskapliga institutionen och kommer att doktorera inom ämnet litteraturvetenskap. Projektet knyter an till den debatt som förs idag om vår kulturs bilder av manligt och kvinnligt. Det har inspirerats av aktuell debatt i lärarpressen och inom barnboksområdet. I en litteraturvetenskapligt inriktad del studeras texter som används i förskola och skola för att se hur pojkar och flickor skildras.[42] För mer utförlig beskrivning av projektet se under Institutionen för lärarutbildning.

Andræ, Marika, FD
Genusinriktade textanalyser av ett urval populära skönlitterära verk som läses av elever i årskurserna 4-9. Arbete inom projektet ”Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur i skolan”.

Gustavsson, Michael, forskarassistent
Litteraturteorins expansion – ett universitetsämnes förvandling. Ingår i HSFR-projektet ”Universitetsundervisningens praktik: exemplet litteraturhistoria med poetik/litteraturvetenskap”.

[40] http://www.littvet.uu.se/Bengt%20Landgren.html
[41] Ibid.
[42] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=5546

Landgren, Bengt, prof
Projektledare för projektet ”Universitetsundervisningens praktik: exemplet litteraturhistoria med poetik/litteraturvetenskap”.
Med tryckningsanslag från Vetenskapsrådet, 2003, utger professor Bengt Landgren och Claes Ahlund (Gävle) den första volymen av två, som redovisar forskningsresultat från projektet ”Universitetsundervisningens praktik: exemplet litteraturhistoria med poetik/litteraturvetenskap”. Detta delprojekt har namnet ”Från etableringsfas till konsolidering. Svensk akademisk litteraturundervisning 1890-1946”.
Driver även delprojekten ”Konsolideringens tid: 1920-46”, samt ”Universitetsämne i brytningstid: 1947-56”.

Malm, Ulf, docent
När littteraturhistoria blev litteraturvetenskap. Exemplet påbyggnadsuppsatser i ämnet vid uppsalainstitutionen 1965-1975. Uppsats inom HSFR-projektet ”Universitetsundervisningens praktik: exemplet Litteraturhistoria med poetik/Litteraturvetenskap/Blockämnet svenska”.

Ronne, Marta, FD
Universitetsundervisningens praktik: exemplet litteraturhistoria.

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning[43]

Ungdomskultur i Sverige under 1960- och 70-talen. En intertertiell studie av musikdramatik för barn och ungdom mot bakgrund av samtida kulturdebatt
Lena Kåreland, docent, leder projektet.
Detta projekt studerar utifrån litteraturvetenskapliga och musikvetenskapliga perspektiv den musikdramatiska repertoaren för barn och ungdom under de båda decennierna mot bakgrund av den allmänna kulturdebatten. Inom projektets ram skrivs också en avhandling om barnvisans utveckling under 60- och 70-talen. Projektet finansieras genom medel från historisk-filosofiska fakulteten.[44]

Hallgren, Karin, docent
Samhällskritik eller verklighetsflykt. Musikteater för barn och ungdom i 1960- och 70-talens Sverige. Ingår i projektet ”Ungdomskultur i Sverige under 1960- och 70-talen. En intertertiell studie av musikdramatik för barn och ungdom mot bakgrund av samtida kulturdebatt”.

Helgesson, Stefan, FD
Reformernas epok: Svenskläraruthildning och litteraturundervisning 1965-1975.

Kåreland, Lena, docent
Litteratur i förskolan. Delprojekt inom huvudprojektet “Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur i skolan”.
Ungdom och lekfullhet - Om barn- och vuxenkultur på 1960- och 70-talen. Delprojekt inom huvudprojektet ”Ungdomskultur i Sverige under 1960- och 70-talen. En interartiell studie av musikdramatik för barn och ungdom mot bakgrund av samtida kulturdebatt”.

Svensson, Sonja, docent
Om det svenska i barnboken (prel. titel) (Idéer, motiv och gestaltning 1890–)
och Barnböcker utan barn – om djur och andra ställföreträdare i barnens böcker.

[43] Projektbeskrivningarna är hämtade från: http://www.littvet.uu.se/forskare.html
[44] http://www.littvet.uu.se/k%E5reland.html

Pågående avhandlingsarbete

Danielsson, Åke, lektor
Skolbiblioteken i Sverige – litteraturförmedlingen och dess målsättning.
Avhandling för doktorsexamen. Handledare: Johan Svedjedal

Ekblad, Sigrid, TK, FL
Begreppet författaren: En studie i svensk litteraturvetenskaplig metodik. Exemplet Strindberg.
Avhandling för doktorsexamen. Handledare: Torsten Pettersson.

Asklund, Helen
Avhandlingen skrivs inom projektet ”Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur i skolan”. Asklund undersöker utifrån ett genusperspektiv ett urval skönlitterära texter som som läses av elever i några åttondeklasser. Analyserna kompletteras med elevernas egna tankar kring den litteratur de möter i skolan. Med utgångspunkt härifrån diskuteras också frågan om hur litteraturen inverkar på elevernas skapande av könsidentitet.

Avhandlingar år 1997-2003
Ronne, Marta: Två världar - ett universitet: Svenska skönlitterära universitetsskildringar 1904-1943: en genusstudie. - Uppsala, 2000. - 333p.
Stolt, Gunvor: Att bryta egen väg: Jeanna Oterdahl i föredrag och författarskap. - Uppsala, 2002. - 300p.

Institutionen för musikvetenskap

Avhandlingar år 1997-2003
Reinholdsson, Peter: Making music together: An interactionist perspective on small-group performance in jazz. - Uppsala, 1998. - 440, [8]p.

Centrum för multietnisk forskning

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Minoritetsspråken och skolan
Projektet är språksociologiskt och baserar sig framför allt på intervjuer och enkäter. Kontaktperson: Leena Huss, docent.[45]

Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord

Associated projects include studies of German firms in Sweden during the war; the reception of Jewish refugees and their place in the labour market; Holocaust survivors living in Sweden; and the didactics of Holocaust education.[46]

[45] http://www.multietn.uu.se/forskning.html#skolan
[46] http://www.multietn.uu.se/uppsalaprogrammet.html

Språkvetenskapliga fakulteten

Engelska institutionen

Pågående avhandlingsarbete

McElwee, Johanna
Learning and Education in American Historical Novels of the 1820s. Utbildning, lärdom och intellektualism har varit omdiskuterade ämnen i U.S.A. sedan republikens tidiga dagar. I avhandlingen undersöks synen på utbildning och lärdom i historisk skönlitteratur under 1820-talet och vilken roll debatten kring dessa ämnen, som är återkommande och ofta centrala teman, fyller. Texterna skildrar flera olika typer av utbildning och lärdom och avhandlingen kommer att visa hur dessa ämnen tenderar att diskuteras i samband med frågor rörande köns- och nationella identiteter.

Johannas projekt kommer också att lyfta fram den lärde, intellektuelle mannen som en återkommande karaktär i 1820-talets historiska romaner. I dessa texter fungerar den lärde mannen som en knytpunkt i diskussionen av utbildning och lärdom och samtidens ambivalenta åsikter rörande dessa frågor tydliggörs i skildringen av denna karaktär.

Sundh, Stellan
Svenska gymnasieelevers muntliga språkfärdighet i engelska: betygsättning och analys av deras prestationer. Studien undersöker betygsättning av svenska gymnasieelevers muntliga språkfärdighet, och vissa aspekter i deras talade engelska. Analysen och resultaten är grundade på ett material från Pedagogiska institutionen, Göteborgs Universitet.
Detta material består av muntliga prov med 29 avgångselever från en gymnasieskola i Göteborg. Eleverna prövades tre gånger av tre olika kategorier av intervjuare: gymnasielärare i engelska, universitetslärare i engelska och infödda talare. Bedömningen genomfördes med kriterier utarbetade för denna studie.

Studien analyserar betygsättningen av de olika intervjuarna och hur vissa språkliga särdrag i elevernas engelska korrelerar med de betyg som sattes. De språkliga särdragen som studien beskriver omfattar bl.a. grammatisk korrekthet, talspråksmarkörer och strategier vid brister i ordförrådet.

Resultaten visar på intressanta skillnader i betygsättningen mellan de olika intervjuarna och hur de språkliga särdragen på olika sätt bidrar till höga eller låga betyg. (Disputation 4 oktober 2003).

Avhandlingar år 1997-2003
Morris, Anna: Veils of irony: The development of narrative technique in women's novels of the 1790s. - Uppsala, 1998. - 189p.
Olsson, Anders: Managing diversity: The anthologization of "American literature". - Uppsala, 2000. – 343p.

Finsk- urgiska institutionen

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Lundgren, Ulla lektor i finsk-ugriska språk, ssk finska; prefekt.
Vetenskapliga intresseområden: språkdidaktik och språkpedagogik.[47]

[47] http://www.finugr.uu.se/

Institutionen för klassiska språk

Avhandlingar år 1997-2003

Fredriksson, Maria: Esculapius' De stomacho: Edited with an Introduction, Translation, and Commentary. - Uppsala, 2002. - 146p.

Institutionen för lingvistik

Pågående externfinansierade projekt

Elevers möte med skolans textvärldar

I projektet arbetar Caroline Liberg (professor, projektledare, Lärarutbildningen, Malmö högskola), Jenny Wiksten Folkeryd (doktorand, inst för lingvistik), Åsa af Geijerstam (doktorand, inst f lingvistik, UU) och Agnes Edling (doktorand, inst för lingvistik). De tre doktoranderna skriver varsin avhandling inom projektet. Finansiär Riksbankens Jubileumsfond.

Inom ramen för detta projekt vill vi visa på *mötet* mellan text och läsare, skrivuppgift och skrivare, dvs. hur texten respektive skrivuppgiften styr läsaren respektive skrivaren och hur läsaren respektive skrivaren i sin tur bemöter texten respektive skrivuppgiften samt hur läroprocessen kan stödja ett fruktbart möte. Mer specifikt ska lågpresterande elevers möte med skolans texter och textproduktion inom olika ämnesområden inom tre stadier av ungdomsskolan studeras. Detta arbete syftar vidare till utvecklande av en prototypisk modell för kategorisering av dels användningen av prefabricerade texter, dels produktionen av egna texter med avseende på inre form och vilka olika typer av läroprocesser dessa bör ingå i för att kunna möta olika elevers lärostil. Ett delresultat av projektet förväntas också vara en översikt över olika lärostilars sätt att närma sig texter och textskapande. [48]

IT-based Collaborative Learning in Grammar

Principal Investigator: Anju Saxena, docent. Financed by: Distum (Swedish Agency for Distance Education). Duration of the project: January 1, 2002-December 31, 2004.
The main aims of the project are:

- To use a web-based annotated corpus of a foreign language as the basis for learning grammatical patterns by comparing the structure found in the corpus with the patterns found in Swedish;
- To develop web-supported collaborative learning in grammar where a corpus of natural language material will form the basis for group activities, illustrations in lectures and as part of the final examination;
- To use the web-supported collaborative method in regular courses in grammar in Linguistics (Uppsala and Stockholm) and grammar courses in the curriculum for Swedish as a second language in the Department of Nordic Languages at Uppsala University;
- To show the wider applicability of the IT-based technical support developed in this project, two further extensions of this will be tested during the last term of the project, namely, using the web-supported learning method in the advanced course in grammar in Linguistics (Uppsala), and, further, the tools developed in this project will be applied to two additional languages (Turkish and Hindi) in order to show that its usability for the teaching of foreign languages (with some modification).
- A significant consideration during all the stages of this project will be that the technical aspects of using or working with the web-based system does not increase the workload for students or faculty.

Medarbetare: Department of Linguistics, Stockholm University, Östen Dahl, Lars Borin, Päivi Juvonen, Mikael Parkwall. Department of Linguistics, Gothenburg University Jens Allwood. Department of Scandinavian Languages, Uppsala University Berit Söderman (univ. adj.). Department of African and Asian Languages Gunilla Gren-Eklund (prof.), Eva Csato Johanson (docent). Department of

[48] http://www.ling.uu.se/asa/projektpresentation.htm

Information Technology, Uppsala University, Mats Daniels (univ. lekt.). Development and Evaluation Unit, Uppsala University, Peter Reinholdsson (ped. konsult).[49]

Språkbehärskning och det mentala lexikonets organisation hos tvåspråkiga
Shidrokh Namei, forskare, 2003-2005, Vetenskapsrådet.
En viktig fråga inom tvåspråkighet är hur andraspråkets ordförråd hänger ihop med förstaspråkets. Tidigare på 60- och 70-talen menade forskare att tvåspråkiga har ett ordförråd för varje språk. På 80-talet ändrades detta ställningstagande. Forskare antog en modell som delar upp ordförrådet i två delar: en med språklig information som är särskild för varje språk och en med allmän information som båda språken kan dra nytta av. Baserat på detta ställningstagande har forskare på 90-talet lagt fram olika modeller som beskriver hur språken är representerade i hjärnan. Den centrala frågan inom området idag är inte längre huruvida tvåspråkiga lagrar information i ett eller två ordförråd. Nu anser man att det är mer angeläget att undersöka hur olika faktorer såsom språkbehärskningsnivå och startålder för andraspråksinlärningen kan påverka organisationen av ordförrådet i hjärnan. De specifika frågeställningarna i den här studien är:
1. Är relationen mellan ord i första- och andraspråket beroende av språkbehärskningsnivån?
2. Är aktiveringen av ord i tvåspråkigas båda språk beroende av språkbehärskningsnivån? Antalet personer som kommer att delta i studien är 60. De delas upp i tre grupper baserat på deras språkbehärskningsnivå: nybörjarnivå, mellannivå och avancerad nivå efter att ha genomgått flera nivåtest. Varje grupp består av 20 personer med en jämn fördelning mellan könen. Informanterna är vuxna persisktalande personer med minst gymnasiekompetens och 3, 5 och 8 års vistelsetid i Sverige. Testbatteriet är konstruerat på informanternas båda språk och består först av en intervju för att kartlägga deras språkliga bakgrund. Den första forskningsfrågan undersöks på två sätt:
a) ett igenkänningstest vilket innebär att informanterna anger ”ja” eller ”nej” beroende på om de känner igen eller inte känner igen olika ordkombinationer. Ordkombinationerna består av ord på ett språk parat med fyra relaterade och orelaterade ord på det andra språket. Ordparen anges i båda riktningarna, t.ex. från persiska till svenska och sedan tvärtom. Hypotesen är att informanter med högre behärskning av sina språk anger sitt svar snabbare än de med begränsade språkkunskaper och att avancerade informanter gör detta oavsett i vilken språkordning ordparen förekommer.
b) ett sk Stroop test där informanten ser några färgord skrivna i olika färger som ibland stämmer med färgordets betydelse och ibland inte. Informantens uppgift är att ange den färg ordet är skrivet med och reaktionstiden mäts. Detta är ett sätt att koppla bort ordets uttrycksform från dess betydelse. I den tvåspråkiga versionen, som ska användas i den här studien, ser informanten färgorden skrivna på det ena språket och anger sitt svar på det andra. Det brukar ta längre tid att ange svar när färgen inte stämmer med ordets betydelse och när färgordet är skrivet med ett språk och svaret ska anges på ett annat. Hypotesen är att informanter med begränsade språkkunskaper tar längre tid på sig att ange sitt svar jämfört med de avancerade. Den andra forskningsfrågan undersöks också på två sätt:
a) återberättande där informanten återberättar två korta historier de har sett på video för enspråkiga persisk- och svensktalande personer. Om filmen visas på förstaspråket anges återberättelsen på informantens andraspråk och sedan tvärtom. Återberättelserna analyseras utifrån ord på förstaspråket som oavsiktligt kan förekomma i återberättelsen på andraspråket och tvärtom. Hypotesen är att oavsiktliga ord från förstaspråket förekommer i större utsträckning i produktionen på andraspråket hos nybörjare än hos dem på mer avancerad nivå.
b) fri produktion som skiljer sig från föregående test i att informanterna berättar om något vardagligt som intresserar dem. Den fria produktionen analyseras också utifrån de aspekter som nämndes i föregående test. Frågan om huruvida andraspråkets ordförråd hänger ihop med förstaspråkets påverkar teorier om andraspråksinlärning. Det är angeläget att kritiskt granska teorier om ordförrådsutveckling ur ett tvåspråkighetsperspektiv och komma fram till resultat som kan bidra till en mer utvecklad teori om ordförrådsutveckling, vilket har viktiga praktiska betydelser för undervisningen av ett andraspråk.[50]

[49] http://fenix.ling.uu.se/anjusaxena/distum.html

[50] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=9606

Fakultetsfinansierad och övrig forskning

Borin, Lars, tidigare universitetslektor i datorlingvistik vid UU, fr.o.m. nov 2002 professor i i språkvetenskaplig databehandling vid Göteborgs universitet men fortfarande engagerad i forskning i Uppsala. Forskningsintressen: datorstödd språkinlärning, IKT-stöd i universitetsutbildningen, IKT-stöd för små språk, maskininlärning av språk, morfologi, historisk lingvistik, språkkontakt, språktypologi, språkstandardisering, finsk romani. [51]

Häggkvist, Cilla, universitetslektor, studierektor
Forskningsintressen: interkulturell kommunikation, andraspråksinlärning, talspråksforskning. [52]

Viberg, Åke, professor i lingvistik, prefekt
Forskningsintressen: flerspråkighet, språkinlärning, språktypologi, ordförråd och begreppsbildning [53]

Avslutad fakultetsfinansierad och övrig forskning

Spoken language syntax
Anju Saxena, docent, 1999-2003.
Consequently, the research project proposed here aims to examine linguistic structure in Swedish and Kinnauri oral narratives in order to further our understanding of the traits (conceptual as well as functional) which characterize the spoken and written languages. The project is unique in that it takes into consideration not only one language, or languages representing one kind of orality, but rather languages representing both primary and secondary orality, providing both cross-linguistic data as well both types of orality. The generalizations thus arrived at, it is hoped, will have a stronger base than would have been the case otherwise. By presenting linguistic characteristics of the spoken language, this project brings into light the differences between spoken and written language, which has important consequences not only in the studies on spoken and written languages, but also in several other fields of enquiry, two of which are:
1. Natural language processing (NLP) by computers. Speech technology, i.e. spoken language understanding by computers, stands to gain from a better knowledge of the structure of spoken language input (e.g., syntax, semantics and discourse structure). Proof-reading programs will also benefit from the results of this project, as some 'mistakes' which writers make are in fact due to the differences between the spoken and the written form of the same language.
2. Language pedagogy. The research findings will potentially offer guidance in preparing pedagogical aids for students with different social and linguistic backgrounds (notably those who are exposed only to the oral medium of communication) in second-language and reading instruction. This is especially crucial in modern times when there is a growing concern about the declining level of literacy among school students in general and among students with non-Swedish backgrounds in particular (cf. Cook-Gumperz and Gumperz 1981).[54]

Pågående avhandlingsarbete

Edling, Agnes
Doktorand i projektet "Elevers möte med skolans textvärldar" (se pågående externfinansierade projekt).[55]

af Geijerstam, Åsa
Doktorand i projektet "Elevers möte med skolans textvärldar" (se pågående externfinansierade projekt).
Forskningsintressen: Läsande och skrivande i skolan, svenska som andraspråk, språksociologi .[56]

[51] http://fenix.ling.uu.se/lars/ och http://svenska.gu.se/~svelb/
[52] http://fenix.ling.uu.se/cilla/
[53] http://fenix.ling.uu.se/viberg/
[54] http://www.ling.uu.se/anjusaxena/projbesk.htm
[55] http://fenix.ling.uu.se/agnes/

Wiksten Folkeryd, Jenny
Doktorand i projektet ”Elevers möte med skolans textvärldar” (se pågående projekt).
Forskningsintressen: Läsande och skrivande i skolan, genreanalys.[57]

Institutionen för nordiska språk

Pågående externfinansierade projekt

Nationella prov i svenska
Finansiär: Skolverket. Projektledare: Birgitta Garme. Medarbetare: Maggie Andersson, Anders Danell, Kerstin Lagrell, Birgitta Nilsson, Maria Ohlsson, Helena Olevard, Anne Palmér, Ulrika Sjöberg, Siv Strömquist och Eva Östlund-Stjärnegårdh.[58]
Gruppen arbetar med utformningen av de nationella proven i svenska och svenska som andraspråk och tillhör FUMS vid Institutionen för nordiska språk Uppsala universitet. Inom FUMS, Avdelningen för Forskning och Utbildning i Modern Svenska, arbetar tre forskningsenheter av vilka Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk är en. De andra två enheterna arbetar med sociolingvistik och text- och fackspråksstudier. Förutom provkonstruktion bedriver Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk viss forskning på det material som skickas in från landets skolor. Lärare ombedes skicka in elevlösningar av proven efter ett visst system som utformats av Skolverket. Det inskickade materialet (lärarenkäter och elevarbeten) är viktigt för att utveckla proven. Dessutom kommer elevtexter på så sätt att kunna bli föremål för forskning. Argumenterande texter har samlats i en databas för forskningsändamål och presenteras av Catharina Nyström i rapporten ”Argumentera! En studie i gymnasisters argumenterande texter i databasen ARGUS” (2003). En D-uppsats kring texters struktur (2002) kan komma att utvecklas till en större forskningsuppgift. Under innevarande termin är två D-uppsatser med grammatisk inriktning, referensbindning respektive fundament, under utarbetande. Elevtexter utgör underlaget för dessa arbeten.

Samtalsspråkets grammatik, Grammar in Conversation: a Study of Swedish
Huvudansvarig och koordinator för projektet: Professor Bengt Nordberg. Start: januari 2000. Avslutas 2004. Finansiär Riksbankens Jubileumsfond, RJ. Medarabetare i Uppsala: Gustav Bockgård, doktorand, Anna Lindström, forskare, PhD sociologi, FD nordiska språk, Prof. Bengt Nordberg (vetenskapligt ansvarig), koordinator för projektet t.om. juli 2002.
Detta projekt vill bidra till en bättre förståelse av samtalsspråkets egenart. Syftet med projektet är att undersöka relationen och samspelet mellan den sociala interaktionens struktur och den grammatiska strukturen hos de yttranden som fälls i samtalet. Det empiriska materialet utgörs av video- och audioinspelningar av, i första hand, naturligt förekommande samtalssituationer. Projektet engagerar forskare och forskarstuderande från fyra universitet (Göteborg, Linköping, Helsingfors och Uppsala) med kompetens i svenska språket, allmän språkvetenskap, interaktionsforskning och sociologi. Det förväntas få betydelse bl.a. för svenskundervisningen på olika nivåer och därmed för den allmänna synen på grammatikalitet liksom för utvecklingsarbetet inom människa-maskin-interaktionen och för anställda inom etermedierna. Det lämnar också ett nordiskt bidrag till den internationella forskningen på området som hittills dominerats av studier av engelskspråkiga samtal. Projektet startade i januari 2000.[59]

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Andersson, Helena, forskningsassistent
En pilotstudie av 60 elevtexter från standardproven för skolår 9 åren 1987 och 1996 (1999).

[56] http://fenix.ling.uu.se/asa/
[57] http://fenix.ling.uu.se/jenny/
[58] http://www.nordiska.uu.se/forskning/aktproj.htm
[59] http://www.nordiska.uu.se/samtal/index.htm

Bergman-Claeson, Görel, lektor
Tre lärare - tre världar. Lärarkommentarer till elevtexter i tre gymnasieklasser (2003).

Garme, Birgitta, lektor
Tal och samtal - i tal och skrift. Studier i hur elever i skolår 5 återger samtal i skrivna texter. Arbetet har inletts med en artikel och planeras fortsätta med en större studie.

Lagrell, Kerstin, lärare och forskningsassistent
Arbetar med ett projekt om hur de yngre skolbarnen skapar sammanhang i sina skrivna texter. Hon har deltagit i utformandet av Diagnosmaterialet i svenska och svenska som andraspråk för åren före skolår 6. Ett tidigare arbete finns redovisat i rapporten Växa i skrivandet, om förhållningssättet till de yngre skolbarnens skrivande (2000).

Ohlsson, Maria, forskare
Fortsätter efter avhandlingsarbetet med en studie kring uppgifters bedömningspotential. Vad betyder texturval och uppgiftsformulering för elevers möjligheter att visa sin språkliga förmåga? Utgångspunkt är nationella prov för skolår 5.

Sjöberg, Ulrika, forskningsassistent
Databasansvarig inom projektet Nationella prov i svenska samt arbetar med en undersökning av läs- och skrivprestationen hos de elever som gjort det första nationella ämnesprovet i skolår 9, vårterminen 1998.

Östlund-Stjärnegårdh, Eva, forskare, lärare och provkonstruktör
(gymnasieskolan och komvux). Bygger vidare på resultat från sin avhandling, bl.a. hur sammanhang skapas i text och relationen bedömning-textbindning.

Pågående avhandlingsarbete

Blückert, Ann
Studenters skrivande. Avhandlingsarbete utförs inom ramen för projektet ”Retorikens didaktik”. Retoriken och dess övningar som en väg till skolans och högskolans kommunikativa mål, finansierat av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté. Anns forskningsuppgift gäller juridikstudenter, i första hand vid Uppsala universitet. Språket kan sägas vara det viktigaste redskapet för en jurist. Hur går det då till när juridikstudenter skolas in i det juridiska språket? Hur tillägnar de sig förtrogenhet med juridikämnets språkliga genrer?

I studien ligger tyngdpunkten på det skrivna språket. Ann undersöker utformningen av skrivträning och skrivhandledning. I fokus står de kommentarer som studenterna får till sina texter. Ann skall också undersöka hur retoriska övningar kan vara ett redskap i utvecklingen av studenternas förmåga att hantera juridisk metod och behärska ämnesspecifika kommunikativa färdigheter.

En aspekt som eventuellt kommer att ses närmare på är den språkliga inskolningen i juridikämnet för studenter med utländsk bakgrund. En särskild kvotgrupp kommer att antas till juristutbildningen i Uppsala hösten 2003.

Gröning, Inger
Andraspråksinlärning genom samarbete i grupp. Handledare: Mats Thelander, Monica Axelsson (bitr.).

Hagberg-Persson, Barbro
Interaktion i heterogena smågrupper med fokus på yngre tvåspråkiga barns användning av svenska. Studien syftar till att utforska hur ett arbetssätt med fokus på interaktion och samarbete i heterogena smågrupper förhåller sig till utvecklingen av andraspråket svenska hos tvåspråkiga barn i åldrarna 6-8 år. Dessutom avser projektet att studera relationerna mellan smågruppernas sammansättning avseende barnens olika språkbakgrund, ålder och kön samt de interaktionsmönster som uppstår under smågruppsaktiviteterna.

De frågeställningar som projektet kommer att behandla faller inom fältet för språkinlärningsforskning. Svar kommer sökas på hur barn som är på olika nivåer i svenska interagerar i smågrupp. Syftet med att studera dessa relationer är att synliggöra de faktorer som påverkar interaktionens utformning. Projektet är delvis finansierat av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Handledare: Mats Thelander, Monica Axelsson (bitr.).

Malmbjer, Anna
Studenters förhållningssätt till stoffet. Arbetet är knutet till ett UVK-finansierat retorikprojekt i Lund. Handledare är Mats Thelander .

Ohlsson, Maria
Språkbruk, skämt och kön. Teoretiska modeller och sociolingvistisk tillämpning. Handledare: Mats Thelander.

Palmér, Anne
Ansluten till den nationella forskarskolan i svenska med didaktisk inriktning. Hennes forskning om det muntliga språket i gymnasieskolans undervisning och bedömning finns redovisad i rapporterna Tankar om tal (1999) och Röster i samspel (2002). Dessa undersökningar utvecklas nu i en kommande avhandling, en klassrumsstudie om den muntliga kommunikationen i lärandeprocessen. Handledare: Birgitta Garme.

Söderman, Berit
Om språkfärdighetsbedömning och språktestning. Handledare: Mats Thelander.

Avhandlingar år 1997-2003

Jansson, Gunilla: Tvärkulturella skrivstrategier: Kohesion, koherens och argumentationsmönster i iranska skribenters texter på svenska: a study of cohesion, coherence and argumentative patterns in essays written in Swedish by Iranian students. - Uppsala, 2000.

Melin-Köpilä, Christina: Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan: Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter: linguistic studies based on present-day student texts. - Uppsala, 1996. - 234p.

Nyström, Catharina: Gymnasisters skrivande: En studie av genre, textstruktur och sammanhang. - Uppsala, 2000. - 255p.

Östlund-Stjärnegårdh, Eva: Godkänd i svenska?: Bedömning och analys av gymnasieelevers texter. - Uppsala, 2002. - 226p.

Romanska institutionen

Pågående avhandlingsarbete

Lindgren, Charlotte
l'emploi des temps du passé dans des narrations d'enfants francophones de moins de 6 ans a partir de livres illustrés. Avhandlingsämnet är användningen av verbformer för förfluten tid i fransktalande barns (<5-6 år) återberättande av bilderböcker. Charlotte samarbetar med en grupp praktiker-forskare som studerar barns språkutveckling i Paris 3. De har etablerat ett antal grundläggande principer som hon ämnar följa, både när det gäller teoretiska och praktiska (korpusinsamlings-) koncept.

Charlotte har spelat in tal från fem franska barn under 6 års ålder, som gick i sista klass i förskolan i franska Lycée Saint-Louis i Stockholm läsåret 2000-2001. Hon läste för dem ur en av dem vald illustrerad bok och spelade in deras återberättelse, i dialog med henne. Charlotte har valt fem böcker som skrivits med presens och fem böcker som skrivits med förfluten tidstempus, alla på franska. Hon har samlat in cirka 8 timmars läsning och dialog. I avhandlingen kommer Charlotte att presentera de franska verbformerna för förfluten tid (även aspekt och aktionsart), hur barn lär sig tala (särskilt verbformer för

förfluten tid på franska), en språkvetenskaplig introduktion till barnlitteratur i allmänhet och om hennes utvalda böcker i synnerhet och hur barnen återberättar böckerna, fokuserande på verbformerna för förfluten tid, aspekt och aktionsart.

Avhandlingar år 1997-2003
Berling, Ulla: Fautes de français. - Uppsala, 2002. - 240p.
Molander, Lena: Les fonctions de l'alternance codique dans les salles d'immersion française au Québec. - Uppsala, 2002. - 195p.

Slaviska institutionen

Nätverk
Doktorand Karine Åkerman Sarkisian var 2000-2002 knuten till Swedish Learning Lab och tillsammans med Lars Borin (univ. lekt.) och Camilla Bengtsson var hon författare till en publikation, nr 1 2002, i Learning Labs rapportserie.

Tyska institutionen

Pågående avhandlingsarbete

Kaiste, Jaana
Das Thema meiner Dissertation ist das pädagogische Märchen des ausgehenden 18. Jahrhunderts. Ziel der Arbeit ist die Untersuchung der Entwicklung des pädagogischen Märchens und die Ausarbeitung typischer Merkmale dieser Gattung. Die Basis der Untersuchung bilden Märchen mit Kinderprotagonisten, vor allem so wie sie in der Sammlung Kinder- und Hausmärchen vorliegen, weiter eine Sammlung moralisch-pädagogischer Geschichten vom Ende der Aufklärung mit dem Titel "Unglücksgeschichten zur Warnung für die unerfahrene Jugend, in rührenden Beispielen, erläuternden Kupfern und Vignetten" von Johann Baptist Strobl, und ferner Zeugnisse alter Aberglaubensvorstellungen zum Kinderschreck.[60]

Svenskas institutet för nordamerikastudier (SINAS)

Avslutade externfinansierade projekt

Positiv särbehandling i Sverige och USA
SINAS bedrev nyligen tillsammans med Centrum för multietnisk forskning projektet "Positiv särbehandling i Sverige och USA". Projektet finansierades av SFR och slutrapporten med samma titel som projektet var färdig 2000, red. Erik Åsard (docent) och Harald Runblom (prof.). Inom projektet behandlades hur affirmative action har utvecklats och utfallit inom den högre utbildningen i USA.

[60] http://www.tyska.uu.se/dokt.html

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Institutionen för freds- och konfliktforskning

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Lindgren, Göran, FL
- Intresse för pedagogiskt utvecklingsarbete och forskning kring utbildning.
- Genomfört pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitet och folkhögskola och har exempelvis genomfört utvecklingsarbete om webbundervisning. Lindgren har publicerat en rad artiklar inom området.

Företagsekonomiska institutionen

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Management and Organization
Professor Lars Engwall och professor Kerstin Sahlin-Andersson.
Research on management and organization in the department has particularly aimed at studying the creation, diffusion and application of management models. Departing from a contingency perspective, researchers have studied how the task and the context of different organizations influence managerial and organizational solutions. Most of this research deals with organizations with a large service component. Special attention has thus been paid to organizations offering education (universities, schools, and missionary organizations), financial services (banks, insurance companies, and auditors), health care (hospitals, social welfare organizations, and clinics). Other types of organizations which have been studied include newspapers, car manufacturers and steel producers. The studies undertaken have been, and are, directed towards both populations of organizations and individual organizations.[61]

Academic Leadership - Chair of the Department
Carin Eriksson, ED.
What does it mean to be the head of an academic department? In their role as mid-level managers, department chairs must deal with demands from both above and below in the organizational hierarchy. They face cultural diversity due to their responsibility to act in various arenas (education, research, and administration) with differing expectations and demands. A number of changes have been made at Swedish universities in recent years. Most often, these changes have meant increased authority has been delegated to the departments, resulting in greater demands on the department chair as the head of that department. Thus, one objective of this study is to present a clearer picture of the chairmanship. Research focused on the situation of department chairs and how they and other individuals see the demands and expectations facing them. Four different departments and their chairs were studied using interviews and diaries. These included two departments in schools of science and technology (one large and one small/medium sized), one from a school of liberal arts (small/medium-sized), and one from a school of social sciences (medium-sized). It has been found that because of the complexity of our world and the limits to our mental capacity, even people who are actors within organizations have simplified concepts of what departments are like and, how they should be run. These concepts were collected in

[61] http://www.fek.uu.se/forskning/manag.asp

interviews with 49 employees of the departments, while the situation of the department chairs in question was also examined with the help of a diary-method.[62]

The Creation of European Management Practice
Lars Engwall, Rolv Petter Amdam, José Luis Alvarez, Matthias Kipping.
The research programme focuses on two questions: 1. To what extent has modern management technology been diffused in various European countries? 2. What message has been communicated through this diffusion process? Three major carriers in the diffusion of management technology are graduates, publications and consultants. In the case of all three of these carriers, the task of this programme will be first to identify the major operators in the participating European countries, i.e. institutions for management education, publishing houses and consulting firms. These major actors will be identified in terms of their impact in the different countries by using indicators such as the educational background of top managers, the circulation and impact of publications, and the market shares of consultant companies. Identification of the major operators will then make it possible to tune into the messages being communicated. This will be accomplished with the help of analyses of curricula, of the content of publications, and of the products offered by consultants. Particular attention will be paid to the claims of these messages to be context-neutral. The programme is based on co-operation between four partners and nine subcontractors, together covering ten European countries.[63]

Knowledge Management
Carin Eriksson, ED, Jan Lindvall, ED.
Increased recognition that knowledge is the core competence, coupled with such advances in information technology (IT) as the Internet and intranets, has enhanced the importance of the topic of knowledge management. Knowledge has become a very important factor in economic life. In the 'new' information era it is important to discover, map and manage the knowledge assets of a corporation. Knowledge management is the field where organization theory, management strategy and management information systems meet. However, the present conception of IT-enabled knowledge management does not stress the processing of tacit knowledge. Tacit knowledge is deeply rooted in individuals and has great importance for organizations. Explicit recognition of the tacit knowledge rooted in individuals' action, ideals, values and emotions is necessary in order to develop a richer conceptualization of knowledge management. Knowledge is embedded in people, created in the process of social interaction, dynamic in nature, and constantly evolving. The purpose of the project is to study how knowledge is created, distributed and used. An important task is to look for forces that hinder knowledge management within organizations. A case study will be conducted using evidence from multiple sources. The data will be examined, categorized and tabulated to throw light on the initial propositions of the study.[64]

The Development of Academic Business Studies
Lars Engwall, prof., Elving Gunnarsson, ED, Eva Wallerstedt, docent.
The main problem addressed in this study is the penetration of business studies into academia. The purpose is to analyse screening and adaptation processes at both an organizational and an individual level. Areas studied include institutional development, the content of the discipline and the careers of business graduates. Different aspects of the development of business administration are analysed using data collected by means of archive studies, questionnaires and interviews.[65]

The Integration of Management Studies
Lars Engwall, prof., Rickard Danell, Olle Persson.
In a study of the intellectual and social organization of the sciences, the British sociologist Richard Whitley identified management as a weakly integrated field of research. The purpose of the project is to analyse to what extent this is true and how the degree of integration of management studies is changing

[62] http://www.fek.uu.se/forskning/projekt.asp?ProjektId=16
[63] http://www.fek.uu.se/forskning/projekt.asp?ProjektId=11
[64] http://www.fek.uu.se/forskning/projekt.asp?ProjektId=17
[65] http://www.fek.uu.se/forskning/projekt.asp?ProjektId=13

over time. The research is based on analyses of the citation behaviour of researchers in the management field. The data base consists of a selection of significant management journals, which are studied for the period 1981–1992.[66]

Pågående avhandlingsarbete

Hedmo, Tina
The Emergence of Transnational Regulation. This research project examines the spread of new and soft-like forms of regulations in contemporary society, which increasingly transcend the borders between states, between states and intergovernmental organisations and between public and private. In the thesis two main questions are posed. First, why does transnational rulemaking evolves? Second, how is transnational rulemaking organised?
The questions raised are investigated in a case study of the construction of a European model of accreditation.

The overall purpose of the project is twofold. The first purpose is to contribute theoretically to the understanding of complex institutionalisation processes that transcend national borders. The second purpose is to increase our empirical knowledge about accreditation as a tool for self-regulation. In the thesis, theories of international relations are combined with neo-institutional theories focusing on organisational change.

Wedlin, Linda
Avhandlingen har arbetstiteln"Business School Rankings – Negotiating field boundaries in business education". I avhandlingen behandlas förekomsten av mediala rankingsystem av högre utbildning som vi på senare år kunnat observera i stora delar av världen. Framförallt diskuteras de ranking-listor som på senare år börjat förekomma i internationell press såsom Financial Times, the Economist, Wall Street Journal och Business Week, och som syftar till att mäta och jämföra utbildningar i olika delar av världen. Avhandlingen fokuserar på framväxten av de internationella ranking-listorna och på deras inverkan på handelshögskolor och på fältet för högre företagsekonomisk utbildning i Europa. Aspekter av formandet och struktureringen av ett internationellt fält för högre utbildning diskuteras, där både enskilda handelshögskolors identiteter och rankingen som mätsystem formas och omformas.

Avhandlingen har viss koppling till ett nyligen avslutat, internationellt forskningsprojekt med titeln "the Creation of European Management Practice", samordnat av Lars Engwall, prof. Avhandlingen har även anknytning till ett forskningsprojekt vid Score i Stockholm, med titeln "Transnationell reglering och statens omvandling" under ledning av bland andra Kerstin Sahlin-Andersson, prof.

Avhandlingar år 1997-2003
Carlsson, Leif: Framväxten av en intern redovisning i Sverige. 1900-1945. - Uppsala, 2001. - 399p.
Majkgård, Anders: Experiential knowledge in the internationalization process of service firms. - Uppsala, 1998. - vi, [2], 248, [4]p.

Institutionen för hushållsvetenskap (IHV)

Pågående externfinansierade projekt

Barns matvanor i förskolan och i hemmet
Betydelsen av officiella riktlinjer för måltidsverksamheten samt förskolepersonalens värderingar och attityder. Finansiär: Mejerierna AB. Kontaktperson: Universitetslektor Lillemor Abrahamsson och Hanna Sepp, FD.

[66] http://www.fek.uu.se/forskning/projekt.asp?ProjektId=12

Pågående avhandlingsarbete

Homlong, Siri
Estetiska kvaliteter i tryckta tyger. Forskningsfokus belyser hur estetiska kvaliteter i textilier beskrivs och bedöms av olika grupper: Designers, textillärare, vanliga konsumenter etc. Vad är personlig smak, vad är formalestetiskt odiskutabelt - och är det skillnad mellan olika gruppers bedömning av textiliers estetiska uttryck? Homlong hoppas kunna bidra dels till begreppsutveckling, dels till metodutveckling vid denna bedömning. Genom den planerade forskningsprojektet vill hon arbeta för att utveckla "Grounded Theory" för bedömning av textilier genom att försöka tillämpa sensoriska analysmetoder som man använder vid bedömning av vin och mat, men alltså med textilier som bedömningsobjekt. Forskningen har utbildningsvetenskaplig relevans eftersom slöjdlärare enligt läroplanen skall värdera elevernas arbeten ur estetiskt perspektiv. Problematiken runt hur textilier och slöjdprodukter värderas diskuteras dock ofta inom lärarkollegiet och bland textillärarstuderande inom kurserna vid IHV.

Avhandlingar år 1997-2003
Sepp, Hanna: Pre-school Children's Food Habits and Meal Situation: Factors Influencing the Dietary Intake at Pre-school in a Swedish Municipality. - Uppsala, 2002. - 64p.

Institutionen för informationsvetenskap

Pågående externfinansierade projekt

Invandrares språkutveckling och integrering i samhället
Responsible: Prof. Lowe Hedman, Ph.D. Projektet finansieras huvudsakligen av Tidningsutgivarna. Uppsala kommun bidrar också ekonomiskt och genom aktivt deltagande i projektet. Upsala Nya Tidning bidrar bl a genom att ställa gratis prenumerationer på tidningen till kursdeltagarnas förfogande.
Syftet med projektet är att studera vilken roll dagstidningar kan spela för olika invandrargruppers förmåga att lära sig svenska språket och i vilken utsträckning det kan påverka deras integrering i det svenska samhället. Inledningsvis formulerades några hypoteser, som självfallet kommer att bli föremål för undersökningens intresse, nämligen:
1. Invandrare/invandrarfamiljer, som har tillgång till och läser en daglig tidning, kommer att öka sina språkkunskaper fortare än den/de, som inte har samma möjlighet. Effekten är sannolikt större för invandrarkvinnor, som av kulturella och andra skäl inte i lika stor utsträckning kommer i kontakt med svenskar som männen, än för de senare.
2. De invandrare som följer en svenskspråkig tidning kommer att uppnå bättre resultat i undervisningen i svenska än andra.
3. De familjer som har tillgång till en daglig tidning kommer på ett bättre sätt att assimileras i det svenska samhället än andra familjer, eftersom tidningen utgör ett bra sätt att överföra värdegemenskap på.
4. Familjemedlemmarnas känsla för svensk demokrati kommer att öka väsentligt i takt med tidningsläsning och ökad språkförståelse.
5. Kommunal information kommer att kunna nå ut effektivare till grupper, som annars är svåra att fånga upp, i takt med ökade språkkunskaper.[67]

Informationsprocesser i samband med nya kursplaner
Ansvarig: Prof. Lowe Hedman, Ph.D. Anställda: FK Örjan Klaar. Finansiering: Skolverket.
Undersökningens syfte är att analysera och värdera de olika sätt som Skolverket använt för att sprida information de nya kursplanerna. Fokus ska ligga på att analysera och värdera användandet av Internet. Internet har använts i mycket högre grad än tidigare. Kunskapen om spridningseffekterna är osäkrare än

[67] http://www.dis.uu.se/mkv/research/projects/lhproj4.html

vad gäller andra media. Skolverket står inför komplicerade strategiska beslut när det gäller webbinformationen i framtiden. Konkreta frågeställningar är:
-Har Skolverket genomfört en effektiv information om de nya kursplanerna?
-Hur har skolorna hanterat informationen om de nya kursplanerna?
-Hur har Skolverkets användning av Internet förändrat kommunikationen med skolorna om kursplanerna?
-Vilka strategiska frågor är viktigast för att effektivisera informationen om kursplanerna i framtiden?[68]

Interaktiva Medier i Högre Utbildning
Else Nygren, univ. lekt. Se nedan under Learning Lab.

Kulturgeografiska institutionen

Pågående avhandlingsarbete

Molin, Lena
Avhandlingens preliminära rubrik är ”Om rummets moral. En ämnesdidaktisk studie om skolämnet geografi och dess innehåll”. Avhandlingen är en ämnesdidaktisk studie som syftar till att problematisera och skapa kunskap om undervisningens och inlärningens innehåll. Studien ansluter sig till det läroplansteoretiska fältet och prioriterar frågan om ämnets legitimitet genom att diskutera de mål man vill uppnå genom ämnet ifråga. Undervisningens innehåll och därmed dess meningserbjudande är ett intressant kunskapsobjekt. Den erbjudna skolkunskapen eller valet av innehåll analyseras och problematiseras ur tre sammanhängande aspekter; skolkunskapen som beroende av historiska och sociala faktorer med utrymme för olika uttolkningar som konkret ämnesinnehåll, skolkunskapen i relation till vetenskapliga discipliner, skolkunskapen som uttryck för politisk styrning. Studien avslutas med en diskussion om geografiämnets möjligheter att bidra till läroplanens övergripande målsättning - demokratifostran. Finansiering: Doktorand vid Institutionen för lärarutbildning, Uppsala universitet. Huvudhandledare: Professor Göran Hoppe. Biträdande handledare: Professor Donald Broady.

Avhandlingar år 1997-2003

Andersson, Eva: Från Sorgedalen till Glädjehöjden – omgivningens betydelse för socioekonomisk karriär. - Uppsala, 2001. - 236p.

Nationalekonomiska institutionen

Pågående externfinansierade projekt

The Importance of the Age Distribution for the Labor Market of Future Generations. Swedish Labor Markets Around 2025
Thomas Lindh, prof., together with D Corman and Y Hong, Institute for Future Studies.
The population structure can be projected with reasonable accuracy for 20-30 years. The project studies the interaction between age groups at the demand and supply side of the labor market. Research focus on two aspects: Job flows with respect to age, sex and education. Family formation and fertility in its interaction with labor market conditions dependent on age and education. This analysis will form the basis for a model of the interaction of labor markets and wage formation with the population structure. The end product is to produce reasonable scenarios for the labor market 2020-2030. Financed by the Swedish Research Council and the Institute for Future Studies.[69]

[68] http://www.dis.uu.se/mkv/research/projects/lhproj8.html
[69] http://www.nek.uu.se/Forskning/CurrentResearch/ResearchAreas/Econgrowth.htm

Inequality, Aging, Education and Growth
Thomas Lindh, prof., together with M Johansson, Institute for Future Studies, S Dahlberg and R-A Nahum.
Using both micro and macro data, individual panels as well as country panels and time series the project aims at studying how distributional issues interact with age structure and education. In focus is the growth effect from inequality. Some researchers maintain growth is decreased by inequality, others that growth is increased by inequality, or that both holds but at different stages of development. Financed by the Institute for Futures Studies.[70]

The Effect of Student Aid Reform on Graduation Times. A Duration Analysis
Iida Häkkinen, (PhD student) together with R Uusitalo.
In this paper we evaluate the changes in graduation times in the Finnish universities during the 1990s. We find that university resources and labor market conditions have a significant effect on times-to-degree. High prior achievement shortens the graduation times. After controlling for various covariates there are still substantial differences across the fields of study. Policies aimed to shortening graduation times do not appear to have been very successful. We find no evidence that student aid reform would have shortened the graduation times. Financed by the Yrjö Jahnsson foundation.[71]

The Future, Demography and the Economy
Thomas Lindh, prof. (Research program leader).
Futures studies need a deeper understanding of demographic effects on the economy. Demographic structure changes slowly, thus providing reliable forecasting variables. The research program explore several topics: demographic impact on equality, labor markets, family structure, financial markets, education, health and development problems as well as basic research on forecasting techniques using demography and the political economy of demographic change. Financed by the Institute for Futures Studies.[72]

Education and Inequality
Peter Fredriksson, FD, together with P-A Edin, prof., B Holmlund, prof., and others.
Educational attainment is a key determinant of individual labor earnings and other outcomes in the labor market. In times of rising inequality, this relationship has become even more important. Wage inequality has been rising in Sweden since the mid 1980s, like in several other developed countries, and the returns to education are increasing. At the same time, the educational system in Sweden has undergone major changes. Some of the most important institutional changes were the decentralization of authority over primary and secondary education, and the introduction of competition between schools. These institutional changes may also be important for how the education system affects the distribution of outcomes in the labor market. This research program aims at improving our understanding of the relationship between education and inequality through a number of studies in three main areas: a) the returns to education, b) education and productivity, and c) educational reforms and inequality. Financed by the Swedish Council for Working Life and Social Research (FAS).[73]

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Health and Education and its Impact on Growth
Thomas Lindh, prof. together with B Malmberg, docent, Department of Social and Economic Geography, Uppsala University, D Bloom, Harvard Public School of Health, and D Canning, Queen's University, Belfast.
A standard Mincer equation implies that rising longevity would lead an agent to optimise by lengthening education and postponing retirement to keep work life constant. That is, however, not what we see in

[70] Ibid.
[71] Ibid.
[72] http://www.nek.uu.se/Forskning/CurrentResearch/ResearchAreas/Populations.htm
[73] http://www.nek.uu.se/Forskning/CurrentResearch/ResearchAreas/Labour.htm

data, where work life grows ever shorter. The project studies the reasons for this deviation from a hypothesis that institutional design are lagging behind and causing sub-optimal responses by agents.[74]

Young Peoples' Choice of College Major
Kathleen Cannings, prof., together with C Montmarquette and S Mahseredjian, University of Montreal. Previous studies on the determinants of the choice of college major have assumed a constant probability of success across majors or a constant earnings stream across majors. This project disregards these two restrictive assumptions in computing an expected earnings variable to explain the probability that a student will choose a specific major among four choices of concentrations. Using data from the NLS Survey of Youth we develop a mixed multi-nominal logit model to explain the individuals' choice of college major.[75]

Education and Earnings during the 20th Century
Peter Fredriksson, FD, together with P-A Edin, prof.
How has the return to schooling varied over time? The first objective of this project is to estimate the returns to schooling using Swedish micro data from 1930, 1960, and 1990. We will then use these estimates to construct a time series of the return to schooling from 1930-1999. This series will be compared to the evolution of the US skill premium. Via this comparison we hope to shed light on the importance of technical change and institutions in shaping the earnings distribution.[76]

Pågående avhandlingsarbete

Ahlin, Åsa.
School Choice and Public School Quality. How does the introduction of school choice affect public school quality? According to theory, we can expect a positive impact through increased competitive pressures. There could, however, also be a negative peer group effect due to increased sorting of pupils. This project is an empirical investigation of how increased school choice has affected the Swedish primary schools during the 1990's. [77]

Dahlberg, Susanne
Choice of Education. Despite a generous student loan system in Sweden, an individual's choice of education depends to a great extent on his/her social background. Using register-based data, LINDA, the aim of this project is to estimate the effects of different variables, such as income and education of parents, on the probability of choosing a certain education. Financed by The Institute for Future Studies.[78]

Ekström, Erika
Labour Market Effects of Adult Secondary Education. Adults lacking a compulsory or upper secondary education have the opportunity to obtain formal knowledge during their whole lifetime through adult secondary education. The motives for participating probably vary between individuals, but it should increase the individuals' possibilities to change their situation on the labour market. The aim of the study is to investigate the effects of adult secondary education on individuals' changes in income and transitions between industries.[79]

Häkkinen, Iida
Learning-by-Doing vs. Learning at School. It has been argued that the university education is ineffective, and the labor market entry is delayed because students finance their studies by working while enrolled in

[74] Ibid.
[75] http://www.nek.uu.se/Forskning/CurrentResearch/ResearchAreas/Labour.htm
[76] Ibid.
[77] http://www.nek.uu.se/Forskning/CurrentResearch/ResearchAreas/PublicFin.html
[78] http://www.nek.uu.se/Forskning/CurrentResearch/ResearchAreas/Labour.htm
[79] Ibid.

the university. The discussion has largely ignored that students who work while enrolled, learn useful skills by gaining work experience. The project examines the return to work experience while in school using a large panel data set constructed by the Statistics Finland. Financed by the Yrjö Jahnsson foundation.[80]

Nahum, Ruth-Aïda together with S Dahlberg
The Earnings Profiles of Baby Boomers. The aim of this study is to estimate the effects of cohort size and position in the demographic cycle on earnings profiles of individuals born in the Swedish baby boom and bust of the 1940s and 1950s. Using LINDA data we estimate these demographic effects on the return to experience as well as on the level of earnings using fixed effect and random effect specifications. The study considers men and women as well as education groups separately. Financed by the Institute for Future Studies.[81]

Avhandlingar år 1997-2003
Bergström, Pål: Essays in labour economics and econometrics. - Uppsala, 1998. - [4], v, [1], 163, [4]p.
Hemström, Maria: Salary determination in professional labour markets. - Uppsala, 1998. - 127p.
Larsson, Laura: Evaluating Social Programs: Active Labor Market Policies and Social Insurance. - Uppsala, 2002. - 126p.
Nordblom, Katarina: Essays on fiscal policy, growth and the importance of family altruism. - Uppsala, 2000. - vii, 105p.

Pedagogiska institutionen

Mycket av forskningen vid Pedagogiska institutionen är nära sammanflätad med den vid Institutionen för lärarutbildning, och enligt planerna skall de två institutionerna sammanföras under de närmsta åren.

UTKIK - Forskningsprogrammet Utbildning: Kultur - Interaktion - Karriär

UTKIK är ett forskningsprogram som pågått sedan mitten av 1980-talet vid Pedagogiska Institutionen, Uppsala Universitet. Miljön kring forskningsprogrammet Utbildning – kultur – interaktion – karriär (UTKIK) har funnits och utvecklats sedan mitten av 1980-talet inom pedagogiska institutionen i Uppsala. Programmet bygger på ett antal forskningsprojekt och avhandlingsarbeten med fokus riktade på aktörers agerande i och erfarenheter av olika utbildningsinstitutioner, samt hur verksamheten i dessa institutioner gestaltar sig. Skulle man försöka sammanfatta det breda programmets inriktning i ett syfte skulle det kunna vara: hur kommer det sig att verksamhet i pedagogiska sammanhang blir som den blir, och vad betyder det för barn och ungdomar, lärare och föräldrar att delta i dessa sammanhang? I UTKIK ser vi på lärande och erfarenheter som socialt konstruerade i specifika kulturella och sociala sammanhang. Det innebär att det är nödvändigt att förstå människors handlingar i detalj, om man vill säga något om deras betydelse. Forskningsarbetet grundas därför huvudsakligen på detaljerade, ofta longitudinella, empiriska studier av hur kunskaper och erfarenheter skapas i det vardagsarbete som äger rum i olika pedagogiska sammanhang. I dessa studier arbetar vi med etnografiska observationer och öppna intervjuer av livshistoriekaraktär samt ljud- och bildinspelningar och analyser av vardagsinteraktion i pedagogiska sammanhang. Syftet är att identifiera och lyfta fram de mekanismer som är verksamma och relevanta i olika konkreta situationer.

Vetenskaplig ledare: Professor Sverker Lindblad. Biträdande vetenskapliga ledare: Docent Héctor Pérez Prieto, Fil Dr Fritjof Sahlström. Forskare som är knutna till UTKIK: Finn Calander, FD, lektor, Per Ekstrand, doktorand, Katarina Gustafson, doktorand, Mia Heikkilä, doktorand, Jan-Olof Hellsten, FD, lektor, Josefin Häggblom, projektassistent, Pia-Maria Ivarsson, doktorand, Marie Karlsson, doktorand, Joyce Kemuma, FD, lektor, Sverker Lindblad, docent, professor, Cathrin Martin, doktorand, Héctor Pérez Prieto, docent, forskare, Fritjof Sahlström, FD, forskarassistent, Ing-Marie Sellin-

[80] Ibid.
[81] Ibid.

Bergström, doktorand, Johanna Strandberg, doktorand, Katarina Wijk, doktorand, Helen Melander, projektassistent, Camilla Rindstedt, FD, Emmy Brandt Jörgensen, Lena Nordesjö och Eva Röse.

Antal doktorander knutna till forskningsgruppen: ca 10. Från gruppen har det kommit cirka 18 doktorsavhandlingar och cirka 10 licentiatavhandlingar.

Pågående externfinansierade projekt inom UTKIK

FISK - Förskola och skola i samverkan
Forskare: Sverker Lindblad, prof., Héctor Pérez Prieto, docent, Fritjof Sahlström, FD och Finn Calander, FD. Finansiering: Skolverket.
Socialkonstruktionistiskt tänkande kombineras i UTKIK-arbetet med en ambition att se aktörernas agerande och erfarenheter i relation till de mer övergripande förhållanden i vilka den pedagogiska verksamheten äger rum. Undersökningar av den omstruktureringsprocess som det svenska samhället genomgår och den förändrade utbildningspolitiska kontext som denna omstrukturering innebär är därför ett viktigt inslag i vår verksamhet. Analyser av offentliga dokument och av större enkätundersökningar och kvantitativt material är vanliga redskap i den strävan. Anledningen till att på detta sätt arbeta på olika nivåer med samma frågor är att vi menar att det är av avgörande betydelse att förstå vad som begränsar och möjliggör konstruktionen av lärande och socialisation. Denna förståelse förutsätter att det i ett forskningsprogram inte bara finns ett gott grepp om livet i förskolan, fritidshemmet och skolan, utan också om de sammanhang i vilka förskola, fritidshem och skola verkar.

Ett pågående projektet om införandet av förskoleklassen och integrering av förskolan i skolan (FISK-projektet) utgör ett konkret exempel på ansatsen: så kallade mikroetnografiska studier av barninteraktion och lärande i förskolan och skolan kombineras med lärares berättelser om sina erfarenheter av det reformerade systemet, med omfattande enkätstudier av föräldrarnas val av förskola och skola, samt med textanalyser av offentliga dokument om reformen. Poängen i FISK är inte att härleda från den ena studien till den andra, eller att konstruera en modell till vilken olika delar eller nivåer kan härledas, utan snarare att behandla olika empiriska studier utifrån deras egna premisser för att med deras hjälp skapa olika men relaterade bilder av reformen och dess innebörd i olika kontexter. Ett aktuellt exempel på vilken typ av resultat man kan erhålla genom att arbeta på detta sätt är den bild av val och utnyttjande av förskola som presenterats inom FISK-projektet. Här har vi genom att arbeta med enkäter, intervjuer, geografisk representation och observationer kunnat visa att valet och utnyttjandet av olika förskolor är en komplex process, där traditionella analyser av kön, klass och etnicitet måste kompletteras med andra bilder av valet för att kunna förstå hur det är organiserat, och vilken betydelse det får för enskilda barns lärande och socialisation.[82]

KULT - Svensk skolkultur: klassrumspraktik i komparativ belysning
Forskare: Sverker Lindblad, prof. och Fritjof Sahlström, FD. Medarbetare: Ference Marton, Jonas Emanuelsson, Ulla Runesson. Finansiering: Riksbankens Jubileumsfond.
Vi avser att behandla svensk skolkultur med fokus på klassrumspraktik. Detta sker i samarbete med ett internationellt nätverk av forskare. I nätverket har vi en utvecklad undersökningsdesign och gemensamma instrument för att fånga komplexiteten i klassrumspraktik genom avancerad inspelningsteknik i kombination med system av intervjuer och prov. De övriga forskargrupperna är lokaliserade i Australien, Hong Kong, Japan, Kina, Sydafrika, Tyskland och USA. Två svenska forskargrupper med mångårig specialisering på undersökningar av lärande respektive interaktion i pedagogiska sammanhang skall vidare samverka för att beskriva och analysera undervisning och lärande. Detta sker i samarbete med Nationellt Centrum för Matematikutbildning. Genom internationella jämförelser av klassrumspraktik i matematik på grundskolans högstadium avser vi erhålla en förbättrad bild av svensk skolkultur och ökade möjligheter att förstå den svenska skolans verksamhet och resultat. Därmed bidrar vi också till en ökad internationell förståelse av undervisning, klassrumspraktik och lärande. Genom reanalyser av tidigare insamlat svenskt material avser vi att ytterligare fördjupa insikten i svensk skolkultur samt erhålla en empirisk grund för att förstå eventuella förändringar av

[82] http://www.ped.uu.se/utkik/projekt/projekt.asp

klassrumspraktik under en längre tidsrymd. Vidare syftar projektet till mer utvecklade matematikdidaktiska insikter. Projektet kommer att medföra ett utvecklat och kontinuerligt internationellt samarbete med framstående forskare verksamma i olika kulturella kontexter. Det avser att ge ett omfattande och distinkt datamaterial som ger möjligheter till avancerade analyser av klassrumspraktik, lärande, och interaktion. Genom nationell och internationell samverkan strävar projektet efter att förstå innebörden av svensk skolkultur i internationell belysning och bidra till djupare förståelse av innebörd och konsekvenser av interaktion och lärande i olika kulturella kontexter.

LÄROM- Lärarutbildningar: Rekrytering och yrkesidentitet under omstrukturering
Forskare knutna till projektet: Sverker Lindblad, Finn Calander, Donald Broady, Karin Anna Petersen, Mikael Börjesson, Peter Gill, Carola Jonsson, Hugo Wikström, Staf Callewaert, Jette Steensen, Frede Kröjgaard, Lena Larson. Finansiering: Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté.
Syftet med föreliggande projekt är att undersöka rekryteringen till lärarutbildningar av olika slag och rekryteringens betydelse för verksamheten inom lärarutbildningar. Vi söker därvid svar på följande frågor: Har rekryteringen till lärarutbildningarna förändrats sedan 70-talet? Har det därvid skett förändringar inom högskolefältet? Vad säger oss analyser av rekryteringen i ett historiskt perspektiv om eventuella förändringar i de studerandes dispositioner? Hur ser rekryteringen till olika lärarutbildningar ut? Vilka dispositioner och vilket kulturellt kapital har olika kategorier av lärarstuderande inom olika utbildningsanordnare? Vad innebär det att lärarutbildningarna ligger inom eller utanför akademin? Hur uppfattar och hanterar lärarutbildare rekryteringen till sina respektive program? Hur förstår de eventuella förändringar i rekryteringen under sitt yrkesliv och vad betyder detta för deras uppdrag som lärarutbildare? Hur hanterar lärarutbildare pågående omstrukturering av utbildningssystemet - dels för eget vidkommande, dels för skolväsendets omstrukturering och förändrade krav på lärarna? Vi jämför olika utbildningar och utbildningsorter: Gävle, Karlstad, Uppsala och Viborg i Danmark (där dessa utbildningar ligger utanför högskolan) utifrån ett kultursociologiskt perspektiv. Vi utgår framför allt från Bourdieus teori och begrepp: dispositioner, agenternas kapital, position och positionering inom ett fält, i syfte att rekonstruera agenternas habitus. Projektet antas ge svar på angelägna frågor om förändrad rekrytering till berörda utbildningar samt belysa betydelsen av bakgrund och livserfarenheter för utbildning och yrkesverksamhet inom skolan.

EGSIE - Education governance and social integration and exclusion in Europe
Researchers connected to the project: Sverker Lindblad, prof., Joakim Lindgren, Lisbeth Lundahl, Thomas S. Popkewitz, Gunilla Zackari. Funding agency: European Commision, TSER.
The overall objective of this research project is to identify relationships of education governance to social integration and exclusion of youth in European contexts and to discuss and propose policies on governance that will help to minimize social exclusion and maximize inclusion. We will clarify different positions within this field and will - based on our findings - inform current discourses on education governance in Europe. Of special interest are students transitions between different levels or kinds of education or from education to work or unemployment. The more specific definition of level or age of students is turn dependent on the structure of the current educational system in its socio-cultural context.
In order to reach this overall objective we intend to fulfil the following subsidiary objectives:
-To review and analyse current research on education governance and social integration and exclusion among youth.
-To describe and analyse different national/regional systems of education in the context of educational traditions and governance strategies in different European countries.
-To describe and analyse the discourse on education governance in international organisations and the potential impact of this on national discourses.
-To analyse experiences of and strategies to deal with new governance structures in education among politicians and administrators as well as teachers and head-teachers in different European countries.
-To analyse national and international statistics on social integration and exclusion related to education.
-To describe and analyse implications of education governance for the social integration and exclusion of youth.

-To compare different national cases in Europe with a focus on relations between education governance and social integration and exclusion.
-To inform and discuss results and conclusions of our studies with education actors in different contexts.[83]

Avslutade externfinansierade projekt inom UTKIK

Longitudinella studier av mikropolitiska strategier och ungdomars skolkarriärer
Finansiering: HSFR

Berättelser om skolan som mötesplats
Slutrapport: Historien om Räven. Finansiering: HSFR

Återblick på Skolan
Finansiering: HSFR och Skolöverstyrelsen

Nätverk inom UTKIK

Ethnography in Nordic Education
A project within the researchprogramme UTKIK (Education, Culture, Interaction, Career) at Pedagogiska Institutionen, Uppsala University.
The aim of the network Ethnography in Education is the development and strengthening of ethnographic educational research in the Nordic countries, including the Eastern Baltic States. Within the network, "ethnography" is defined in a generous way, allowing for a necessary Nordic discussion, development and refinement of the various ways of doing ethnographic research. Two main interests of the network are
a) the promotion of ethnographic schooling
b) the enhancement of our awareness of ethnographic possibilities for education research, and the enhancement and assurance of the quality of research in this field. The promotion of ethnographic schooling will be carried out by courses, workshops and symposia for doctoral students and senior researchers. The network supports and relies on two additional fora that has been promoted as meeting-places for the Nordic discussion and development of ethnography in Education. The first of these is the session on ethnography and classroom research at the annual Nordic Association of Educational Research (NFPF) Conference with paper presentations and discussions. The second of these is the e-mail discussion list: etnoped@listserv.uu.se. The list invites to discussion of related topics. It is the most important forum for information on the activities of the network and open to everyone.[84]

GENIE: om globalisering och utbildning

Eeras policynätverk

The Learner perspective study
An international research collaboration in mathematics education.[85]

Pågående avhandlingsarbete inom UTKIK

Brettell, Leif
Lärares och rektorers identitetsutveckling i skolans förändring.

[83] http://www.ped.uu.se/egsie/
[84] http://www.ped.uu.se/norfa/
[85] http://www.edfac.unimelb.edu.au/DSME/lps/

Gustavsson, Katarina
Skolans sociala geografi. Mitt avhandlingsarbete handlar om skolans sociala geografi. Hur barns identitetsarbete tar sig uttryck i deras användande och representationer av det rumsliga i - och utanför - skolan. Det är en etnografisk studie av barn, på väg in i ungdomen, och deras vardagstillvaro i skolan, på fritiden och hemma i bostadsområdet. Förutom mer traditionella fältarbetsmetoder som deltagande observationer och intervjuer har jag även använt mig av kartor på olika vis och låtit barnen berätta om och fotografera sin vardag och för dem viktiga platser. Detta inte med tanke på miljöns utformning i sig utan med fokus på vad barnen gör och hur de använder sig av rummet.[86]

Hellblom-Thibblin, Tina
Diagnostisering av barns ”problem” i skolans värld. En undersökning av skolhälsovårdsrapporter från 1944/45- 1988/89.

Heikkilä, Mia
Artefakter, interaktion och intertextualitet i förskola, förskoleklass och skola. Mias avhandlingsprojekt är fokuserat på att studera och analysera hur barn kommunicerar och interagerar i förskola, förskoleklass och första året i grundskolan. Syftet är att analysera hur kommunikationen och interaktionen förändras under dessa tre perioder i olika skolformer, och vad det har för betydelse för verksamheten och dess utformning samt för lärande.

Utgångspunkten är att allt lärande sker i kommunikationssituationer och att för att förstå lärande måste den interaktion och kommunikation som sker analyseras. Genom den här typen av analyser kan barns sätt att uppfatta och förstå skola också belysas. Som vetenskapliga redskap används etnografiska videoinspelningar från 2000 – 2003 utifrån vilka ett urval görs och analyseras med diskursanalytiska verktyg främst inriktat på multimodal diskursanalys, där inte bara tal tillskrivs betydelse utan även andra former av kommunikation. Exempel på andra möjliga kommunikationsformer är föremål, färger, blickar, gestik och handling.

Ivarsson, Pia-Maria
Barns gemenskapsarbete i förskola. Mitt avhandlingsarbete handlar om barns gemenskapskonstruktioner i förskolan. Jag studerar hur barnen organiserar sitt vardagsliv i förskolan med fokus på kamratgruppsinteraktion. Jag har en etnografisk ansats och under datainsamlingen har jag varit deltagande observatör, intervjuat barnen och gjort videoinspelningar. Jag tar utgångspunkt i socialkonstruktionistiska och sociokulturella perspektiv för att förstå hur vardagsliv i förskolan skapas, bland barnen, av barnen och för barnen. Vad gör barnen när de leker tillsammans och hur kan jag förstå detta? Vidare använder jag mig av perspektiv på barn som aktiva social aktörer. Genom att studera det barnen gör, deras handlingar och vad de säger, deras argumentation, menar jag att jag både kan förstå vad det innebär att vara förskolebarn och hur vi kan förstå förskolan som institutionellt sammanhang.[87]

Karlsson, Marie
Föräldrars möten med fostrande institutioner.

Martin, Catrin
Constructing learning in physiotherapy-patient interaction.

Sellin-Bergström, Ingmarie
Personalens interaktion med barnen på förskolan.

[86] http://www.ped.uu.se/utkik/forskare/katarinagu.asp
[87] http://www.ped.uu.se/utkik/forskare/piama.asp

Wijk, Katarina
Mitt avhandlingsområde är inom fälten pedagogiska hälsointerventioner och ungdomars hälsorisk beteenden. Avhandlingsprojektet, som sker i samverkan med Samhällsmedicinska avdelningen vid Landstinget i Gävleborg, beräknas fortgå till 2003.[88]

Programmet ELOÏS - IT i skolan

Sedan början av 1980-talet har en serie nationella satsningar ägt rum i syfte att implementera datorer- och IT-användning i skolan. Flertalet av dessa satsningar har utvärderas inom ramen för ett forskningsprogram vid Pedagogiska institutionen: ELOIS (Elever, lärare och organisationer kring informationstekniken i skolan). Sedan 1997 har ett stort antal rapporter, avhandlingar och artiklar producerats inom detta forsknings- och utvärderingsprogram.

ELOÏS-programmet är ett forskningsprogram som bedrivs inom ramen för pedagogiken som forskningsdisciplin men som också har anläggningsyta mot det tvärvetenskapliga område som handlar om studium av samspelet mellan teknisk utveckling och samhällelig förändring. ELOÏS-programmet har ”dubbel” organisation med en del av verksamheten förlagd till Linköping, institutionen för beteendevetenskap, IBV, vid Linköpings universitet och en del av verksamheten förlagd till Uppsala på pedagogiska institutionen vid Uppsala universitet. Finansiering: Skolverket, Stiftelsen för Kunskaps- och kompetensutveckling, Nordiska Ministerrådet, Samhällsvetenskapliga fakulteten. Vetenskaplig ledare: Professor Ulla Riis. [89]

Pågående avhandlingsarbete inom ELOÏS

Samuelsson, Joakim
Nytt, på nytt sätt? En studie över datorn som förändringsagent av matematikundervisningens villkor, metoder och resultat i skolår 7-9.

Övriga projekt

Avslutade externfinansierade projekt
Examinationsprojektet
Projektet leddes av professor Christina Gustafsson och var finansierat av Högskoleverket.

Nätverk
- Christina Gustafsson (prof.) är drivande i det nordiska nätverket ”MER” (Montessori Education and Research).
- Christina Gustafsson (prof.) handleder ca 10 doktorander i Uppsala, Örebro, Göteborg och Stockholm.
- Lars Holmstrand (docent) är engagerad i nätverket ”Deltagarorienterad pedagogisk forskning”.

Avhandlingar år 1997 – 2003
Ahlgren, Inger: Utbildningsplaner och reformimplementering: Sjuksköterskeutbildningen i fokus. - Uppsala, 2000. - 299p.
Andersson, Anders: Mångkulturalism och svensk folkhögskola: Studie av en möjlig mötesarena. - Uppsala, 1999. - 198p.
Bergman, Maria: På jakt efter högstadieelevers Internetanvändning. En studie av högstadieelevers Internetanvändning och Internet som kulturellt fenom i skolan. - Uppsala, 1999. - 180p. (licentiatuppsats)
Calander, Finn: Från fritidens pedagog till hjälplärare: Fritidspedagogers och lärares yrkesrelation i integrerade arbetslag. - Uppsala, 1999. - 250p.
Carlsson, Lars-Göran: Perspektiv på barnuppfostran: En studie av föräldraskap i kristen miljö: [a study of parenting in a Christian context]. - Uppsala, 1997. - 295p.

[88] http://www.ped.uu.se/utkik/forskare/katarinawi.asp
[89] http://130.238.231.208/elois/

Edström, Rolf: Flexibel utbildning i gymnasieskolan: Utvidgade klassrum och minskad transaktionell distans. - Uppsala, 2002. - 232p.
Eriksson, Inger: Lärares pedagogiska handlingar: En studie av lärares uppfattningarav att vara pedagogisk i klassrumsarbetet. - Uppsala, 1999. - 144p.
Falk, Else-Maj E.: Lärare tar gestalt: En hermeneutisk studie av texter om lärarblivande på distans. - Uppsala, 1999. - 196p.
Falkner, Kajsa: Lärare och skolans omstrukturering: Ett möte mellan utbildningspolitiska intentioner och grundskollärares perspektiv på förändringar i den svenska skolan: [an encounter between political intentions and compulsory school teachers' perspective of school changes in Sweden]. - Uppsala, 1997. - 123p.
Forsberg, Eva: Elevinflytandets många ansikten. - Uppsala, 2000. - 170p.
Forsberg, Roland: Musik som livsstil och vetenskap: Studerandes möte med universitetsämnet musikvetenskap. - Uppsala, 1999. - 235p
Garpelin, Anders: Lektionen och livet: ett möte mellan ungdomar som tillsammans bildar en skolklass. – Uppsala, 1997, - 199p.
Gustafsson, Jonas: Så ska det låta: Studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965. - Uppsala, 2000. - 324p.
Hellsten, Jan-Olof: Skolan som barnarbete och utvecklingsprojekt: En studie av hur grundskoleelevers arbetsmiljö skapas-förändras-förblir som den är. - Uppsala, 2000. - 221p. -
Hjälme, Anita: Kan man bli klok på läsdebatten?: Analys av en pedagogisk kontrovers: Solna, 1999. - 293p.
Hjälmeskog, Karin: "Democracy begins at home": Utbildning om och för hemmet som medborgarfostran. - Uppsala, 2000. - 242p.
Jedeskog, Gunilla: Teachers and computers: Teachers' computer usage and the relationship between computers and the role of the teacher, as described in international research. - Uppsala, 2000. - 47p.
Kemuma, Joyce: The past and the future in the present: Kenyan adult immigrants' stories on orientation and adult education in Sweden. - Uppsala, 2000. - 182p.
Kim, Lillemor: Val och urval till högre utbildning: En studie baserad på erfarenheterna av 1977 års tillträdesreform: [a study based on the experiences of the 1977 admissions reform in Sweden]. - Uppsala, 1998. - 269p.
Lidholt, Birgitta: Anpassning, kamp och flykt: Hur förskolepersonal handskas med effekter av besparingar och andra förändringar i förskolan. - Uppsala, 1999. - 154p.
Lindhe, Valdy: Greening education: Prospects and conditions in Tanzania. - Uppsala, 1999. - 251p.
Olsson, Ulf: Folkhälsa som pedagogiskt projekt: Bilden av hälsoupplysning i statens offentliga utredningar. - Uppsala, 1997. - 187p.
Sahlström, Fritjof: Up the hill backwards: On interactional constraints and affordances for equity-constitution in the classrooms of the Swedish comprehensive school. - Uppsala, 1999. – 192p.
Sternudd, Mia Marie F.: Dramapedagogik som demokratisk fostran?: Fyra dramapedagogiska perspektiv: dramapedagogik i fyra läroplaner. - Uppsala, 2000. - 210p.
Säll, Evelyn: Lärarrollens olika skepnader: Estradör, regissör och illuminatör: en longitudinell studie av blivande lärares föreställningar. - Uppsala, 2000. - 171p.
Tornberg, Ulrika: Om språkundervisning i mellanrummet - och talet om "kommunikation" och "kultur" i kursplaner och läromedel från 1962 till 2000. - Uppsala, 2000. - 310p.
Westlin, Anders: Teknik och politiskt handlande: Rationalitet och kritik i den samällsorienterande undervisningen. - Uppsala, 2000. - 215p.
Westlund, Elvy: Undervisnings- och utbildningsplanering - för vem?: En studie av ingenjörsutbildning vid en svensk högskola. - Uppsala, 2001. - 187p.
Wingård, Britta: Att vara rektor och kvinna. - Uppsala, 1998. - 190p.
Wort, Michael A. A.: Distance education and the training of primary school teachers in Tanzania. - Uppsala, 1997. - 246p.
Österlind, Eva: Disciplinering via frihet: elevers planering av sitt eget arbete. - Uppsala, 1998. – 165p.

Institutionen för psykologi

Pågående externfinansierade projekt

Hyperaktivitets- och uppmärksamhetsproblem i ett utvecklingsperspektiv
Gunilla Bohlin, professor. Finansiär: Riksbankens Jubileumsfond.
Projektets syfte är att kombinera ett neuropsykiatriskt och ett utvecklingspsykologiskt perspektiv för att med utgångspunkt i aktuell teori studera problem inom ADHD- panoramat. Kognitiva och socio-emotionella faktorer skall studeras med avseende på dimensionalitet (dvs. om problemen kan betraktas som extremer av normalbeteende), ålders- och könsaspekter, risk- och skyddsfaktorer i utvecklingen, samt möjligheter till tidig identifiering av barn med ökad risk för allvarlig problemutveckling.

Projektet omfattar dels tvärsnittsstudier dels prospektiva studier. Normalgrupper i åldrarna 5-12 år testas med ett batteri av uppgifter inkluderande bl.a. inhibitionsförmåga, självreglering och arbetsminne. En motsvarande studie i mindre skala görs på ADHD-diagnosticerade barn. I samarbete med barnhälsovården i Uppsala län utnyttjas 5-årskontrollen för att identifiera barn med olika kombinationer av riskfaktorer. Grupperna följs t.o.m. årskurs 3. Föräldrafaktorer, barnfaktorer, sociala faktorer och skolfaktorer studeras. Alla barn som screenats följs upp i årskurs 3. Barn som under förskoleåldern remitterats för utredning/åtgärder med anledning av ADHD- problem följs under lågstadietiden med avseende på faktorer enligt ovan.

Frågeställningar om exekutiva funktioners relation till problembeteende skall besvaras, samt betydelsen av ålder och kön. Risk- och skyddsfaktorer samt utvecklingsförlopp skall beskrivas. I samarbetsstudier analyseras graviditetsfaktorer och faktorer som bidrar till att diagnos sätts.[90]

Föräldra-barn-relationen: Anknytningsaspekter
Berit Hagekull, prof., 2003-2005, Vetenskapsrådet.
I internationell och även svensk forskning som rör den tidiga föräldra-barn-relationen och dess konsekvenser för barnets utveckling är en teori dominerande, nämligen anknytningsteorin. Den grundläggande idén är att ett biologiskt baserat system finns vars ändamål är att ge avkomman/barnet skydd mot faror och därmed öka chansen för överlevnad. Människobarnet har utrustats med signaler, anknytningsbeteenden (t.ex. gråt, leenden, rörelser), som påkallar vårdarens uppmärksamhet i stunder av ”distress”, negativa upplevelser av olika slag, för barnet. Hos vårdaren finns ett motsvarande system som styr hans/hennes reaktioner på barnets signaler. En person som uppmärksammar barnets signaler, tolkar dem rätt och svarar adekvat anses vara känslig för barnets behov. Systemet kan dock störas av negativa faktorer i omgivningen som hindrar vårdarens fokusering på barnet. Begreppet föräldrastress fångar en del av det som antas störa vårdaren. Även om mycken forskning visat på att en trygg anknytning hos barnet till vårdaren/föräldern är förknippad med en mer gynnsam personlighetsutveckling finns en del olösta problem. Man vet inte säkert hur känslighet yttrar sig hos en förälder/vårdare när barnet lämnat spädbarnsåldern. Relativt lite forskning har också ägnats betydelsen av barnets anknytning till pappan jämfört med den till mamman. Har t.ex. olika kombinationer av barnets kön och förälderns kön betydelse för barnets utveckling vad gäller problem, kompetenser och personlighet? Vidare är det inte helt klart hur anknytningen mellan vårdare och förskolebarn ska studeras. Slutligen vet vi mycket lite om hur föräldrastress relaterar till anknytning. Dessa fyra områden ska studeras i det aktuella projektet. Inom den forskargrupp vid Uppsala universitet som arbetat sedan 1970-talet finns en mängd data insamlade i studier där vi följt stora grupper av familjer under långa tidsperioder. Det mest omfattande materialet kommer från drygt 100 familjer som följts från det att barnen var 6 veckor till dess att de var 9 år. Det aktuella projektet kommer att i huvudsak använda redan insamlad information (videoinspelningar av samspel mellan barn och föräldrar, intervju- och frågeformulärsdata) för att belysa de ovan beskrivna frågorna. En stor del av det planerade arbetet kommer att utgöras av kodningar av videoinspelningar i syfte att studera anknytning och föräldrars kommunikation med sina barn. En ny datainsamling planeras också. Den gäller området föräldrastress, föräldrars upplevelse av social stöd samt deras barndomserfarenheter vad gäller anknytning till de egna föräldrarna. Betydelsen av projektet ligger

[90] Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond *Årsredovisning 2001*, s.128.

framför allt i att vi kommer att få ökade kunskaper om vilka mekanismer i föräldra-barn-samspelet som är viktiga för barnets senare utveckling. Dessa kunskaper kan komma till praktisk användning i t.ex. utbildningssammanhang och vid utarbetande av stödinsatser för föräldrar.[91]

Hyperaktivitet och uppmärksamhetsproblem hos flickor
Ann-Margret Rydell, docent, 2003-2005, Vetenskapsrådet.
Syftet med projektet är att undersöka flickor med s.k. ADHD-problem, d.v.s. problem med koncentration och hyperaktivitet. Problemen är ofta långvariga, kan få stora negativa konsekvenser, och har under de senaste 15 åren rönt stort intresse i psykologisk och medicinsk forskning. Emellertid har studierna nästan bara handlat om pojkar. Det går ungefär tre pojkar på en flicka, men inom klinisk verksamhet ser man mycket få flickor, d.v.s. samhällets hjälpinsatser når sällan flickor med ADHD-problem. Könsskillnader i ADHD-problemens uttryck och följder är mycket litet undersökta. Det finns hypoteser som säger att flickor med ADHD-problem skulle vara mer drabbade än pojkar, både vad gäller själva grundproblemen och vad gäller konsekvenser av dessa för anpassningen. Dessa hypoteser prövas i två studier. I den första studeras ett stort urval pojkar och flickor i 12-årsåldern avseende dels symptom på ADHD, som läraren ser det, dels hur man fungerar i skolan. För ett urval av barnen studeras även självbild, skoltrivsel och kamratrelationer. Eftersom ungefär 500 av barnen även skattades av sin lärare när de gick i första klass, kan man se vilka förelöpare till utpräglade ADHD-problem som fanns sex år tidigare, och om dessa är olika för pojkar och flickor. I den andra delstudien ska man kartlägga flickor med konstaterad ADHD inom barnpsykiatri och habilitering, samt jämföra en grupp flickor och pojkar med ADHD i de funktioner man tror ligger bakom problemen, och som har med arbetsminne, planering och kontroll av beteende och känslor att göra. Förhoppningsvis kan projektet bidra till att uppmärksamma flickors situation och behov inom ett problemområde som är mycket dominerat av pojkar.[92]

Samförstånd och missförstånd: Omedvetet aktiverade associativa nätverk för relationer som påverkansfaktor i mellanmänskliga samspel
Staffan Sohlberg, docent, 2002-2004, Vetenskapsrådet.
Hur människor beter sig mot varandra påverkas av de omedvetna associationer de har om sig själva och varandra. Man kan beskriva detta som att de påverkas av sina omedvetna associativa nätverk för relationer. Nya teorier och undersökningstekniker möjliggör experiment där detta kan studeras systematiskt. Med hjälp av datorskärmar och snabbprojektorer kan bilder eller korta texter presenteras så omärkligt att personen inte upplever sig ha sett något, samtidigt som hjärnan ändå tagit till sig informationen. Man kan sedan studera deras känsloreaktioner, uppfattningar om andra människor, och också hur samspelet med andra påverkas. Projektet ger bland annat kunskaper om hur samförstånd och missförstånd kan uppkomma när omedveten aktivering av associativa nätverk för tidigare relationer påverkar de aktuella, kunskaper väsentliga för vården och andra områden där samspelsprocesser är centrala.[93]

Nya metoder för undervisning i kommunikation av känslor i musikutförande. Feedback learning in musical expression (feel-me)
The project involves an interdisciplinary collaboration among psychologists, technicians, music teachers, and musicians. Research team: Project director: Patrik N. Juslin (Ph.D, Associate Professor) Research staff:Roberto Bresin (Ph.D), Anders Friberg (Ph.D), Jessika Karlsson (Doctoral candidate), Petri Laukka (Doctoral candidate), Erik Lindström (Doctoral candidate), Erwin Schoonderwaldt (Doctoral candidate). Collaborators: Giovanni Battel, Ola Bengtsson, Sture Brändström, Roland Persson, John Sloboda, Aaron Williamon. Project duration: 2000-2004. Financed by: The Bank of Sweden Tercentenary Foundation (Dnr 2000 - 5193:01).

[91] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=9654
[92] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=9605
[93] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=4433

Communication of emotions is of crucial importance to the performance of music. Still, recent research has indicated that expressive skills are neglected in music education. Furthermore, traditional strategies for teaching expressivity rarely provide informative feedback to the performer. The aim of this project is to (a) define the nature of musical expressivity, and (b) develop novel methods for teaching expressivity based on recent advances in musical science, psychology, technology, and music acoustics. A new and empirically based approach to learning expressivity called Cognitive Feedback will be developed and implemented in user-friendly software that is evaluated in collaboration with music conservatories.[94] Projektet är sprunget ur en forskningsgrupp som prof. emer. Alf Gabrielsson leder.

Perceptual skill and skill acquisition
Sverker Runeson, docent. Keywords: perception, cognition, learning, skill acquisition, direct perception, modes of apprehension, cognitive-mode distinctions, dynamic event perception, causality perception, person perception, social perception, EEG, ERP. Financed by: HSFR (Swedish Council for Research in the Humanities and Social Sciences). The EEG study, in particular the cooperation with Tartu University, is also financed by KVA (Royal Swedish Academy of Science).

The project concerns the distinction between a direct-perceptual ("intuitive") and an indirect-inferential ("cognitive") mode of knowing and maintaining contact with the environment. The overall working hypothesis is that perception is a complete mode of knowing, qualitatively distinct from the inferential mode. The perceptual mode is distinguished by the pickup of advanced types of information (invariants) which specify meaningful/useful occurrences and therefore do not necessarily require further elaboration. Collaborating graduate student Isabell Andersson.[95]

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Developmental psychology and psychopathology
Gunnilla Bohlin, prof., Berit Hagekull, prof., och Ann-Margret Rydell, docent. Keywords: socioemotional development, school adjustment, attachment, temperament and parenting. The developmental group consists presently of about 15 persons at different levels (PhDs and doctoral students). The focus is on socioemotional development, mainly studied in longitudinal designs. Age periods covered include infancy, toddlerhood, preschool age and middle childhood. The main theoretical perspectives are attachment theory and temperament coupled with a health psychology perspective including stress, support systems and social background factors. Developmental pathways for both problems, competencies and general personality traits are studied. [96]

Developmental psychology
The research group consists of Mats Fredrikson, Tomas Furmark (post. doc.) and graduate students Örjan Frans, Anna Pissiota and Maria Tillfors. We collaborate extensively with other groups in Sweden, USA and Japan. Senior researcher: Professor Mats Fredrikson.
The scientific interest is focused on the relation between brain function and emotional learning and memory. With the use of positron emission tomography (PET), our research group has performed a number of studies on volunteers, where we have studied acquisition and recall of aversive memories on an experimental basis, using the Pavlovian conditioning paradigm. We have also done studies in specific phobics and traumatized bank officials, post traumatic stress disorder and social phobia. Present and planned studies include new tracer molecules to visualize substance P in pain, anxiety and nausea before and after treatment. In collaboration with others we also study genemarkers.[97]

Verbal communication applied
Hans-Olof Lisper, docent. Subtitle: Communication is analysed in terms of microskills. The areas investigated are aspects of communication training and the question if the microskill taught functions as

[94] http://www.psyk.uu.se/forskning/projekt.html#pj
[95] http://www.psyk.uu.se/forskning/projekt.html#sr
[96] http://www.psyk.uu.se/forskning/projekt.html#amr
[97] http://www.psyk.uu.se/forskning/projekt.html#mf

suggested. Keywords**:** communication skills, active listening, microskills, interviewing. Summary: Within the area Erik Rautalinko is responsible for the research. A number of C-projects are done each year.[98]

Pågående avhandlingsarbete

Lundström, Lars
Reading difficulties and the twofold character of language. The present longitudinal study, which comprised 125 children from Grade 2 to Grade 6, examines and interprets the results of several decoding and reading comprehension tests. A point of departure is the proposition that there may be a lack of concepts to help interpreting the results of an expanding test practice in the educational system. The study proposes that letters, in early reading acquisition, can be perceived as pictograms or as phonograms. This notion is cross-examined with the help of: - concepts of neuropsychology; analysing brain hemisphere activity in terms of handling sequences or wholes, - concepts of reading research; analysing orthographic and phonologic elements of reading skills or in terms of perceptual and linguistic qualities in reading difficulties, - and concepts of linguistics; analysing the meaning of the elements of language in context or in similarity, as methonyms or metaphors.

Avhandlingar år 1997-2003
Andersson, Kerstin: Reactions to novelties: Developmental aspects. - Uppsala, 1999. - 55p.
Hyldgaard, Lone: Spatial accuracy and temporal efficiency in children's tracing with a pencil. - Uppsala, 2000. - 142p.
Juslin, Patrik N.: A functionalist perspective on emotional communication in music performance. - Uppsala, 1998. - 65p.
Nyberg, Lilianne: Type A Behavior and Hyperactivity/ADHD: Are They Related? - Uppsala, 2002. - 85p.

Sociologiska institutionen

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning
Ekerwald, Hedvig, docent.
Utvärdering av Forums i Linköping adept- och mentorprogram (Evaluation of a program of mentors and adepts arranged by the Forum for Women Research at Linköping University).

Pågående avhandlingsarbete

Bondestam, Fredrik
I jämställdhetens tecken: Analyser av den svenska jämställdhetsdiskursen 1970-2000. Arbetet består preliminärt av tre diskursanalytiska studier av jämställdhetsarbetets villkor, effekter och agenter. Bland annat inkluderas analyser av ett intervjumaterial från ett pågående projekt vid Enheten för utveckling och utvärdering vid Uppsala universitet som särskilt studerar policyprocesser, policyprogram och förutsättningar för jämställdhetsarbete
på institutionsnivå. Övriga texter bildar underlag till diskursteoretiska analyser av framväxten och etablerandet av sexuella trakasserier och den särskilda könsretoriken vid forskning om tjänstetillsättningar. Tillsammans bildar de enskilda analyserna en exposé över jämställdhetsarbetets interna och externa praktik och villkor från 1970 till 2000. Ett övergripande tema är jämställdhetsdiskursens köns- och språkgränser i relation till traditionell sociologisk teori (Weber, Durkheim, Bourdieu), feministisk teori och en uppsättning kultursociologiska texter.

Lundström, Catrin
"Offer" eller "kickers"? Konstruktion av kön och etnicitet bland unga latinamerikanska kvinnor i en multietnisk kontext. Catrins avhandling belyser hur unga kvinnor med latinamerikansk bakgrund

[98] http://www.psyk.uu.se/forskning/projekt.html#hl

upplever sig och formas som grupp i relation till andra etniska grupper - och då särskilt i förhållande till andra unga kvinnor. Delar olika etniska grupper erfarenheter eller finns det även gränser och begränsningar i den etniska mångfalden? Hur kan interaktionsmönster sättas i förhållande till polariserade indelningar av 'invandrare' och 'svenskar' och föreställningar om 'invandrarflickor' som 'offer' eller 'kickers'? Studien bygger på fokusgruppdiskussioner och intervjuer med unga kvinnor i gymnasieålder i en multietnisk kontext.

Sandberg, Jan Erik
Den föräldrakooperativa barnomsorgens framväxt - drivkrafter och livsvillkor.[99]

Avhandlingar år 1997-2003
Barron, Karin: Disability and gender: Autonomy as an indication of adulthood. - Uppsala, 1997. - 46p.
Berg, Lena: Äkta kärlek. Heterosexuell samvaro speglat mot diskurser om kärlek, heterosexualitet och kropp. - Uppsala, 2002. - 80p.
Jeffner, Stina: "Liksom våldtäkt, typ": Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt: [on the importance of gender and heterosexuality to young people's perception of rape]. - Uppsala, 1997. - 277p.
Lundgren, Mats: Den kommunala förvaltningen som rationalistiskt ideal: En fallstudie om styrning och handlingsutrymme inom skola, barnomsorg och miljö- och hälsoskydd. - Uppsala, 1999. - 246p.

Statsvetenskapliga institutionen

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Decentralisation and Development: The effects of the devolution of power on health and education in India
Researchers connected to the project: Sten Widmalm, FD, Co-operating institutions: The Institute of Social Sciences, New Delhi; The Institute for Social and Economic Change, Bangalore; Jawaharlal Nehru University, New Delhi; Oslo University, Oslo. Funding agency: The Faculty of Social Sciences, Uppsala University.
During the 1990s decentralisation was prescribed by bilateral donors and major economic players as a general solution to development problems. The World Bank, for example, argues for the devolution of power almost as if it were the panacea bringing "the advancement of 'good government' and fiscal responsibility", and above all more democracy (Manor 1995:81). Today, however, policy makers recognise that what determines the outcome of decentralisation is a more complicated issue. Or as one observer puts it, decentralisation can in one context lead to improved democratic performance, while in another it can lead to anything from a decline in economic growth to "ethnic strife and civil war" (Yusuf 1999). Against this background the panchayat reforms initiated in India in the 1980s and 1990s, which may turn out to be one of the world's largest decentralisation schemes, naturally attracts attention.[100]

Organising Research and Higher Education
Policies for research and higher education are concerned with two fundamental questions. First, on what scale and in what proportions should these activities be conducted, and where in the country should they be carried out? Second, what rules should govern decision-making within universities and research councils? The project is devoted to the latter question. Main disciplinary focus: Political theory, Public administration. Researchers connected to the project: Sverker Gustavsson, prof. Keywords: research policy, higher education policy, academic freedom.[101]

[99] Ibid.
[100] http://www.statsvet.uu.se/research/projects.asp?id=80&action=info
[101] http://www.statsvet.uu.se/research/projects.asp?id=11&action=info

Avslutade externfinansierade projekt

Hur blir skolan innovativ? Skolkultur som framgångsfaktor
Researchers connected to the project: Li Bennich-Björkman, docent, Helena Larsson, Komrev (tidigare assistent i projektet). Anders Persson, Sociologiska institutionen, Lund. Funding agency: Svenska Kommunförbundet.
The aim of this research project is to investigate factors which
a) distinguish poorly performing schools from better performing ones
b) identify elements significant of succcessful instiutional change within the realm of school improvement. Change is a process, but sofar we still have a limited knowledge as to how that process should be managed, including the initial preconditions, in order to result in sustainable and positive change. The empirical object is Swedish "högstadiet" (grades 7-9), and schools taking part in the study have either exposed a positive development during the 1990s (4 schools) and a negative development (3 schools). The research project is planned to be completed during 2002 and presented in a book (SNS förlag) and in a common publication together with other research projects in similar areas (november 2002).[102]

Avhandlingar år 1997-2003
Borevi, Karin: Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället. - Uppsala, 2002. - 343p.

[102] http://www.statsvet.uu.se/research/projects.asp?id=74&action=info

Utbildningsvetenskapliga fakulteten

Institutionen för lärarutbildning

Mycket av forskningen vid Institutionen för lärarutbildning är nära sammanflätad med den vid Pedagogiska institutionen, och enligt planerna skall de två institutionerna sammanföras under de närmsta åren.

Lärares arbete

Inom lärares bedrivs forskning inom områdena Lärande, ansvarig Bo Johansson, docent och Skolutveckling, ansvarig Christer Stensmo, docent.

Lärande

Ansvarig Bo Johansson, docent, forskning bedrivs för närvarande inom tre olika områden:
1. Trafikfostran och trafikolyckor bland barn. De frågställningar vi arbetar med berör den trafikfostran barnen får i hemmet, i förskolan resp. skolan, och de effekter denna fostran har på risken för trafikolycka. Hittills har vi genomfört två omfattande enkäkundersökningar (Johansson, Drott och Åström, under publicering) över sambandet mellan trafikfostran i hemmet och risken för trafikolycka, samt en preliminär undersökning av trafikfostran i förskolan (Nealis, 1995). Den förra undersökningen visar att ju mer trafikfostran föräldrar uppger att de bedriver med sina barn, desto fler olyckor rapporterar de att barnen råkat ut för. Vad kan detta paradoxala resultat bero på? Kan det vara så att trafikträningen lockar barnen att ge sig ut i farligare trafikmiljöer eller är det så att dessa barn redan är i trafikmiljön i stor utsträckning och att föräldrarnas träning faktiskt hjälper barnen? Vi har nu genomfört kvalitativa intervjuer med ett antal föräldrar med barn i skolstartsåldrarna och är i färd med att analysera materialet för att söka förstå hur föräldrarna tänker kring barnens vistelse i trafik, trafikfaror och trafikfostran (inklusive samverkan med förskola/skola).
2. Barns matematikfärdigheter vid skolstarten Ett flertal undersökningar har genomförts av utvecklingen av barns matematiska färdigheter under förskole- och skolstartsåldern (4 - 7 år), vilka visar att färdigheten i aritmetik är beroende av hur väl barnen behärskar talserien (Johansson, 1994, 1999, in preparation). Den aritmetiska färdigheten studeras genom att ge barnen uppgifter av typ 16+7=? (Tänk dig att du har 16 enkronor och så får du 7 till, hur många har du då allt som allt?) och, efter att barnet löst uppgiften, intervjua det om hur det gick tillväga. Det visar sig då att det de tankeformer barnen beskriver går att gruppera i 4 - 5 huvudkategorier. Den enklaste är att barnen räknar båda talen, dvs först räknar från 1 till 16 och sedan räknar vidare till 23. En av de mer avancerade strategierna är att dela upp talet i enklare tal, t ex genom att utnyttja 10-talet, dvs "Först tog jag 4 och lade till 16, då fick jag 20. Sen la jag till 3, 23". Barnens behärskande av talserien undersöks genom att be dem räkna från 1 och framåt, att räkna baklänges (t ex från 13 till 8), att tala om vilka dubblor de kan (1+1=2, 2+2=4, osv) och att dela upp tal i komponenter (5 kan delas upp i 5+0, 4+1, 3+2, osv).

Undervisningsprocessen beforskas även och det har inletts ett samarbete med forskare vid Matematiska institutionen.
3. Specialpedagogik Inom detta område bedriver vi två typer av projekt: dels deltar vi tillsamman med skolans ordinarie lärarpersonal i utvärderingen av försöksverksamhet som pågått längre eller kortare tid, dels ger vi handledning till lärare som själva genomför utvärderingsarbetet. För närvarande är vi involverade i tre projekt. [103]

[103] http://www.ilu.uu.se/forskning/LARARB/html/hell%E4rande.htm

Pågående externfinansierade projekt inom Lärares arbete

Matematiska symboler och matematisk begreppsbildning. En studie av utvecklingen av några matematiska begrepp under de tidiga skolåren
Bo Johansson, docent, 2002-2003, Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté.
Studien består av två delprojket; i den första undersöks den matematiska begreppsbildningen i åldrarna kring skolstarten, i den andra är inriktningen på den matematiska begreppsbildningen efter några år i skolan. En frågeställning i det första delprojektet är sambandet mellan sifferskrivning och utvecklingen av färdigheten att lösa aritmetiska uppgifter. Redan i åldern 4 till 5 år börjar barn kunna skriva några av siffrorna från 0 till 9. Är denna färdighet kopplad till en tidig utveckling av förmågan att lösa aritmetiska uppgifter eller är det tvärtom så att sifferskrivningen är ett hinder för den tidiga matematiska utvecklingen? En annan frågeställning berör värdet av att kunna "rabbla" upp talorden, är detta endast en mekanisk färdighet utan samband med den fortsatta matematiska utvecklingen eller är det tvärtom så att behärskandet av räkneramsan möjliggör för barnen att att komma på smarta lösningar på aritmetiska problem? Dessa frågeställningar skall studeras genom att undersöka barns (ålder 5 - 9 år) behärskande av sifferskrivning, de metoder barnen använder för att beteckna antal, deras behärskande av räkneramsan och hur de går tillväga för att lösa enkla aritmetiska uppgifter. I delprojekt två undersöks skolelevers förmåga att lösa enkla uppgifter i bråkräkning och i vilken utsträckning detta är kopplat till hur barnen går tillväga för att lösa aritmetiska problem och till barnens färdigheter i att hantera strukturer i talraden (t ex "2-hopp", dvs kunna 2, 4, 6... etc). Parallellt med detta genomförs även historiska undersökningar av bl a hur införandet av de arabiska siffrorna kom att påverka aritmetiken. Ett övergripande syfte med projektet är att ta fram kunskap om den tidiga begreppsbildningen som skall vara användbar vid utvecklingen av undervisningen i matematik i förskoleklass samt under de första åren i skolan.[104]

Utvärdering av försöksverksamheten med utbildning utan timplan i grundskolan
Projektledare: Karin Hadenius, univ. lekt. Finansiering: Utbildningsdepartementet, timplanedelegationen. Projektet startades 1 maj 2002 och håller på i tre år, dvs till vt 2005. Assistenter: Per Olov Rapp och Anna Granlund. Kortvariga insatser har också gjorts av Sam Douhan, Anna Maria Silveira och Yvonne Lindberg.
I föreliggande projekt studeras hur processerna ser ut för arbete med målen och för beslut om fördelning av resurser, om organisation av skolans verksamhet. Studien skall belysa vilka förändringar härvidlag som försöksverksamheten eventuellt fört med sig. Jämförelser görs med processerna i skolor utanför försöksverksamheten. Metoder och system för utvärdering skall också studeras, liksom konsekvenserna av den nya styrningen vad beträffar resursfördelning mellan kärnämnen och estetiska ämnen. Även i dessa delar görs jämförelser med skolor utanför försöksverksamheten.

Projektet fokuserar de olika parternas delaktighet i planering och beslut. Med parter avses här lärare, skolledning, elever och föräldrar. Planering innebär bland annat arbetet med mål, former för elev- och föräldrainflytande, maktstrukturer inom lärarkollegiet. Utvärderingen omfattar studier av processer, där jämförelse görs med förhållanden före försöksverksamheten i samma skolor, men också med skolor som inte deltar i försök utan timplan. Systemen för utvärdering, samt skolornas kvalitetsredovisningar analyseras på samma sätt i ett jämförande perspektiv.

Datainsamling sker i tre kommuner tillhörande tre olika nätverk, samt i en kommun utanför försöksverksamheten. De skolor som ingår i studien är skolor med årskurs 7 –9, och med minst 25 lärare anställda i dessa årskurser sedan tiden före försöksverksamhetens start.

Nätverk inom Lärares arbete
Det finns samarbete med forskare vid Matematiska institutionen.

[104] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=3766

Forskningsenheten Didaktik/Studies of Meaning-making and Educational Discourses (SMED)

Didaktik betyder undervisningslära. Som forskningstradition belyser didaktiken undervisning och lärande och dess historiska och aktuella förutsättningar genom att se till innehållet i dessa aktiviteter. Med innehåll avses exempelvis det kunskapsinnehåll som skolan är tänkt att förmedla, men också de föreställningar om människan och hennes relation till sig själv, andra och omvärlden som följer av ett bestämt kunskapsinnehåll. Didaktiken som forskningsfält överskrider skolan som institution och forskar om kunskapandets och lärandets värdemässiga förutsättningar och konsekvenser i de sammanhang där pedagogiska och didaktiska aktiviteter äger rum. Didaktik som forskning om undervisning lyfter särskilt fram tre sätt att betrakta denna process, nämligen som politik, moral och kommunikation. [105]

Enheten för didaktik består av två forskningsområden: Studies of Meaning-making and Educational Discourses (SMED) ledd av Leif Östman, doc. och Pedagogisk teori ansvarig Carl-Anders Säfström, doc.

Inom gruppen SMED bedrivs forskning om såväl institionaliserade undervisningstraditioner som lärande- och socialisationsprocesser i kommunikativa situationer. Forskningen inrymmer därmed såväl historiska studier av vilka kunskapsdomäner och moraliska diskurspraktiker som har institutionaliserats inom skolans ämnen, studier av vilka dimensioner – personella, interpersonella (sociala) och institutionella – som påverkar individers lärande av specifika kunskaper och moraliska förhållningssätt (t.ex. gentemot naturen, kroppen, det andra könet), som analyser av normaliseringsprocessers situationella och institutionella villkor i klassrummet.

Både historiska analyser och klassrummsanalyser används och för att kunna genomföra de två sistnämnda typerna av studier krävs en kombination av dessa.

Viktiga inspirationskällor för forskningen är det sociokulturella perspektivet på lärande, pragmatism, diskursteori och den sene Wittgensteins arbeten.

För närvarande bedrivs forskningen inom följande didaktiska kunskapsområden: de naturvetenskapliga ämnena, teknik, geografi, miljö och hälsa.

Pågående externfinansierade projekt inom SMED

Lärande i Naturvetenskap och Teknik

Projektet är indelat i två parallella delar: ett skolutvecklings- och ett forskningsprojekt. I det förra ges ca 40 lärare inom fyra skolområden i Uppsala kommun stöd i arbetet med att utveckla sin no- och teknikundervisningen. Stödet ges i form av att en handledarresurs är knuten till medverkande skolor. Vidare genomförs 3 konferenser per termin vars syfte är att dels presentera nya medoder och didaktiska resonemang, dels utbyta erfarenheter mellan skolor. Därtill bidrar kommunen med en resurs till varje skola för utvecklingsarbetet. Kopplat till utvecklingsprojektet finns ett ”team” vars uppgift är att sammanföra och systematisera kunskaperna från utvecklingsarbetet och forskningen. Detta arbete används som underlag för konferenserna och skolornas utvecklingsarbete. Därtill dokumenteras detta arbete och det övergripande syftet är därvidlag att producera rapporter som skall vara tillgängliga för landets lärare i de naturiorienterande ämnena och teknik.

Syftet med forskningsprojektet är att utveckla ett angrepssätt för att att analysera komplexa didaktiska relationer – relationen mellan lärande och socialisation, erfarenhet och situation samt undervisning och lärande/socialisation – med hjälp av pragmatism och Wittgensteins senare arbeten. Denna utveckling kan beskrivas som ett försök att beakta och införliva såväl läroplansteorins intresse för och kunskaper om socialisation och utbildningens reproduktiva funktion som den sociokulturella forskningens fokus och insikter om lärandets kontextuella villkor.

Analyserna görs på klassrumssamtal inom ämnet teknik och de naturorienterande ämnena på grundskolan. Det empiriska materialet består av videoinspelningar av undervisning i de klasser som ingår i projektet, vilket innebär att vi följer fyra klasser från åk 4 till åk 9.

[105] http://www.ilu.uu.se/forskning/didaktik/index.htm

Projektet, som är ett samarbetsprojekt mellan pedagogiska institutionen (Ulla Riis, prof), ILU och Uppsala kommun, startades 1 juli 1999 och beräknas pågå fram till den 30 juni 2005. Finansiär är Björn Svedbergs stiftelse för naturvetenskap och teknik vid Uppsala universitet. Projektledare är Leif Östman. Övriga medarbetare är doktoranderna Jonas Almqvist, Eva Lundqvist, Malena Lidar och metodikerna Christina Björksten, univ. adj., Börje Ekstig, univ. lekt., Johnny Häger, univ. adj. och Staffan Sjöberg, univ. lekt.

Avslutade externfinansierade projekt inom SMED

Miljöundervisning i ett demokrati- och konsumentperspektiv
Det Skolverksfinansierade projektet är ett kombinerat forsknings- och utvecklingsprojekt. Vad gäller utvecklingsprojektet är syftet att utifrån relevant forskning och utvecklingsarbeten utveckla och utprova en modell av miljöundervisning i No-undervisning där både ett demokratiskt och miljömoraliskt perspektiv (medborgar- respektive konsumentperspektiv) inbegrips. Eller uttryckt något annorlunda: syftet är att utveckla och prova att integrera utbildning om hållbar utveckling i No-undervisningen.

Vad gäller forskningsprojektet är syftet att utveckla ett koherrent angreppssätt för att analysera tre aspekter av lärande, nämligen lärande av: A. naturvetenskapliga kunskaper,
B. miljömoraliska kunskaper och C. demokratiska färdigheter.

Under projektet följdes en klass från åk 7 till åk 9 genom videosinspelning. I projektet ingick en lärare som undervisande klassen och som tillsammans med forskningspersonalen planerade undervisningen. Projektledare var Leif Östman.

Avslutad fakultetsfinansierad och övrig forskning inom SMED

Vad lär sig studenter under laborationer och fältstudier?
Hösten 1998 startades ett forskningsprojekt med medel från Teknisk naturvetenskaplig fakultet och Nämnden för lärarutbildning. Projektledare var Leif Östman, docent och medarbetare var Per-Olof Wickman (LHS). Syftet med forskningsansatsen var att bättre förstå hur laborationer och fältarbete påverkar studenters lärande under grundutbildningen i biologi och kemi vid Uppsala Universitet. Internationellt har intresset för lärandeprocesser ökat och laborationer lämpar sig särskilt väl för sådana analyser genom att studenterna arbetar tillsammans och genom samtal löser problem som har med förståelse att göra. Tidigare analyser av lärande har i stor utsträckning varit fokuserade på resultatet av lärande.

Projektet bedrevs utifrån i huvudsak två ambitioner: 1) jämförande fallstudier av laborationer med olika syften och arbetsformer, 2 seminarier med undervisande lärare för att diskutera resultaten.

Nätverk i anslutning till SMED

Nationella nätverket för SocioKulturella Studier (NSKS)
Nätverket, som stöds av Vetenskapsrådet, leds av professor Roger Säljö vid Göteborgs universitet och med Leif Östman som en av fem medsökande forskningsledare. Syftet med nätverket är att skapa ett bestående samarbete mellan högskolor och institutioner som bedriver forskning om lärande, kunskapsbildning och kommunikation inom ett sociokulturellt perspektiv. Nätverket har cirka fyrtio medlemmar från universitet och högskolor spridda över landet och träffas en till två gånger per termin för att diskutera deltagarnas pågående forskning. Vid varje tillfälle inbjuds framträdande internationella forskare.

Pågående avhandlingsarbeten i anslutning till SMED
(med Leif Östman som handledare eller bitr. handledare)

Almqvist, Jonas (Pedagogik, UU)
Den avhandling Almqvist skriver handlar om införande och utvecklande av IT-användningen i den svenska grundskolans klassrum, särskilt i No-undervisningen. En central del i denna forskning består i

att, i den politiska utbildningsretoriken, klargöra olika sätt att förhålla sig till tekniken och dess användning i klassrummet historiskt. En annan är att, med hjälp av videofilmning i fyra olika skolor, studera elevers lärande i samband med användningen av IT i No-undervisningen. Allt detta görs inom ramen det så kallade Lärnot-projektet där han också verkar som projektsamordnare. [106]

Andersson, Karin (Idrott och hälsa, ÖU)
I avhandlingsarbetet studeras individers meningsskapande i öppna och direkta naturmöten: möten med naturen som inte styrs av några kunskapsintentioner eller andra systemiska syften. Syftet med analyserna är att utröna om dessa typer av naturmöten skapar specifika förutsättningar för ett miljömoraliskt meningsskapande jämfört med indirekta (t.ex. möten med naturen via läroböcker) och direkta slutna naturmöten (möten med naturen som styrs av specifika syften eller intentioner), dels undersöka om dessa eventuella skillander i förutsättningar även ger upphov till skillnader vad gäller miljömoraliska innehåll.

Lidar, Malena (Pedagogik, UU)
I sitt avhandlingsarbete studerar Malena Lidar hur meningsskapande och/eller lärande av naturvetenskap i skolan sker och vad som påverkar lärandet i olika riktningar. Den övergripande frågan som ställs är: Vad är det som påverkar att elever lär sig just det de lär sig? Elever har med sig en mängd olika erfarenheter in i klassrummet och de får i klassrumssituationen en mängd nya impulser. Impulser kan vara instruktioner från läraren, läroböcker, media, fysiska föremål, uppgifter med varierande syften och utformningar, elevernas moraliska eller estetiska värderingar eller att det finns en speciell kultur i klassrummet; listan kan göras oändligt lång. Men vilka erfarenheter blir relevanta för att göra det eleverna upplever meningsfullt och vad är det som leder vidare? Studierna utförs genom att videofilma och analysera elevers och lärares arbete under no-lektioner i tre skolor under sex års tid.

Lundegård, Iann (Didaktik, SU)
Genom min avhandling vill jag bidra till en ökad förståelse för hur kunskap och följemening (natursyn) i NV-undervisningen blir relevant för ungdomar när de ska tackla verkliga problem som berör deras egen framtid. Samtidigt vill jag få en bild av hur naturvetenskapliga forskningsresultat inom miljöområdet transformeras och blir användbara för elever på gymnasienivå. Hur behandlas forskningsresultat och expertkunskaper i en gymnasiepraktik och hur blir de till värdefrågor? Jag vill även bidra till en diskussion kring begreppet handling i undervisningssammanhang.Arbetet handlar om elevers syn på miljö och hållbar utveckling och en viktig utgångspunkt i studierna är att frågorna kring vad som utgör de stora hoten mot miljön är omstridda. Såväl de etiska som de faktamässiga aspekterna i vad som är hållbart i framtiden är alltid föremål för demokratisk debatt och förhandling. I mina studier vill jag genom intervjuer försöka ta reda på hur gymnasieelever talar om miljö, hur de relaterar sina ställningstaganden, handlingar och beslut i miljöfrågor till sina egen individuella livshistorier. En hypotes som jag har är att samhällets syn på miljöfrågor och hållbar utveckling i stort bottnar i några stora berättelser om miljöproblematiken. I min ansats utgår jag också från att dessa berättelser, såväl på ett samhälleligt plan som på ett individuellt, innehåller värderingar om och hur människor ska leva sina liv. Människor berättar sina individuella historier inom kontexten av de stora samhälleliga berättelserna. Mitt forskningsintresse handlar bl.a. om att ta reda på, på hur enskilda elevers egna livsberättelser hämtat näring i miljöfrågornas stora berättelser.

Lundqvist, Eva (Pedagogik, UU)
I sitt avhandlingsarbete studerar Eva Lundqvist lärare och eleverssamtal i no-undervisningen. Genom att studera videoinspelade samtalssekvenser analyseras det språkbruk som förekommer i undervisningssituationen (de videoskevenser som analyseras är inspelade inom ramen för Lärnot-projektet). Analyserna fokuserar dels det språkbruk (i termer av hävdande av kunskap) som dels läraren använder, dels det språkbruk som eleven använder vid diskussioner kring naturvetenskap. Sammanfattningsvis kan sägas att Lundqvist studerar språkbrukets betydelse för elevens lärande, deltagande och demokratifostran.

[106] http://www.ilu.uu.se/forskning/didaktik/medlemmar/jonas.html#A

Molin, Lena (Kulturgeografi, UU)
Avhandlingsämnets preliminära rubrik är ”Om rummets moral(er). Skolämnet geografi som bärare av demokratiska värden”. Avhandlingen är en ämnesdidaktisk studie som syftar till att problematisera och skapa kunskap om undervisningens och inlärningens innehåll. Studien ansluter sig till det läroplansteoretiska fältet och prioriterar frågan om ämnets legitimitet genom att diskutera de mål man vill uppnå genom ämnet ifråga. Den erbjudna skolkunskapen eller valet av innehåll analyseras och problematiseras ur tre sammanhängande aspekter; skolkunskapen som beroende av historiska och sociala faktorer med utrymme för olika uttolkningar som konkret ämnesinnehåll, skolkunskapen i relation till vetenskapliga discipliner, skolkunskapen som uttryck för politisk styrning. Studien avslutas med en diskussion om geografiämnets möjligheter att bidra till läroplanens övergripande målsättning - demokratifostran.

Quennerstedt, Mikael (Pedagogik, ÖU)
Avhandlingen 'Att lära sig hälsa' tar sin utgångspunkt i en pragmatisk och diskursteoretisk position för att försöka förstå undervisning ur ett hälsoperspektiv. Det är en diskursanalytisk, didaktiskt inriktad studie av hälsoundervisningens innehåll i skolan. Den består dels av en studie av lokalt formulerade arbetsplaner och betygskriterier i skolämnet idrott och hälsa på grund- och gymnasieskolan, samt dels av en re-analys av några didaktiska avhandlingar i ämnena hemkunskap, samhällskunskap samt naturkunskap/biologi. Dessa ämnen är de som historiskt främst fokuserat olika aspekter av hälsa. Det som fokuseras i är då dels själva hälsoundervisningen och dels undervisning som hälsoutvecklande i sig.

Quennerstedt deltar även i projektet 'Idrott och hälsa i Sveriges skolor' som är ett mångvetenskapligt nationellt utvärderingsprojekt som genom en kombination av olika forskningsmetoder (enkäter, intervjuer, textanalyser, videoanalyser) syftar till att utvärdera innehållet i skolämnet idrott och hälsa

Sundberg, Marie (Sociologi, ÖU)
Ahandlingsämnet är ”Institutionaliserade kroppsmöten i skolämnet idrott och hälsa”. Avhandlingsprojektet har två syften. Dels ett teoretiskt/metodologiskt syfte som handlar om att utveckla ett angreppssätt för in situ studier av institutionaliserade diskurser. Dels ett substantiellt syfte med fokus på skolämnet idrott och hälsas kroppsdiskurser.

Studien hämtar inspiration från Michel Foucaults diskursteoretiska angreppssätt. Ett specifikt intresse är riktat mot makt- och kunskapsordning, där maktens yttringar vad gäller etablerandet av relationer till den egna kroppen fokuseras. Med diskurser avses här regelbundna handlingar i en specifik verksamhet. För att kunna operationalisera Foucaults diskursperspektiv in situ, specificeras angreppssättet med hjälp av handlingsteorier som utgår från relationella och ömsesidiga aspekter på människors vardagliga möten och handlingar. I analysen är det såväl språkanvändning som kroppshandlingar som står i fokus.

Det empiriska materialet utgörs av videoinspelningar av idrott och hälsa lektioner. Lärarens tal till eleverna och elevernas handlingar analyseras utifrån frågor som: Hur talas det om kropp och rörelse? Vad framstår som de lämpliga kropparna i de handlingar som görs? Vilka kroppar framhålls som de normala? Denna analys kompletteras med en historisk studie bestående av textanalyser av kursplaner och arbetsplaner i skolämnet idrott och hälsa.

Svennbeck, Margareta (Pedagogik, UU)
Avhandlingsämnets preliminära titel är ”Etik och kunskapande inom NO-utbildning. Analyser ur genusperspektiv av förhållningssätt till naturen och kunskapsvägar”. I avhandlingen diskuteras miljöfostran i relation till målsättningar - i Lpo 94, Lpf 94 och kursplanerna för de naturorienterande ämnena - om att utveckla omsorg om och respekt för naturen. Genusperspektivet i avhandlingen bygger på den kvalitativa aspekten av jämställdhet som talar om manliga och kvinnliga perspektiv respektive kvinnors och mäns erfarenheter, kunskaper och värderingar. Hur dessa målsättningar hanteras och relateras till varandra inom NO-utbildning undersöks via analyser av förhållningssätt till naturen och kunskapsvägar.

Avhandlingen har tre syften:

1. att analysera vilka förhållningssätt och vägar till kunskaper om naturen som inkluderas respektive exkluderas i fysikdiskursen(erna).
2. att diskutera konsekvenserna/betydelsen av denna inkludering/exkludering ur ett genus- respektive miljöfostransperspektiv.
3. att relatera resultaten från avhandlingens analyser till NO-utbildningens utveckling under slutet av 1900-talet.[107]

Öhman, Johan (Pedagogik, ÖU)
I fokus för detta avhandlingsprojekt står de processer där människor i olika utbildningsverksamheter lär sig en miljömoral. Avhandlingsprojekt kan sägas inrymma tre syften: ett av teoretiskt/metodologiskt slag, ett av moralfilosofiskt slag och ett av substantiellt slag. Det teoretiska och metodologiska syftet är att utveckla ett angreppssätt som möjliggör beskrivningar och analyser in situ av processer där moralisk meningskapas. En central ambition är härvid att i detta angreppssätt kunna ta hänsyn till såväl meningsskapandets personella som interpersonella och institutionella dimensioner. Avhandlingsprojektet tar sin utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet på moraliskt lärande och utveckling. Detta sociokulturella perspektiv vidareutvecklas med hjälp av Deweys transaktionella perspektiv vilket specificeras med Wittgensteins språkspelsbegrepp. Utifrån detta transaktionella perspektiv utvecklas ett sätt att beskriva den moraliska dimensionen i människors handlingar. Det substantiella syftet handlar om att med hjälp av ovanstående angreppssätt och sätt att se på moral utveckla kunskap om de processer som sker i olika former av utbildningsverksamhet där människor skapar moralisk mening om naturen. Det empiriska underlaget i avhandlingen utgörs av transkript från videoinspelningar av konversationer mellan studerande och mellan studerande och lärare i olika undervisningssituationer.

Forskningsenheten Didaktik/Pedagogisk teori

Pågående externfinansierade projekt inom Pedagogisk teori

State of the art review of current education for peace and democracy in Sri Lanka and recommendations on possible ways to move forward
The project offered both a conceptual framework suitable for the types of problems it adressed and for its interpretations of the situation at hand in Sri Lanka in addition to providing a model for projects consistent with both. This total approach included the role of education in fostering citizenship, to involve all communities in a non-discriminatory manner, and emphasized critical thinking and on teachers as facilitators of change.
The analysis was carried out multi-methodologically, incorporating interviews, text-analysis, and questionnaries. A draft report was completed, and discussed at three workshops held with stakeholders, including representatives of the ministry of Education, the National institute of education, other relevant governmental and non-governmental organisations, school principals, academics and officers of Sida in addition to representatives of other international agencies working in Sri Lanka.
Säfström, Carl Anders, m.fl. (2001): Education and intercultural democrazy. Report on current efforts to facilitate democratic and pluralist values through primary and secondary education in Sri Lanka. Reports from Sida, Department for democracy and social development education division.

Valideringsprojektet
I projektet utförs en kritisk analys av den radikala omsvängning av synen på utbildning, undervisning och lärande som retoriken kring ”kunskapssamhället”, ”livslångt lärande”, ”validering” osv förutsätter. I projektet utförs analyser av dokument på tre ’nivåer’, internationellt (EU-dokument), nationellt (propositioner, motioner och andra policy dokument), och lokalt (utbildningsplaner, universitetets policy för validering etc). Speciellt intressant är den betoning av individens behov som lyfts fram i dessa dokument samtidigt som dessa behov enbart definieras i ekonomiska termer: homo economicus.

[107] http://www.anst.uu.se/esbjlars/filer/udr_margareta_svennbeck.html

Inom projktet har också en kartläggning utförts om olika tillämpningsfält för validering, så som de framträder i propositioner och motioner (vilket uppvisar motstridigheter och motsägelser) samt kritiska analyser av test och provkonstruktion som valideringsproblematiken förutsätter. Finansierat av Rekryteringsdelegationen/Uppsala universitet.

Nätverk inom Pedagogisk teori

Approaches to difference; education democracy and justice
Internationellt forskningsnätverk på seminariets tema med professor Gert Biesta, Exeter University, England och Örebro universitet, och professor Sharon Todd, York University, Canada.

Pågående avhandlingsarbete inom Pedagogisk teori

Månsson, Niclas
My research lies in the field of educational studies. In my dissertation I address the question why some social groups classify some people and groups as stranger than others. The first part of the study regards the logic behind the social construction of the stranger. The second part considers the question of living with the stranger. Hopefully my study will contribute to a deeper theoretical understanding about the origins of social marginalisation and exclusion, and offer an alternative moral approach towards living with difference.

All societies produces strangers and every society produce strangers in its own specific way. Strangers are found in multicultural societies where there should be no difference that makes a difference as well as in homogeneous societies where it is easy to diverge from others. If the stranger is produced by the society the stranger is a social relation conceived in the opposite to something or somebody else. To understand the logic behind the social construction of the stranger and to answer the question why some social groups classify some people as stranger than others I focus the stranger in the writings of the Polish sociologist Zygmunt Bauman. Bauman – who is a critical commentator on the contemporary human condition – returns consistently and stubbornly to the stranger in order to disclose and to understand the thoughts behind human estrangement and social exclusion. Bauman's writings teach us that there is more to the stranger than first meets the eye.[108]

Digital litteratur och flexibelt lärande

Forskningsprogrammet Digital litteratur, som bedrivs i samverkan med Institutionen för numerisk analys och datalogi/CID vid Kungl. Tekniska Högskolan, ägnas åt utveckling av metoder och verktyg för arbete med digitala material för forsknings- och undervisningsändamål. Ansvarig är Donald Broady, prof. [109]

Pågående externfinansierade projekt inom Digital litteratur
Bl.a. pågående deltagande i WGLN (Wallenberg Global Learning Network), ett samarbete mellan Stanford University, några tyska universitet, Uppsala universitet, Karolinska institutet och Kungl. Tekniska Högskolan. Donald Broady director för Uppsala Learning Lab 1999-2001 och sedan dess koordinator för ett flertal projekt, bl.a. "Content archives, student portfolios & 3D environments" (APE)[110], samt den svenska medverkan i "Integrating Research Into the Teaching Environment" (I-rite)[111] och "Personalized Access to Distributed Learning Repositories" (PADLR). Finansiering från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Se vidare nedan under Uppsala Learning Lab.[112]

Utbildnings- och kultursociologi (SEC)[113]

Ansvarig är Donald Broady, prof.

[108] http://www.anst.uu.se/esbjlars/filer/udr_niclas_mansson.html
[109] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/dl/
[110] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/dl/ape-proposal-991031.htm
[111] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/dl/irite.htm
[112] http://www.swedishlearninglab.org/
[113] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/

I flertalet utbildningsssociologiska studier anläggs två perspektiv. Å ena sidan utforskar vi utbildningstrategier, dvs. hur skilda sociala grupper använder utbildningsystemet. Å andra sidan vill vi förstå fältet av utbildningsinstitutioner, dvs. systemet av relationer mellan de positioner som besättas av olika lärosäten, skolor, utbildningsinriktningar. Särskilt intresse ägnas åt förhållandet mellan vad studenter, elever eller lärare har i bagaget (kulturellt kapital och andra tillgångar) och den ordning som råder inom utbildningsväsendet och i den sociala världen. Flertalet kultursociologiska studier ägnas f.n. åt undersökningar av skilda slag av fält i Pierre Bourdieus mening. Ett nytillkommet område är ”Hälsa och sjukdom”[114] som koordineras av Karin Anna Petersen, FD, och Staf Callewaert, prof. emeritus.

Pågående externfinansierade projekt inom SEC

Kampen om studenterna. Det svenska högskolefältet och lärosätenas rekryteringsstrategier 1993-2003
Forskningsprojektet är finansierat av Vetenskapsrådet, HS. Projektperiod jan 2002-dec 2004. Projektledare: Donald Broady (prof.). Medarbetare: Anna-Maria Ahlen (doktorand), Mikael Börjesson (doktorand), Ingegerd Gunvik Grönbladh (doktorand), Jonas Gustafsson, (FD), Elisabeth Hultqvist, (FD), Ida Lidegran (doktorand), Ingrid Nordkvist, Mikael Palme (doktorand).
Projektet handlar om att studera konkurrensen inom det svenska högskolefältet under perioden 1993-2003. Dels ska projektet mynna ut i en översiktlig bild med “kartor” över polariteter och hierarkier inom det svenska högskolefältet under 1990-talet. Totalregister över samtliga studenter i den svenska högskolan används. Studenternas sociala bakgrund används för att karaktärisera olika utbildningars inriktningar. Dels ska projektet användas för att studera utbildningsinstitutionerna åren 2002-2003 och utbildningsinstitutionernas strategier för att rekrytera studenter.[115]

Gymnasieskolan som konkurrensfält
Forskningsprojektet är finansierat av Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté. Projektperiod jan 2002-dec 2004. Projektledare: Donald Broady (prof.). Medarbetare: Mikael Börjesson (doktorand), Jonas Gustafsson (FD), Elisabeth Hultqvist (FD), Ida Lidegran (doktorand), Sverker Lundin (doktorand), Ingrid Nordkvist, Marie Nordmark, Mikael Palme (doktorand), Monica Langerth Zetterman (doktorand).
Inom projektet görs översiktliga studier av elevrekryteringen till kommunala och fristående gymnasieskolor, program och grenar i hela riket, fördjupade studier av utvecklingen under 1990-talet i de tre regionerna Stockholm, Uppsala och Gävle samt pilotstudier av lärarkårens sammansättning och mobilitet i dessa tre regioner. I projektet används existerande totalregister över elevers kön, sociala bakgrund, nationella härkomst, betygsprestationer i grundskolan m.m. [116]

Formering för offentlighet. En kollektivbiografi över Stockholmskvinnor 1880-1920.
Finansiering: Riksbankens Jubileumsfond 2000-2005. Projektledare: Donald Broady (prof.). Medarbetare: Christina Florin (prof.), Boel Englund (docent), Ingrid Heyman (docent), Agneta Linné (prof.), Kerstin Skog-Ostlin (FD), Eva Trotzig (FD), Annika Ullman (docent), Jan-Ulf Andersson (doktorand), Mikael Börjesson (doktorand), Jonas Gustafsson (FD), Inger Hammar (FD), Lena Hammarberg (FD), Lena Kåreland (docent), Lovisa af Petersens (doktorand) och Monica Langerth Zetterman (doktorand).
I projektet studeras kretsar av kvinnor i Stockholm som vid sekelskiftet 1900 trädde ut i och bidrog till att forma offentligheten. I synnerhet fokuseras deras bidrag till moderna föreställningar om utbildning och kultur och etableringen av nya slags utbildningsinstitutioner. En prosoposofisk metod tillämpas vilket innebär att information om kvinnornas egenskaper och tillgångar – socialt ursprung, utbildningsbana, symboliskt, ekonomiskt och socialt kapital, sociala och kulturella praktiker- samlas in och bildar basen för analyser av deras levnadsbanor och strategier.[117]

[114] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/hos.htm
[115] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/kast.htm
[116] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/gyko.htm.
[117] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/ffo.htm

Sjuksköterskeutbildningar - rekrytering och yrkesidentitet under omstrukturering
Projektet, som ingår i området Hälsa och sjukdom och är förlagt till Pedagogiska institutionen, är en utbildnings- och kultursociologisk studie av sjuksköterskeutbildningen som professionsutbildning. Sjuksköterskeutbildningarnas aktuella omvandlingar har samband med flera faktorer: (1) sjuksköterskeyrket befinner sig i en professionaliseringsfas, där kraven finns att utbildningen ska bidra till att utveckla och säkerställa yrkeskompetensen och befästa yrkets ställning som profession; (2) vårdsektorns omstruktureringen med förändrad arbetsorganisation och ändrade relationer till klienterna; (3) rekryteringen till sjuksköterskeyrket framstår som allt viktigare med tanke på yrkets professionalisering och vårdens omstrukturering. Jämförbara förändringstendenser förekommer också inom andra yrken såsom läraryrken som påverkas av likartade omstruktureringar. Projektets fokus är rekryteringen till sjuksköterskeyrket och sjuksköterskans uppgifter i dagens arbetsliv. Särskilt uppmärksammas skillnader i rekrytering ur ett historiskt komparativt perspektiv och olika slags levnadsbanors och livserfarenheters betydelse för sjuksköterskeutbildningarna och banor inom arbetslivet. Ett parallellt forskningsprojekt om lärarutbildningarnas rekrytering och omvandlingar erbjuder jämförelsematerial. Projektledare: Karin Anna Petersen, FD. Period: 2002-2005, Finansiär: Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté. [118]

Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur i skolan
Finansiering: Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté, 2002-2004, Lena Kåreland, docent. Medarbetare: Agneta Lindh-Munther, univ. lekt. och Lars Brink (Gävle) och Marika Andrae, FD. Från och med 2003 arbetar en doktorand Helen Asklund i projektet. Hon är knuten till litteraturvetenskapliga institutionen och kommer att doktorera inom ämnet litteraturvetenskap.

Projektet knyter an till den debatt som förs idag om vår kulturs bilder av manligt och kvinnligt. Det har inspirerats av aktuell debatt i lärarpressen och inom barnboksområdet. I en litteraturvetenskapligt inriktad del studeras texter som används i förskola och skola för att se hur pojkar och flickor skildras. Bland annat följande frågor tas upp: Uppträder pojkar och flickor på olika sätt i böckerna? Tillskrivs de olika egenskaper? Hur reagerar de inför svårigheter och hur löser de konflikter? Litteratursociologiska aspekter beaktas också. Pojkars och flickors läsning kommer bland annat att analyseras med hjälp av enkäter och intervjuer. Även ett urval läsprojekt som riktar sig till barn och ungdom skall studeras. Projektets andra huvuddel har pedagogisk inriktning och går ut på att undersöka på vilket sätt barn- och ungdomsböcker behandlas i förskolan och skolan. Hur uppfattar och tolkar lärare och elever litteraturen? Har genusaspekter betydelse vid lärarnas val av litteratur? Hur könsuppdelad är barns läsning idag? Samma texter studeras i projektets båda delar och de teoretiska utgångspunkterna är gemensamma. Projektet utgår bland annat från genus- och manlighetsforskning samt utvecklingspsykologisk och sociologisk forskning. Ett projekt av detta slag, där litteraturen står i centrum, ter sig angeläget mot bakgrund av de många rapporter från senare år som pekat på att bokläsningen bland barn och unga har minskat och på elevers bristande läsförmåga. Var fjärde svensk fjortonåring har svårigheter att ta sig igenom en text och förstå vad som står där. Många barn är negativa till läsning, och under 1990-talet har t.ex. TV-tittandet ökat markant på bekostnad av läsningen. Tyngdpunkten i projektet kommer att ligga på nyare litteratur för barn i olika åldrar, från småbarnsböcker och bilderböcker till ungdomsromaner. På så sätt ges möjligheter till jämförelser mellan böcker utgivna för barn i skilda åldrar. I och med att ungdomsboken ingår som en viktig del i projektet kommer tonårens speciella könsproblematik att kunna belysas, t.ex. konflikter i relation till vuxenvärlden och det omgivande samhället. Det är i förskolan som många barns första möte med litteratur och konst, t.ex. i bilderboken, äger rum. Att även bilderboken tas upp ter sig angeläget, då den klart dominerar förskolbarnens litteratur. Därmed behandlas en del av barnlitteraturen som hittills inte ägnats någon nämnvärd uppmärksamhet av forskarna. Samtidigt tas hänsyn till de önskemål som framhålls i den nya lärarutbildningen om forskning riktad mot förskolans behov. En viktig fråga för hela projektet gäller vilka värderingar i synen på manligt och kvinnlig som förmedlas till läsarna via litteraturen. Forskning har visat att uppfattningen om vad som skall betraktas som manligt respektive kvinnligt är väl utvecklad och integrerad i barns tänkande redan i sjuårsåldern. Projektet kan bidra till att ge kunskap om hur pojkar och flickor framställs i modernare svensk barn- och

[118] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/r-sjskut.htm

ungdomslitteratur. Det kan även belysa hur skildringen av pojkar och flickor i skönlitteraturen förändrats i linje med samhällets utveckling, särskilt i förhållande till den allmänna debatten om kvinnors situation och feminismens framväxt. I vilken utsträckning har gränserna för vad som kan anses tillåtet och lämpligt för respektive kön förändrats? Projektet kan vidare öka vår kunskap om hur barn och ungdomar uppfattar litteratur. Det kan få stor betydelse för att utveckla och stimulera forskningen inom lärarutbildningen. Det kan dessutom bidra till att utveckla metoder för hur litteraturens roll i skolundervisningen skall kunna förbättras.[119]

Den sociokulturella och pedagogiska miljöns betydelse för barns literacyutveckling.
Projektledare är Monica Axelsson, FD, Centrum för tvåspråkighetsforskning, SU. Medarbetare: Carina Fast, Institutionen för lärarutbildning, Uppsala universitet, och Elisabeth Björklund, Institutionen för pedagogik, didaktik, psykologi, Högskolan i Gävle. Finansieras av Vetenskapsrådet. Projektperiod: 2002-2005.

Studien om barns literacyutveckling syftar till att utforska hur barn socialiseras in i literacy. Vilka literacysituationer interagerar barn i hur tillämpas literacy vid dessa tillfällen? Syftet är att synliggöra den kunskap barn bär med sig i mötet med skolans mer formella läs- och skrivundervisning samt att undersöka hur barnens kunskap tas emot i skolan.

Centrala begrepp för studien är *literacy*, dvs förmågan och beredskapen att använda läsandet och skrivandet för att skapa ett innehåll i skriftspråket på ett sätt, som svarar mot de behov som finns i ett speciellt sociokulturellt sammanhang, *literacy-situationer*, dvs alla de tillfällen i vardagen där skriftspråket spelar en roll i människans liv samt *literacytillämpning* som innebär att människan använder sina kunskaper om läsandet och skrivandet i en speciell situation.

Projektet som omfattar studier av barn i förskoleåldern och följs upp under deras första termin i skolan har ett etnografiskt perspektiv. I projektet ingår tre delstudier. 1) ett tiotal barn från tre olika sociokulturella miljöer följs och observeras i hemmet, förskolan och på fritiden för att kartlägga vilka literacysituationer barnen interagerar i. 2) två förskolegrupper observeras för att utröna literacyintensiteten bland barnen i deras interaktion med varandra. 3) en grupp barn med svenska som andraspråk studeras i en förskola där personalen på ett medvetet sätt arbetar med barnens möte med skriven text genom t ex bokflodsprogram.[120]

Avslutade externfinasierade projekt inom SEC
Eliter och transnationella utbildningsstrategier
Finansiering: HSFR.

Rekrytering till högskolan under 1990-talet
Finansiering Högskoleverket 2001-2002.

Högskolan och det kulturella kapitalet; gymnasieskolan och det kulturella kapitalet
Ett flertal projekt finansierade av UHÄ, Rådet för forskning om universitet och högskolor, Skolverket.

Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier
Finansiering Kommittén Välfärdsbokslut.

Den svenska gymnasieskolan i det nya Europa. Transnationella inslag i utbildningsinstitutionernas fält och elevernas levnadsbanor
Finansiering Skolverket.

INDE Capacity Building Programme
Finansiering Sida.

[119] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=5546
[120] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/literacy/

Nätverk inom SEC

Formation des élites et internationalisation de la culture
Formation des élites et internationalisation de la culture är ett internationellt forskarnätverk som leds av Donald Broady (prof.) Institutionen för lärarutbildning, Uppsala universitet och Monique de Saint-Martin, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris. Nätverket konstituerades under ett kollokvium i Stockholm i september 1993. Tonvikten ligger vid komparativa studier av elitrekrytering, dvs frågor kring hur toppskikten inom företag, förvaltningar, politiska partier, kulturlivet, organisationerna etc. utväljs och formas i skilda länder, framför allt i Europa. Dessutom fokuseras de aktuella tendenserna till "internationalisering" eller snarare "transnationalisering" eller "globalisering", varmed avses att de nationella eliterna, de nationella kulturerna, de nationella ekonomierna och juridiska systemen, de nationella utbildningssystemen etc blir allt mer beroende av förhållanden som skär tvärs över nationsgränserna. Bland teman för samarbetet inom nätverket kan nämnas: de europeiska eliternas beroende av grupper och institutioner utomlands; eliternas användning av studier och examina vid utländska lärosäten; det sociala värde som förtrogenhet med främmande språk och kulturer representerar; de internationella relationernas betydelse för aktuella förändringar inom de nationella utbildningssystemen i Europa; den aktuella nedmonteringen av den nationalstatliga styrningen, med effekter inom bl.a. de nationella utbildningssystemen. I nätverket ingår forskare från Algeriet, Belgien, Brasilien, Bulgarien, England, Finland, Frankrike, Grekland, Holland, Italien, Marocko, Norge, Portugal, Rumänien, Ryssland, Schweiz, Senegal, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Ungern. Nätverket har arrangerat internationella konferenser i Paris, Moskva,. Stockholm och Uppsala.[121]

Forum för studier av utbildning och kultur
Forum för studier av utbildning och kultur startade 1993 som ett forskarnätverk i anslutning till Skolverkets basprogram Skolan som kultur- och arbetsmiljö. Förberedelserna för att konstituera nätverket började under hösten 1992. Den 3 februari 1993 samlades 22 forskare från hela landet till ett heldagsseminarium i Stockholm för att vidareutveckla planerna. Ansökan insändes till Skolverket den 25 februari 1993 (D.Broady: Forum för studier av utbildning och kultur. Plan för ett forskarnätverk i anslutning till Skolverkets basprogram Skolan som kultur- och arbetsmiljö, PM 1993-02-25).De tre gemensamma frågor som håller ihop nätverket är: Vad har olika grupper elever, lärare, skolledare i bagaget? Vilken ordning råder i skolans värld? Vad sker i mötet mellan det eleverna, lärarna, skolledarna har i bagaget och den ordning som råder i skolan? Kring dessa frågor samverkar forskare med hemvist inom skilda vetenskapliga traditioner och med tillgång till skilda slag av empiriska material. Nätverket utgör en kontaktyta mellan pågående och planerade projekt vid ett flertal forskningsmiljöer. Samordningen är måttfull och drives inte längre än att forskningstraditionerna tillåts verka på sina egna villkor. Nätverket leds av Donald Broady och Sverker Lindblad[122]

Forum för pedagogisk historia
Forum för pedagogisk historia är en arbetsgemenskap och en mötesplats för historiskt intresserade utbildningsforskare, lärare och studenter. Verksamheten har till syfte att främja utbildningshistorisk forskning; att motverka den "kollektiva minnesförlust" som gör att skolfrågorna i den offentliga debatten diskuteras som om dagens skola skulle sakna en förhistoria; att återge pedagogikens historia dess forna ställning i undervisningen inom pedagogikämnet och inom lärarutbildningen. Fortfarande för ett par decennier sedan var pedagogikens historia ett framträdande inslag i pedagogikämnet och i lärarutbildningen. Den av lärare och lärarutbildare initierade bokutgivningen handlade till inte ringa del om att offentliggöra historiska källor och bearbetningar. Så inte i dag. Pedagogisk historia är satt på undantag i vårt land. Forum för pedagogisk historia vill bidra till att vända denna utveckling.

Forum för pedagogisk historia ordnar seminarier, föreläsningar och kurser, har byggt upp en omfattande samling pedagogikhistorisk litteratur, framställer bibliografier och översikter över pedagogikhistorisk forskning, upprätthåller kontakter med svensk och internationell pedagogikhistorisk

[121] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/n-formation.htm
[122] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/n-fsuk.htm

forskning, utvecklar metoder för att göra pedagogikhistoriskt material tillgängligt i maskinläsbar form, m.m. I Forum för pedagogisk historia medverkar forskare från Uppsala universitet, Lärarhögskolan i Stockholm och Örebro Universitet. Koordinatorer är Esbjörn Larsson, UU, och Eva Trotzig, Lärarhögskolan i Stockholm.[123]

Planerad forskarskola i utbildningshistoria
En forskarskola i utbildningshistoria planeras, ansökan i april 2003 inlämnad till Vetenskapsrådet (U) med Donald Broady som huvudsökande.

Forskarnätverket Utbildningsforskning i utvecklingsländer
Utbildningsforskning i utvecklingsländer förutsätter å ena sidan insiktsfullt bruk av vetenskapliga traditioner och redskap inom discipliner som sociologi, antropologi, lingvistik, historia och didaktik, å andra sidan gedigen kunskap om och kontakter i utvecklingsländerna. Nätverket Utbildningsforskning i utvecklingsländer samordnas från SEC/, Uppsala Universitet. Deltagarna representerar olika universitet, högskolor och discipliner och förenas i ett intresse av att bidra till kvalificerad svensk forskning på området. Särskild tonvikt läggs vid studier av afrikanska länder söder om Sahara. Nätverket, som fått miljöstöd från Sarec för perioden 1999—2001, samlar för närvarande forskare med erfarenhet från forskning och utvecklingsarbete i länder som Guinea-Bissau, Etiopien, Tanzania, Zimbabwe, Moçambique, Sydafrika och Namibia. Koordinator för nätverket är Mikael Palme. Övriga forskare bakom nätverkets ansökan till Sarec är Donald Broady (prof.), Uppsala universitet; Gustave Callewaert (prof.), Köpenhamns Universitet; Jan-Erik Johansson, Göteborgs Universitet; Wiggo Kilborn, Göteborgs Universitet; Valdy Lindhe (FD), Uppsala universitet; Oleg Popov, Umeå Universitet; Christopher Stroud, Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms Universitet.[124]

Pågående avhandlingsarbete i anslutning till SEC
(med Donald Broady som handledare eller bitr. handledare)

Ahlen, Anna-Maria (Pedagogik, UU)
Pionjärers bildningsvägar inom interaktiva medier i Sverige. Under slutet av 1980- och början av 1990-talet växte interaktiva media branschen fram. De som gav sig in i denna verksamhet gav sig in i ett nytt sätt att arbeta med medier. De var med och skapade en verksamhet som snart blev världsledande. Intresset för denna process kan formuleras i dessa övergripande frågor som inspirerar mig i mitt arbete: Hur växte branschen för interaktiva mediabranschen i Sverige fram? Vilka var dem som gjorde detta? Hur gick det till?

Ahlens avhandling fokuserar alltså på de liv som pionjärgenerationen inom interaktiva mediabranschen lever, och den verksamhet de var med att bygga upp. En del av studien handlar om att synliggöra det landskap av interaktiva mediabranschen som växte fram med institutioner av olika slag som mötesplatser, företag, utbildningar, tidningar, branschorganisationer etc. Den andra delen av studien handlar om människorna som kom att befolka detta landskap. Om deras liv, deras bildnings- och karriärvägar.

Andersson, Barbro (Konstvetenskap, SU)
Inträdet i det svenska konstfältet

Andersson, Jan-Ulf (Pedagogik, LHS)
Sjuksköterskekårens formering

Andersson, Mats B. (Pedagogik, UU samt Nada, KTH)
Ubiquitous e-learning.[125]

[123] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/sec-fph.htm
[124] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/erdc.htm
[125] Ibid.

Borelius, Ulf (Sociologi, Göteborgs universitet)
Latinamerikansk befrielseteologi i den katolska kyrkans fält

Börjesson, Mikael (Pedagogik, UU)
The International Imperative: Transnational Strategies and Investments in Swedish Higher Education
The dissertation deals with the internationalization of higher education in Sweden. The aim is to study the role of transnational investments at an institutional level, i.e., the transnational strategies of universities, professional schools and university colleges, as well as national agencies of higher education and foundations, and to study the use of transnational educational investments among social groups. The first step in this endeavor is to understand what the studies abroad actually comprise, not only in terms of educational aspects but also in terms of such attributes as cultural competences, social relations, linguistic skills, and personal experiences. To achieve this end, two field studies have been carried out: one in eleven states on the East Coast of the United States and one in Paris. The studies were based on a survey and a series of interviews. The second step is to analyze data (sex, age, national background, social background, grades, etc.) on all Swedish students studying abroad in relation to all students in Swedish higher education 1993-1999.[126]

Carlhed, Carina (Pedagogik, UU)
Habiliteringsfältet

Dahlkwist, Matts (Pedagogik, UU)
Inom det pedagogiska forskningsfältet är jag intresserad av mycket - t ex nya former av och ny forskning om lärande, olika arbetssätt, t ex distansutbildning, problembaserat lärande och casemetodik, samt svensk utbildningshistoria och utbildningspolitik.[127]

Engholm, Pär (Sociologi, UU)
Historical Epistemology and Critical Realism. Reactions to the Demise of Positivism and Structuralism: The Cases of Pierre Bourdieu and Roy Bhaskar.

Fast, Carina (Pedagogik, UU)
Emergent literacy.[128]

Grönbladh Gunvik, Ingegerd (Pedagogik, UU)
What is behind getting a job in the academy? Ingegerd works on questions concerning the last step in recruitment in an educational system. When somebody applies for a position at a university or college, experts and members of appointment boards use the notions of excellence in teaching and of research when judging applicants' CVs and publications. The law states that the same care shall be given to the scrutiny of the two notions. She studies how and why different participants view teaching and research differently. What do they really build their judgement upon?

The work is built on results from an earlier study, where Grönbladh-Gunvik examined 32 positions as associate professor with 162 applicants. She analyzed 62 written judgments and documents from 12 appointment boards at six faculties at Uppsala University. This study uncovered the tension between members in appointment boards and experts. Board members underline the combination of excellence in teaching and research, and experts underline excellence in science.

Jacobsson, Eva-Maria (Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet)
Digitala nyhetsmedier

[126] http://www.skeptron.ilu.uu.se/mikaelb/diss/borjesson_diss_project.htm
[127] http://www.anst.uu.se/esbjlars/filer/udr_matts_dahlkwist.html
[128] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/sec-pro.htm

Larsson, Eshjörn (Historia, UU)
Från internat till specialiserad militär utbildning: Kungl. Krigsakademien åren 1792 – 1866. För mer utförlig beskrivning se Historiska institutionen, Utbildningshistorisk forskning.

Lidegran, Ida (Pedagogik, UU)
Kön, eliter och utbildningsstrategier. My dissertation deals with gender and (re)production of elites in Swedish education. The aim is to investigate how gender affects the educational strategies of different social groups. This means that I will study how daughters and sons of different social groups, especially elite groups, orientate themselves through the education system (from compulsory school through upper secondary school to higher education) and how they aim at different professional careers. The study will focus on inherited capital and acquired assets (especially grades from compulsory school and upper secondary school). Central questions in my thesis are: what are the differences and similarities between the production and reproduction of an academic, an economic and a cultural elite? Which role has gender in these different elite formations?

Through the government agency Statistics Sweden (SCB), it is possible to obtain data for all students studying in Sweden. I have chosen to undertake statistical analyses of two populations, all the students that left compulsory school in 1988 and 1993, totally 210.000 individuals. The statistical overview will be used to identify schools and educational programs interesting from the perspective of gender and social elites. I will interview male and female students that today are to be found on prestigious educational institutions.[129]

Ludvigsson, David (Historia, UU)
Historiska TV-dokumentärer. För mer utförlig beskrivning se Historiska institutionen, Historiografisk forskning med anknytning till skola eller didaktik.

Lundin, Sverker (Matematik, Göteborgs universitet)
Matematik som symboliskt kapital

Melkersson, Hans (Pedagogik, UU, samt Nada,KTH)
The main purpose with this thesis is to present some aspects on learning, the study of traditional learning environments, with a specific bodily presence, to new forms of learning: the interactive, "body-less" learning environments emerging through the development of ICT, Information and Communication Technology. My work evolves from a survey of the social and cultural conditions in four different contexts with emphasis on the specific habitus developed by their members and the construction of knowledge, how this develop specific skills i.e. a specific body. In this I stress the pedagogical relationship between the proprietor of knowledge, the master, and to whom the heritage of knowledge is to be passed, the disciple. By performing ethnografical studies in boxing, climbing, motorcycling and in a specific part of the world of ICT, the Linux User Community, it is possible to create an analysis on the formation of the body, as being the resident of a variety of dispositions determined by the specific, desired habitus constituted in boxing, climbing, motorcycling or in the Linux community.[130]

Månsson, Niclas (Pedagogik, UU)
My research lies in the field of educational studies. In my dissertation I address the question why some social groups classify some people and groups as stranger than others.[131]För mer utförlig beskrivning se Institutionen för lärarutbildning, Didaktik.

Soenarso, Harry (Pedagogik, UU)
Utbildningspolitik och utbildningsreformer i Indonesien (Educational policy and reforms in Indonesia).[132]

[129] http://www.skeptron.ilu.uu.se/idas/diss/diss.htm
[130] http://www.nada.kth.se/%7Emelker/webct/hame_research.html#prob
[131] http://www.anst.uu.se/esbjlars/filer/udr_niclas_mansson.html
[132] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/sec-pro.htm

Palme, Mikael (Pedagogik, LHS)
Primärskollärare i Moçambique

Paulsson, Fredrik (HMI, Umeå universitet samt Nada, KTH)
Mjuk infrastruktur i utbildningen

Petro, Peter (Institutionen för medier och kommunikation, Umeå universitet och Nada, KTH)
De kvantitativa frågeundersökningarnas samhällsvillkor och metodologiska problem

Zetterman Langerth, Monica (Pedagogik, UU)
Min doktorsavhandling har arbetstiteln "Deschooling information". I denna har jag för avsikt att behandla vissa problemställningar om användning av digitala arkiv samt produktion, bruk och återbruk av digital texter inom forskning och högre utbildning i ljuset av existerande och framväxande fält inom standardisering för digital produktion och metadata, textkritisk digital publicering samt s.k. "e-learning" initiativ.

Mitt avhandlingsarbete kommer att behandla, ännu så länge tentativa, frågeställningar såsom: Vilka möjligheter och förutsättningar finns för att särskilja mellan innehåll och form i digitala arkiv och digitala läromedel? Hur kan forskare och lärare producera och använda innehåll som inte är bundet till på förhand uttänkta undervisningsmetoder och tekniker? Hur går det till när forskare inom olika praktiker producerar och använder digitalt texter? Vilken betydelse har olika vetenskapliga fält för på vilket sätt man nyttjar digitala arkiv inom olika praktiker? På vilka sätt kan digitala arkiv förbättra förutsättningarna för lärares pedagogiska praktik och studenternas bildningsvägar?[133]

Avhandlingar 1997-

Annika Ullman, Rektorn. En studie av en titel och dess bärare (Pedagogik, LHS, 1997).

Jonas Gustafsson, Så ska det låta. Studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965 (Pedagogik, 2000).

Lena Hammarberg: En sund själ i en sund kropp. Hälsopolitik i Stockholms folkskolor 1880-1930 (Pedagogik, LHS 2001).

Elisabeth Hultqvist Segregerande integrering. En studie av gymnasieskolans individuella program (Pedagogik, LHS 2001).

Håkan Gunneriusson: Det historiska fältet. Svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957 (Historia 2002).

Rolf Edström: Flexibel utbildning i gymnasieskolan. Utvidgade klassrum och minskad transaktionell distans (Pedagogik 2002).

Daan Vandenhaute: "Om inträdet i världen". En litteratursociologisk studie av lyrikdebutanterna i 1970-talets svenska litterära fält (Taal- en Letterkunde, Germaanse Talen Gent Universiteit, 2002)

Research Unit for Studies in Educational Policy and Educational Philosophy – STEP

STEP bedriver, som namnet anger, forskning i utbildningspolitik och pedagogisk filosofi. internationella samarbeten med bl.a. Oslo universitet och Världsbanken. Många gånger blir pedagogisk filosofi analyser av bestämda forskares och filosofers uppfattningar om grundläggande pedagogiska begrepp och principer. Forskningsgruppens arbete riktar sig dock mot att studera hur grundläggande begrepp och principer politiskt formulerats och hur de genomförts och därmed vilka konsekvenser en bestämd politik fått. Den pedagogiska filosofin handlar därför bl.a. om idéer om jämlikhet och rättvisa genom utbildning. Inom ramen för en läroplansteoretisk ansats pågår inom forskningsgruppen för närvarande studier av:
-hur föreställningar om bedömning och mätning av prestationer formats och realiserats i betygssystem.
-hur begreppet nytta kommit att påverka mål och urval av innehåll och hur nytta använts som rational i skolpolitiken.

[133] http://www.skeptron.ilu.uu.se/MonicaLZ/#avh

-hur begreppet kvalitet formats, använts och realiserats i olika former för kvalitetssäkring och kvalitetsredovisning.
-hur begreppet utbildningsvetenskap etableras och realiseras i forskningspolitiken.
-hur villkoren för politiska styrdokument, främst kursplaner, förändras och möjliga konsekvenser av detta.
-hur skolchefens arbete förändrats med förändrad politisk styrning.
-inrättandet av kommunen som en utbildningspolitisk arena samt om och i sådana fall hur detta påverkar skolpraktiken.
-internationella överenskommelser, som t.ex. barnets rättigheter, och deras eventuella konsekvenser för utbildningssystemet och den lokala skolpraktiken.
-hur medias funktion som aktör och transformeringsarena för utbildningspolitik tar form och möjliga konsekvenser av detta.
-relationen mellan politiskt beslutsfattande och forskning.
-utbildningens idéhistoria.
-studievägledning, elevers orientering i utbildning och arbete.
-kyrkans styrning, ledning och ledarskap.[134]

För forskning inom områdena: utbildningspolitik ansvarar Ulf P. Lundgren, prof., för läroplansteori ansvarar Eva Forsberg, FD, och för utbildningsfilosofi och historia ansvarar Henrik Román, doktorand. Det är ca tio doktorander knutna till gruppen.

Inom gruppen utvecklas också en forskning kring konsekvenserna av 90-talets skolreformer vad gäller kunskapsutveckling. I detta arbete används de data som insamlats inom de av OECD genomförda projekten INES och PISA.

STEP administrerar en nätbaserad mötesplats, Utbildningspolitiska institutet, UPI. UPI består av en E-tidskrift, ett läsrum och en referensdatabas. Den senare är under utveckling och syftar till att möjliggöra tillgång till riskdagsbaserade beslutskedjor i vilka referenser till de ingående utbildningspolitiska dokument finns.

Inom STEP finns olika internationella samarbeten med bl.a. Oslo universitet och Världsbanken.

Webb platsen UPI[135]
Ansvarig Ulf P. Lundgren, prof. Utbildningspolitiska institutet - UPI - är en nätbaserad mötesplats och resurs för kunskap om utbildningspolitik och styrning av utbildningssystem. UPI riktar sig till verksamma inom såväl universitet och högskolor som förvaltningar, intresseorganisationer och skolan. Att genomföra policyanalyser är en del av den samhällsvetenskapliga forskningen, men också en del av olika organisationers omvärldsanalyser. UPI har för avsikt att utgöra ett bidrag i detta sammanhang.
Utbildningspolitiska institutet innehåller följande:
-E-tidskrift - med policyanalyser av studier om utbildningspolitik
-Läsrum - med artiklar om t.ex. utbildningspolitik och utbildningsfilosofi
-Referensdatabas - med referenser till utbildningspolitiska dokument samt beslutskedjorna de ingår i
- Länkar

E-tidskriften är en av tre publikationsformer benämnda Studies in Educational Policy and Educational Philosophy som publiceras av STEP, the Research Unit for Studies in Educational Policy and Educational Philosophy. I tidskriften analyseras forskning, utredningar och utvärderingar för att utröna konsekvenser - möjliga handlingslinjer eller policy - av resultaten. Tidskriften innehåller också policyanalyser, dvs. analyser av de förslag till handlingslinjer som utredningar lägger fram. Dessutom ges i tidskriften utrymme för kommentarer till införda bidrag samt recensioner av utbildningspolitisk litteratur. Läsrummet är en av tre publikationsformer i Studies in Educational Policy and Educational Philosophyoch administreras av forskningsgruppen STEP. Läsrummet ger tillgång till texter om utbildningspolitik, läroplansteori, utvärdering, kvalitetssäkring, utbildningshistoria och utbildningsfilosofi.

[134] http://130.238.25.247/ilu_portal/externt/forskning/STEP/Forskningsfalt.htm
[135] http://www.upi.artisan.se/

I Läsrummet finns för närvarande artiklar och notater skrivna av STEP-medlemmar. Eftersom externa bidrag på svenska, norska, danska och engelska är välkomna kommer läsrummet på sikt också att innehålla texter författade av andra. Den vetenskapliga kvaliteten granskas av sakkunniga. Avsikten med UPI:s referensdatabas är framför allt att synliggöra de beslutskedjor som riksdagens utbildningspolitiska beslut ingår i. Beslutskedjan har delats in i fyra fyra typer av huvuddokument: Kommittédirektiv Kommittéberättelse Riksdagsinitiativ - Behandling och beslut. Referensdatabasen är uppbyggd av kortfattade dokument ordnade efter beslutskedjans fyra steg. Dokumenten återger nyckelinformation om aktuella utredningar, regerings- och riksdagsskrivningar och är således inte fulltextdokument. För varje dokument går det att se den eller de beslutskedjor dokumentet ingår i. UPI:s länkar är samlad under rubrikerna:
-svenska institutioner, departement, myndigheter och organ
-utbildningspolitiska dokument i fulltext
-intresseorganisationer
-internationella myndigheter och organisationer
-forskning: råd, bibliotek och information
-skolans resultat - grunddata

Pågående externfinansierade projekt inom STEP

Samtal för utveckling och lärande? En studie av utvecklingssamtal i grundskolan
Projektet leds av Gunnel B. Lindh, FD. Medarbetare: Agneta Lindh-Munther, FD, Susanne Wärend. Projekttid: 2003-2005, Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté.
För att skolan skall kunna fullgöra sitt uppdrag förutsätts ett samarbete med hemmet. En obligatorisk åtgärd i grundskolan för att möjliggöra detta, är det regelbundet återkommande utvecklingssamtalet. Detta är tänkt att vara en fortlöpande dialog mellan elev, lärare och föräldrar. Utvecklingssamtalet ska ge en möjlighet för elev, föräldrar och lärare att "lyssna på varandra som jämbördiga parter". Utvecklingssamtalet kan ses som ett verktyg för att undervisningen, i enlighet med läroplanens intentioner, bättre ska kunna "anpassas till varje elevs förutsättningar och behov" och "med utgångspunkt i elevens bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling." En förutsättning för en sådan individuell anpassning är att både elever och föräldrar kan komma till tals. Är det så? Vilken möjlighet har elever och förälder att komma till tals i samtalet? Kan de påverka samtalet och därmed möjligen lärarens tänkande om den pedagogiska verksamhetens innehåll och uppläggning? Vad handlar samtalen om? Vilka mekanismer påverkar samtalets innehåll och förlopp? Har kön och social bakgrund någon betydelse? Blir utvecklingssamtalet det redskap för utveckling och lärande som det är tänkt att vara? Syftet med föreliggande studie är att belysa elevers/föräldrars möjligheter att i utvecklingssamtalet göra sig hörda vad gäller sin egen/sitt barns utveckling och lärande. Frågorna ovan ska ses mot bakgrund av aktuell forskning och att forskning om utvecklingssamtal saknas. Undersökningar som rör kontakten mellan hem och skola pekar på att föräldrar är positiva till samtal som kontaktform och att de i stor utsträckning kommer till utvecklingssamtal. Samtidigt antyds att vissa föräldrar är missnöjda vad gäller möjligheten att påverka det egna barnets skolsituation och att undervisningsfrågor sällan diskuteras på utvecklingssamtalen. Samtalsforskning visar att institutionella samtal (där minst en av samtalsparterna deltager i samtalet som ett tjänsteåliggande) rymmer många svårigheter. Beroende bl a på den enskildes intresse och motiv för samtalet, så kommer hon/han att uppfatta och hantera samtalet på olika sätt: försöka vara trevlig, gå in för att skaffa information, etc; parterna utvecklar olika projekt – intentioner i handling. Vilka projekt utvecklas och hur samspelar de olika projekten? Genomförande: Undersökningen genomförs i år 5 och 6 i grundskolan och inleds med en grov kartläggning av utvecklingssamtalens yttre ramar. Samtalen spelas in på video. För att förstå den mening deltagarna tillskriver samtalet, intervjuas de sedan, var och en för sig (jmfr stimulated recall). Dessa intervjuer spelas in på ljudband. Hela materialet (ett 20 tal utvecklingssamtal och ca 60 intervjuer) skrivs ut ordagrant och analyseras bl a utifrån de frågor som ovan exemplifierats. Vi är medvetna om att deltagarna trots samtycke kan känna sig utsatta och kommer därför att vara tydliga med att de när som helst kan avbryta sitt deltagande. Givetvis står det dem fritt att även stänga av inspelningsapparatur om så önskas. Vad gäller tolkning av insamlat material kommer respekten för

deltagarnas integritet att gå före behovet av att få fram intressanta forskningsresultat. Betydelse och möjliga tillämpningar: Utvecklingssamtalet är ett unikt tillfälle för elever och föräldrar att både förstå och göra sig förstådda i frågor som rör elevens kunskapsmässiga och sociala utveckling. En förutsättning är att elever och föräldrar kan göra sig hörda. Ges alla samma möjlighet? Utan kännedom om samtalets innehåll och förlopp, vet vi inte om utvecklingssamtalet utgör den positiva faktor som förutsätts i styrdokumenten. Med tanke på den tid och det engagemang som både skolans personal, föräldrar och barn ägnar utvecklingssamtalet, finner vi det angeläget att undersöka och visa på några av de faktorer och mekanismer som kan påverka samtalet. I förlängningen kan projektet bidra med kunskaper om vilka insikter och färdigheter som blivande lärare bör utveckla för att elever och föräldrar ska kunna komma till tals, så att undervisningen bättre kan anpassas till den enskilda individens förutsättningar och behov.[136]

Utvärdering av delar av Italiens lärarutbildning
Projektledare prof. Ulf P. Lundgren, i regi av OECD.

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning inom STEP
Forsberg, Eva, forskarassistent
Framed by Curriculum Theory and Activity Theory the research interest is focused on:
- school democracy questions, especially student influence and impact, with reference to the
- concept of power and different interpretations of interests.
- course plans, national and/or local, as political governing instruments in an altering governing system.
- relations between education policy and research, foremost education.
- evaluation of school practices from a local and municipality perspective with special attention regarding methodology.[137]

Fransson, Karin, univ. adj.
Omvärldsförändring och utbildningspolitikens retorik.

Nätverk inom STEP
För närvarande är tre nätverk under uppbyggnad och projekt är under utveckling i relation till dessa nätverk.
- STEP och Mälardalens högskola (utvärderingspolitik) kontaktperson docent Ove Karlsson.
- STEP och Lärarhögskolan Stockholm (ungdomar – utbildning – arbetsmarknad - studievägledning) kontaktperson universitetsadjunkt Karin Fransson.
- STEP och Högskolan i Gävle (utbildning – undervisning - didaktik) kontaktperson professor Christina Gustafsson (det projekt som just nu är under utveckling avser skilda uttryck för barns/elevers/studerandes intressen i ett didaktiskt perspektiv).

Dessutom finns sedan tidigare en etablerad relation mellan STEP och Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen, kontaktperson docent Bo Lindensjö. Fokus utbildningsreformer och skolpolitik.

Därutöver kan nämnas att Eva Forsberg (FD) är samordnande projektledare för ett nätverk vars fokus är praxisnära forskning som utgår från pedagogiska verksamhetsfrågor.

Det finns även ett nätverk av kontakter med utbildningsministerier i forna Sovjetunionen, framför allt, Tadjikistan och Armenien som Ulf P. Lundgren (prof.) deltar i. Nätverket samordnas av Världsbanken.

Pågående avhandlingsarbete i anknytning till STEP

Afazar, Azita
Azita är doktorand i Oslo men har Ulf P. Lundgren, prof. som handledare. Azita arbetar med en avhandling om norsk utbildningspolitik under 90-talet.

[136] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=9293
[137] http://130.238.25.247/ilu_portal/externt/forskning/STEP/Eva.htm

Eggen, Astrid
Astrid är doktorand i Oslo men har Ulf P. Lundgren, prof. som biträdande handledare. Astrids avhandling bygger på klassrumsstudier av undervisning i Sverige och Norge.

Lundahl, Christian
How notions of judgments and measuring of performances are formed and realized in education merit systems. The history of education.[138] Avhandlingen handlar ytterst om resultatstyrningens konsekvenser för elevers bildning. En (över)fokusering på skolans resultat gör att skolan producerar en viss typ av resultat, t.ex. ökad genomskinlighet genom fler prov, vilket producerar ett visst typ av lärande. Avhandlingen har också idéhistoriska och filosofiska inslag - hur kommer det sig att vi tänker (instrumentellt) rationellt.

Nilfors, Elisabeth
The politics of Education.[139] Avhandlingens syfte är att utifrån begreppen styrning och ledning belysa skolchefstjänstens position och funktion. Elisabeth visar dels hur tjänsten vuxit fram historiskt dels hur skolchefstjänstens position och funktion i dagens mål – och resultatstyrda skola kan förklaras utifrån de förändringar som skett genom ändringar i styrsystemet. Ett fokus riktas på 1990 – talet då skolchefens position och funktion inte synes lika given som tidigare.

Nytell, Hans
The introduction and implementation of the concept of quality and it's effects in the swedish school system.[140] Under 1990-talet skedde stora förändringar av ansvarsfördelning, styrning och kontroll på skolområdet. Påtagligt var introduktionen av kvalitetsbegreppet och den gradvisa instrumenteringen av nya styr- och kontrollformer som kan inrymmas i "kvalitetsrörelsen".

Hans forskning, som avses leda till avhandling och disputation under 2003, fokuserar instrumentet kvalitetsredovisning, som infördes genom förordningen SFS 1997:702. Frågeställningarna som han söker besvara är vilken innebörd kvalitetsredovisning kan ges i ett organisatoriskt och institutionellt perspektiv samt hur förordningen om kvalitetsredovisning tas emot, förstås och vilket handlande det leder till på verksamhetsnivån. Kunskapsområdet är styr- och kontrollprocesser i ett samhälls- och verksamhetsperspektiv.

Petersson, Daniel
Theory and Statistics in the PISA 2000 Study, Unsuccessful Schooling Theory, Literacy Theory, History of Education, Educational Philosophy.[141]

Román, Henrik
How the concept of utility has come to effect educational objectives and the selection of content and how utility has come to serve as a rational in modern school politics.[142]

Skott, Pia
Den kommunala arenan för skolpolitik. Pia skriver om mötet mellan utbildningspolitik och kommunal skolpraktik. Hon intresserar sig för hur ramarna för skolverksamhet kommer till. Med fokus på kommunikation behandlar hon mötet mellan stat och kommun och hur detta kommer till uttryck inom ramen för ordningen en statligt styrd skola med kommunalt genomförandeansvar. Hon behandlar också mötet mellan olika kommunala skolaktörer (politiker, förvaltning, lärare mfl) och vad som sker i samspelet dem emellan.

[138] http://130.238.25.247/ilu_portal/externt/forskning/STEP/christian.htm
[139] http://130.238.25.247/ilu_portal/externt/forskning/STEP/Elisabet.htm
[140] http://130.238.25.247/ilu_portal/externt/forskning/STEP/Hans.htm
[141] http://130.238.25.247/ilu_portal/externt/forskning/STEP/daniel.htm
[142] http://130.238.25.247/ilu_portal/externt/forskning/STEP/Henrik.htm

Vähämäki, Janet
The Impact of International Agreements on National legacy.

Övriga projekt knutna till Institutionen för lärarutbildning

Pågående externfinansierade projekt inom Mångetnicitet, tvåspråkighet och ubildning

Interaktion i heterogena smågrupper med fokus på yngre tvåspråkiga barns användning av svenska

Avslutade externfinansierade projekt inom Mångetnicitet, tvåspråkighet och utbildning

Klassrumsinteraktion och lärande i ett mångkulturellt samhälle
Finansiering: Högskoleverket och Nämnden för lärarutbildning, Uppsala. Projektledare: Valdy Lindhe, FD, Inst. för lärarutbildning (ILU). Ledningsgrupp: Mats Thelander, prof., Inst. för nordiska språk, Sverker Lindblad, prof., Pedagogiska inst., Donald Broady, prof., Valdy Lindhe och Monica Axelsson, FD, ILU. Forskare: Monica Axelsson, Inger Gröning, Barbro Hagberg Persson, Charlotte Johansson och Johanna Strandberg.
I projektet "Klassrumsinteraktion och lärande i ett mångkulturellt samhälle" är det specifika syftet att kartlägga interaktion och lärande i klasser som med avseende på förstaspråk är heterogena samt att utveckla arbetsformer och undervisningsinnehåll för den sortens komplexa elevgrupper inom grundskolan. Ett delområde inom projektet fokuserar särskilt förutsättningarna för och effekterna av samarbetsinlärning i heterogena smågrupper. Projektet syftar även till att öka lärarutbildares och lärares didaktiska kompetens för undervisning i mångkulturella klasser. För att fånga interaktionen i det mångkulturella klassrummet är det nödvändigt att studera det från olika aspekter, t ex med hänsyn till elevernas kön, etnicitet och sociala ursprung. Avsikten med det forskningsprojekt som presenteras här är att genom samarbete mellan olika institutioner bygga upp en forskningskompetens kring språkligt och socialt samspel i mångkulturella klassrum samt att utveckla forskningsområdet ur didaktiskt perspektiv.[143]

[143] http://www.ilu.uu.se/MAX/index.htm

Medicinska vetenskapsområdet

Medicinska fakulteten

Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap

Enheten för hälso- och sjukvårdsforskning

Gruppen leds av professor Urban Rosenqvist och grundläggande för gruppen är arbeten som kommit från Martons grupp i Göteborg och Gloria D'All Alba. Flera av de doktorander som nu håller på med sina avhandlingar arbetar med olika aspekter av lärande och förståelse. I gruppen finns även projekt som handlar om att utveckla förståelsen med hjälp av tryckt material t ex för patienter efter stroke eller kranskärlsoperation och anhöriga till personer med demens.

Pågående avhandlingsarbete

Basstholm, Pia
Undersöker hur läkare förstår läkemedelsbehandling och receptförskrivning.

Kjeldmand, Dorte
Tittar på hur Balintgrupper ändrar läkares förståelse av sitt möte med den besvärlige patienten.

Larsson, Jan
Narkosläkarens yrkeskompetens. Värdering av narkosläkares professionella kompetens har hittills huvudsakligen fokuserats på teoretiska kunskaper och färdigheter i praktiska arbetsmoment. Dessa två aspekter beskriver bara en del av den professionella kompetensen. Det finns studier som talar för att förståelsen av det egna arbetet är av avgörande betydelse för hur den professionella kompetensen utvecklas.

Målsättningen är att kunna beskriva vad som är professionell kompetens hos narkosläkare och förstå hur narkosläkare utvecklar sin kliniska färdighet. Undersöka hur förståelsen av det egna arbetet påverkar hur blivande narkosläkare tillägnar sig utbildningen.

Metoden som används är intervjuer med öppna frågor för att söka individernas uppfattning. Under tolkningen av intervjuerna, som sker med fenomenografisk metod, letas efter olika mönster i uppfattningen av vad som är kärnan i narkosläkarens arbete.

Lindberg, Eva
Undersöker hur personalen på en intensivvårdsavdelning förstår sitt arbete och vad det kan leda till för problem.

Avhandlingar år 1997-2003

Albinsson, Lars: A Palliative Approach to Dementia Care: Leadership and organisation, existential issues and family support. - Uppsala, 2002. - 50p.

Al-Windi, Ahmad: Determinants of health care and drug utilisation: The causes of health care utilisation study. - Uppsala, 2000. - 57p.

Fichtel, Åsa: Recurrent Headache among Swedish Adolescents: Psychosocial Factors, Coping and Effects of Relaxation Treatment. - Uppsala, 2003. - 84p.

Halvarsson, Klara: Dieting and eating attitudes in girls: Development and prediction. - Uppsala, 2000. - 64p.

Henriksen, Eva: Understanding in Healthcare Organisations- a prerequisite for development. - Uppsala, 2002. - 79p.

Holmström, Inger: Gaining Professional Competence for Patient Encounters by Means of a New Understanding. - Uppsala, 2002. - 91p.
Löfmark, Anna: Student nurses in clinical practice: Studies on independence, assessment and performance. - Uppsala, 2000. - 59p.
Saleh Stattin, Nuha: Immigrant Patients with Diabetes: How They Understand, Learn to Manage and Live with Their Diabetes. - Uppsala, 2001. - 172p.
Sarkadi, Anna: The borderland between care and self-care. - Uppsala, 2001. - 108p.

Institutionen för kvinnors och barns hälsa

Pågående avhandlingsarbete

Bjerneld, Magdalena
Magdalena håller på med en avhandling om "recruitment, selection and training of health workers for humanitarian assistance". Det handlar om hur man rekryterar och utbildar personal, som ska arbeta i olika slags katastrofer runt om världen. För närvarande håller hon på att skriva två artiklar. En om en uppföljningsstudie som hon gjorde för ett par år sedan där hon intervjuade hemkomna biståndsarbetare om deras förberedelser och erfarenheter. Den andra handlar om human resources i Sri Lanka, ett land i efter-krigssituation.

Avhandlingar år 1997-2003
Pless, Mia: Developmental co-ordination disorder in pre-school children: Effects of motor skill intervention, parents' descriptions, and short-term follow-up of motor status. - Uppsala, 2001. - 43p.

Institutionen för medicinska vetenskaper

Avhandlingar år 1997-2003
Miranda-Linné, Fredrika: Individuals with autism: Spectrum disorders: teaching language, and screening. - Uppsala, 2001. - 96p.
Smedje, Greta: The indoor environment in schools: Respiratory effects and air quality. - Uppsala, 2000. - 58 p.
Wålinder, Robert: Nasal reactions and the school environment: Nasal patency and lavage biomarkers in relation to ventilation, cleaning and some indoor air pollutants. - Uppsala, 1999. - 59p.

Institutionen för neurovetenskap

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Pet-studie av barn med svåra hyperaktivitetessyndrom (ADHD enl. DSM-IV)
Lars-Olof Janols, med. dr., Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri, Institutionen för Neurovetenskap, Uppsala universitet. I den aktuella studien, som är planerad i samverkan mellan Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri och PET-centrum vid Akademiska sjukhuset, ska 5 barn i åldrarna 8 - 12 år, med noggrannt diagnostiserad ADHD och med klar förbättring avs. impulskontroll, koncentrationsförmåga och reaktionssnabbhet vid amfetaminbehandling, undersökas.[144]

[144] http://www.neuro.uu.se/bup/projLOJ1.html

Personlighetstyper vid ADHDbarn med ADHD vårdade inom barnpsykiatrin jämförda med normala barn och med överaktiva barn som ej sökt barnpsykiatrisk vård
Ansvarig: Lars-Olof Janols, med.dr, Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri, Institutionen för Neurovetenskap. Medarbetare: Lilianne Eninger, forskarstuderande, Institutionen för Psykologi, Uppsala universitet Lisa Berlin, forskarstuderande, Institutionen för Psykologi, Uppsala universitet Anne-Liis von Knorring, professor, Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri, Institutionen för Neurovetenskap, Uppsala universitet Gunilla Bohlin, professor, Institutionen för Psykologi, Uppsala universitet.
Material: Studien är planerad i samverkan mellan Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri och Institutionen för Psykologi vid Uppsala universitet. 30 barn med ADHD noggrannt diagnostiserade vid Barn- och ungdomspsykiatriska klinikens Neuropsykiatriska Enhet (NPE) jämförs med 30 normala barn och 30 barn med hyperaktivitetssyndrom (enl. Conners beteendeskattning) som ej krävt barnpsykiatrisk hjälp. Barnen är alla i åldrarna 6 - 12 år. Metod: Barnen videoinspelas när de besvarar ett självskattningsformulär angf. sin inställning till olika spänningsfyllda aktiviteter (Sensation-seeking). De genomför även en s.k. komplex reaktionstidstestning (CRT), vilken också videodokumenteras. Barnens beteende under videoinspelningen skattas blkint utifrån olika beteendevariabler och svarsresultat på formulär, beteendeprofil, CRT-resultat (reaktionstid, antal felaktiga responser, antal missade responser), samt andra beteendeskattningar (Conners föräldra- och lärarformulär) analyseras och jämförs. En utvidgad studie planeras även i avsikt att också värdera s.k. exekutiva frontallobsfunktioner hos i studien ingående barngrupper. Syfte: Att närmare kartlägga ev. subgrupperingar inom den diagnostiskt relativt heterogena ADHD-gruppen, samt att även neuropsykologiskt försöka belysa prognostiskt viktiga särdrag hos dessa subgrupper.[145]

Ett föräldraformulär - barnets utveckling och barnets beteende i vardagen
Ansvarig: Lars-Olof Janols, med.dr, Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri, Institutionen för Neurovetenskap, Uppsala universitet. Medarbetare: Björn Kadesjö, skolöverläkare, Karlstad, Katarina Mikkelsson, överläkare, Helsingfors, Finland, Marit Korkman, neuropsykolog, Helsingfors, Finland, Gerd Strand, specialpedagog, Oslo, Norge Anegen Trillingsgaard, neuropsykolog, Århus, Danmark.
Bakgrund: Den nordiska konsensusgruppen för DAMP/ADHD har påvisat ett stort behov av att utveckla ett formulär tänkt att kunna användas vid den primära diagnostiska kartläggningen av barn med misstänkt neuropsykiatrisk problematik. Speciellt stort har detta behov bedömts vara inom skolhälsovård, primärvård, barn- och ungdomspsykiatrisk öppenvård och barn- och ungdomshabilitering. Internationellt saknas ett sådant formulär som kan tjäna som hjälpmedel vid en bredare kartläggning av barns färdigheter och svårigheter i vardagen.Arbetsgrupp: En nordisk expertgrupp bestående av 2 representanter från Sverige (Lars-Olof Janols och Björn Kadesjö), 2 från Finland (Katarina Mikkelsson och Marit Korkman), samt vardera 1 från Danmark (Anegen Trillingsgaard) och Norge (Gerd Strand) har på uppdrag av den nordiska konsensusgruppen utarbetat ett skattningsformulär för i första hand föräldrar. Metod: En första utprovning av formuläret pågår f.n. vid ett antal verksamheter inom Barn- och ungdomspsykiatri, Barn- och ungdomshabilitering, Skolhälsovård och Barn- och ungdomsmedicin. Lars-Olof Janols är därvid ansvarig för en utprovning vid den Neuro- psykiatriska Enheten i Uppsala, samt vid 14 andra verksamheter i olika delar av Sverige. Samnordiska såväl som lokala valideringsprojekt planeras. Syfte: Formuläret är tänkt som hjälpmedel vid en primär diagnostisk värdering av barn med inlärnings- och beteendeproblematik av misstänkt neuropsykiatrisk natur. Det är dock även tänkt att kunna utgöra en grund vid den primära åtgärdsplaneringen för dessa barn. Arbetet med dess utveckling är tänkt att vara ett led i utvecklingen mot en gemensam nordisk syn på diagnostiken inom detta område.[146]

Subgruppering av pojkar med ADHD - en undersökning av olika aspekter på frontallobsfunktion hos pojkar med respektive utan ADHD
Ansvarig: Lars-Olof Janols, med. dr, Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri, Institutionen för Neurovetenskap, Uppsala universitet. Medarbetare: Lilianne Eninger, forskarstuderande, Institutionen för Psykologi, Uppsala universitet, Lisa Berlin, forskarstuderande, Institutionen för Psykologi, Uppsala

[145] http://www.neuro.uu.se/bup/projLOJ2.html
[146] http://www.neuro.uu.se/bup/projLOJ3.html

universitet. Anne-Liis von Knorring, professor, Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri, Institutionen för Neurovetenskap, Uppsala universitet, Gunilla Bohlin, professor, Institutionen för Psykologi, Uppsala universitet.
Material: Studien är planerad i samverkan mellan Enheten för Barn- och ungdomspsykiatri och Institutionen för Psykologi vid Uppsala universitet. 20 pojkar i åldrarna 7 - 12 år med ADHD noggrannt diagnostiserade vid Barn- och ungdomspsykiatriska klinikens Neuropsyki-atriska Utredningsenhet jämförs med 20 pojkar i samma åldrar representerande ett normal-material utan ADHD. Pojkar med misstänkt eller konstaterad progressiv neurologisk sjukdom, IK < 70 eller med autistiskt syndrom exkluderas från deltagande i studien, som annars representerar konsekutivt undersökta fall vid nämnda enhet. Metod: Barnen videoinspelas i anslutning till en i den vanliga läkarundersökningen ingående s.k. komplex reaktionstidstestning (CRT). Som tillägg till den övriga utredningen ingår även en 1,5 timme lång undersökning av olika aspekter på exekutiva funktioner. 10 olika deltest inkluderas i studien, som genomförs av de i undersökningen upptagna två forskarstuderande vid nämnda institution. I studien ingår följande deltest: 1. Tower of Hanoi, 2. Go/No-Go Task, 3. WISC Blockmönster, 4. Sally & Anne (Nisse, Pelle och Stefan), 5. CPT (A-X), 6. Upprepa tidsintervall med ficklampa, 7. Stroop-Like-test, 8. Immitera handrörelser, 9. Bygga pussel utan att titta, 10. Förklara en uppgift framför kamera. Syfte: Att söka finna specifika avvikelser inom exekutiva funktioner som korrelerar till ADHD-syndromet och att om möjligt även finna olika subgrupper inom ADHD-gruppen som korrelerar till skilda utfall på de neuropsykologiska testen.[147]

Socioemotionell förmåga och frontallobsfunktion hos barn och ungdomar med autismspektrumstörningar och mental retardation
Medarbetare: Anna Karin Östlin, FM, Karin Lunell, FM, Ann Svensson-Allborg, FM, Lars-Olof Janols, MD, AnneMatt Collot d'Escury-Coenigs, FD, Maurits van der Molen, FD, professor, Anne-Liis von Knorring, MD, professor.
Bakgrund: Socioemotionell förmåga utvecklas hos normala barn genom interaktion med andra människor. Från fyra till sex års ålder förstår barn att olika situationer leder till olika perspektiv och de börjar försöka ta andra människors perspektiv. Kurragömma är en populär lek bland små barn och "titt-ut" leker barn i de flesta kulturer. Dessa lekar är en träning i perspektivtagande. Exekutiva funktioner är förmågan att hålla kvar vid en fungerande problemlösningsstrategi för att uppnå framtida mål samt förmågan till målinriktat beteende som inkluderar planerande, organiserat sökande och impulskontroll. Hos barn med autism och autismliknande tillstånd finns en oförmåga att kunna sätta sig in i hur andra tänker och känner. Barn med autism har också bristande målinriktat beteende, kommunikation, uppmärksamhet, perception samt motorik och de har selektiva brister i förmågan att planera. Barn med brister i koncentration och uppmärksamhet har ofta även hyperaktivt och impulsivt beteende (ADHD). Dessa barn har framför allt bristande exekutiva funktioner, möjligen har de också brister i emotionell perception. Frågeställningar: Har barn med autism och Asperger syndrom större svårigheter vad gäller perspektivtagande än utvecklingsförsenade eller normalutvecklade barn som har normal förmåga till social interaktion? Har barn med ADHD större svårigheter än normala kontroller med avseende på perspektivtagande och planeringsförmåga? Metod: Barnens förmåga att ta andra människors perspektiv mäts med ett testbatteri som utvecklats i Amsterdam för att mäta visuella, kognitiva och emotionella aspekter av perspektiv-tagande. (Disappearing Figures, Turning Tray Task, Sally & Ann, the Ice-cream Van, Matching Faces och Bystander Cartoons Test). Exekutiva funktioner mäts med två datoriserade test: Wisconsin Card Sorting Test och Tower of London. Material: Vid NPE, BUPkliniken utreds och behandlas barn med ADHD, Asperger syndrom och autism. Via barn- och ungdomshabiliteringen i Uppsala rekryteras äldre barn med autismspektrumstörningar samt mentalt retarderade barn. För närvarande finns material insamlat från 106 barn med neuropsykiatrisk diagnos och 29 barn med mental retardation. Testmaterialet har också använts på 34 barn i normal kontrollgrupp.[148]

[147] http://www.neuro.uu.se/bup/projLOJ5.html
[148] http://www.neuro.uu.se/bup/projAKO.html

Pågående avhandlingsarbete

Thurfjell, Barbro
Avhandlingsarbete med arbetsnamnet "Föreställningar om idealkvinnan - ätstörningar i sociokulturell kontext". Arbetet innefattar metodutveckling av av två formulär: Tre Frågor om Ideal som innehåller öppna frågor, där föreställningar om ideal i samhället och media samt de egna idealen efterfrågas samt, självskattningsformuläret Eating Disorder Inventory for Children (EDI-C).

Material finns från en population med känd ätstörning (SAMÄT) som innefattar 211 flickor och 9 pojkar och från en skolpopulation bestående av 417 flickor och 350 pojkar. Vid materialinsamlingen var samtliga ungdomar i åldern 13–17 år.

Psykometriska och normativa data för EDI-C har beskrivits i två artiklar. Arbetet med Tre Frågor om Ideal pågår och avsikten är bl.a. att studera likheter och skillnader mellan flickor med och utan ätstörning samt mellan pojkar och flickor.

Arbetetet sker i nära samarbete med SAMÄT-projektet (samordnad forskning och utvärdering vid specialenheter för ätstörningar inom svensk barn- och ungdomspsykiatri). Huvudprojektledare docent, överläkare och FoU-chef Ingemar Engström, Psykiatriskt forskningscentrum, Örebro.

Avhandlingar år 1997-2003
Olsson, I. Gunilla: Adolescent depression: Epidemiology, nosology, life stress, and social network. - Uppsala, 1998. - [10], 109p.

Centrum för klinisk medicinsk forskning

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

Avvikande beteende hos ungdomar
Projektansvarig Kent Nilsson, sociolog, forskningsassistent.
Studiens syfte är; (1) att bygga en tvärvetenskaplig förklaringsmodell där psykologiska-, sociologiska- och biomedicinska bakgrundsfaktorer tillsammans kan öka förståelsen hur avvikande beteenden uppstår bland ungdomar samt (2) att validera självrapporterade enkätsvar från ungdomar på frågeområdena; alkohol- och narkotikaanvändande, sexualvanor, samt vålds och egendomsbrott. Metod: En triangulerad metod där enkät- och intervjusvar samt biomedicinska markörer samanalyseras. Samtliga Västmanlands elever i skolår 9 och gymnasiets årskurs 3 (ca 5000), får under perioden vecka 3-8, 2001, en enkät utdelad i klassrummen. Utifrån de svar som eleverna lämnat i enkäten kommer ett antal om ca 400 frivilliga elever att selekteras ut för att intervjuas samt lämna blod och hårprov. Resultaten av analysen är av stor betydelse på grund av att ingen i Sverige tidigare har studerat bakgrundsfaktorer relaterade till avvikande beteende, med en triangulerad och tvärvetenskaplig metod i ett omfattande material.[149]

[149] http://www.ltvastmanland.se/LTVTemplates/LTVPage.asp?id=7152

Teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet

Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten

Matematisk-datavetenskapliga sektionen

Institutionen för informationsteknologi

Människa-dator interaktion

Avslutat externfinansierat projekt

CVEL (3D communication and visualization environments for learning)
Peter Seipel, professor i datorgrafik, medverkan i Learning Lab, bl.a. projektet APE (Content archives, student portfolios & 3D environments) 1999-2001, där Seipel var co-coordinator för delprojektet CVEL (3D communication and visualization environments for learning). Finansierat av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Se vidare nedan under Uppsala Learning Lab.[150]

Datalogi

Pågående externfinansierat projekt

Medverkan i det internationella projektet PADLR (Personalized Access to Distributed Learning Repositories)
Prof Tore Risch. Finansiering WGLN (Wallenberg Global Learning Network), Se nedan under Uppsala Learning Lab.[151]

Forskargrupp UpCERG

What is Computer Science Education Research?
The research within computer science education is aimed towards the study, the development, and the improvement of undergraduate education in computer science and related fields through the use of rigorous research methods. The goals are pragmatic: The students' learning of computer science should become enhanced, their interest in CS encouraged, thier study habits improved, as well as us becoming better at composing education programs.[152]

UpCSERG is a working group of academics from several groups in the Department of Information Technology. It is coordinated by Mats Daniels, senior researchers include Arnold Pears and Michael Thuné (prof.). Michael is coordinator for the CS Learner project, which is the currently largest project in the group. The other researchers in the group are Anders Berglund, Christina Björkman, Jonas Boustedt, Mats Daniels, and Anna Eckerdal, all of whom are at different stages in the process of completing a PhD in the area. Anders Berglund presented his licentiate thesis in 2002, "On the Understanding of Computer Networks". UpCSERG has published roughly 50 papers in journals and at conferences.[153]

[150] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/dl/ape-proposal-991031.htm
[151] http://www.wgln.org/, http://www.swedishlearninglab.org/
[152] http://www.docs.uu.se/docs/cse/home.html
[153] http://www.docs.uu.se/docs/cse/publications.html

Pågående externfinansierade projekt

Learning, learning resources, and learning environments in computer science (CS Learner project)
This project is lead by Michael Thuné. Collaborators and researchers in the project are Anders Berglund, Jonas Boustedt, Anna Eckerdal, Arnold Pears and Eve Pärt-Enander.
The project is a cooperative research project between Uppsala University and Gävle University, Sweden. The primary goal is to gain knowledge about how students learn aspects of computer science, in order to improve computer science education. The underlying perspective is that knowledge is actively constructed by the students, and that the student utilizes a wide variety of resources in the learning process, e.g., text books, lectures, interaction with fellow students, WWW documents, various types of computer support, exercises, projects, etc. The objectives are to analyze and describe the variation in how learners select and use resources for learning, and how/whether this relates to variations in the ways students understand concepts, principles, etc., within the area of study.

The project uses a phenomenographic approach to study student learning in a variety of contexts. The main focus is on introductory courses in object-oriented programming and numerical analysis, as well as international student collaboration in advanced, project-based courses in distributed systems. This project is funded 2002-2004 by Vetenskapsrådet. Anders Berglund is also funded by the LearnIT project at KK-stiftelsen.

The Runestone project
The project was lead by Mats Daniels during the first three years. The project has since continued in different directions and Anders Berglund, Mats Daniels, Carl Erickson and Arnold Pears, as well as a number of international researchers, have been involved. The Runestone project aims to introduce realistic experiences with international collaboration into undergraduate Computer Science education. This is accomplished through joint project work between students in Sweden (Department of Information Technology (DoIT), Uppsala University) and the USA (Grand Valley State University, Allendale, Michigan). In the Runestone Project, teams typically consist of six students per team, with one sub-team of three students located at each university. The team project, which lasts approximately 10 weeks, is incorporated into local courses at the home universities, and students collaborate closely with their remote counterparts using appropriate communications and computing technology to solve the given problem. There are approximately one hundred students (fifty from each institution) who take the course each year.

The project aims to use collaborative project work to afford both personal and professional development for the students, by: facilitating international contact, requiring students to accommodate differences in cultural and educational backgrounds in order to form effective international teams, requiring students to overcome problems arising from language and time zone differences, maximizing opportunities for peer learning, and exposing students to new techniques for communication, including the use of IT in problem solving. Similarly, staff benefit from the close collaboration with foreign universities, gaining from their counterparts' experience and from the exploration of new teaching methods. A secondary aim of the Runestone Project is to identify effective support structures for remote international collaboration, encompassing strategies for communication, management, and technology use. Project personnel are investigating pedagogical and technical solutions for collaboration between students at the two universities.

The approach in the Runestone Project has evolved over the years, with a pilot study in 1998, a full presentation incorporating the international collaboration into the year four project course in 1999, and continuing collaboration in the years 2000-2003. The total number of students that has been part of this project is now well over 400. Runestone started out as a three year project (1997-2000) funded by the council for renewal of higher education and from NyING. It has since received funding from Uppsala University and KK-stiftelsen, as well as travel grants from he council for renewal of higher education. There has also been funding at non-Swedish sites for people working on Runestone.

Interactive Learning of Algorithms
This project is lead by Jarmo Rantakokko. The use of pictures and visualizations as educational aids is accepted practice. Textbooks are filled with pictures and teachers often diagram concepts on the blackboard to assist an explanation. Animation goes one step further. While static visualizations can provide students with the essence of how something looks or is constituted, animation appears better to explain a dynamic, an evolving process, an algorithm. An algorithm animation actually serves two fundamental purposes as an instructional aid; it provides a concrete depiction of the abstractions and operations inherent in an algorithm or program, and it portrays the dynamics of a time-evolving process. In the proposed project, the aim is to go one step even further, by making the animations interactive. This will allow for students to actively investigate algorithms by trying different scenarios.

Computer animations are a useful technique for learning in any computer science course. In the proposed project, we focus in particular on courses in parallel programming. Parallel and distributed programming is intrinsically more difficult than sequential programming. Parallel program development is further complicated by the need for performance tuning. After a parallel program has been debugged and works correctly tuning is required to refine the program's processor and memory utilization. Here, it is necessary to understand the behavior thoroughly to be able to modify and improve the design. Browsing source code and tracing program output are tedious and often ineffective approaches to understanding parallel programs. Using animation and program visualization in parallel programming can aid comprehension of the complex concurrent events and transitions that occur in parallel programs. This project is funded by the council for renewal of higher education during the period 2002-2004.

Pågående fakultetsfinansierad och övrig forskning

The MEAD project
Managing Education with teachers at A Distance. This project is lead by Mats Daniels.
The objective of this project is to investigate and develop approaches with which to include non-local experts in local courses. The focus is on project oriented courses using the Open Ended Group Project approach. Part of the effort concentrates on the use of technical support. The study will aim to:
- Design, implement, and analyze some concrete examples of use of non-local experts.
- Draw general conclusions of the individual examples, especially concerning learning outcomes and costs (both in time and money).
The project is one of the BASTU projects funded at Uppsala University, and it is funded 2002-2004.

Wireless Teaching and Learning
The project is lead by Arnold Pears and focuses on developing and evaluating new approaches to collaborative teaching and learning through the integration of wireless and pervasive computing technologies into the university environment. As a part of this project three specific initiatives are currently underway.
1. WAY - Where Are You?: a wireless ICQ like tool for collaboration in an augmented physical environment. Using indoor positioning based on 802.11 wireless LAN signal strength mapping we provide working groups with a collaboration tool that allows the users to locate one another within a large building. Location privacy issues are addressed using "profiles" which allow users to specify when and to whom they are visible.[154]
2. Explanograms: An explanogram is a WWW based animated sketch, or diagram, that a student can play, and replay, on demand. The chronological development of the explanogram is captured along with an optional audio and/or video track. Explanograms differ from normal sketches or diagrams in that they allow students to see how the diagram evolved to reach its final state. Using an explanogram one can rewind, skip forward, and examine specific areas of an explanation. Explanograms are implemented using a special patterned paper invented by a Swedish company, Anoto AB, upon which one writes with a wireless enabled pen device (Sony Ericsson Chatpen). The time stamped pen strokes made by the user

[154] http://user.it.uu.se/~arnoldp/WAY

are transferred to a database on a server from which they are automatically extracted and rendered as a flash animation for viewing via Internet.[155]
3. Evaluation of the impact of educational innovations is a critical aspect of their deployment that is often overlooked, or poorly structured. To assist in this process the project has produced a process framework for the conduct of evaluation studies. This framework and the research ideas surrounding it form the basis of all evaluations of tools and techniques in this initiative. The project is one of the BASTU projects funded at Uppsala University for 2002 - 2004, with additional funding coming from the IT department.

Erickson, Carl, univ.lekt.
Working in the Runestone and the Explanogram projects. He is based in USA and works actively in the areas of technology enhanced learning and distance education.

Pears, Arnold, univ.lekt.
Studying the impact of emerging technology on teaching and learning. Current interests focus on the use of wireless technologies in enhancing communication, collaboration and effective distance and distributed learning.

Pärt-Enander, Eva, FD, univ.lekt.
Studying students' learning processes with focus on distance courses in programming C++ using learning management systems and web conferencing tools.

Rantakokko, Jarmo, univ.lekt.
Is project leader for the Interactive Learning of Algorithms project.

Thuné, Michael, professor
Coordinator for the project Learning, learning resources, and learning environments in computer science.

Avslutad fakultetsfinansierad och övrig forskning

Wireless Learning Spaces
This project was funded by the Swedish Learning Lab 1999-2000. The research was carried out in the context of the Swedish Learning Lab programme (Swe-LL) for Distributed Learning Spaces (DILS), tracks 1 and 2. The overall framework for Swe-LL defined tracks to address "Local learning" (Track 1) and "Distributed Teams and Groups" (Track 2). The overarching objective being to encompass projects that investigate aspects of learning and the provision of and implications of new environments for learning.

Within this framework a pilot project was developed to investigate the impact of a wireless network environment on teaching and learning. The study attempted to identify and quantify important teaching and learning issues that arise from access to, and training with, a wireless network technology. In the pilot stage (Summer 2000) the project identified key issues for further studies to enhance and complement existing programmes in learning spaces, and wireless learning at KTH (Stockholm), and Stanford University (USA). The later stages of the project investigated technological innovation and teaching approaches for the development of scalable teaching environments.

Nätverk
UpCSERG has close collaboration with educationalists, most notably with professor Shirley Booth. She is active in the CS Learner project and is co-supervisor for Anders Berglund, Jonas Boustedt and Anna Eckerdal.

Members of UpCSERG have been active in ACMs Special Interest Group on Computer Science Education (SIGCSE) for the last decade.[156] Activities include writing papers, running projects, organizing

[155] http://www.handwritten.net

conferences and workshops, and being part of various committees. It is especially worth mentioning that UpCSERG organized the 2nd ACM ITiCSE conference in June 1997 here in Uppsala.[157] This has lead to an extensive network with active CS education researchers around the world, and especially in Australia, Finland, Great Britain, Israel, and USA.

One specific product of the involvement is the formation, in 1998, of Computer Science Education Research Groups International (CSERGI).[158] Founding institutions were Monash University, Melbourne, Australia, Open University, Milton Keynes, UK, University of Kent at Canterbury, UK, University of Texas at Austin, Texas, USA, and Uppsala University, Uppsala, Sweden. The main reason for forming CSERGI was to provide a platform for making CS education research visible and show the usefulness of combining CS and Education research as an interdisciplinary research field. The usefulness is in relation to setting up good learning environments for our students

The group also have connections with IEEE most notably with Mats Daniels serving as vice chair for the newly formed IEEE Education Society chapter for the Joint Norway/Denmark/Finland/Iceland/Sweden Sections.[159] The first workshop in this chapter will be held in Uppsala May 9-10 and is entitled "Engineering Education Research".

Pågående avhandlingsarbete

Berglund, Anders, univ. adj.
Studying how students interact with and use different resources in their learning environment, when taking an advanced internationally distributed project course in computer systems. Anders presented his licentiate thesis "On the Understanding of Computer Networks" in March 2002.

Björkman, Christina, univ.adj.
Studying Epistemological Issues in Computer Science from Gender Research Perspective. Her PhD supervisor is Lena Trojer at Bleking Tekniska högskola.

Boustedt, Jonas, univ.adj.
Studying students' learning processes within university courses in computer science, with a view to identify learning resources that promote acquisition of problem solving skills.

Daniels, Mats, univ. lekt.
Coordinator for UpCSERG. Leads the MEAD project and lead the Runestone project during the initial phase. He is primarily interested in collaborative teaching and learning, especially in an international setting. He is also active in the International CS Education community, e.g. serving on a number of international conference committees.

Eckerdal, Anna, univ.adj.
Studying students' learning processes within university courses in computer science, with a view to identify learning resources that promote understanding of object-oriented concepts.

Matematiska institutionen

Forskargrupp Matematikens historia och didaktik

(Mathematical Education and the History of Mathematics) dit följande personer är kopplade: Gunnar Berg, lektor, Mikael Brant-Lundin, adjunkt, Kajsa Bråting, doktorand, Sten Kaijser, professor, Johan

[156] http://www.acm.org
[157] http://www.docs.uu.se/docs/cse/sigcse97/
[158] http://www.docs.uu.se/csergi/
[159] http://www.ieee.com

Prytz, doktorand, Staffan Rodhe, lektor Staffan Stenhag, doktorand, Anders Vretblad, lektor, Anders Öberg, forskare.[160]

Pågående externfinansieradeprojekt

Matematikens historia i lärande
Projektet leds av Gunnar Berg, FD, och Staffan Rodhe, FD: Projekt finansierat av Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté under 2002-2004.
Ett studium av matematikens historia visar att den precisa formulering av infinitesimalkalkylen, som uppkom under senare hälften av 1800-talet, föregicks av en lång historisk utveckling karakteriserad av ett mycket mångfacetterat, intuitivt och ibland motsägelsefullt tänkande, centrerat kring begreppet "det oändligt lilla". Genom att mer ingående studera denna utveckling tror vi oss kunna få en djupare förståelse för de problem en elev i gymnasiet stöter på vid mötet med "kalkylen". Vi anser också att resultaten av denna forskning kommer att kunna användas vid undervisningen på flera olika sätt. Matematiken sätts in i ett större, mänskligt och historiskt sammanhang och inte minst, eleverna kan få ett mindre komplexfyllt förhållande till ämnet, när de inser att även stora matematiker har delat deras förvirring inför ämnets grundläggande begrepp.[161]

Meningsfull eller meningslös matematik: Förmågan att resonera matematiskt
Anders Öberg, forskare, medverkar i ett Vetenskapsrådsfinansierat projekt med Johan Lithner från Umeå universitet som huvudsökande.

Matematiska symboler och matematisk begreppsbildning. En studie i utvecklingen av några matematiska begrepp under de tidiga skolåren
Anders Öberg, forskare och Sten Kaijser, prof., medverkar i projektet som finansieras av Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté där Bo Johansson, docent, Institutionen för lärarutbildning som huvudsökande (se mer utförlig beskrivning av projektet under Institutionen för lärarutbildning, Lärares arbete).

Forskarskola i matematik med ämnesdidaktisk inriktning
En nationell forskarskola i matematik med ämnesdidaktisk inriktning började höstterminen 2001. I Uppsala finns det två inriktningar - en mot matematikens historia och en mot matematikens didaktik. Verksamheten i Uppsala bygger på ett samarbete mellan matematiska institutionen och institutionen för lärarutbildning, båda vid Uppsala universitet, samt institutionen för matematik-, natur- och datavetenskap vid Högskolan i Gävle. Ledningsgruppen för Riksbankens Jubileumsfonds forskarskola i matematik med ämnesdidaktisk inriktning har den 10 maj beslutat stödja 15 ansökningar. Av dem kommer två från Uppsala: Kajsa Bråting och Johan Prytz som blir doktorander här. Kontaktpersoner Sten Kaijser (prof.), Matematiska institutionen. Bo Johansson (docent), Institutionen för lärarutbildning. Anders Öberg, Högskolan i Gävle.[162]

Pågående avhandlingsarbete

Bråting, Kajsa
Kajsa deltar i den nationella forskarskolan i matematik med ämnesdidaktisk inriktning. Hennes forskning är tänkt att handla om gränsområdet mellan matematikhistoria och didaktik. Mer specifikt rör det sig om att undersöka i vilken utsträckning problem som elever och studenter har vid inlärandet av begrepp och metoder återspeglar den historiska utvecklingen, samt att använda kunskaper om denna för att kunna variera och förhoppningsvis förbättra inlärandet.

[160] http://www.math.uu.se/research/groups.php
[161] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=5503
[162] http://www.math.uu.se/research/inform/forskar.html

Det begrepp som är aktuellt är det för den matematiska analysen fundamentala öändlighetsbegreppet, vilket också är det begrepp som står i centrum för ett projekt i matematik och lärande som bedrivs på institutionen.

Prytz, Johan
Matematiska problem uppstår i teoretiska sammanhang och dessa har sett olika ut i historien. Likaså har metoderna förändrats. Därutöver så har även matematikernas syn på matematiken sett olika ut. I Johans framtida forskning är dessa aspekter en självklar del. Därtill avser han att studera de pedagogiska idéer som utvecklas när matematik och samhälle utvecklas. Det faktum att matematikens ställning i de västerländska samhällena har förändrats är intressant. Forskningsarbetet är avgränsat till den del av matematiken som idag benämns analys. Den tidsmässiga och geografiska avgränsningen är dock inte klar.

Johan deltar i den nationella forskarskolan i matematik med ämnesdidaktisk inriktning. Därutöver är hans biträdande handledare verksam inom ett projekt om matematikens historia i lärande.

Fysiska sektionen

Fysiska institutionen

Forskargrupp Fysikens didaktik

Pågående externfinansierade projekt

Att etablera en vetenskaplig grund för fysikundervisning på universitet
Cedric Linder, prof., 2003-2005, Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté.
Undervisningen i fysik på universitetsnivå bedrivs av vetenskapsmän med utomordentligt god förmåga till problemformulering, syntes och presentation av sina forskningsresultat. Denna intellektuella förmåga, som används med kraft på deras laboratorier för analys av komplexa system och resultat, kommer inte fram på motsvarande sätt i deras undervisning. Detta är inte ett lokalt problem utan av internationell räckvidd. Om god undervisning avser möjligheter till meningsfull inlärning, vilket den bör göra, så gäller att vetenskaplighet inom undervisningsområdet är en strävan till tydliggörande av hur en god inlärningssituation är möjlig att uppnå. Dåvarande presidenten vid "Carnegie Foundation" i USA, Ernst Boyer, skrev år 1990 den mycket viktiga så kallade Boyerrapporten, där han riktade mycket skarp kritik mot de amerikanska universitetens strikta uppdelning av undervisning och forskning. Han föreslog där vetenskaplig forskning inom undervisningsområdet i avsikt att utveckla begreppet vetenskaplighet till att omfatta inte bara den traditionella forskningen utan alla aspekter av den akademiska verksamheten inkluderande undervisning och inlärning. Denna ansökan följer Boyers riktlinjer och gäller genomförande av en serie av studier, som beaktar olika aspekter av undervisningen i fysik på universitetsnivå och bygger på tillvaratagande av det rikliga erfarenhetsmaterial, som finns att tillgå. Avsikten är först och främst att utveckla vetenskapligheten inom alla delar av universitetsfysiken.[163]

Nätverk
Cedric Linder, prof., samarbetar med:
- Shirley Booth (Lunds universitet), Roy Nilsson (Högskolan i Gävle)
- Jazlin Ebenezer, Wayne State University, USA.
- Andy Buffler, Jenni Case, Duncan Fraser, University of Cape Town, South Africa.
- Åke Ingerman, (post-doc from Sweden), Delia Marshall, Mahlomola Nchodu, University of the Western Cape, South Africa.
- Martie Sanders, University of Witwatersrand, Soth Africa.
- Gaalen Erickson, University of British Columbia, Canada.

[163] http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=9955

Pågående avhandlingsarbete

Domert, Daniel
Avhandlingen har fysikdidaktisk inriktning.

Dominicus van den Bussch, Liselott
Avhandlingen har fysikdidaktisk inriktning.

Avhandlingar år 1997-2003

Adawi, Tom W.: From Branes to Brains: On M-theory and Understanding Thermodynamics. - Uppsala, 2002. - 74p.

Biologiska sektionen

Centrum för bioinformatik

Avslutat externfinansierat projekt

Bioinformatics. Learning in information intense, dynamic and cross disciplinary environments
Ett projekt inom Swedish Learning Lab, finansierat av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Projektledare Prof. Siv Andersson. Se vidare nedan under Uppsala Learning Lab.[164]

[164] http://www.wgln.org/

Fakultetsövergripande enheter

Centrum för genusvetenskap

För närvarande bedrivs forskning bland annat inom området Kvinnors villkor vid universitetet.[165]

Kollegiet för samhällsforskning (SCASSS)

Direktorer: professorerna Björn Wittrock (föreståndare), Barbro Klein och Göran Therborn. Kollegiet är ett institut för avancerade studier inom samhällsvetenskap och humaniora. Verksamheten bedrivs i form av gästforskarprogram, internationellt organiserad forskning och nationella forskarskolor. SCASSS har ställning som en särskild inrättning vid Uppsala universitet utan fakultetsanknytning. (Styrelse: Prof. Sverker Gustavsson, Uppsala, (ordf.), Prof. Karin Aronsson, Linköping, prof. Gudrun Dahl, Stockholm, prof. Sven-Eric Liedman, Göteborg, prof., prof. Lennart Schön, Lund, prof. Bo Sundin, Umeå, prof. Rolf Torstendahl, Uppsala). Torgny Segerstedts gästprofessur är förlagd till Kollegiet för Samhällsforskning. Gästprofessuren etablerades 1991 genom ett beslut av Rådet för forskning om högskolan. Dess ändamål är att främja den högre utbildningen i ett komparativt och historiskt perspektiv genom att göra det möjligt för en eminent utländsk forskare att under en längre period samverka med företrädare för det svenska forskarsamhället.[166]

Uppsala Learning Lab

I ULL (Uppsala Learning Lab) drivs projekt där man utforskar och utvärderar användningen av ny teknik för att förbättra arbets- och lärandeformer i högre utbildning.[167] Uppsala Learning Lab är en nod i WGLN (Wallenberg Global Learning Network), i vilket även Stanford University, några tyska universitet, Karolinska institutet och Kungl. Tekniska Högskolan ingår. Vid ULL pågår även projekt i samarbete med Skolverket och andra, samt ULL:s egna lärarprojekt.

Pågående projekt

Personalized Access to Distributed Learning Repositories (PADLR)
PADLR är ett stort projekt med många delar vars forskningsuppgift är att skapa infrastruktur för kurser/moduler och som innehåller pedagogiska perspektiv.

The driving vision for this project is a distributed "Learning Web Infrastructure", which makes it possible to exchange/author/annotate/organize/market and personalize/navigate/use/reuse modular learning objects, supporting a variety of courses, disciplines and universities. Each of the PADLR subprojects deals with a specific problem on the way towards this vision. Infrastructure, tools, course materials and archives will be designed/developed in accordance with international standards for modularization and metadata, and will be compatible across the PADLR project. We will specify how course modules are built and described (both from a technical and from an educational point of view), how they are organized and how they are exchanged and reused. Several testbeds at our universities will be the test and application area of our infrastructure, tools and courselets, providing a rich source of requirements, feedback and evaluation results for steering our project into the right direction. Project Partners in Sweden: Ambörn Naeve, Donald Broady and Lars Borin. Project Coordinator Prof. Wolfgang Nejdl, Learning Lab Lower Saxony.[168]

[165] http://www.gender.uu.se/forskning.htm
[166] http://www.uu.se/Adresser/Directory/deps/SF14.html
[167] http://130.237.29.88/frameset.jsp?site=uu&selected=home&content=home.jsp&id=f3b4ecca4d
[168] http://130.237.29.88/uu/projects.jsp?&site=uu&content=projects.jsp&selected=projects&id=6,

Folio thinking
This project defines Folio Thinking in various educational contexts and aims to design the appropriate supporting tools and methods that will enable students to gain deeper understanding about themselves and their knowledge through examining their academic and personal experiences and the relationships among those experiences. Folio Thinking is a radical departure from content driven pedagogy towards thinking-process driven pedagogy. As such, it addresses a crucial need of contemporary higher education, namely the need to train every student in the academy to be a "knowledge worker"(a person who can efficiently learn what needs to be known) across domains rather than a subject matter expert within one domain. Our society and our industry representatives tell us of this need on a daily basis. Much emphasis is currently placed on interdisciplinary pursuits in biotechnology, nano-technology, energy, and environmental systems technology. This emphasis illustrates the importance of training in practices like Folio Thinking that enhance interdisciplinary thinking and work. The Folio Thinking Program's focus on learning design and on understanding and supporting the reflective practice of creating portfolios fills a gap in the growing body of research and literature on electronic learning portfolios and fulfills a need for those institutions of higher education using electronic portfolios. The work of others focuses primarily on technological and usability issues related to information capture and representation, knowledge management, and document sharing. A number of communities and organizations eagerly seek close collaboration with the WGLN's Folio Thinking Program. These groups include Skolverket (the Swedish National Agency for Education), the Electronic Portfolio Action Committee, the Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, the Open Knowledge Initiative, and Xerox PARC. Project Partners in Sweden Janne Backlund, FD (janne.backlund@abm.uu.se), Jonas Gustafsson, FD (jonas.gustafsson@ilu.uu.se). Project Coordinator Larry Leifer, Stanford University.[169]

Visualization and Simulation Environments, VASE Simulated environments put students in life like learning situations
This project develops simulation and visualization techniques for education and training purposes within both medicine and archeology, but with focus on generalizable results. To enable a study of a variety of pedagogical and educational issues, an educational research framework has been set up to test a number of hypotheses in two well-defined cross-disciplinary test beds. The subprojects within this framework are using a pedagogical strategy, which is based on student activation and student responsibility. They can thus be used as a lever to accomplish changes in the educational process and in pedagogical strategies at the universities.

Subproject 1 will study the possibility to activate, motivate and emotionally attach students to simulated learning systems. This is performed by means of studying the learning impact of different techniques to simulate medical patient history interviewing. Important results have already been indicated and a possible addition of standardized patients from Stanford, will further strengthen this project. Subproject 2 will develop general simulation systems in a different subject areas - archeology. This is performed by means of creating an archeological simulated excavation (ASE) based upon the existing medical ISP architecture from VASE 1 and the old WGLN ISP-VL project. Two different Universities within WGLN are collaborating here, creating a very interesting cross-disciplinary project team with faculty persons from both medicine and archaeology involved. The Department of Archaeology and Ancient History at Uppsala University has put great emphasis on the prototype version of the simulation system, having hired a specialized researcher/teacher for 2.5 months to run the course. Project Coordinator Uno Fors, KI.[170]

Interaktiva Medier i Högre Utbildning
Projektets syfte är att öka kunskapsnivån hos lärarna vid Uppsala universitet om vad Interaktiva Medier är för något och hur det kan användas i undervisningen. Projektet bedrivs under vårterminen 2003. Kontakt: Else Nygren, univ. lekt.

[169] http://130.237.29.88/uu/projects.jsp?&site=uu&content=projects.jsp&selected=projects&id=9
[170] http://130.237.29.88/uu/projects.jsp?&site=uu&content=projects.jsp&selected=projects&id=5

Avslutade projekt inom Swedish Learning Lab

APE (Content archives, student portfolios & 3D environments)
Funded by the Knut and Alice Wallenberg Foundation. Collaborating univeristies: Uppsala university, Karolinska institutet, Royal Institute of Technology. Coordinator Donald Broady. There were three experiment tracks: Track A. Content and context of Mathematics in Engineering Education (CCM); Track B. Digital resources in the humanities (DRH); Track C. 3D communication and visualization environments for learning (CVEL). The three tracks focus archives, portfolios and environments, thus the acronym APE. In short, the guiding idea is the following. Teachers and other content providers create archives which contain portable and modularized educational material. The content of these archives is used by students who create their own personalized portfolios. The archives and the portfolios as well as the participants (teachers and students) are represented in avatar-inhabited shared 3-D environments. The content will as far as possible be encoded according to relevant international standards and de facto standards (SGML, XML, IMS, etc) in order to make it well-structured, metadata-enriched, portable, and reusable in new contexts.[171]

Distributed Interactive Learning Spaces (DILS)
Track 1. Communicative Spaces
Track 2. The impact of distributed project teams on learning excellence
Track 3. Working across time zones and cultures in globally distributed project teams

Pharmacology and Clinical Pharmacology, the Janus learning site

Interactive Simulation of Patients - a Virtual Learning space (ISP-VL)

Bioinformatics. Learning in information intense, dynamic and cross disciplinary environments
Coordinator Prof. Siv. Andersson, Uppsala university

[171] http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/dl/ape-proposal-991031.htm

Projektbeskrivningar, projekt finansierade av Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté

Detaljerad information för diarienr 2001-5503

Ämnesområde: Utbildningsvetenskap
Beslutsdat: 2001-11-19
Namn: Berg, Gunnar
Titel: doktor, Kön: man
Univ./Institution: Uppsala universitet - Matematiska institutionen
Projekttitel: Matematikens historia i lärande
SCB-klassificering: Vetenskapshistoria, Matematik, Ämnesdidaktik
Beviljat(SEK): 2002: 990 000; 2003: 990 000; 2004: 990 000

Beskrivning: Ett studium av matematikens historia visar att den precisa formulering av infinitesimalkalkylen, som uppkom under senare hälften av 1800-talet, föregicks av en lång historisk utveckling karakteriserad av ett mycket mångfacetterat, intuitivt och ibland motsägelsefullt tänkande, centrerat kring begreppet "det oändligt lilla". Genom att mer ingående studera denna utveckling tror vi oss kunna få en djupare förståelse för de problem en elev i gymnasiet stöter på vid mötet med "kalkylen". Vi anser också att resultaten av denna forskning kommer att kunna användas vid undervisningen på flera olika sätt. Matematiken sätts in i ett större, mänskligt och historiskt sammanhang och inte minst, eleverna kan få ett mindre komplexfyllt förhållande till ämnet, när de inser att även stora matematiker har delat deras förvirring inför ämnets grundläggande begrepp.

Detaljerad information för diarienr 2001-5509

Beslutsdat: 2001-11-19
Namn: Broady, Donald
Titel: professor Kön: man
Univ./Institution: Uppsala universitet - Institutionen för Lärarutbildning
Projekttitel: Gymnasieskolan som konkurrensfält
Beviljat(SEK): 2002: 910 000; 2003: 910 000; 2004: 910 000

Beskrivning: Den svenska gymnasieskolan genomgår för närvarande en anmärkningsvärd omvandling i och med den allt mer uttalade profileringen inom den kommunala skolan, den ökande andelen fristående skolor och ändrade antagningssystem såsom när gymnasieplatser i Stockholm fördelas efter grundskolebetyg oavsett bostadsadress. I synnerhet i storstäder och universitetsstäder har detta lett till ett mer heterogent utbildningsutbud och mer markerade skillnader i den sociala rekryteringen till olika slag av utbildningar och skolor. Tendensen förefaller att vara alltmer separerade utbildningsvägar för skilda sociala grupper. Våra tidigare studier av utvecklingen under 1990-talet tyder på att det inte i första hand är den s.k. sociala snedrekryteringen, dvs. differentieringen i lodrät riktning mellan överklassen och lägre klasser, som ökar. Den avgörande förändringen tycks i stället vara att differentieringen skärps i vågrät riktning, vilket innebär att skilda slag av eliter får lättare att finna vägar som passar just deras barn. Det är angeläget att följa den pågående omvandlingen. Hurdan är egentligen den sociala rekryteringen till de fristående skolorna i jämförelse med de kommunala? Vad innebär det att exempelvis hela Stockholms kommun blivit en enda utbildningsmarknad där formellt endast betyg skall räknas men där ändå sociala och kulturella faktorer spelar in i valen av gymnasieutbildning? Blir resultatet ökade sociala klyftor med renodlade elitutbildningar i innerstaden och de norra förorterna och problemtyngda skolor i de södra och sydvästra förorterna? Eller innebär tvärtom slopandet av närhetsprincipen att studiemotiverade barn med blygsamt socialt ursprung konkurrerar ut barn ur familjer som tidigare haft monopol på de mest eftersökta skolorna? Tränger flickor, som i genomsnitt har högre grundskolebetyg, ut pojkarna från vissa elitutbildningar? Hur fördelar sig elever med olika slag av invandrarbakgrund på skilda utbildningsvägar? Vad utmärker rekryteringen till det nya teknikprogrammet och vilken är dess position i hierarkin av gymnasieprogram? Vilka mönster finns i rekryteringen av lärare och deras mobilitet, föreligger härvidlag skillnader mellan olika slags gymnasieskolor? Projektet Gymnasieskolan som konkurrensfält skall behandla sådana frågor i tre slag av studier: översiktliga studier av elevrekryteringen till kommunala och fristående gymnasieskolor, program och grenar i hela riket, fördjupade studier av utvecklingen i de tre regionerna Stockholm, Uppsala och Gävle, samt pilotstudier av lärarkårens sammansättning och mobilitet i de tre nämnda regionerna. Existerande register med data (kön, socialt ursprung, nationell härkomst, betygsprestationer i

grundskolan m.m.) om svenska gymnasieelever under 1990-talet skall, jämte annat redan insamlat material, användas för att spåra den utveckling som lett fram till dagens förhållanden. Ett nytt register med data om samtliga gymnasieelever åren 2000-2002 skall upprättas för analyser av vad som karaktäriserar ungdomar som dessa år befinner sig på skilda slag av utbildningar. Dessutom skall ett register över lärare i gymnasieskolan åren 1990-2001 upprättas och pilotstudier av lärarkårens sammansättning och mobilitet skall genomföras. Intervjuer med elever, lärare och adminstratörer i de tre regionerna skall komplettera registeranalyserna. Vad gäller metod är projektet inspirerat av Pierre Bourdieus kultursociologi. Begrepp som kapital och fält kommer att utnyttjas som forskningsverktyg. Stort intresse kommer att ägnas åt vilka slags tillgångar (kulturellt kapital, ekonomiskt kapital, socialt kapital, skolkapital etc) eleverna har i bagaget, samt hur gymnasieskolan är strukturerad som ett konkurrensfält där skilda utbildningsinriktningar intar olika positioner. I analyserna av de olika utbildningsinriktningarna och polariteterna och hierarkierna dem emellan ämnar vi framför allt utgå från vilka slags elever och lärare de rekryterar. Projektet genomföres som en samverkan mellan forskare vid Uppsala universitet, Högskolan i Gävle och Lärarhögskolan i Stockholm.

Detaljerad information för diarienr 2001-3766

Beslutsdat: 2001-06-08
Namn: Johansson, Bo
Titel: docent Kön: man
Univ./Institution: Uppsala universitet - Institutionen för Lärarutbildning
Projekttitel: Matematiska symboler och matematisk begreppsbildning. En studie av utvecklingen av några matematiska begrepp under de tidiga skolåren.
Beviljat(SEK): 2002: 650 000; 2003: 650 000.

Beskrivning: Studien består av två delprojket; i den första undersöks den matematiska begreppsbildningen i åldrarna kring skolstarten, i den andra är inriktningen på den matematiska begreppsbildningen efter några år i skolan. En frågeställning i det första delprojektet är sambandet mellan sifferskrivning och utvecklingen av färdigheten att lösa aritmetiska uppgifter. Redan i åldern 4 till 5 år börjar barn kunna skriva några av siffrorna från 0 till 9. Är denna färdighet kopplad till en tidig utveckling av förmågan att lösa aritmetiska uppgifter eller är det tvärtom så att sifferskrivningen är ett hinder för den tidiga matematiska utvecklingen? En annan frågeställning berör värdet av att kunna "rabbla" upp talorden, är detta endast en mekanisk färdighet utan samband med den fortsatta matematiska utvecklingen eller är det tvärtom så att behärskandet av räkneramsan möjliggör för barnen att att komma på smarta lösningar på aritmetiska problem? Dessa frågeställningar skall studeras genom att undersöka barns (ålder 5 - 9 år) behärskande av sifferskrivning, de metoder barnen använder för att beteckna antal, deras behärskande av räkneramsan och hur de går tillväga för att lösa enkla aritmetiska uppgifter. I delprojekt två undersöks skolelevers förmåga att lösa enkla uppgifter i bråkräkning och i vilken utsträckning detta är kopplat till hur barnen går tillväga för att lösa aritmetiska problem och till barnens färdigheter i att hantera strukturer i talraden (t ex "2-hopp", dvs kunna 2, 4, 6... etc). Parallellt med detta genomförs även historiska undersökningar av bl a hur införandet av de arabiska siffrorna kom att påverka aritmetiken. Ett övergripande syfte med projektet är att ta fram kunskap om den tidiga begreppsbildningen som skall vara användbar vid utvecklingen av undervisningen i matematik i förskoleklass samt under de första åren i skolan.

Detaljerad information för diarienr 2001-5544

Beslutsdat: 2001-11-19
Namn: Karlsson, Åsa
Titel: doktor Kön: kvinna
Univ./Institution: Uppsala universitet - Historiska institutionen
Projekttitel: Att lära och lära ut i vetenskapens tjänst. En studie av Linné och hans lärjungar.
Beviljat(SEK): 2002: 1 000 000; 2003: 1 500 000; 2004: 1 500 000.

Beskrivning: Carl von Linné (1707-1778) är en av de mest kända svenska vetenskapsmännen, och hyllmeter finns skrivet om hans gärning. Han var även en framgångsrik föreläsare och forskningshandledare. Inspirerade av Linné, och på hans uppdrag, reste unga män ut över hela jordklotet för att kartlägga naturens riken. Upptäckterna rapporterades tillbaka till Linné i Uppsala. Även de av Linnés studenter som blev provinsialläkare eller sockenpräster i Sverige kom att upprätthålla kontakten med sin lärare och nestor med rön och iakttagelser. Sammantaget känner man till över 300 Linnélärjungar, men trots detta har ingen övergripande forskning bedrivits om Linné som lärare och forskningsledare. Likaså har forskning kring lärjungarna koncentrerats på enskilda personers insatser, medan däremot jämförande och övergripande studier av Linnés studenter och deras relation till sin lärare saknas. Det nya med Linné var i första hand det vetenskapliga systemet och metoden. Systema Naturae var ett universellt system som kunde appliceras lokalt och globalt, men man kan fråga sig om det hade fått ett så stort

genomslag inom naturvetenskapen om inte Linné ägt en särdeles pedagogisk förmåga och initierat för tiden nya pedagogiska metoder. Man kan till och med fråga sig i vilken grad den naturvetenskap som Linné grundade var ett resultat av en interaktion mellan vetenskap och utbildning. Det huvudsakliga syftet med projektet är att studera relationen mellan pedagogik och vetenskapens utveckling och spridning, med Linné och hans lärjungar som empiriskt exempel. Vi vill analysera hur Linné utvecklade sin pedagogik i förhållande till både klassiska undervisningsmetoder - som retorik och resande - och de nya metoder som var förknippade med t.ex. fältexkursioner. Exkursionerna var ett viktigt och nyskapande moment i undervisningen som Linné fäste mycket stor vikt vid. I naturen fick studenterna se de växter, djur och bergarter som han undervisade om. Detta skedde i 1700-talets Uppsalalandskap, och en uppgift i projektet blir att rekonstruera denna natur med botanisk-historiska metoder för att få kunskap om hur Linné utnyttjade det biologiska materialet pedagogiskt under sina exkursioner. En studie av Linné och hans lärjungar måste naturligtvis sättas in i en historisk kontext där det är viktigt att beakta olika perspektiv. I ett nationellt perspektiv var det en fråga om uppgång och fall. Uppsala blev snabbt ett vetenskapligt centrum och Linnélärjungar kom att spridas världen över. Men redan innan Linnés död hade hans "Uppsalabotanik" stagnerat intellektuellt, även om den fortsatte att sysselsätta hans studenter runt om i Sverige. Det finns flera skäl till denna nedgång, bl.a. motiverades Linné av ett merkantilistiskt tänkande där nyttan styrde. Detta tänkande blev snabbt passé i 1700-talets Sverige. I ett internationellt perspektiv kom däremot Linnés Systema Naturae att överleva och utvecklas. I den internationella forskarvärlden blev Linnés system en gemensam nämnare för naturhistoriker över hela Europa i deras utforskande och ordnande av världen, som tilltog i spåren av den europeiska expansionen. Linnés vetenskap fick alltså olika resultat beroende på de olika sammanhang som lärjungarna tillämpade den i. I projektet vill vi jämföra Linnélärjungarnas skiftande betydelse och roll, över tid och i olika sammanhang, lokalt, nationellt och internationellt, i olika sociala och ideologiska kontexter. Vi vill undersöka hur Linnés undervisning påverkade lärjungarnas vetenskapliga arbete när de reste i främmande länder eller verkade lokalt i Sverige. Vi vill också studera hur lärjungarnas nya rön påverkade Linnés vetenskapliga utveckling och fortsatta undervisning. Sammantaget: hur fungerade det vetenskapliga nätverket bestående av lärare och studenter? Linnés metod påverkade inte bara de naturvetenskapliga iakttagelserna, och vi vill också analysera hur den influerade lärjungarnas förståelse av länder och folk de mötte. För den enskilde studenten var det prestigefyllt att vara Linnés lärjunge i en tid då naturhistorien var på modet. Hur integrerade Linnés studenter den nya vetenskapen i sina yrkes- och privatliv? Utgångspunkten för projektet är ett tvärvetenskapligt angreppsätt där deltagarnas kunskaper om botanikens teori och praxis, den svenska retoriken och 1700-talets historia utgör grundförutsättningarna.

Detaljerad information för diarienr 2001-5546

Beslutsdat: 2001-11-19
Namn: Kåreland, Lena
Titel: docent Kön: kvinna
Univ./Institution: Uppsala universitet - Institutionen för Lärarutbildning
Projekttitel: Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur i skolan
Beviljat(SEK): 2002: 900 000; 2003: 900 000; 2004: 900 000.

Beskrivning: Projektet knyter an till den debatt som förs idag om vår kulturs bilder av manligt och kvinnligt. Det har inspirerats av aktuell debatt i lärarpressen och inom barnboksområdet. I en litteraturvetenskapligt inriktad del studeras texter som används i förskola och skola för att se hur pojkar och flickor skildras. Bland annat följande frågor tas upp: Uppträder pojkar och flickor på olika sätt i böckerna? Tillskrivs de olika egenskaper? Hur reagerar de inför svårigheter och hur löser de konflikter? Litteratursociologiska aspekter beaktas också. Pojkars och flickors läsning kommer bland annat att analyseras med hjälp av enkäter och intervjuer. Även ett urval läsprojekt som riktar sig till barn och ungdom skall studeras. Projektets andra huvuddel har pedagogisk inriktning och går ut på att undersöka på vilket sätt barn- och ungdomsböcker behandlas i förskolan och skolan. Hur uppfattar och tolkar lärare och elever litteraturen? Har genusaspekter betydelse vid lärarnas val av litteratur? Hur könsuppdelad är barns läsning idag? Samma texter studeras i projektets båda delar och de teoretiska utgångspunkterna är gemensamma. Projektet utgår bland annat från genus- och manlighetsforskning samt utvecklingspsykologisk och sociologisk forskning. Ett projekt av detta slag, där litteraturen står i centrum, ter sig angeläget mot bakgrund av de många rapporter från senare år som pekat på att bokläsningen bland barn och unga har minskat och på elevers bristande läsförmåga. Var fjärde svensk fjortonåring har svårigheter att ta sig igenom en text och förstå vad som står där. Många barn är negativa till läsning, och under 1990-talet har t.ex. TV-tittandet ökat markant på bekostnad av läsningen. Tyngdpunkten i projektet kommer att ligga på nyare litteratur för barn i olika åldrar, från småbarnsböcker och bilderböcker till ungdomsromaner. På så sätt ges möjligheter till jämförelser mellan böcker utgivna för barn i skilda åldrar. I och med att ungdomsboken ingår som en viktig del i projektet kommer tonårens speciella könsproblematik att kunna belysas, t.ex. konflikter i relation till vuxenvärlden och det omgivande samhället. Det är i förskolan som många barns första möte med litteratur och konst, t.ex. i bilderboken, äger rum. Att även bilderboken tas upp ter sig angeläget, då den klart dominerar förskolbarnens litteratur. Därmed behandlas en del av barnlitteraturen som hittills inte ägnats någon nämnvärd uppmärksamhet av forskarna. Samtidigt tas hänsyn till de önskemål som framhålls i den nya lärarutbildningen om forskning riktad mot förskolans behov. En viktig fråga för hela projektet gäller vilka värderingar i synen på manligt och kvinnlig som förmedlas till läsarna via litteraturen. Forskning har visat att uppfattningen om vad som skall betraktas som manligt respektive kvinnligt är väl utvecklad och integrerad i barns tänkande

redan i sjuårsåldern. Projektet kan bidra till att ge kunskap om hur pojkar och flickor framställs i modernare svensk barn- och ungdomslitteratur. Det kan även belysa hur skildringen av pojkar och flickor i skönlitteraturen förändrats i linje med samhällets utveckling, särskilt i förhållande till den allmänna debatten om kvinnors situation och feminismens framväxt. I vilken utsträckning har gränserna för vad som kan anses tillåtet och lämpligt för respektive kön förändrats? Projektet kan vidare öka vår kunskap om hur barn och ungdomar uppfattar litteratur. Det kan få stor betydelse för att utveckla och stimulera forskningen inom lärarutbildningen. Det kan dessutom bidra till att utveckla metoder för hur litteraturens roll i skolundervisningen skall kunna förbättras.

Detaljerad information för diarienr 2001-5550

Beslutsdat: 2001-11-19
Namn: Lindblad, Sverker
Titel: professor Kön: man
Univ./Institution: Uppsala universitet - Pedagogiska institutionen
Projekttitel: Lärarutbildningar: Rekrytering och yrkesidentitet under omstrukturering
Beviljat(SEK): 2002: 1 400 000; 2003: 1 300 000; 2004: 1 300 000.

Beskrivning: Syftet med föreliggande projekt är att undersöka rekryteringen till lärarutbildningar av olika slag och rekryteringens betydelse för verksamheten inom lärarutbildningar. Detta är viktigt att känna till för att å ena sidan förstå förändringar i rekryteringen till lärarutbildningar och å andra sidan utveckla möjligheter att genomföra en lärarutbildning som tar hänsyn till de studerandes förutsättningar och erfarenheter och därtill ta hänsyn till skolväsendets behov av lärare. Vi menar att vi måste förstå vad de studerande har med sig i bagaget deras bakgrund och levnadsbana samt uppfattningar av läraruppdraget som en viktig förutsättning för lärarutbildningarna. Och vi menar att det också är viktigt att lära känna hur lärarutbildarna hanterar rekryteringen relativt sina yrkeserfarenheter och bild av det uppdrag som de har. Vi söker därvid svar på följande frågor: 1. Har rekryteringen till lärarutbildningarna förändrats sedan sjuttiotalet? Har det därvid skett förändringar inom högskolefältet? Vad säger oss analyser av rekryteringar i ett historiskt perspektiv om eventuella förändringar i de studerandes dispositioner? 2. Hur ser rekryteringen till olika lärarutbildningar ut? Vilka dispositioner och vilket kulturellt kapital har olika kategorier av lärarstuderande inom olika utbildningsanordnare? Vad innebär det att lärarutbildningarna ligger inom eller utanför akademin? 3. Hur uppfattar och hanterar lärarutbildare rekryteringen till sina respektive program? Hur förstår de eventuella förändringar i rekryteringen under sitt yrkesliv och vad betyder detta för deras uppdrag som lärarutbildare? 4. Hur hanterar lärarutbildare pågående omstrukturering av utbildningssystemet dels för eget vidkommande, dels för skolväsendets omstrukturering och förändrade krav på lärarna? Undersökningarna bygger på jämförelser med ett danskt systerprojekt där vi bland annat kan fånga innebörden av att svenska lärarutbildningar ligger inom högskolans ram, medan utbildningen av förskollärare och folkskollärare m m i Danmark genomförs utanför akademin. Den teoretiska infallsvinkeln är som följer: Vi kommer att arbeta med kultursociologen Pierre Bourdieus begrepp disposition som preciseras via agenternas kapital, deras position och positionering inom det pedagogiska fältet, i syfte att rekonstruera studenters och lärares habitus. Poängen är således att fånga vad individer och grupper ”har i bagaget” som ”resurser” och ”drivkrafter och hur de agerar i ett föränderligt fält som högskolan. Empirin i detta projekt bygger på dels på avidentifierade registerdata, dels på data insamlade med hjälp av enkäter (n = ca 1200), dels från tematiserade och utförliga intervjuer med lärarutbildare (n=36). Vad gäller registerdata kommer vi att genomföra analyser av ett unikt svenskt registermaterial grundat på det s k högskoleregistret m m från 1977 till 2000.. Vad gäller enkäter och intervjuer kommer vi att utnyttja den variation som finns mellan olika utbildningar i Sverige: Högskolan i Gävle som en medelstor högskola med långvarig erfarenhet av lärarutbildning, Karlstad Universitet som ett nytt universitet med en relativt stor uppsättning av utbildningsprogram, samt Uppsala universitet som ett gammalt. Vad gäller motsvarande insamlingar i Danmark utanför akademin kommer vi att samarbeta med det s. k. Viborg-projektet. Vi avser att utnyttja våra undersökningar för samtal med lärarutbildare och lärarutbildningar om förändringar i rekrytering och uppdrag och vad detta betyder för lärares yrkesidentitet. Till sist: vår undersökning av rekrytering och yrkesidentitet relativt lärarutbildningar har möjlighet att bli föremål för s k tvärprofessionella studier då med fokus på sjuksköterskeutbildningar. Föreliggande forskningsprojekt kan dock genomföras utan sådana tvärprofessionella analyser.

Detaljerad information för diarienr 2001-5192

Beslutsdat: 2001-11-19
Namn: Thuné, Michael
Titel: professor Kön: man
Univ./Institution: Uppsala universitet - Institutionen för Informationsteknologi
Projekttitel: Lärande, läranderesurser och lärandemiljöer inom datavetenskap

SCB-klassificering: Ämnesdidaktik, Datavetenskap
Beviljat(SEK): 2002: 1 040 000; 2003: 1 040 000; 2004: 1 040 000.

Beskrivning: Hur går det till att lära sig olika ämnen inom datavetenskap? Projektet syftar till att ta reda på hur studenter i datavetenskap på universitetsnivå faktiskt går tillväga när de studerar. Vi vill särskilt undersöka studenternas resursanvändning. Med resurser menas här exempelvis läroböcker, föreläsningar, samarbete med andra studenter, WWW-dokument, olika former av datorstöd, övningsuppgifter och laborationer. Vilka typer av hjälpmedel använder studenterna? Troligen använder olika studenter olika kombinationer av resurser. Dessutom används de säkert på olika sätt. Kan man urskilja olika typiska kategorier av studenter, vad gäller vilka resurser som väljs och hur de används? Finns i så fall något samband mellan dessa olika kategorier och hur väl inlärningen lyckas? Projektets slutsatser kommer att bli till nytta för lärare och utbildningsorganisatörer, liksom för dem som utbildar nya lärare inom området. Slutsatser om vilka kombinationer av resurser som gynnar inlärningen leder till rekommendationer om vilka basresurser som i möjligaste mån bör göras tillgängliga för studenterna. Vidare kan projektets slutsatser om olika sätt att använda dessa leda till förslag om hur studenter kan förberedas för att utnyttja dem på bästa sätt. Därigenom kan projektet bidra till förbättrade inlärningsresultat i olika typer av datavetenskaplig utbildning, inte bara på universitetsnivå, utan även inom gymnasie- och vidareutbildning. Vidare är den typ av kunskap som projektet väntas leda fram till värdefull som underlag för lärarhögskolornas undervisning av blivande datalärare. Projektet kommer att behandla dels inledande kurser i objektorienterad programmering respektive numerisk analys, dels internationellt studentsamarbete inom projektbaserade, avancerade kurser i distribuerade system. Vi kommer att genom intervjuer med studenter, insamling av laborationsrapporter och annan skriftlig dokumentation, videoinspelningar, etc., skaffa information om hur studenterna arbetar. Därefter analyseras denna information i ljuset av projektets frågeställningar och slutsatser dras. Detta sätt att vetenskapligt studera lärande kallas fenomenografi och har en stark tradition i Sverige. Projektet är tvärvetenskapligt och ses som ett steg i uppbyggnaden av en tvärvetenskaplig forskarutbildning i datavetenskapens didaktik.

Detaljerad information för diarienr 2002-3219

Beslutsdat: 2002-10-25
Namn: Linder, Cedric
Titel: professor Kön: man
Univ./Institution: Uppsala universitet - Fysiska institutionen
Projekttitel: Att etablera en vetenskaplig grund för fysikundervisning på universitet
SCB-klassificering: Vetenskapsteori, Ämnesdidaktik
Beviljat(SEK): 2003: 1 300 000; 2004: 1 300 000; 2005: 1 300 000.

Beskrivning: Undervisningen i fysik på universitetsnivå bedrivs av vetenskapsmän med utomordentligt god förmåga till problemformulering, syntes och presentation av sina forskningsresultat. Denna intellektuella förmåga, som används med kraft på deras laboratorier för analys av komplexa system och resultat, kommer inte fram på motsvarande sätt i deras undervisning. Detta är inte ett lokalt problem utan av internationell räckvidd. Om god undervisning avser möjligheter till meningsfull inlärning, vilket den bör göra, så gäller att vetenskaplighet inom undervisningsområdet är en strävan till tydliggörande av hur en god inlärningssituation är möjlig att uppnå. Dåvarande presidenten vid "Carnegie Foundation" i USA, Ernst Boyer, skrev år 1990 den mycket viktiga så kallade Boyerrapporten, där han riktade mycket skarp kritik mot de amerikanska universitetens strikta uppdelning av undervisning och forskning. Han föreslog där vetenskaplig forskning inom undervisningsområdet i avsikt att utveckla begreppet vetenskaplighet till att omfatta inte bara den traditionella forskningen utan alla aspekter av den akademiska verksamheten inkluderande undervisning och inlärning. Denna ansökan följer Boyers riktlinjer och gäller genomförande av en serie av studier, som beaktar olika aspekter av undervisningen i fysik på universitetsnivå och bygger på tillvaratagande av det rikliga erfarenhetsmaterial, som finns att tillgå. Avsikten är först och främst att utveckla vetenskapligheten inom alla delar av universitetsfysiken.

Detaljerad information för diarienr 2002-2557

Beslutsdat: 2002-10-25
Namn: Lindh, Gunnel.B
Titel: fil doktor Kön: kvinna
Univ./Institution: Uppsala universitet - Institutionen för Lärarutbildning
Projekttitel: Samtal för utveckling och lärande? En studie av utvecklingssamtal i grundskolan
Beviljat(SEK): 2003: 910 000; 2004: 780 000; 2005: 780 000.

Beskrivning: Bakgrund, syfte, frågeställning: För att skolan skall kunna fullgöra sitt uppdrag förutsätts ett samarbete med hemmet. En obligatorisk åtgärd i grundskolan för att möjliggöra detta, är det regelbundet återkommande utvecklingssamtalet. Detta är tänkt att vara en fortlöpande dialog mellan elev, lärare och föräldrar. Utvecklingssamtalet ska ge en möjlighet för elev, föräldrar och lärare att "lyssna på varandra som jämbördiga parter". Utvecklingssamtalet kan ses som ett verktyg för att undervisningen, i enlighet med läroplanens intentioner, bättre ska kunna "anpassas till varje elevs förutsättningar och behov" och "med utgångspunkt i elevens bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling." En förutsättning för en sådan individuell anpassning är att både elever och föräldrar kan komma till tals. Är det så? Vilken möjlighet har elever och förälder att komma till tals i samtalet? Kan de påverka samtalet och därmed möjligen lärarens tänkande om den pedagogiska verksamhetens innehåll och uppläggning? Vad handlar samtalen om? Vilka mekanismer påverkar samtalets innehåll och förlopp? Har kön och social bakgrund någon betydelse? Blir utvecklingssamtalet det redskap för utveckling och lärande som det är tänkt att vara? Syftet med föreliggande studie är att belysa elevers/föräldrars möjligheter att i utvecklingssamtalet göra sig hörda vad gäller sin egen/sitt barns utveckling och lärande. Frågorna ovan ska ses mot bakgrund av aktuell forskning och att forskning om utvecklingssamtal saknas. Undersökningar som rör kontakten mellan hem och skola pekar på att föräldrar är positiva till samtal som kontaktform och att de i stor utsträckning kommer till utvecklingssamtal. Samtidigt antyds att vissa föräldrar är missnöjda vad gäller möjligheten att påverka det egna barnets skolsituation och att undervisningsfrågor sällan diskuteras på utvecklingssamtalen. Samtalsforskning visar att institutionella samtal (där minst en av samtalsparterna deltager i samtalet som ett tjänsteåliggande) rymmer många svårigheter. Beroende bl a på den enskildes intresse och motiv för samtalet, så kommer hon/han att uppfatta och hantera samtalet på olika sätt: försöka vara trevlig, gå in för att skaffa information, etc; parterna utvecklar olika projekt – intentioner i handling. Vilka projekt utvecklas och hur samspelar de olika projekten? Genomförande: Undersökningen genomförs i år 5 och 6 i grundskolan och inleds med en grov kartläggning av utvecklingssamtalens yttre ramar. Samtalen spelas in på video. För att förstå den mening deltagarna tillskriver samtalet, intervjuas de sedan, var och en för sig (jmfr stimulated recall). Dessa intervjuer spelas in på ljudband. Hela materialet (ett 20 tal utvecklingssamtal och ca 60 intervjuer) skrivs ut ordagrant och analyseras bl a utifrån de frågor som ovan exemplifierats. Vi är medvetna om att deltagarna trots samtycke kan känna sig utsatta och kommer därför att vara tydliga med att de när som helst kan avbryta sitt deltagande. Givetvis står det dem fritt att även stänga av inspelningsapparatur om så önskas. Vad gäller tolkning av insamlat material kommer respekten för deltagarnas integritet att gå före behovet av att få fram intressanta forskningsresultat. Betydelse och möjliga tillämpningar: Utvecklingssamtalet är ett unikt tillfälle för elever och föräldrar att både förstå och göra sig förstådda i frågor som rör elevens kunskapsmässiga och sociala utveckling. En förutsättning är att elever och föräldrar kan göra sig hörda. Ges alla samma möjlighet? Utan kännedom om samtalets innehåll och förlopp, vet vi inte om utvecklingssamtalet utgör den positiva faktor som förutsätts i styrdokumenten. Med tanke på den tid och det engagemang som både skolans personal, föräldrar och barn ägnar utvecklingssamtalet, finner vi det angeläget att undersöka och visa på några av de faktorer och mekanismer som kan påverka samtalet. I förlängningen kan projektet bidra med kunskaper om vilka insikter och färdigheter som blivande lärare bör utveckla för att elever och föräldrar ska kunna komma till tals, så att undervisningen bättre kan anpassas till den enskilda individens förutsättningar och behov.

Detaljerad information för diarienr 2002-3363

Beslutsdat: 2002-10-25
Namn: Möller, Göran
Titel: docent Kön: man
Univ./Institution: Uppsala universitet - Teologiska institutionen
Projekttitel: Utmaningen från andra röster
Beviljat(SEK): 2003: 272 000; 2004: 254 000.

Beskrivning: Projektet Utmaningen från andra röster är en delstudie inom det vidare forskningsprogrammet Gemensamma värden? Detta program syftar till att bearbeta frågeställningar kring den svenska skolan i ett mer mångkulturellt Sverige. I studien Utmaningen från andra röster är utgångspunkten behovet av och förutsättningarna för etisk dialog i en konfliktladdad och flerkulturell kontext. Problem som behandlas är hur vi kan undvika att hamna i å ena sidan ett dominansförhållande och å andra sidan en total moralisk relativism, huruvida alla normer är diskutabla eller om vissa grundläggande värden eller normer måste utgöra förutsättningar för själva dialogen och hur vi i en en sådan dialog kan handskas med argument som är baserade i, för oss som moraliska aktörer, främmande religiösa traditioner eller specifika historiska erfarenheter. En nyckelfråga är vad som krävs för att uppnå en förståelse av andra människors perspektiv. I studien utförs en kritisk analys av pågående teoretiska diskussioner inom feministisk kommunikativ etik. I fokus för denna analys står den politiska filosofen Seyla Benhabibs modell för kommunikativ etik. Denna är baserad på Habermas och Apels diskursetik, vilken modifierats i dialog med olika kommunitaristiska, feministiska och postmoderna perspektiv. I syfte att fördjupa diskussionen om vad som fordras för att uppnå förståelse tas den kanadensiske filosofen Charles Taylors tillämpning av Gadamers hermeneutik i det mångkulturella sammanhanget till hjälp. Metoden i denna del av studien är kritisk reflektion baserad på litteraturstudier. Ett empiriskt material bestående av djupintervjuer med israeliska och palestinska kvinnor med erfarenheter av dialog och samarbete relateras till dessa diskussioner. I arbetet tillämpas ett dialektiskt förhållande mellan teoriutveckling och empiri. Å ena sidan uppfordrar den kommunikativa etiken till ett aktivt lyssnande till "de konkreta andras" röster. Å andra sidan visar dessa "konkreta andras"

moraliska erfarenheter på områden där den kommunikativa etiken behöver utvecklas och modifieras utifrån en situation präglad av ojämlikhet, brist på tillit, kollision mellan olika historiska, religiösa och kulturella erfarenhetsbakgrunder. Ett första delmål för studien är att låta några kvinnor med olika erfarenhetsbakgrunder i en konfliktpräglad flerkulturell kontext, med ett gemensamt engagemang för värdena rättvisa och fred, framträda för läsaren som reflekterande moraliska subjekt. Ett andra delmål är att analysera och utveckla en modell för feministisk kommunikativ etik utifrån de krav som en sådan konfliktpräglad kontext ställer, samt att undersöka på vilket sätt och i vilken utsträckning ett delgivande av reflekterande livsberättelser kan berika denna modell. Ett tredje delmål är att undersöka om denna utvecklade modell för kommunikativ etik skulle kunna bidra till en konstruktiv dialog i fredsfrågan. I förlängningen av studien ställs frågorna om vilken relevans denna samtalsmetod kan ha för s. k. deliberativa samtal i den svenska skolan.

Detaljerad information för diarienr 2002-2739

Beslutsdat: 2002-10-25
Namn: Petersen, Karin Anna
Titel: fil doktor Kön: kvinna
Univ./Institution: Uppsala universitet - Pedagogiska institutionen
Projekttitel: Sjuksköterskeutbildningar: Rekrytering av yrkesidentitet under omstrukturering
SCB-klassificering: Pedagogik
Beviljat(SEK): 2003: 700 000; 2004: 600 000; 2005: 600 000.

Beskrivning: Fokus är sjuksköterskeutbildningar, Sjskut, som professionsutbildning. Sjskut är i förändring: 1) Sjskyrket år i en professionaliseringsfas, där utvecklar och säkerställa yrkeskompetens och befästar yrkets ställning som profession. 2) omstrukturering med förändrad arbetsorganisering och ändrade relationer till klienterna. 3) Rekryteringen till sjskyrket är blivit viktigare att säkerställa med tanke på yrkets professionalisering och vårdens omstrukturering. Förändringstendenser förefaller också vara för handen inom yrken av motsvarande art. Tendenserna knytas till arbetsuppgifterna, yrkets särart, och till gemensamma tendenser, som att likartade omstruktureringsprocesser äger rum i olika sektorer och organisationer. Fokus är på rekryteringen till sjskyrket och sjskuppgifter i dagens arbetsliv. Särskilt skillnader i rekrytering ur ett historiskt komparativt perspektiv och innebörd av levnadsbanor och livserfarenheter för sjksut. Viktigt är hur man möter och hanterar förändrad organisering av arbetet inom vården och de nya kvalifikationskrav som hänger samman med detta. Parallellt är en studie som fokuserar lärarutbildningar på gang. Båda forskningsprojekt kan ge tvärprofessionella analyser vad gäller rekrytering och sätt att hantera pågående omstruktureringar. Systerprojektet har redan fått midler från Utbildningsvetenskapliga kommittén inom Vetenskapsrådet.

Avhandlingar av utbildningsvetenskaplig relevans framlagda vid Uppsala universitet 1997-2003

Arkeologi

Apel, Jan: Daggers, knowledge & power. - Uppsala, 2001. - 364p.

Ndoro, Webber: Your monument our schrine: The preservation of Great Zimbabwe. - Uppsala, 2001. - 130p.

Engelska

Morris, Anna: Veils of irony: The development of narrative technique in women's novels of the 1790s. - Uppsala, 1998. - 189p.

Olsson, Anders: Managing diversity: The anthologization of "American literature". - Uppsala, 2000. – 343p.

Estetik

Elam, Katarina: Emotions as a mode of understanding: An essay in philosophical aesthetics. - Uppsala, 2001. - 155p.

Fysik

Adawi, Tom W.: From Branes to Brains: On M-theory and Understanding Thermodynamics. - Uppsala, 2002. - 74p.

Företagsekonomi

Carlsson, Leif: Framväxten av en intern redovisning i Sverige. 1900-1945. - Uppsala, 2001. - 399p.

Majkgård, Anders: Experiential knowledge in the internationalization process of service firms. - Uppsala, 1998. - vi, [2], 248, [4]p.

Historia

Blanck, Dag: Becoming Swedish-American: The construction of an ethnic identity in the Augustana Synod, 1860-1917. - Uppsala, 1997. - 240p.

Edquist, Samuel: Nyktra svenskar: Godtemplarrörelsen och den nationella identiteten 1879–1918. - Uppsala, 2001. - 348p.

Geschwind, Lars: Stökiga studenter: Social kontroll och identifikation vid universiteten i Uppsala, Dorpat och Åbo under 1600-talet. - Uppsala, 2001. - 256p.

Gunneriusson, Ulf Håkan: Det historiska fältet: Svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957. - Uppsala, 2002. - 251p.

Hodacs, Hanna: Converging World Views: The European Expansion and Early-Nineteenth-Century Anglo-Swedish Contacts. - Uppsala, 2003. - 250p.

Sjöberg, Johan: Makt och vanmakt i fadersväldet: Studentpolitik i Uppsala 1780-1850. - Uppsala, 2002. - 237p.

Hushållsvetenskap

Sepp, Hanna: Pre-school Children's Food Habits and Meal Situation: Factors Influencing the Dietary Intake at Pre-school in a Swedish Municipality. - Uppsala, 2002. - 64p.

Idé- och lärdomshistoria

Grandin, Karl: Ett slags modernism i vetenskapen: Teoretisk fysik i Sverige under 1920-talet. - Uppsala, 1999. - 244p.

Östholm, Hanna: Litteraturens uppodling: Läsesällskap och litteraturkritik som politisk strategi kring sekelskiftet 1800. - Hedemora, 2000. - 344p.

Juridik

Lerwall, Lotta: Könsdiskriminering – en analys av nationell och internationell rätt. - Uppsala, 2001. - 471p.

Klassiska språk

Fredriksson, Maria: Esculapius' De stomacho: Edited with an Introduction, Translation, and Commentary. - Uppsala, 2002. - 146p.

Konstvetenskap

Gynning, Margareta: Det ambivalenta perspektivet: Eva Bonnier och Hanna Hirsch-Pauli i 1880-talets konstliv. - Stockholm, 1999. - 279, [1]p.

Lundström, Bo: Officeren som arkitekt och konstnär i det svenska 1800-talet. - Uppsala, 1999. – 303p.

Mezei, Kristina: Arvet efter surrealismen: Grafikskolan Forum 1964-1991. - Lund, 1998. - 209, [2]p.

Kulturantropologi och etnologi

Graffman, Katarina: Kommersiell mediekultur: En etnografisk studie av TV-producenter och TV-produktion. - Uppsala, 2002. - p.

Ek-Nilsson, Katarina: Teknikens befäl: En etnologisk studie av teknikuppfattning och civilingenjörer : [an ethnological study of the understandings of technology and engineers]. - Uppsala, 1999. - 192p.

Kugelberg, Clarissa: Perceiving motherhood and fatherhood: Swedish working parents with young children. - Uppsala, 1999. - 300p.

Zackariasson, Maria: Maktkamper och korridorfester: En etnologisk studie av kulturella processer och gruppinteraktion i två studentkorridorer. - Uppsala, 2001. - 270p.

Kulturgeografi

Andersson, Eva: Från Sorgedalen till Glädjehöjden – omgivningens betydelse för socioekonomisk karriär. - Uppsala, 2001. - 236p.

Kvinnors och barns hälsa

Pless, Mia: Developmental co-ordination disorder in pre-school children: Effects of motor skill intervention, parents' descriptions, and short-term follow-up of motor status. - Uppsala, 2001. - 43p.

Litteraturvetenskap

Ronne, Marta: Två världar - ett universitet: Svenska skönlitterära universitetsskildringar 1904-1943: en genusstudie. - Uppsala, 2000. - 333p.

Stolt, Gunvor: Att bryta egen väg: Jeanna Oterdahl i föredrag och författarskap. - Uppsala, 2002. - 300p.

Medicinska vetenskaper

Miranda-Linné, Fredrika: Individuals with autism: Spectrum disorders: teaching language, and screening. - Uppsala, 2001. - 96p.

Smedje, Greta: The indoor environment in schools: Respiratory effects and air quality. - Uppsala, 2000. - 58 p.

Wålinder, Robert: Nasal reactions and the school environment: Nasal patency and lavage biomarkers in relation to ventilation, cleaning and some indoor air pollutants. - Uppsala, 1999. - 59p.

Musikvetenskap

Reinholdsson, Peter: Making music together: An interactionist perspective on small-group performance in jazz. - Uppsala, 1998. - 440, [8]p.

Nationalekonomi

Bergström, Pål: Essays in labour economics and econometrics. - Uppsala, 1998. - [4], v, [1], 163, [4]p.

Hemström, Maria: Salary determination in professional labour markets. - Uppsala, 1998. - 127p.

Larsson, Laura: Evaluating Social Programs: Active Labor Market Policies and Social Insurance. - Uppsala, 2002. - 126p.

Nordblom, Katarina: Essays on fiscal policy, growth and the importance of family altruism. - Uppsala, 2000. - vii, 105p.

Neurovetenskap

Olsson, I. Gunilla: Adolescent depression: Epidemiology, nosology, life stress, and social network. - Uppsala, 1998. - [10], 109p.

Nordiska språk

Jansson, Gunilla: Tvärkulturella skrivstrategier: Kohesion, koherens och argumentationsmönster i iranska skribenters texter på svenska: a study of cohesion, coherence and argumentative patterns in essays written in Swedish by Iranian students. - Uppsala, 2000. - p.

Melin-Köpilä, Christina: Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan: Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter: linguistic studies based on present-day student texts. - Uppsala, 1996. - 234p.

Nyström, Catharina: Gymnasisters skrivande: En studie av genre, textstruktur och sammanhang. - Uppsala, 2000. - 255p.

Östlund-Stjärnegårdh, Eva: Godkänd i svenska?: Bedömning och analys av gymnasieelevers texter. - Uppsala, 2002. - 226p.

Pedagogik

Ahlgren, Inger: Utbildningsplaner och reformimplementering: Sjuksköterskeutbildningen i fokus. - Uppsala, 2000. - 299p.

Andersson, Anders: Mångkulturalism och svensk folkhögskola: Studie av en möjlig mötesarena. - Uppsala, 1999. - 198p.

Bergman, Maria: På jakt efter högstadieelevers Internetanvändning. En studie av högstadieelevers Internetanvändning och Internet som kulturellt fenom i skolan. - Uppsala, 1999. - 180p. (licentiatuppsats)

Calander, Finn: Från fritidens pedagog till hjälplärare: Fritidspedagogers och lärares yrkesrelation i integrerade arbetslag. - Uppsala, 1999. - 250p.

Carlsson, Lars-Göran: Perspektiv på barnuppfostran: En studie av föräldraskap i kristen miljö: [a study of parenting in a Christian context]. - Uppsala, 1997. - 295p.
Edström, Rolf: Flexibel utbildning i gymnasieskolan: Utvidgade klassrum och minskad transaktionell distans. - Uppsala, 2002. - 232p.
Eriksson, Inger: Lärares pedagogiska handlingar: En studie av lärares uppfattningarav att vara pedagogisk i klassrumsarbetet. - Uppsala, 1999. - 144p.
Falk, Else-Maj E.: Lärare tar gestalt: En hermeneutisk studie av texter om lärarblivande på distans. - Uppsala, 1999. - 196p.
Falkner, Kajsa: Lärare och skolans omstrukturering: Ett möte mellan utbildningspolitiska intentioner och grundskollärares perspektiv på förändringar i den svenska skolan: [an encounter between political intentions and compulsory school teachers' perspective of school changes in Sweden]. - Uppsala, 1997. - 123p.
Forsberg, Eva: Elevinflytandets många ansikten. - Uppsala, 2000. - 170p.
Forsberg, Roland: Musik som livsstil och vetenskap: Studerandes möte med universitetsämnet musikvetenskap. - Uppsala, 1999. - 235p
Garpelin, Anders: Lektionen och livet: ett möte mellan ungdomar som tillsammans bildar en skolklass. – Uppsala, 1997, - 199p.
Gustafsson, Jonas: Så ska det låta: Studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965. - Uppsala, 2000. - 324p.
Hellsten, Jan-Olof: Skolan som barnarbete och utvecklingsprojekt: En studie av hur grundskoleelevers arbetsmiljö skapas-förändras-förblir som den är. - Uppsala, 2000. - 221p. -
Hjälme, Anita: Kan man bli klok på läsdebatten?: Analys av en pedagogisk kontrovers: Solna, 1999. - 293p.
Hjälmeskog, Karin: "Democracy begins at home": Utbildning om och för hemmet som medborgarfostran. - Uppsala, 2000. - 242p.
Jedeskog, Gunilla: Teachers and computers: Teachers' computer usage and the relationship between computers and the role of the teacher, as described in international research. - Uppsala, 2000. - 47p.
Kemuma, Joyce: The past and the future in the present: Kenyan adult immigrants' stories on orientation and adult education in Sweden. - Uppsala, 2000. - 182p.
Kim, Lillemor: Val och urval till högre utbildning: En studie baserad på erfarenheterna av 1977 års tillträdesreform: [a study based on the experiences of the 1977 admissions reform in Sweden]. - Uppsala, 1998. - 269p.
Lidholt, Birgitta: Anpassning, kamp och flykt: Hur förskolepersonal handskas med effekter av besparingar och andra förändringar i förskolan. - Uppsala, 1999. - 154p.
Lindhe, Valdy: Greening education: Prospects and conditions in Tanzania. - Uppsala, 1999. - 251p.
Olsson, Ulf: Folkhälsa som pedagogiskt projekt: Bilden av hälsoupplysning i statens offentliga utredningar. - Uppsala, 1997. - 187p.
Sahlström, Fritjof: Up the hill backwards: On interactional constraints and affordances for equity-constitution in the classrooms of the Swedish comprehensive school. - Uppsala, 1999. – 192p.
Sternudd, Mia Marie F.: Dramapedagogik som demokratisk fostran?: Fyra dramapedagogiska perspektiv: dramapedagogik i fyra läroplaner. - Uppsala, 2000. - 210p.
Säll, Evelyn: Lärarrollens olika skepnader: Estradör, regissör och illuminatör : en longitudinell studie av blivande lärares föreställningar. - Uppsala, 2000. - 171p.
Tornberg, Ulrika: Om språkundervisning i mellanrummet - och talet om "kommunikation" och "kultur" i kursplaner och läromedel från 1962 till 2000. - Uppsala, 2000. - 310p.
Westlin, Anders: Teknik och politiskt handlande: Rationalitet och kritik i den samällsorienterande undervisningen. - Uppsala, 2000. - 215p.

Westlund, Elvy: Undervisnings- och utbildningsplanering - för vem?: En studie av ingenjörsutbildning vid en svensk högskola. - Uppsala, 2001. - 187p.
Wingård, Britta: Att vara rektor och kvinna. - Uppsala, 1998. - 190p.
Wort, Michael A. A.: Distance education and the training of primary school teachers in Tanzania. - Uppsala, 1997. - 246p.
Österlind, Eva: Disciplinering via frihet: elevers planering av sitt eget arbete. - Uppsala, 1998. – 165p.

Psykologi

Andersson, Kerstin: Reactions to novelties: Developmental aspects. - Uppsala, 1999. - 55p.
Hyldgaard, Lone: Spatial accuracy and temporal efficiency in children's tracing with a pencil. - Uppsala, 2000. - 142p.
Juslin, Patrik N.: A functionalist perspective on emotional communication in music performance. - Uppsala, 1998. - 65p.
Nyberg, Lilianne: Type A Behavior and Hyperactivity/ADHD : Are They Related?. - Uppsala, 2002. - 85p.

Romanska språk

Berling, Ulla: Fautes de français. - Uppsala, 2002. - 240p.
Molander, Lena: Les fonctions de l'alternance codique dans les salles d'immersion française au Québec. - Uppsala, 2002. - 195p.

Sociologi

Barron, Karin: Disability and gender: Autonomy as an indication of adulthood. - Uppsala, 1997. - 46p.
Berg, Lena: Äkta kärlek. Heterosexuell samvaro speglat mot diskurser om kärlek, heterosexualitet och kropp. - Uppsala, 2002. - 80p. ISBN 91-506-1556-4
Jeffner, Stina: "Liksom våldtäkt, typ": Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt: [on the importance of gender and heterosexuality to young people's perception of rape]. - Uppsala, 1997. - 277p.
Lundgren, Mats: Den kommunala förvaltningen som rationalistiskt ideal: En fallstudie om styrning och handlingsutrymme inom skola, barnomsorg och miljö- och hälsoskydd. - Uppsala, 1999. - 246p.

Statsvetenskap

Borevi, Karin: Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället. - Uppsala, 2002. - 343p.

Teologi

Granberg, Gunnar: Gustav III - en upplysningskonungs tro och kyrkosyn. - Uppsala, 1998. - 299p.
Sarja, Karin: "Ännu en syster till Afrika": Trettiosex kvinnliga missionärar i Natal och Zululand 1876–1902. - Uppsala, 2002. - 367p.
Thidevall, Sven: Folkkyrkan, vision och verklighet: Ett folkkyrkligt reformprograms öden 1928-1932 : the fate of Folk Church reform programme 1928-1932. - Uppsala, 2000. - 292p.

Vårdvetenskap

Albinsson, Lars: A Palliative Approach to Dementia Care: Leadership and organisation, existential issues and family support. - Uppsala, 2002. - 50p.

Al-Windi, Ahmad: Determinants of health care and drug utilisation: The causes of health care utilisation study. - Uppsala, 2000. - 57p.
Henriksen, Eva: Understanding in Healthcare Organisations- a prerequisite for development. - Uppsala, 2002. - 79p.
Holmström, Inger: Gaining Professional Competence for Patient Encounters by Means of a New Understanding. - Uppsala, 2002. - 91p.
Fichtel, Åsa: Recurrent Headache among Swedish Adolescents: Psychosocial Factors, Coping and Effects of Relaxation Treatment. - Uppsala, 2003. - 84p.
Halvarsson, Klara: Dieting and eating attitudes in girls: Development and prediction. - Uppsala, 2000. - 64p.
Löfmark, Anna: Student nurses in clinical practice: Studies on independence, assessment and performance. - Uppsala, 2000. - 59p.
Saleh Stattin, Nuha: Immigrant Patients with Diabetes: How They Understand, Learn to Manage and Live with Their Diabetes. - Uppsala, 2001. - 172p.
Sarkadi, Anna: The borderland between care and self-care. - Uppsala, 2001. - 108p.

Tabeller och diagram

Tabell 1: Finansiärer, pågående projekt

VR/HS	15
RJ	14
VR/UVK	14
Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse	4
Skolverket	3
Björn Svedbergs stiftelse	2
IFS	2
SIDA	3
WGLN	2
DISTUM	1
European Commision, TSER	1
FAS	1
KK-stiftelsen	1
Mejerierna AB	1
OECD	1
Rekryteringsdelegationen/Uppsala universitet	1
Rådet för högre utbildning	1
Tidningsutgivarna	1
Utbildningsdepartementet	1
Yrjö Jahnsson foundation	1

Tabell 2. Projekt finansierade av Vetenskapsrådet

Huvudsökande	**Institution**	**Projekttitel**	**Tidsperiod/Bidrag**
Axelsson, Monica	Institutionen för Lärarutbildning	Interaktion i heterogena smågrupper med fokus på yngre tvåspråkiga barns användning av svenska	2002-
Berg, Gunnar	Matematiska institutionen	Matematikens historia i lärande	2002: 990 000; 2003: 990 000: 2004: 990 000
Broady, Donald	Institutionen för lärarutbildning	Gymnasieskolan som konkurrensfält	2002: 910 000: 2003: 910 000: 2004: 910 000
Broady, Donald	Institutionen för lärarutbildning	Kampen om studenterna. Det svenska högskolefältet och lärosätenas rekryteringsstrategier	2002 - 2004.
Forsberg, Eva	Institutionen för lärarutbildning	Praxisnära forskning (samordning)	2002: 500 000
Hagekull, Berit	Institutionen för psykologi	Föräldra-barn-relationen: Anknytningsaspekter	2003: 312 000, 2004: 328 000, 2005: 343 000
Johansson, Bo	Institutionen för lärarutbildning	Matematiska symboler och matematisk begreppsbildning. En studie av utvecklingen av några matematiska begrepp under de tidiga skolåren.	2002: 650 000: 2003: 650 000
Karlsson, Åsa	Historiska institutionen	Att lära och lära ut i vetenskapens tjänst. En studie av Linné och hans lärjungar.	1 000 000: 2003: 1 500 000: 2004: 1 500 000
Kåreland, Lena	Institutionen för lärarutbildning	Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur i skolan	2002: 900 000: 2003: 900 000: 2004: 900 000
Landgren, Bengt	Litteraturveten-skapliga institutionen	Universitetsundervisningens praktik: exemplet litteraturhistoria med poetik/litteraturvetenskap	
Landgren, Bengt	Litteraturveten-skapliga institutionen	Från etableringsfas till konsolidering. Svensk akademisk litteraturundervisning 1890-1946	Publiceringsstöd 2003: 128 500
Lindblad, Sverker	Pedagogiska institutionen	Lärarutbildningar: Rekrytering och yrkesidentitet under omstrukturering	2002: 1 400 000: 2003: 1 300 000; 2004: 1 300 000
Linder, Cedric	Fysiska institutionen	Att etablera en vetenskaplig grund för fysikundervisning på universitet	2003: 1 300 000: 2004: 1 300 000: 2005: 1 300 000
Lindh, Gunnel. B	Institutionen för lärarutbildning	Samtal för utveckling och lärande? En studie av utvecklingssamtal i grundskolan	2003: 910 000: 2004: 780 000: 2005: 780 000
Lindh, Thomas	Nationalekonomiska institutionen	The Importance of the Age Distribution for the Labor Market of Future Generations. Swedish Labor ırkets Around 2025	
Möller, Göran	Teologiska institutionen	Utmaningen från andra röster	2003: 272 000: 2004: 254 000
Namei, Shidrokh	Institutionen för lingvistik	Språkbehärskning och det mentala lexikonets organisation hos tvåspråkiga	2003: 660 000, 2004: 676 000, 2005: 697 000
Olsson, Henrik	Institutionen för psykologi	Konkreta minnesspår eller abstrakt kunskap? Kunskapsrepresentation vid klassificering	2002: 125 000, 2003: 260 000, 2004: 270 000
Petersen, Karin Anna	Pedagogiska institutionen	Sjuksköterskeutbildningar: Rekrytering av yrkesidentitet under omstrukturering	2003: 700 000: 2004: 600 000: 2005: 600 000
Runeson, Sverker	Institutionen för psykologi	Perceptual skill and skill acquisition	
Rydell, Ann-Margret	Institutionen för psykologi	Hyperaktivitet och uppmärksamhetsproblem hos flickor	2003: 260 000, 2004: 272 000, 2005: 287 000
Sohlberg, Staffan	Institutionen för psykologi	Samförstånd och missförstånd: Omedvetet aktiverade associativa nätverk för relationer som påverkansfaktor i mellanmänskliga samspel.	2002: 250 000 2003: 260 000 2004: 270 000
Thuné, Michael	Institutionen för informationsteknologi	Lärande, läranderesurser och lärandemiljöer inom datavetenskap	2002: 1 040 000: 2003: 1 040 000; 2004: 1 040 000
Widmalm, Sven	Institutionen för idé- och lärdomshistoria	Gränsöverskridande vetenskap: Den svenska biovetenskapen efter 1900	2003: 558 000, 2004: 575 000, 2005: 593 000

Tabell 3. Projekt finansierade av Riksbankens Jubileumsfond

Projektsökande	**Ämne/Institution**	**Projekttitel**	**Tidsperiod/Bidrag**
Alanen, Lilli	Filosofiska institutionen	Teorier om kognition, intentionalitet och intentionellt handlande från medeltida till modern filosofi	2000: 1 400 000, 2001: 1 400 000
Bohlin, Gunilla	Institutionen för psykologi	Hyperaktivitets- och uppmärksamhetsproblem i ett utvecklingsperspektiv	2002: 1 000 000, 2003: 1 500 000
Broady, Donald	Institutionen för lärarutbildning	Formering för offentlighet. En kollektivbiografi över Stockholmskvinnor 1880-1920	2000: 1 650 000, 2001: 1 650 000
Frängsmyr, Tore	Institutionen för idé-och lärdomshistoria	Vetenskaplig forskning - teknisk förändring - industriell förnyelse (VTI)	
Holmqvist, Jan	Teologiska institutionen	Etik och IT i skolan	
Juslin, Patrik N.	Institutionen för psykologi	Nya metoder för undervisning i kommunikation av känslor i musikutförande	2001: 2 000 000, 2002: 2 000 000
Kaijser, Sten (kontaktperson i Uppsala)	Matematiska institutionen	Forskarskola i matematik med ämnesdidaktisk inriktning	2001-
Liberg, Caroline	Institutionen för lingvistik	Elevers möte med skolans textvärldar.	1999: 1 300 000, 2000: 1 300 000
Lindblad, Sverker	Pedagogiska institutionen	KULT - Svensk skolkultur: klassrumspraktik i komparativ belysning	2002: 1 500 000, 2003: 2 400 000
Marcusson, Lena	Juridiska institutionen	Examination inom högskolan ur ett rättsligt perspektiv.	1999: 550 000, 2000: 550 000
Nordberg, Bengt	Institutionen för nordiska språk	Samtalsspråkets grammatik, Grammar in Conversation: a Study of Swedish	2000: 2 800 000, 2001: 3 000 000, 2002: 3 000 000
Olsen, Lena	Juridiska institutionen	Barn som aktörer	2001: 4 000 000, 2002: 4 000 000
Persson, Mats	Institutionen för idé- och lärdomshistoria	Bildning, yrke, politik: Humanvetenskapernas värde och kravet på samhällsrelevans ur ett idéhistoriskt perspektiv	1999: 1 000 000, 2000: 1 000 000
Petterson, Lars	Historiska institutionen	Hur skapas ett historiemedvetande? Svensk historieskrivning utanför akademin 1930-2000	2002: 2 300 000, 2003: 2 300 000
Widmalm, Sven	Institutionen för idé- och lärdomshistoria	Vetenskap och neutralitet mellan världskrigen	

Diagram 1. Pågående forskning

(Minst 8 pågående projekt/avhandlingsarbeten)

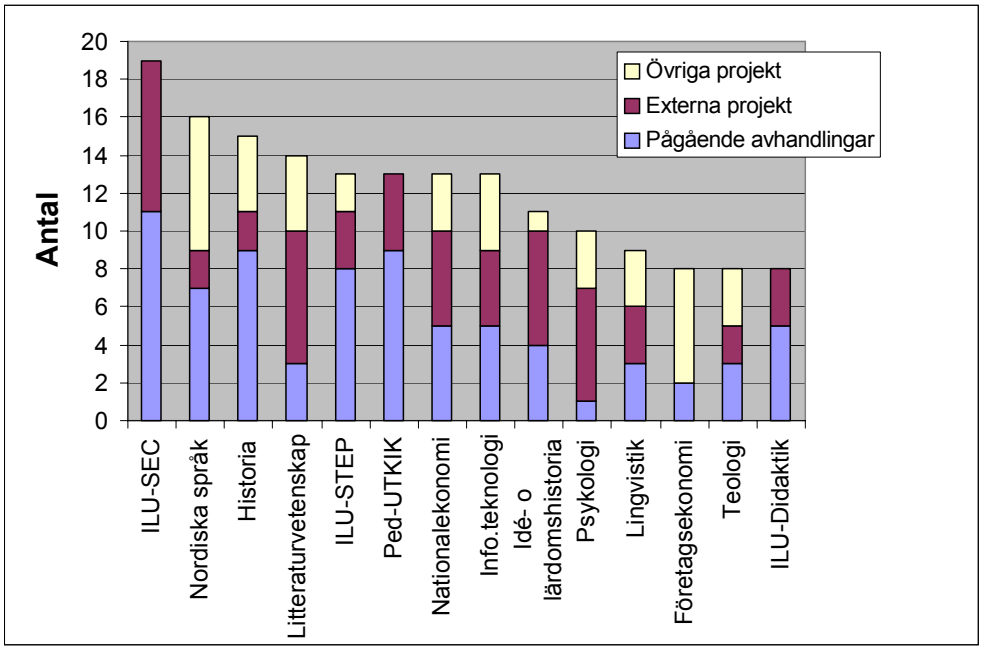

Tabell 4: Avhandlingarnas fördelning på fakulteter och institutioner

Vetenskapsområde	Fakultet	Institution	
HS	Histfil	ABM, est. o kulturst.	1
HS	Histfil	Ark. o antikens hist.	1
HS	Histfil	Historia	6
HS	Histfil	Idé- o lärdomshist.	2
HS	Histfil	Konstvet.	3
HS	Histfil	Kulturantro. o etnologi	4
HS	Histfil	Litteraturvet.	2
HS	Histfil	Musikvet.	1
HS	Total		20
HS	Jur	Juridik	1
HS	Total		1
HS	Sam	Företagsek.	2
HS	Sam	Hushållsvet.	1
HS	Sam	Kulturgeografi	1
HS	Sam	Nationalek.	4
HS	Sam	Pedagogik	31
HS	Sam	Psykologi	4
HS	Sam	Sociologi	4
HS	Sam	Statsvet.	1
HS	Total		48
HS	Språk	Engelska	2
HS	Språk	Klassiska språk	1
HS	Språk	Nordiska språk	4
HS	Språk	Romanska språk	2
HS	Total		9
HS	Teol	Teologi	3
HS	Total		3
Total			**81**
MED	Med	Folkhälso- o vårdvet.	9
MED	Med	Kvinnors o barns hälsa	1
MED	Med	Medicinska vet.	3
MED	Med	Neurovet.	1
Total	**Total**		**14**
Teknisk-na	Teknat	Fysik	1
Total	**Total**		**1**
Summa			**96**

UPPSALA
UNIVERSITET

Dnr UTBVET 2009/110

En hållbar lärarutbildning vid Uppsala universitet

Delrapport från uppföljningsgruppen

Innehåll

Förord 7

Konklusion 9

Inledning 13

Utvärderingar av lärarutbildningen 15

Högskoleverkets utvärdering 2005 15
Högskoleverkets uppföljande utvärdering 2008 15
Omdömen om och rekommendationer till Uppsala universitet 18
Vad kan vi lära av utvärderingarna? 20

Utredningen En hållbar lärarutbildning 21

Två nya examina om vardera fyra inriktningar 21
Generella examina 24
Fyra övergripande perspektiv 25
Den utbildningsvetenskapliga kärnan 26
Ämneskunskaper och ämnesdidaktik 26
Verksamhetsförlagd utbildning 27
Kravnivåer, förkunskaper och antagningsprov 28
Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt nya anställningsformer 29
Examensrättsprövning. Profilering, samverkan och koncentration 30

Utgångspunkter 33

Underlag 33
Kriterier för forskningsbasering 33
Kriterier för en utbildning på beprövad erfarenhet 34
Förutsättningar vid Uppsala universitet 34
Lärarutbildningens position inom lärosätet 35

Nuvarande lärarutbildning vid Uppsala universitet 37

Allmänt utbildningsområde 37
Huvudområden inom det allmänna utbildningsområdet och vissa inriktningar 39
Förstärkt förankring av lärarutbildningen inom universitetet 42
Verksamhetsförlagd utbildning 42
Internationalisering 42
Studentrekrytering 44

Lärarnas kompetenser 46

En hållbar lärarutbildning vid Uppsala universitet 47

Tydlig ämnesbas 47
Kriterier för inriktningar 50
Kriterier för kurser 51
Kriterier för kurslitteratur 51
De övergripande perspektiven 51
Organisation 52
Operativ grupp 54
Arbetsgrupper och andra resurser 54

Referenser 55

Appendix 57

Förslag till upplägg av inriktningar från Utredningen om en ny lärarutbildning 57

Förslag från Utredningen om en ny lärarutbildning till examensrättsprövningskriterier 59

Arbetsgrupper 60

Arbetsgruppernas rapporter 61

Granskning av Allmänna utbildningsområdet 61
Inledning 61
Övergripande om delkursernas mål 62
Målen, innehållet och progressionen 63
Mål och examinationsformer 65
Kurslitteraturen 67
Forskningsbasering 69
Kunskapsområden, ämnen, huvudområden, forskningstraditioner 75
Arbetsgruppen och uppdraget 75
Vårt förslag 75
Granskning av ämnen och huvudområden 78
BILAGA 1. Inslag av Pedagogik 79
BILAGA 2. Inslag av Utbildningssociologi 81
BILAGA 3. Inslag av Didaktik 87
BILAGA 4. Inslag av Barn- och ungdomsvetenskap 90
Rekrytering till lärarprogrammet i Uppsala. Lägesbeskrivning, satsningar och strategier 91

Inledning 91
Rekryteringen till lärarprogrammet. En lägesbeskrivning 91
Universitetets rekryteringssatsningar 99
Rekryteringsstrategier de närmaste åren. Några preliminära idéer 101
Lärarnas kompetenser inom lärarutbildningen 104
Inledning 104
Utgångspunkter 104
Internationalisering inom lärarprogrammet. En kartläggning 106
Förord 106
Sammanfattning 107
Inledning 108
Bakgrund 109
Internationalisering i en globaliserad värld 110
Relationen internationalisering – globalisering 111
Internationalisering och språk 112
Två rapporter om utbildningsvetenskapliga fakultetens satsning 113
Mobilitet och internationellt samarbete 117
Internationellt samarbete inom forskning 119
Kurser och litteratur med relevans för internationaliseringen 121
Kurslitteratur 122
Kurser med internationellt perspektiv 123
Nationella minoriteter inom lärarutbildningen 126
Examensarbeten och publikationer vid lärarutbildningen 127
VFU – Verksamhetsförlagd utbildning 127
Bilagor 128

Uppdragsbeskrivningar 129

Grundlärare – förskolan samt fritidshem 129
Grundlärare – förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 samt grundskolans årskurs 4–6 131
Ämneslärarutbildning – allmänna ämnen, grundskolans årskurs 7–9 samt gymnasieskolan och vuxenutbildningen 133
Ämneslärarutbildning – estetiska och praktiska ämnen 134
Utbildningsvetenskaplig kärna inom lärarutbildningarna 135
Verksamhetsförlagd utbildning inom lärarutbildningarna 136
Ämnesdidaktik inom lärarutbildningarna 137
De fyra övergripande perspektiven inom lärarutbildningarna 138

Förord

Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden beslutade den 12 juni 2008 att tillsätta en grupp, benämnd uppföljningsgruppen, för att följa upp Högskoleverkets kvalitetsgranskning (Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen, Rapport 2008:8 R) och för att förbereda för den nya lärarutbildning som presenterades i En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:119).

Till ordförande i uppföljningsgruppen utsågs Mikael Börjesson, Institutionen för utbildning, kultur och medier. Som ledamöter i gruppen utsågs Ronny Alexandersson, utbildningsledare, Institutionen för biologisk grundutbildning, Lars Burman, professor, Litteraturvetenskapliga institutionen, Donald Broady, professor, ordförande Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning, Institutionen för utbildning, kultur och medier, Sten Dahlstedt, professor, Institutionen för musikvetenskap, Ann-Carita Evaldsson, professor, Pedagogiska institutionen, Angela Falk, universitetslektor, Engelska institutionen, David Granqvist, student, Ann Grubbström, forskare, Kulturgeografiska institutionen, Michael Håkansson, doktorand, Institutionen för didaktik, Lena Molin, universitetslektor, Institutionen för didaktik, Karin Stacksteg, VFU-samordnare, Uppsala kommun, Ronney Svantesson, VFU-samordnare, Östhammar kommun, Michael Thuné, professor, Institutionen för informationsteknologi, Katarina Westerlund, universitetslektor, Teologiska institutionen, Ann Öhrberg, universitetslektor, Litteraturvetenskapliga institutionen, samt Thord Österberg, utbildningsledare, Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Byrådirektör Anna Danielsson var sekreterare under hösten 2008. Från och med mars 2009 är forskningssekreterare Marie Ols sekreterare.

Uppföljningsgruppens uppdrag formulerades i fem prioriterade områden

1) utveckla innehåll och progression inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) och beakta framför allt kursstruktur, forskningsbasering, examinationsformer, kravnivåer och litteratur,
2) utveckla innehåll och progression inom de inriktningar som finns vid Institutionen för didaktik och Institutionen för utbildning, kultur och medier och beakta framför allt kursstruktur, forskningsbasering, examinationsformer, kravnivåer och litteratur,
3) se över organisation och upplägg av VFU inom AUO och inriktningar,
4) utreda omfattning, organisation och innehåll av ämnesdidaktiken inom inriktningarna,
5) förstärka och utöka internationalisering av lärarutbildningen.

Uppföljningsgruppen har också haft ett mandat från den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden att ta egna initiativ.

Föreliggande text är en delrapport från uppföljningsgruppen.

Mikael Börjesson

Konklusion

Lärarutbildningen har under de senaste decennierna varit föremål för en mycket omfattande kritik. Högskoleverket och dess föregångare har i en rad utvärderingar bland annat slagit ned på den klena forskningsförankringen, de låga andelarna disputerade lärare, de låga kravnivåerna, den svaga progressionen, samt det faktum att väsentliga innehåll saknas. Dessutom lyfts den bristande internationaliseringen fram som ett allt större problem.

Den huvudslutsats som kan dras av delrapporten är att den massiva kritik som riktats mot lärarutbildningen till stor del är befogad. I många avseenden är kritiken till och med inte tillräckligt skarp och djuplodande. Exempelvis sägs i utvärderingen av lärarutbildningen vid Uppsala universitet inget om att det helt saknas litteratur på engelska på två av tre kurser inom det allmänna utbildningsområdet, att progressionen inom vetenskapsteori och forskningsmetoder inom samma kurser är i det närmaste obefintlig i och med att dessa moment helt saknas på grundnivå, att en tredjedel av litteraturen på det allmänna utbildningsområdets första termin består av litteratur från statsmakterna och intresseorganisationer som Lärarförbundet, och endast en tjugondel utgörs av vetenskaplig primärlitteratur, att under en procent av studenterna väljer att förlägga sina studier utomlands inom de etablerade utbyten som finns eller att en stor del av de med ledande positioner inom det allmänna utbildningsområdet inte är disputerade. Men den stora bristen med den kritik som riktats mot lärarutbildningen är att den är fragmentarisk. Vad som kritiseras beror exempelvis på de aktuella trenderna inom utvärderingsvärlden och vad som låter sig utvärderas på en nationell nivå.

För att ta ett exempel på den bristande helhetssynen kan studentrekryteringen nämnas. I de utvärderingar av lärarutbildningarna som genomförts av Högskoleverket ignoreras helt frågan om vilka studenter utbildningarna rekryterar. Det är självfallet så att utbildningens kvalitet ytterst är avhängig vilka studenter som läser utbildningen. Att studenternas meriter sjunkit successivt över åren med en alarmerande hastighet måste anses vara ett mycket stort kvalitetsproblem. Även det faktum att många studenter – speciellt yngre män – hoppar av är, oavsett om de avbryter studierna för att de uppfattas som för lätta eller för svåra, ett stort underbetyg till utbildningen.

Ett annat problem är att helheten ofta är större än summan av delarna. Att man finner brister inom ett eller några enstaka områden är något annat än att brister identifieras inom nästintill samtliga undersökta områden. Man kan tänka sig det hela som en fråga om en kritisk massa. När en viss företeelse kommer över en kritisk gräns får det kvantitativa kvalitativa effekter. Om tillräckligt många lärare inte ställer krav på ordentliga individuella prestationer från studenternas sida byter även ambitiösa studenter strategi och om de inte hoppar av så lägger de fortsättningsvis ner ett minimum av arbetsinsats. Om hela utbildningen genomsyras av ett icke-akademiskt förhållningssätt spelar det mindre roll om en enstaka professor eller lektor ger sig in i undervisningen. Det blir inte annat än fernissa. Enstaka kurser på engelska får ingen effekt på internationalisering om samtidigt litteraturen är nationell och på svenska, få andra studenter åker utomlands, internationella erfarenheter inte värderas av arbetsgivarna och studenterna själva inte ser värdet av utlandsstudier, eller helt saknar reella förutsättningar för sådana.

I avseendet att ta ett helhetsgrepp på problematiken kring lärarutbildningen är den senaste utredningen, presenterad i betänkandet En hållbar lärarutbildning, ett intressant undantag som inte drar sig för att behandla grundläggande frågor som examensordningen, utbildningens struktur och innehåll, de låga kravnivåerna, de omfattande dimensioneringsproblemen, den sviktande rekryteringen, den svaga forskningsförankringen, de höga andelarna odisputerade lärare, den bristfälliga internationaliseringen, mm. Detta är en mycket välkommen ambition.

Likaså är det mycket berömvärt att det finns en tydlig ambition att göra om utbildningen från grunden och stärka alla dess delar. En ny examensstruktur och examensrättsprövningar borgar för möjligheten att starta om från ruta ett på ett konstruktivt sätt.

Likväl finns problem med utredningen. Framför allt kan två typer av problem identifieras. För det första går utredningen inte tillräckligt långt i sina ambitioner. Man säger sig vilja stärka ämneskunskaperna, vilket är gott, men i realiteten blir det för vissa ämnen en försvagning av omfattningen och djupet. Att lärarutbildningen även ska ge generella examina är en nyckelidé för att förbättra utbildningen. Men även här tar man inte steget fullt ut och låter studenterna få möjligheten att ta generella examina inom de ämnen de studerar, utan man föreslår att huvudområden som ”franska med utbildningsvetenskaplig inriktning” ska införas. Risken är uppenbar att dessa examina blir återvändsgränder som vare sig leder vidare till forskarutbildning i franska eller i utbildningsvetenskapliga ämnen. De har dessutom inga förutsättningar att fungera på en internationell nivå, där det blir svårt att förstå innebörden av denna typ av hybridexamen. Det finns all anledning att söka sig andra vägar vid ett disciplinbaserat lärosäte som Uppsala universitet.

För det andra går utredningen å ena sidan för långt i sin iver att förbättra lärarutbildningen genom att detaljstyra i för stor utsträckning, och å andra sidan är man för valhänt när det gäller att tillämpa de styrmedel som finns såsom examensordningen. De ämneskombinationer som föreslås inom ramen för ämneslärarexamen är för få och det är mycket tveksamt om det är kvalitetshöjande att centralt bestämma vilka kombinationer som ska ges. Flexibiliteten blir alltför lidande. Dessutom förvisas många ämnen till att bli andraämnen där vägen till forskarutbildningen blir särskilt lång. De förslag som utredningen presenterar över strukturen av inriktningarna har ett grundläggande problem. Ämnena läses inte i renodlade terminsblock utan kurser av olika slag läses om lott under en och samma termin. Även om förslagen inte är styrande i egentlig mening vittnar de om att utredningen inte haft de stora universitetens villkor och intressen för ögonen när de skrevs. I Uppsala finns ett stort befintligt kurssystem och det vore mycket dumt av såväl ekonomiska som kvalitativa skäl att inte dra nytta av detta. En samläsning förutsätter att ämnen läses i terminsblock. En sådan lösning gör det också betydligt enklare att internationalisera utbildningen, något som utredarna talar sig varma för.

Lärarutbildningen vid Uppsala universitet behöver en omstart. Det räcker inte att utgå från den befintliga utbildningen och modifiera ett och annat. Denna metod har prövats under allt för lång tid utan genomgripande och tillräckliga resultat.

Förutsättningarna för att lyckas med en omstart av lärarutbildningen är synnerligen goda vid Uppsala universitet. Det gäller bara att bli medveten om dessa möjligheter och använda dem på rätt sätt. Uppsala universitet kan karakteriseras som ett stort, internationellt erkänt forskningsuniversitet med många tunga forskningsmiljöer, där det bedrivs utbildningsvetenskapligt relevant forskning, och med ett stort utbud av utbildning med fokus på avancerad nivå och forskarutbildning, samt med ett rikt och attraktivt studentliv och goda kontakter med omvärlden.

Det finns all anledning att dra fördel av de specifika förutsättningar som finns vid Uppsala universitet. Det vore exempelvis mycket dumt att i lärarutbildningen inte ta tillvara den rika utbildningsvetenskapliga forskning som bedrivs inom universitetet. Genom sin tunga position forskningsmässigt finns också alla möjligheter för Uppsala universitet att profilera sig som ett lärosäte där det finns särskilt goda förutsättningar att från en lärarutbildning gå vidare till en forskarutbildning, och då kanske inte främst inom den utbildningsvetenskapliga fakulteten, där resurserna för forskning och forskarutbildning är små, utan snarare i anknytning till de ämnesstudier som ryms inom lärarutbildningen. Uppsala universitets satsningar på masterutbildningar skulle också kunna nyttjas strategiskt för att rekrytera studenter som erhållit sin grundutbildning vid andra

lärosäten. En stor rekryteringspotential finns bland studenter som läst till grundlärare och som vill bygga på denna utbildning med en magister- eller masterutbildning. Det omfattande utbildningsutbudet vid Uppsala universitet utgör också en viktig fördel. Det innebär exempelvis att ämneslärarutbildningen kan erbjuda många olika ämnen och ämneskombinationer av hög klass. En annan fördel är att det breda utbildningsutbudet ger en beredskap att möta nya utbildningsbehov. Det innebär också att lärarstudenter träffar studenter från ett brett spektrum av utbildningar och dessutom kan ta del av ett mycket rikt studentliv, centrerat kring nationerna. Tack vare goda kontakter med omvärlden, vilket för lärarutbildningens del innebär samverkan med kommuner och enskilda utbildningsanordnare i närområdet och myndigheter inom utbildningsområdet, kan lärarutbildningen profilera sig som en utbildning väl förankrad i yrkeslivet. En central roll spelar här Regionalt pedagogiskt kunskapscentrum.

Det fortsatta arbetet med att utveckla en ny och hållbar lärarutbildning vid Uppsala universitet tar sin utgångspunkt i att denna nya utbildning måste ha en tydligare ämnesbas. Med detta avses bland annat att studenterna får generella examina inom vid universitetet redan befintliga huvudområden, vilket garanterar en internationell gångbarhet och hög kvalitet, att klassificeringen av kurser efter ämnesområden sker med en större precision, samt att alla kurser, även de verksamhetsförlagda, klassas i tydliga huvudområden. Genom en tydligare ämnesbas är det även lättare att erhålla en klar progression inom utbildningen. Vidare är centrala utgångspunkter för skapandet av nya inriktningar att helheten i utbildningarna beaktas på ett annat sätt än vad som är fallet i dag. En förutsättning för detta är att utredningens förslag översätts i fasta studiegångar. Därmed finns betydligt bättre möjligheter än inom den nuvarande utbildningen att se till att det förekommer en progression inom utbildningen, att examinationsformerna varieras och anpassas efter kursernas mål och innehåll, att kurslitteraturen uppfyller kvalitetskriterier och att de övergripande perspektiven inkorporeras på ett fruktbart sätt. För de enskilda kurserna krävs det att tydliga mål formuleras, att innehållet anpassas efter målen, att examinationsformerna anpassas till mål och innehåll – kort sagt en bättre implementering av de tankar som finns i Bolognamodellen. Dessutom bör kurserna i större utsträckning än i dag bemannas utifrån mål och innehåll. Särskilt viktigt blir att säkerställa att de som innehar ledande positioner har tillräckliga kvalifikationer för dessa uppdrag.

För att kunna bygga upp en ny hållbar lärarutbildning vid Uppsala universitet har en organisationsidé tagits fram som bygger på att ett antal uppdrag ges till ämnesföreträdare och prefekter och att dessa uppdragsansvariga samlas i en operativ grupp för att maximera samordningen av arbetet. En ambition är att gruppen ska kunna presentera ett förslag på kurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan som ska kunna erbjudas lärarstudenterna redan hösten 2010. Därmed kommer det i praktiken att bli möjligt att i Uppsala börja den nya lärarutbildningen ett år före andra lärosäten.

Inledning

Med anledning av Högskoleverkets uppföljande utvärdering av lärarutbildningen[1] och utredningen om en ny lärarutbildning[2] beslutade den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Uppsala universitet den 12 juni att tillsätta en grupp, uppföljningsgruppen, med en bred sammansättning från universitet och avnämarna, för att följa upp utvärderingen av lärarutbildningen och förbereda för implementeringen av den nya lärarutbildningen vid Uppsala universitet.[3] Uppföljningsgruppen lämnar här sitt halvtidsbokslut.

Uppföljningsgruppen hade sitt första möte 25 augusti 2008 som ägnades åt att gå igenom Högskoleverkets uppföljande utvärdering 2008 och andra relevanta underlag. Ett antal arbetsgrupper[4] tillsattes sedan, vilka arbetade med sina respektive uppdrag att framför allt göra kartläggningar av den aktuella situationen inom lärarutbildningen vid Uppsala universitet under hösten. Uppföljningsgruppens andra möte, 11 december 2008, ägnades åt arbetsgruppernas rapporter,[5] samt åt en dragning av huvudförslagen i utredningen En hållbar lärarutbildning, som släppts den 3 december. I och med att utredningen kom övergick uppföljningsgruppens arbete i en ny, mer operativ fas. Det första mötet 2009, 15 januari, ägnades åt att dra upp riktlinjerna för arbetet med att ta fram underlag för implementering av en ny lärarutbildning vid Uppsala universitet. Mötet mynnade ut i ett verkställande av den organisationsidé som vuxit fram, nämligen att dela ut ett antal uppdrag[6] till ämnesföreträdare och prefekter och att samla dessa uppdragsansvariga i en operativ grupp. Den operativa gruppen hade sitt första möte 18 mars 2009. Vid uppföljningsgruppens senaste möte, 19 mars 2009, diskuterades ett utkast till föreliggande delrapport.

Uppföljningsgruppens delrapport är en sammanfattning av gruppens hittillsvarande arbete. Delrapporten blickar också framåt mot det arbete som följer under året med att ta fram underlag för en ny lärarutbildning vid Uppsala universitet. Texten är strukturerad så att först följer en sammanfattning av de senaste utvärderingarna av lärarutbildningen i Sverige och de skrivningar som gäller Uppsala universitet analyseras särskilt. Därefter redogörs för och kommenteras utredningen En hållbar lärarutbildning. Fokus ligger här vid att se vilka konsekvenser förslaget har för Uppsala universitet och hur förslaget kan anpassas för de specifika förutsättningar som finns i Uppsala. Ett kortare avsnitt som presenterar de generella utgångspunkter som finns för såväl kartläggningen av det aktuella läget inom lärarutbildningen i Uppsala som implementerandet av en ny hållbar lärarutbildning följer därpå. Avsnittet Nuvarande lärarutbildning vid Uppsala universitet sammanfattar de rapporter som arbetsgrupperna tagit fram under hösten 2008. Det avslutande avsnittet, En hållbar lärarutbildning vid Uppsala universitet, lanserar de mer specifika utgångspunkter som bör gälla vid utvecklandet av en ny lärarutbildning.

[1] Högskoleverket, *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*, Rapport 2008:8 R, Stockholm 2008.

[2] Utredningen om en ny lärarutbildning, ledd av prof. Sigbrit Franke, lämnade sitt betänkande, *En hållbar lärarutbildning*, SOU 2008:109, den 3 december 2008.

[3] För uppföljningsgruppens arbete avsattes resurser från och med hösten 2008 motsvarande 10 procents ersättning för ordförande och 10 procent för administrativt stöd. Allt övrigt arbete utfört inom uppföljningsgruppen och dess arbetsgrupper har således skett inom ramen för befintliga tjänster.

[4] Arbetsgruppernas benämningar och sammansättningar listas i appendix.

[5] Dessa finns bilagda i appendix.

[6] Uppdragen återfinns i appendix.

Utvärderingar av lärarutbildningen

Högskoleverkets utvärdering 2005

Den nuvarande lärarutbildningen sjösattes 2001. Utbildningen utvärderades av Högskolverket första gången 2005. Kritiken mot lärarutbildningarna var då omfattande, för att inte säga massiv. Bland annat kritiserades den långtgående valfriheten, som lett till att lärosätena fått problem att skapa progression i utbildningen och till svårigheter för staten att styra utbildningen, utbildningens komplexa struktur, som gjort det mycket komplicerat för studenterna att ta sig fram i utbildningen på ett adekvat sätt, den svaga styrningen av det allmänna utbildningsområdet med ”konsekvensen […] att undervisning i grundläggande moment vid vissa lärosäten är närmast obefintlig”, de låga kravnivåerna, främst inom det allmänna utbildningsområdet, vilka sammanföll med att studenter som ägnade lite tid åt sina studier och ansåg sig kunna ”glida igenom” utbildningen, vissa studenter menade till och med att det räckte med att endast läsa baksidestexterna på böckerna för att klara sig.[7]

Vidare konstateras att forskningsanknytningen var svag. Andelen disputerade var låg, medianvärdet för lärosätena var 22 procent av den undervisande lärarkraften.[8] Kopplat till den låga graden av forskningsanknytning var det faktum att lärarutbildningen vid många lärosäten inte var integrerad i den övriga verksamheten, vilket medförde ”att lärosätets samlade lärarkompetens inte utnyttjas till fullo i utbildningen”.[9]

Samtidigt konstateras att förutsättningarna för att implementera en ny lärarutbildning var allt annat än optimala. Den korta tid som lärosätena hade på sig medförde allvarliga problem att hinna med att bygga upp en helt ny utbildning från grunden med god kvalitet.[10]

De omfattande bristerna ledde till att Högskoleverket initierade ett antal fördjupande studier[11] och rekommenderade regeringen att i examensordningen skriva in att moment inom läs- och skrivutveckling, och betyg och bedömning måste förekomma. Dessutom beslutade Högskoleverket genomföra en ny utvärdering redan inom två år.

Högskoleverkets uppföljande utvärdering 2008

Utvärderingen 2005 ledde alltså fram till beslut om en ny, uppföljande utredning 2007, som rapporterades 2008. Utvärderingen hade till skillnad från den tidigare utvärderingen inte ambitionen att utvärdera hela reformen, utan ett antal specifika delar av utbildningen valdes ut för granskning. Dessa var progression inom det allmänna utbildningsområdet (AUO), den verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och inriktningar inom matematik och svenska, samt forskningsbasering,

[7] Högskoleverket, *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 1: Reformuppföljning och kvalitetsbedömning*, Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R, Stockholm 2005, pp. 12, 146.

[8] Ibid., p. 19. Andelen forskarutbildade inom det allmänna utbildningsområdet var ännu lägre, 16 procent.

[9] Ibid., p. 12.

[10] Ibid., p. 11.

[11] Högskoleverket, *Examination med kvalitet. En undersökning av examinationsförfarandet vid några svenska högskolor. Tematiska studier*, Högskoleverkets rapportserie 2006:45 R, Högskoleverket, Stockholm 2006; Högskoleverket, *Utbildning på vetenskaplig grund. Röster från fältet. Tematiska studier,* Högskoleverkets rapportserie 2006:46 R, Högskoleverket, Stockholm 2006; Högskoleverket, *Examensarbetet inom den nya lärarutbildningen. Tematiska studier*, Högskoleverkets rapportserie 2006:47 R, Högskoleverket, Stockholm 2006.

kravnivåer och personalens kompetensnivå.[12] Därmed utvärderades exempelvis inte dimensionering och styrning av lärarutbildningen eller studentrekryteringen och genomströmningen.

Även denna gång levererar utredarna en genomgripande kritik. Examensrätten ifrågasattes på 9 av 26 lärosäten.[13] Med andra ord fick mer än vart tredje lärosäte så tung kritik att det fanns anledning att ifrågasätta examensrätten. Bland samtliga utvärderade utbildningar perioden 2001–2006 ifrågasattes 11 procent av de totalt närmare 1 700 utbildningar.[14]

Kritiken gällde framför allt att det fortfarande var för få disputerade. Detta skapade en svag vetenskaplig grund i utbildningen, vilket bland annat medförde problem att få fram vetenskapligt kompetenta handledare för examensarbetena.[15] Det allmänna utbildningsområdet framstod som en av de mest problematiska delarna inom den nuvarande lärarutbildningen. Andelen disputerade lärare var betydligt lägre här än i de flesta inriktningarna. Studenterna uppfattade studierna inom det allmänna utbildningsområdet som mer kravlösa än andra studier och de menade även att lärarna hade mindre kontakt och samarbeten med varandra. Dessutom skedde examinationer ofta i grupp, vilket gjorde det svårt att garantera en rättssäker bedömning. Progressionen var fortfarande svagt utvecklad inom det allmänna utbildningsområdet.[16] Inom de övriga områden som utredningen ägnade särskilt intresse konstaterades bland annat att ämnesdidaktiken var eftersatt, framför allt matematikdidaktiken, där andelen disputerade var särskilt låg, samt att ej campusförlagd verksamhetsförlagd utbildning inte förekom i tillräcklig omfattning och man rekommenderar att det säkerställs att det finns bedömningskriterier och bedömningsrutiner kopplade till den verksamhetsförlagda utbildningen.[17]

Högskoleverket gör ett antal reflektioner på basis av bedömargruppens rapport och lyfter bland annat fram det anmärkningsvärda att lärosätena inte reflekterat över att delar av lärarutbildningen förlagts till avancerad nivå med allt vad det innebär av krav på förstärkt kompetens i form av fler disputerade och docentkompetenta lärare som bedriver relevant forskning.[18] Vad gäller internationaliseringen slår man fast:

> Det internationella student- och lärarutbytet är nästintill obefintligt liksom inslaget av internationella utblickar i utbildningen. Även andelen av internationell kurslitteratur är liten. Detta är ett allvarligt kvalitetsproblem, där också lärarutbildningen skiljer ut sig negativt från andra högskoleutbildningar.[19]

I bedömningsgruppens rapport presenteras utgångspunkterna för utvärderingen. Lärarutbildningen karakteriseras som en ”akademisk professionsutbildning” med lika betoning på båda leden. Utredarna menar att båda leden måste beaktas i utvärderingen och ställer upp följande kriterier på kvalitet inom respektive område:

[12] Högskoleverket, *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*, Rapport 2008:8 R, Stockholm 2008, p. 11.

[13] Ibid. I det ursprungliga beslutet var det 10 lärosäten som fick sina examensrätter ifrågasatta, men det visade sig att ett felaktigt underlag lämnats in i ett fall.

[14] Högskoleverket, *Hur har det gått? En slutrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar åren 2001–2006*, Högskoleverkets rapportserie 2007:31 R, Stockholm 2007, p. 58.

[15] Högskoleverket, *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*, Rapport 2008:8 R, Stockholm 2008, p. 5.

[16] Ibid., pp. 33–34.

[17] Ibid., pp. 34–49.

[18] Ibid., p. 13. Man kan parantetiskt notera att det ligger utanför bedömargruppens uppdrag att utvärdera internationaliseringen.

[19] Ibid., p. 13.

Akademisk utbildning:

- Procentandelen disputerade lärare som studenterna möter i undervisningen. Det handlar således inte om det absoluta antalet disputerade lärare som i någon grad medverkar i utbildningen utan om den samlade andel av utbildningen som genomförs av disputerade lärare (de konstnärliga utbildningarna intar här en särställning).
- Vilken litteratur som används. Det gäller dels dess vetenskapliga förankring, dels dess internationella karaktär, inklusive frågan i vilken utsträckning den är engelskspråkig.
- Arbets- och examinationsformer som prövar studenternas kunskaper, färdigheter, förmåga till självständigt, kritiskt tänkande och förmåga att i uppsatsform dokumentera behandling av ett ämne, alldeles särskilt examensarbetet.

Professionsutbildning:

- Lärare med beprövad erfarenhet enligt definitionen ovan samt kompetenta lärare/handledare med aktuell skolerfarenhet inom den verksamhetsförlagda delen av utbildningen.
- Gestaltningen av den verksamhetsförlagda delen av utbildningen: deltagandet i verksamheten som helhet, erfarenhetssamlandet, problemorienteringen, dokumentationen, övningen i lärarrollen m.m.
- Högskoleundervisningens relation till skolverkligheten samt verksamhetserfarenheternas länkning in i undervisningen.
- Hur ämnesinriktningar och specialiseringar synliggör didaktiska perspektiv på ämnesinnehållet.[20]

Utredningsgruppen för även ett principiellt resonemang kring den vetenskapliga grunden och förordar att termen ”forskningsanknytning” utmönstras ur vokabulären och ersätts av ”forskningsbasering”.[21] Vidare menar man att ”beprövad erfarenhet” betyder något mer än erfarenhet, oavsett om denna är lång. Det viktiga i sammanhanget är att erfarenheten är prövad och granskad. För detta krävs att erfarenheten är dokumenterad.[22] Beträffande lärarutbildningens lärare anser utredarna att målsättningen måste vara att: ”merparten av lärarna inom lärarutbildningen ska vara vetenskapligt kompetenta” och de fortsätter ”[d]et handlar inte bara om att nyanställa doktorer utan också om att skapa sådana ekonomiska förutsättningar för forskning att dessa lärare ges reella förutsättningar att utöva och utveckla sin forskarkompetens…”.[23]

[20] Ibid., p. 26.

[21] ”Skälet är att det leder till en vanlig tankefigur inom lärarutbildningen, nämligen att forskningen från sidan ska knyta an till eller hängas på den ’egentliga’ lärarutbildningen. Risken är att forskningen blir ett sidoställt komplement istället för en grundläggande förutsättning. Forskningen uppfattas då förbättra utbildningen, inte lägga grunden för den. Med ordets makt över tanken är det därför mycket angeläget att finna andra uttryck. De bör ligga i linje med tanken att all undervisning bör ta sin utgångspunkt i relevant forskning.” Ibid., p. 23.

[22] Bedömarna konstaterar at högskolelagens begrepp beprövad erfarenhet ofta inom lärarutbildningarna ”tagits som intäkt för att lärarerfarenhet är ett alternativ till vetenskaplig kompetens när den enligt högskolelagen är ett komplement”. Ibid., p. 23. Man kan tillägga att lärarerfarenhet här avser erfarenhet från arbete i förskola, grund- och gymnasieskola och inte från undervisning i högskolan.

[23] Ibid., pp. 24–25.

Omdömen om och rekommendationer till Uppsala universitet

I utvärderingen 2005 ägnas 11 sidor åt Uppsala universitet.[24] Som för den nationella nivån var det allmänna utbildningsområdet behäftat med en rad problem. Andelen disputerade lärare var lägre (ca 15 procent) än inom inriktningarna (51 procent) och specialiseringarna (33 procent).[25] Progressionen beskrivs som bristfällig och det slås fast att den behöver stärkas. Bedömningar av studenterna skedde huvudsakligen i grupp och studenterna ansåg att kravnivå var lägre inom det allmänna utbildningsområdet än inom inriktningarna.

Andra problem som uppmärksammas i rapporten var att den verksamhetsförlagda utbildningen behövde koordineras bättre och att tydligare avtal med kommunerna krävdes. Det senare ledde till problem att finna tillräckligt med verksamhetsförlagda utbildningsplatser inom framför allt gymnasieskolan. Bedömargruppen ser också en fara i att den stora valfriheten i uppläggningen av programmet kan leda till problem att skapa en progression i utbildningen.

På en punkt ges positiva omdömen och det gäller styrningen av lärarutbildningen, där det lyfts fram att universitetsledningen engagerat sig i lärarutbildningen och att detta betytt mycket för det särskilda organets starka ställning.

De förslag och rekommendationer som ges är följande:

- Arbetet med att utveckla konsistens och progression inom det allmänna utbildningsområdet bör fortsätta.
- Satsningen på att integrera ämnesdidaktiken i inriktningarna bör fortsätta.
- Bedömargruppen förutsätter att examensbevisen utformas så att det av dem tydligt framgår hur den genomgångna utbildningen innebär att den studerande uppfyllt kraven för lärarexamen.
- Den nuvarande studievägledningsorganisationen behöver ses över.
- Arbetet med att vidareutveckla en programövergripande VFU-organisation för ömsesidig samverkan med berörda kommuner inom ramen för lärarutbildningen behöver fortsätta.
- Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens ansvar för den lärarutbildningsanknutna forskarutbildningen vid andra fakulteter bör klargöras.
- Nämnden bör också ha det övergripande ansvaret för att skapa arenor för erfarenhetsutbyte mellan forskare från olika ämnesområden.

Man kan notera att det finns en viss diskrepans mellan huvudtexten och förslagen. En del av de synpunkter som förs fram i texten, såsom den låga andelen disputerade, de låga kraven och den rättsosäkra examinationen inom det allmänna utbildningsområdet, motsvaras inte av några tydliga förslag och rekommendationer (annat än att det föreslås att konsistensen inom det allmänna utbildningsområdet ska utvecklas).[26] Annat, framför allt de två sista punkterna, har inte behandlats i huvudtexten och det blir därför svårbegripligt, på vilket sätt fanns brister på dessa punkter?

[24] Högskoleverket, *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 2: Lärosätesbeskrivningar och bedömningar*, Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R, Stockholm 2005, pp. 7–18.

[25] Statistiken ger här inte hela bilden av fördelningen av forskarutbildad personal. En mer adekvat uppdelning hade omfattat en uppdelning av inriktningar och specialiseringar på sådana som är förlagda till institutionen för lärarutbildning och sådana som andra institutioner ansvarar för.

[26] För en kritiskt granskning av Högskoleverkets granskningar, se Sveriges universitets- och högskoleförbund, *Rapport från SUHF:s arbetsgrupp för diskussion kring HSV:s utvärderingar av kvaliteten i lärosätenas utbildningar*,

I den uppföljande utvärderingen 2008 ägnades fyra sidor åt Uppsala universitet.[27] Även i denna utvärdering konstaterade bedömargruppen att det fanns brister inom det allmänna utbildningsområdet. Bedömargruppen ställer sig tveksam till att studenterna hinner utveckla den vetenskapliga kompetens som behövs för att genomföra examensarbetet. Vidare skriver man:

> Många olika lärare medverkar inom AUO, vilket leder till att kravnivåerna inom de olika kurserna varierar även om lärarna samarbetar. Det är lätt att studenterna inte ser helheten utan något fragmentariskt som kännetecknas mer av kvantitet än kvalitet.[28]

Till detta kan läggas att andelen disputerade inom det allmänna utbildningsområdet var lägre än inom inriktningarna och specialiseringarna.[29]

Andra områden som utredningen berör är den verksamhetsförlagda utbildningen. Utvärderarna slår fast att det är viktigt att studenterna får verksamhetsförlagd utbildning i rätt omfattning och att bedömningen går rättssäkert till.

Bedömargruppens rekommendationer angående Uppsala sammanfattas avslutningsvis i fem punkter:

- Utvärdera och utveckla progressionen inom de nya kurserna i det allmänna utbildningsområdet.
- Arbeta vidare med att utveckla den verksamhetsförlagda utbildningen så att studenterna får relevant praktik, handledning och bedömning.
- Utöka omfattningen av den verksamhetsförlagda utbildningen inom inriktningarna.
- Förstärk de ämnesdidaktiska momenten inom inriktningen matematik så att innehållet blir relevant för yrkesverksamheten för grundskolans senare år och gymnasiet.
- Utveckla den matematikdidaktiska forskningen så att den får en tydlig relevans för lärande i matematik.[30]

I denna utvärdering svarar rekommendationerna bättre mot textens innehåll. Dock är kritiken mot det allmänna utbildningsområdet mer vittgående i texten än i rekommendationerna. Att kravnivåerna varierar och att studenterna har svårt att se helheten är inget som lyfts fram i rekommendationerna.[31]

SUHF, 2008, och speciellt Bilaga 2, Berndt Hjälm, ”En analys av sex av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar”.

[27] Det är intressant att notera att även om lärosätet endast ägnas fyra sidor är texten förekommer flera sakfel. Det påstås att studenter med lärarexamen för verksamhet inom grundskolans senare år och gymnasieskolan uppfyller de förkunskapskrav som gäller för forskarutbildningsämnena didaktik, utbildningssociologi och pedagogik (Högskoleverket, *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*, Rapport 2008:8 R, Stockholm 2008, p. 159). Det stämmer inte med avseende på utbildningssociologi, där det krävdes 90 hp i samhällsvetenskapligt/humanistiskt ämne. Påståendet ”Man arbetar för att nå en professionsutbildning så att så många examensarbeten som möjligt genomförs i anslutning till VFU och blir ett led i ett skolutvecklingsarbete” (Ibid., p. 160.) saknar grund.

[28] Ibid., p. 161.

[29] Ibid., p. 159. Den exakta andelen är tyvärr inte angiven i utvärderingen. Utifrån ett antagande om att det allmänna utbildningsområdet utgör ca en tredjedel av utbildningen indikerar heltidsekvivalenterna 6,4 disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet och 56,5 disputerade inom övriga delar av utbildningen att andelarna är klart lägre inom det allmänna utbildningsområdet.

[30] Ibid., p. 162.

[31] Detta kan eventuellt förklaras av att utvärderarna valt att lyfta ut en del problem som är allmänt spridda till avsnittet om generella intryck. Ibid., p. 19. Lösningen att ge omdömen på tre nivåer, i avsnittet om generella intryck, i texten om respektive lärosäte och i rekommendationerna till respektive lärosäte är inte lyckad. Det blir lätt en

Vad kan vi lära av utvärderingarna?

De utvärderingar som gjorts av lärarutbildningen över åren[32] rör sig kring ett antal återkommande tematiker.[33] Den svaga forskningsförankringen är en sådan. Ofta lyfts den låga andelen forskarutbildade fram, men det handlar också om att forskning beaktas i för liten utsträckning i utbildningen, att den vetenskapliga skolningen är för klen och att forskningsresurserna är för små. Det är inte bara forskningsanknytningen som ifrågasätts. Även de professionellt inriktade delarna får ofta kritik för att inte vara tillräckligt anpassade till professionernas krav och för att ges inte i tillräcklig omfattning. Ett annat tema är att det ställs för låga krav inom utbildningen och att det är för lätt att ta sig igenom utbildningen. Ett ytterligare tema är utbildningens struktur och uppbyggnad. Här går åsikterna i sär. Vissa höjer rösten för mindre valfrihet för studenterna, medan andra samtidigt vill öka den. På motsvarande sätt vill vissa se mer av decentralisering och andra en tydligare statlig styrning.

De lärdomar vi kan dra av utredningarna är att lärarutbildningen saknar en stark tradition av forskningsförankring, att kraven på studenterna har varit bristfälliga, att det varit svårt att tillgodose professionernas krav på utbildningen samt att styrningen och organisationen av utbildningen ständigt är omdiskuterat. Det är också viktigt att lyfta fram att vissa delar av lärarutbildningen är mer problematiska än andra. I den nuvarande lärarutbildningen är det framför allt det allmänna utbildningsområdet som är föremål för den tyngsta kritiken. Här är andelarna forskarutbildade lägst, kraven på studenterna lägre än inom andra delar av utbildningen, progressionen svag och forskningsförankringen mest bristfällig.

Uppsala universitet utgör tyvärr inget undantag från den generella kritiken av lärarutbildningen, låt vara att lärosätet sluppit få sin examensrätt ifrågasatt. Även i Uppsala är det allmänna utbildningsområdet kritiserat på samma punkter som gäller för landet i stort och den verksamhetsförlagda utbildningen får kritik för organisation och examination.

---

otydlighet i vilka brister som det enskilda lärosätet faktiskt bör beakta. Otydligheten ger å andra sidan lärosätena många frihetsgrader att förhålla sig till utvärderingen, vilket kan ses både som en fördel och en nackdel.

[32] Förutom de här redovisade har utvärderingar genomfördes flera utvärderingar under 1990-talet. 1992 kom Utgrundrapporten av Universitets- och högskoleämbetet, där såväl den svaga forskningsförankringen som de britsfälliga generella yrkeskompetenserna kritiseras, pedagogikämnets ställning inom utbildningen konstaterades vara otydlig, och studenternas valfrihet sågs som för begränsad. Högskoleverket kom med en utvärdering av grundskollärarutbildning 1996. I denna kritiserades lärarutbildningen för bristen på forskaranknytning, låga kravnivåer och brister i innehållet. Vidare genomförde Lärarförbundet en utredning 1995 och menade bland annat att ämnesdidaktiken och den praktiskt-pedagogiska utbildningen behövde förstärkas. Utbildningen ansågs inte heller tillräckligt likvärdig över landet och en starkare statlig styrning önskades. Utredningarna sammanfattas i *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT)*, SOU 2008:109, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008, pp. 119–121.

[33] Sammanfattande kommentarer om utvärderingarna de senaste två decennierna återfinns även i ibid., pp. 128–130.

Utredningen En hållbar lärarutbildning

Utredningen om en ny lärarutbildning med ensamutredare Sigbrit Franke i spetsen fick ett och ett halvt år på sig att utreda hur en ny lärarutbildning skulle utformas. Utredningens betänkande, En hållbar lärarutbildning,[34] presenterades den 3 december och är i skrivande stund ute på remiss. Det är således oklart hur mycket av utredningen som kommer att återfinnas i den kommande propositionen. Tills vidare är dock utredningen det dokument som ger mest vägledning av vad vi kan förvänta oss av den nya lärarutbildningen.

Nedan redogörs för de viktigaste förslagen och framställningen koncentreras på de delar som avser utbildningens struktur och delar. Utredningens förslag kommenteras också med utgångspunkt i de förutsättningar som finns vid Uppsala universitet.

Två nya examina om vardera fyra inriktningar

Ett av utredningens mest genomgripande förslag är att överge den nuvarande ordningen med en enda lärarexamen och ersätta denna med två separata examina, den ena benämnd Grundlärarexamen och den andra Ämneslärarexamen. De två examina har vardera fyra inriktningar. Hur dessa benämns och en del annan information om dem presenteras i figuren nedan.

Figur 1. Principskiss över nya examina.[35]

Yrkesexamen	**Grundlärare**				**Ämneslärare**				
(Årskurs)	Inriktning Förskola[1]	Inriktning F-klass–3	Inriktning 4–6	Inriktning fritidshem	Inriktning 7–9 [2](två ämnen)	Inriktning Gy (två ämnen)	Inriktning praktiska och estetiska ämnen[3]	Yrkes-ämnen Gy[4]	Alternativ ingång[5]
Fritidshem				■					
Förskola	■								
F-klass	▒	■		▒					
1		■		▒			■		
2		■		▒			■		
3		■		▒			■		
4			■	▒			■		
5			■	▒			■		
6			■	▒			■		
7					■	▒	■		▒
8					■	▒	■		▒
9					■	▒	■		▒
Gy 1					▒	■	■	■	▒
Gy 2					▒	■	■	■	▒
Gy 3					▒	■	■	■	▒
Utbildningens längd	3 år	4 år	4 år	4 år	4 år	5 år	4 år	1,5 år	1,5 år
Generell examen	Kandidat	Magister	Magister	Magister	Magister	Master	Magister	Högskole-examen	

Förslaget på två separata lärarexamina kommer sannolikt att gynna Uppsala universitet. Den förstärkta position som undervisningsämnena får inom inriktningarna inom ämneslärarexamen förutsätter starka ämnesinstitutioner med omfattande forskning. Uppsala universitet har såväl en bred

[34] Statens offentliga utredningar, *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT)*, SOU 2008:109, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008.

[35] Ibid., p. 312.

uppsättning ämnesinstitutioner som god kvalitet på forskningen inom dessa.[36] Även utbildningsvetenskapligt relevant forskning förekommer i förhållandevis riklig omfattning inom stora delar av universitet.[37]

Det är anmärkningsvärt att notera att Uppsala universitets remissvar över utredningen menar att det inte är nödvändigt att införa två nya examina.[38] Detta trots att inte ett enda av de sex remissvar som inlämnats från fakulteterna ställer sig tydligt kritisk till förslaget om en uppdelning. Tvärtom. Två av de remissvar som lämnats av fakulteterna vid Uppsala universitet (den teknisk-naturvetenskapliga fakulteten, p. 1, och den samhällsvetenskapliga fakulteten, p. 1) är uttryckligen positiva till förslaget om två separata examina, och två (den teologiska fakulteten, p. 4, och den historisk-filosofiska fakulteten, p. 1) har skrivningar som kan tolkas som positiva, eller åtminstone finns inget som kan ses som en kritik mot förslaget. Den utbildningsvetenskapliga fakulteten framför argument såväl för som emot en uppdelning, utan att ta tydlig ställning i frågan (pp. 1f). Den språkvetenskapliga fakulteten nämner överhuvudtaget inte examensuppdelningen.

En skillnad mot dagens utbildning är att inriktningarnas längd fastslås till ett visst antal högskolepoäng och att dessa i vissa fall avviker från dagens lärarutbildning. Vissa inriktningar förkortas[39], medan andra inriktningar blir längre[40]. En ytterligare skillnad är att inriktningen mot årskurs 4–6[41] återinförs efter att ha försvunnit i och med omläggningen av lärarutbildningen 1988. Den tidigare möjligheten att efter avslutade ämnesstudier läsa ett kort lärarprogram för att erhålla en lärarexamen föreslås finnas kvar och benämns i förslaget Alternativ ingång.

Samtidigt som längden av inriktningarna låses ska även ämneskombinationerna inom ämneslärarutbildningen styras upp och regleras. Kombinationer av ämnen begränsas utifrån två huvudprinciper: 1) endast kombinationer som är vanliga i dagens skola ges, och 2) kombinationer med två ämnen som förutsätter mer poäng än övriga (svenska, matematik och samhällskunskap) tas bort.[42] Detta medför en onödig begränsning.[43] En annan mindre lyckad konsekvens av förslaget är att

[36] Uppsala universitet, *Quality and Renewal 2007. An Overall Evaluation of Research at Uppsala University 2006/2007*, Uppsala universitet, Uppsala 2007.

[37] Ida Lidegran och Donald Broady, *Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet*, Uppsala universitet, Uppsala 2003.

[38] Uppsala universitet, *En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, p. 1.

[39] Inriktningen förskola blir en termin kortare, från sju till sex terminer, och inriktningen 7–9 minskar med en till tre terminer, från mellan nio och elva terminer ned till åtta terminer, beroende på studenternas val av ämnen.

[40] Det gäller framför allt inriktningar mot gymnasiet där vissa ämneskombinationer i dag omfattar nio terminer och där förslaget är att samtliga ämneskombinationer ska omfatta tio terminer.

[41] Denna utbildning blir minst en termin kortare än dagens lärarexamen med inriktning mot grundskolans senare år, men lika lång som en lärarexamen mot grundskolans tidigare år.

[42] Anledningen till att fastslå en viss längd för varje inriktning verkar således främst betingas av att det ger möjligheter att begränsa antalet ämneskombinationer, kombinationer som matematik och svenska ryms då helt enkelt inte inom utbildningens ram.

[43] Flera av Uppsala universitets fakulteter ställer sig kritiska till att ämneskombinationer slås fast centralt. Se Utbildningsvetenskapliga fakulteten, *Remissvar: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, p. 4; Samhällsvetenskapliga fakulteten, *Remissvar: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, p. 1. Den teknisk-naturvetenskapliga fakulteten är positiv till fasta kombinationer, men anser att för få förslag ges. Teknisk-naturvetenskaplig fakultet, *Yttrande: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, p. 2. Den historisk-filosofiska fakulteten ställer sig positiv till fasta ämneskombinationer, Historisk-filosofiska fakulteten, *Remissvar: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, p. 1.

vissa ämnen hänvisas till att endast kunna vara andraämne, vilket innebär att studenterna måste göra omfattande kompletteringar för att kunna bli behöriga att söka forskarutbildning i dessa ämnen.[44] Den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden föreslår i sitt remissvar över En hållbar lärarutbildning att inriktningarna kan variera i längd efter de ämneskombinationer som väljs.[45]

Utbildningarna byggs vidare upp på ett likartat sätt med tre distinkta delar:

- Verksamhetsförlagd utbildning, 30 hp.
- Utbildningsvetenskaplig kärna med tydligt fastlagt innehåll, 60 hp.
- Inriktningsspecifika kurser, 90–210 hp, där ämnesstudierna ger en ökad tyngd och där examensarbeten skrivs inom ämnesstudierna.

Tack vare detta upplägg kommer man bort från dagens komplicerade upplägg med ett allmänt utbildningsområde (där det kan ingå ett examensarbete, men inte behöver göra det, där innehållet kan skifta betänkligt mellan lärosäten, och där 30 hp förväntas vara tvärvetenskapliga, något som lärosätena i mycket liten utsträckning lever upp till), med inriktningar (där verksamhetsförlagd utbildning ska bakas in) och specialiseringar (med eventuellt ett examensarbete), samt där kurser kan vara antingen inriktningar eller specialiseringar beroende på hur studenterna väljer att använda dem. En större tydlighet och koherens uppnås alltså genom att den verksamhetsförlagda utbildningen separeras från de övriga delarna (vilka därmed renodlas), att examensarbetet/en skrivs inom inriktningarna (därmed uppstår inte problemet att tillgodoräkna och ersätta denna kurs inom det allmänna utbildningsområdet), att såväl specialiseringarna som krav på tvärvetenskaplig del inom motsvarigheten till det allmänna utbildningsområdet stryks. Det kvarstår dock att lösa hur ämnesdidaktiken ska inlemmas i utbildningen. Det framgår inte i vilken omfattning och hur ämnesdidaktik ska ingå, vilket är en stor fördel eftersom lösningarna rimligtvis måste variera med vilka förutsättningar som finns vid de olika lärosätena. Mer om detta nedan.

De förslag på struktur av utbildningarna som presenteras i utredningen, se appendix, är mindre lyckade utifrån Uppsala universitets horisont. För samtliga inriktningarna med undantag av ämneslärare med inriktning mot yrkesämnen sprängs den utbildningsvetenskapliga kärnan och den verksamhetsförlagda utbildningen in i utbildningens övriga delar. Detta medför tre större problem. För det första blir det svårt att samläsa med andra studenter, vilket medför dels ökade kostnader, dels att det får den negativa effekten att lärarstudenterna särbehandlas och inte kan läsa med andra studenter. För det andra frångår man principen om att hela terminer utgörs av studier inom ett ämne. Detta gör att det blir betydligt svårare att internationalisera utbildningen, något utredarna prioriterar högt. För det tredje blir utbildningen mindre tydlig då studenterna förväntas läsa upp till tre, fyra olika typer av kurser inom ramen för samma termin. Genom att läsa ämnena sammanhållet i större block omfattande minst en termin skapas förutsättningar att fördjupa sig i sina ämnesstudier på ett helt annat sätt än om ämnena hackas upp under utbildningen. Sammanfattningsvis framstår de förslag på utbildningarnas struktur som mindre lyckat mot bakgrund av utredningens utgångspunkter

[44] Språkvetenskapliga fakulteten konstaterar att engelska förvisas till att bli ett andraämne, trots att utredningen pekar på den ökade betydelsen av ämnet. Språkvetenskapliga fakulteten, *Yttrande: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, p. 3. Teologiska påpekar att det är olyckligt att religionsvetenskap också endast kan läsas som andraämne. Teologiska fakulteten, *Remiss: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, *och Yrkeskunnande. En likvärdig sökväg till lärarutbildningen mot yrkesämnen,* Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, pp. 3f.

[45] Utbildningsvetenskapliga fakulteten, *Remissvar: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, p. 2.

att lärarutbildningen ska bli mer internationaliserad och ämnesbaserad, få en tydligare struktur och även bli mer kostnadseffektiv. Detta förutsätter sammanhållna terminer.

Generella examina

Förutom en lärarexamen föreslår utredningen att alla inriktningar ska leda fram till en generell examen (se figur ovan), vilket innebär att lärarutbildningen tydligare Bolognaanpassas.[46] Detta är ett mycket lovvärt förslag av flera anledningar. Bolognaanpassningen kommer förhoppningsvis att borga för bättre förutsättningar till internationalisering eftersom det blir tydligare i termer av ämnestillhörighet att veta vilka kurser som kan ersätta och tillgodoräknas. Generella examina förstärker tanken om att lärarutbildningen ska vara ämnesbaserad och lärarutbildningen passar därmed bättre in i vid ett disciplinärt organiserat lärosäte som Uppsala universitet – lärarutbildningen blir mindre av undantag för att uttrycka det på ett annat sätt. Att lärarutbildningen får en tydligare ämnesbasering är synnerligen viktigt för inriktningarna inom grundlärarexamen, där kopplingen mellan kurserna i utbildningen och universitetets discipliner varit mindre självklar och mindre tydlig. Ytterligare en fördel med en lärarutbildning som ger generella examina är att dessa blir påbyggbara på ett annat sätt än tidigare. Den som erhåller en kandidatexamen kan kompletter med en magister- eller en masterexamen och magisterstudenter kan läsa upp till en masterexamen. De generella examina ger också tydligare vägar in i forskarutbildningen. Dessutom kan studenter läsa delar av lärarutbildningen som kurser och därmed ges nya möjligheter till fortbildning av verksamma lärare och andra intresserade.

Utredningen presenterar olika förslag på huvudområden för de olika inriktningarna, se tabell nedan. Det finns en intressant principiell skillnad mellan förslagen som gäller grundlärare och de som avser ämneslärare. För den första gruppen (med undantag av fritidshem) sätts utbildningsvetenskap först och inriktningen läggs till som just en inriktning. För den andra gruppen föreslås det första ämnet eller huvudsakliga ämnet komma först och en utbildningsvetenskaplig inriktning hängs på.

Tabell 1. Översikt över HUT:s förslag på inriktningarnas huvudområden.

Examen	Inriktning	Huvudområde
Grund-lärare	Förskola	Utbildningsvetenskap med inriktning på förskolan
	Förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3	Utbildningsvetenskap med inriktning på förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3
	Grundskolans årskurs 4–6	Utbildningsvetenskap med inriktning på grundskolans årskurs 4–6
	Fritidshem	Fritidspedagogik och lärande
Ämnes-lärare	Grundskolans årskurs 7–9	Första undervisningsämne med utbildningsvetenskaplig inriktning
	Gymnasieskolan/ vuxenutbildningen	Första undervisningsämne med utbildningsvetenskaplig inriktning
	Yrkesämnen	Ej relevant
	Praktiska/estetiska ämnen	Praktiskt eller estetiskt ämne med utbildningsvetenskaplig inriktning

De finns dock vissa problem med förslaget om generella examina. Flera av fakulteterna vid Uppsala universitet påpekar i sina remissvar att studenterna inte kommer upp i den mängd högskolepoäng som krävs för att kunna erhålla allmänna examina inom befintliga huvudområden, vilket anses beklagligt. Ett annat problem är de otympliga och hemsnickrade benämningarna av huvudområden,

[46] Ibid., p. 311.

exempelvis ”Utbildningsvetenskap med inriktning på förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3”. Ett förslag på hur detta kan lösas vid Uppsala universitet presenterar nedan.

Fyra övergripande perspektiv

Utredarna föreslår att fyra övergripande perspektiv ska genomsyra hela lärarutbildningen. Dessa är:

- Vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt.[47]
- Historiskt perspektiv.[48]
- Internationellt perspektiv.[49]
- Informations- och kommunikationsteknik som utbildningsresurs.[50]

Förutom att dessa områden måste anses mycket centrala menar utredningen att de ”fyra perspektiven motsvaras alla av områden där lärarutbildningen utmärker sig negativt i förhållande till andra högskoleutbildningar.”[51] Den klena forskningsbaseringen är ett ständigt återkommande tema i de utredningar som gjorts av lärarutbildningen. Internationaliseringen har också av flera utredningar konstaterats vara mycket svag inom lärarutbildningen. Studentmobiliteten är mycket liten, av de studenter som tog examen 2004/05 hade i genomsnitt 13 procent bedrivit studier utomlands, bland lärarstudenterna var denna andel endast 3 procent, litteratur på engelska förekommer i liten utsträckning, internationella förhållande beaktas sällan, och internationell forskning förbigås.[52]

Ambitionen att förstärka de fyra områdena är lovvärt. Däremot är det otydligt hur detta ska kunna realiseras. Det framstår som betydligt enklare att göra detta inom ramen för den

[47] Utredarna konstaterar inledningsvis i sin diskussion om vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt att lärarutbildningen enligt högskolelagen ska vila på vetenskaplig grund. Betydelsen av ett vetenskaplig och kritiskt förhållningssätt kopplas till studenternas förmåga att kritisk granska och ta till sig undervisningsmetoder och arbetsmetoder i skola och förskola. Man ser en fara i att lärare alltför okritisk anammar de senaste metoderna, oavsett om de är vetenskapligt underbyggda och anpassade för den aktuella verksamheten eller inte. Dessutom argumenterar utredarna för vikten att kunna överföra ett kritiskt förhållningssätt till eleverna, något som ses som en grundbult för demokrati och samhällsutveckling. Källkritik ses som ett värdefullt verktyg för att sortera och granska den information som står elever och lärare till buds via internet och andra medier. Vidare menar utredarna att det ett kritiskt förhållningssätt måste kompletteras med gedigna kunskaper. Ibid., pp. 194–196.

[48] Vikten av ett historiskt perspektiv motiveras med att det är värdefullt för studenterna att ha kännedom om historiska förändringar av skolsystem, skolformer, undervisningsmetoder, etc. för att på så sätt få en förståelse för att dessa är historiskt föränderliga produkter som inte är huggna i sten. Det är således kopplat till det kritiska förhållningssättet som nämns som det första grundläggande perspektivet. Genom att kunna historisera ett fenomen skapas en nödvändig kritisk distans. Ibid., p. 194.

[49] Utredningen avser förstärka internationaliseringen av lärarutbildningen på fyra olika nivåer, 1. *Den strukturella nivån* (exempelvis förekomst av moduler/moment/kurser som är anpassade för utbyten), 2. *Den institutionella nivån* (exempelvis internationell och multikulturell arbetsmiljö, tillgodoräknandepraxis, organisation, värdering av internationella erfarenheter vid anställning), 3. *Den innehållsliga nivån* (exempelvis tematik, perspektiv, komparativa studier, förväntade lärandemål, litteratur, lärande om internationella och multikulturella miljöer), 4. *Den individuella nivån* (exempelvis lärar- och studentutbyten). Ibid., pp. 195f, 367–370.

[50] Utredarna menar att IT bör ses som omfattande tre dimensioner: 1) IT som verktyg och informationskälla, som gäller det egna behärskandet av IT på en generell nivå och som verktyg i undervisningen, 2) IT:s möjligheter till förnyelse och fördjupning inom utbildning och undervisning, och 3) En social dimension av IT, inklusive IT:s roll i samhället, samt frågor om säkerhet, integritet och etik. IT behöver stärkas i samtliga tre dimensioner. Ibid., pp. 196f.

[51] Ibid., p. 56.

[52] Högskoleverket, *Studentmobilitet. Högskolestuderandes internationella rörlighet*, Högskoleverkets rapportserie 2007:9 R, Högskoleverket, Stockholm 2007.

utbildningsvetenskapliga kärnan, där kurser behöver byggas upp från grunden, än inom ämnesstudierna, som till stor del bygger på det befintliga kursutbudet. Med nödvändighet kommer därmed de övergripande perspektiven att bli mer eller mindre genomsyrande i olika delar av lärarutbildningen. Dessutom är det viktigt att se att allt inte handlar om kursernas innehåll. För att stärka internationalisering krävs en utbildningsstruktur som lämpar sig för ersättande av vissa kurser med utlandsstudier och ett gott administrativt stöd för detta. Stärkandet av IT inom lärarutbildningen förutsätter satsningar på utrustning och utbildning av lärare och administrativ personal.

Den utbildningsvetenskapliga kärnan

För att bland annat möta kritiken att väsentliga innehållsområden utelämnas i utbildningen lanserar utredningen förslaget att alla lärarstudenter ska läsa en utbildningsvetenskaplig kärna om 60 hp.[53] Denna tanke är i grund och botten välriktad. Följande områden föreslås ingå i den utbildningsvetenskapliga kärnan:

- Utbildningens organisation och villkor, demokratins grunder.
- Läroplansteori och didaktik.
- Vetenskapsteori, forskningsmetodik och statistik.
- Utveckling och lärande.
- Specialpedagogik.
- Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap.
- Bedömning och betygsättning.
- Utvärdering och utvecklingsarbete.

Tanken är att de åtta områdena ska motsvaras av åtta moment om 7,5 hp som ska läsas i den givna ordningen och spridas ut inom den sammanhållna lärarutbildningen. Dessutom menar utredningen att de fyra sista momenten läses efter att någon period av verksamhetsförlagd utbildning har genomförts. En bärande tanke i förslaget är att den utbildningsvetenskapliga kärnan ska anpassas efter den inriktning studenterna läser, vilket är att betrakta som en kvalitetshöjande insats.

Den huvudsakliga invändning som kan resas mot förslaget är att alla poäng låses upp i ett fastlagt innehåll. I den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens remissvar skrivs följande: ”Förslagsvis kan de obligatoriska områdena som föreslås av utredningen motsvaras av 45 hp istället för 60 hp. Därmed frigörs 15 hp för lokal profilering av den utbildningsvetenskapliga kärnan utifrån lärosätets forskningsprofil. Denna förändring ger även utrymme för ämnesdidaktik inom det korta programmet. Dessutom skapas ett utrymme att anpassa den utbildningsvetenskapliga kärnan efter framtida utbildningsbehov, vilket gör utbildningen än mer hållbar.”[54]

Ämneskunskaper och ämnesdidaktik

En av de centrala ambitionerna med utredningens förslag är att förstärka ämneskunskaperna. Detta görs genom ett antal olika åtgärder. Tyngdpunkten inom inriktningarna inom grundlärarexamen läggs ”på den grundläggande läs-, skriv- och matematikinlärningen, men [utbildningen] ger också,

[53] Ibid., pp. 197–224; 318f.

[54] Ibid., p. 5.

beroende på inriktning, kompetens inom andra relevanta ämnesområden".[55] Vidare fortsätter man: "För ämneslärarna sker en kraftig förstärkning och renodling av undervisningsämnenas del jämfört med dagens situation. Den verksamhetsförlagda utbildningen kommer inte längre att räknas in i undervisningsämnena. På detta sätt blir ämneslärarnas ämnesstudier meritmässigt likvärdiga med andra studerande."[56]

Frågan är dock hur väl utredningen lever upp till sina egna ambitioner. Vad gäller grundlärarna blir ämneskunskaperna i vissa fall mindre omfattande än i dag, grundlärare med inriktning mot årskurs 4–6 kommer enligt utredningens eget förslag att läsa mindre svenska (30 hp) än grundlärare med inriktning mot förskoleklass, årskurs 1–3 (45 hp). Dessutom skall två akademiska ämnen, litteraturvetenskap och nordiska språk, samsas om poängen.[57] Med så grunda kunskaper i ämnet är det orimligt att skriva ett examensarbete inom ämnet. Inte heller de studenter som läser mot en ämneslärarexamen erhåller tillräcklig omfattning poäng i sina respektive ämnen enligt de förslag utredningen presenterar.[58]

Ämnesdidaktiken lyfts av utredningen fram som ett viktigt område och det är en rimlig utgångspunkt. Enligt utredarna ska ämnesdidaktiken förstärkas genom att utbildningen får tydligare och mer sammanhållna inriktningar som lämpar sig bättre för inkorporerandet av didaktiska perspektiv.[59]

Utredningens förslag är dock vaga i sina tankar på hur detta ska gå till och mycket lämnas åt lärosätena att lösa. Det är som konstaterats ovan inte stipulerat hur omfattningsrik ämnesdidaktiken ska vara inom utbildningarna. Anledningen att det inte redovisas någon omfattning av ämnesdidaktiken är att denna troligtvis och med all rätt ses som en del av ämnesstudierna. Likväl uppkommer frågan om hur ämnesdidaktiken ska utformas och inlemmas i lärarutbildningen, speciellt vid ett stort universitet som Uppsala där det handlar om att dra nytta av att det redan erbjuds ämnesstudier inom ramen för det ordinarie kursutbudet.

Verksamhetsförlagd utbildning

Utredningen ställer sig positiv till grundtanken att den verksamhetsförlagda utbildningen utgör något annat än den tidigare praktiken i och med syftet att fungera som en mötesplats för pratiska erfarenheter från verksamheten och teoretiska kunskaper från högskolan. Detta är en bra utgångspunkt. Samtidigt vill utredarna komma till rätta med de brister som har identifierats.[60]

[55] Ibid., p. 17.

[56] Ibid., p. 17.

[57] Språkvetenskapliga fakulteten, *Yttrande: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, pp. 2f.

[58] Bland annat noteras av språkvetenskapliga fakulteten att studenterna inte kan gå vidare mot en forskarutbildning i litteraturvetenskap eller nordiska språk utan omfattande kompletteringar, ibid., p. 2, och av teknisk-naturvetenskapliga fakulteten att antalet poäng inte räcker till vare sig magister- eller masterexamen i undervisningsämnena, Teknisk-naturvetenskaplig fakultet, *Yttrande: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009, pp. 1f.

[59] Därtill föreslås att nationella ämnesdidaktiska centra inrättas i alla större skolämnen. Statens offentliga utredningar, *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT)*, SOU 2008:109, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008, pp. 17, 350–352, 389.

[60] I synnerhet påpekades brister i organisationen av den verksamhetsförlagda utbildningen och relationen mellan lärosätena, som är ansvariga för att utbildningen bedrivs, och kommunerna, som upplåter sina förskolor och skolor till verksamhetsförlagd utbildning, i examinationen, som ansågs som alltför rättsosäker, otillräcklig tillgång på platser inom för studenterna relevanta skolformer, i omfattningen av verksamhetsförlagd utbildning, där vissa lärosäten

Målsättningen att förstärka den verksamhetsförlagda utbildningen är berömvärd. Den utgör en helt central del för en yrkesutbildning som lärarutbildningen.

Utredningen lanserar många förslag för att komma tillrätta med problemen. Den verksamhetsförlagda utbildningen ska omfatta 30 hp och ligga som en separat del av utbildningen. Tanken med detta är att lärosätena ska tvingas tillhandahålla verksamhetsförlagd utbildning i tillräcklig omfattning. Att den verksamhetsförlagda utbildningen blir en egen del är ett bra förslag eftersom det renodlar de övriga delarna i utbildningen. Hur denna del ska infogas i ett disciplinbaserat universitet utreds dock inte i utredningen. Frågan vad den verksamhetsförlagda utbildningen ska ge poäng i för ämne/huvudområde reses inte. Detta blir därmed viktigt att utreda lokalt. Utredarna anser också att det är viktigt att den verksamhetsförlagda utbildningen till större del än i dag förläggs till relevant skolform, vilket också är ett gott förslag.[61]

Vad gäller organisationen av den verksamhetsförlagda utbildningen presenterar utredarna flera förslag. Ett är att inrätta en VFU-nämnd med representanter för lärosäten och skolhuvudmän. Ett annat är att skapa ett system av fältskolor som kvalitetsstämplas av Skolverket/Skolinspektionen för att säkra tillgången till platser och därtill etablera FoU-skolor, som drivs i lärosätenas egen regi och eventuellt i samarbete med kommuner och andra skolhuvudmän.[62] Även dessa förslag är intressanta.

Kravnivåer, förkunskaper och antagningsprov

I utredningen återkommer man till frågor om kravnivåer, förkunskaper, behörigheter och antagningsförfarande. I botten av detta ligger förstås frågan om lärarutbildnings sviktande status. I utredning efter utredning konstateras att kraven inom utbildningen är låga.[63] Söktrycket har minskat under det senaste decenniet. Förvisso har antalet utbildningsplatser byggts ut, men antalet förstahandssökande har minskat i större omfattning och denna minskning går inte att härleda till demografiska förändringar, tvärtom har årskullarna från gymnasiet blivit numerärt större. Utredningen kopplar däremot samman det sjunkande söktrycket med införandet 2001av en ny lärarutbildning med en enda genensam examen – de tidigare åtta separata examina hade högt söktryck på respektive utbildning.[64] Som en konsekvens av det sjunkande söktrycket har studenternas meriter försvagats. Allt större andelar lärarstudenter har låga gymnasiebetyg och poäng på högskoleprovet. Ett annat problem är att männen i allt mindre omfattning finner lärarutbildningen attraktiv.[65] För att komma till rätta med dessa komplexa problem rekommenderar utredningen ett batteri av åtgärder.

---

erbjöd för lite verksamhetsförlagd utbildning, samt i informationsflödena mellan högskolorna och kommunerna, förskolorna och skolorna. Ibid., pp. 395–398.

[61] Ibid., pp. 398–400. Vidare ställer sig utredarna kritiska till idén att hela lärarlaget skall ansvara för en enskild student, om alla ska ansvara tenderar ingen att ansvara, och förordar att en enskild lärare pekas ut som ansvarig för varje student, samt lägger till att endast tillsvidareanställda och behöriga lärare som fullgjort minst tre års tjänstgöring ska kunna utses till handledare. Dessutom förs tanken fram att besök av examinatorn hos varje lärarstuderande ska vara obligatoriskt. Ibid., pp. 403f.

[62] Ibid., pp. 401f, 405.

[63] Ibid., p. 130.

[64] Ibid., p. 424. En alternativ, eller kompletterande, förklaring kan vara den generella sänkningen av behörighetskriterierna i och med införandet av den nya lärarutbildningen 2001 också bidragit till att lärarutbildningen förlorat i attraktionskraft.

[65] Ibid., pp. 425f.

Beträffande undervisnings- och examinationsformer rekommenderar utredarna en större variation i de former som används. Man eftersträvar ”skärpta och tydliga kravnivåer där den enskilda studerandens insats tydligt framgår”.[66] Detta är helt nödvändiga insatser.

Ett annat sätt att höja statusen och kvaliteten i utbildningen är att se till att de studenter som antas är väl förberedda och lämpliga för studierna. Två lösningar förordas. En generell skärpning av behörighetskrav för att kunna söka till lärarutbildningarna eftersträvas. Utredarna kontraster här sin inställning till behörighetskraven mot de som Lärarutbildningskommittén företrädde:

> LUK 97 menade att behörighetskraven till lärarutbildningen skulle sättas så lågt som möjligt, för att inte utestänga studenter och för att inte hämma deras fria val. Denna utredning menar att man bör vända på perspektivet. Det är inte den enskilda lärarstuderanden och dennas rättigheter som ska komma i första hand, utan framtidens förskolebarn, skolelever och vuxenstuderande och deras rättigheter att få undervisning av så kompetenta och välförberedda lärare som möjligt.[67]

Utredningen föreslår dessutom att möjligheterna att anordna lämplighetsprov för antagning till lärarutbildningen undersöks och att Högskoleverket får i uppdrag att ta fram förslag.[68] Det förefaller som en betydligt mer framkomlig väg att höja behörighetskraven än att införa antagningsprov.[69]

I sina avslutande och sammanfattande ord betonar utredarna att ”de förslag och rekommendationer som utredningen ger för en ny lärarutbildning sammantaget förväntas leda till en förbättrad rekryteringssituation generellt sett. Samtidigt finns inslag som kan antas vara särskilt lockande för manliga sökande.”[70]

Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt nya anställningsformer

I utvärderingen av lärarutbildningen 2007 togs en utgångspunkt i att lärarutbildningen är en akademisk yrkesutbildning som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Utredningen ansluter till denna syn på utbildningen och vill stärka båda leden.[71]

De låga andelarna disputerade lärare är ett ständigt återkommande tema i de utvärderingar som gjorts av lärarutbildningen. Ett centralt förslag för att åstadkomma en förändring är att de medel som går till utbildningsvetenskaplig forskning ska förstärkas och på så sätt kommer den eftersatta forskningsöverbyggnaden till lärarutbildningen att bättras på.[72] Ett annat sätt är att lärosätena

[66] Ibid., pp. 366f.

[67] Ibid., p. 365.

[68] Ibid., pp. 361–364.

[69] Antagningsprov förekommer vanligtvis på små och mycket eftertraktade utbildningar som utbildningar i fri konst och skådespeleri. Lärarutbildningen utgör i dag en motsats. Det är en av högskolans största utbildningar och den kännetecknas av ett mycket lågt söktryck. Det skulle bli ett mycket omfattande företag att arrangera allmänna antagningsprov för alla sökande och där sannolikt det absoluta flertalet kommer att anses lämpliga för utbildningen. Det blir med andra ord en mycket kostsam apparat för att sortera bort ett fåtal olämpliga kandidater. Rimligtvis borde medlen kunna satsas på att exempelvis höja kvaliteten i utbildningen genom att öka andelen disputerade lärare och att förstärka den verksamhetsförlagda utbildningen där det på ett mer rättssäkert sätt kan prövas om studenterna är lämpliga för yrket.

[70] Ibid., p. 427.

[71] Ibid., p. 17.

[72] Ibid., pp. 381–390.

uppmanas att inventera den utbildningsvetenskapligt relevanta forskningen som bedrivs vid lärosätet för att bättre kunna nyttja lärosätets samlade resurser i lärarutbildningen.[73] Ett påtagligt påtryckningsmedel för att få lärosätena att höja andelen disputerade är att betona vikten av disputerade lärare i de examensrättsprövningar som utredningen föreslår (mer om dessa nedan).

För att bättre ta tillvara på aktuella erfarenheter från fältet vill utredningen införa nya anställningsformer som ersättning för de adjunkter som är tillsvidareanställda inom lärarutbildningen. Detta föreslås göras på tre sätt:

- Tidsbegränsade anställningar som adjunkt. Erkänt skickliga lärare anställs för en period om fem år. Detta system liknar det som gäller de flesta lärare vid högskolans konstnärliga utbildningar.
- Kombinationsanställningar, där tjänstgöringstiden delas mellan skola och högskola med exempelvis 50 procent vardera.
- Utbytesanställningar, där en högskolelärare under viss tid tjänstgör i skolan medan en lärare från skolan arbetar inom högskolan.[74]

Såväl ambitionen att stärka den vetenskapliga grunden och den beprövade erfarenheten i lärarutbildningen är berömvärd och välkommen. Däremot skulle diskussionen om den vetenskapliga grunden kunna nyanseras ytterligare. Det är exempelvis av stort värde att doktorander ges större möjligheter att undervisa inom lärarutbildningen. Dessa blir med dagens sätt att räkna inget tillskott eftersom de inte är disputerade. Den mest relevanta kvalitetshöjande åtgärden är med andra ord att stärka de forskningsaktivas närvaro i utbildningen.

Examensrättsprövning. Profilering, samverkan och koncentration

> Förslaget om att införa nya yrkesexamina får en mycket viktig konsekvens som gör att svensk lärarutbildning ges en omstart och förs tillbaka till ruta ett. Lärosätena kommer att få ansöka om examensrätt för lärarutbildning hos Högskoleverket. En sådan ansökan ska föregås av ett inventerings- och dialogarbete, där lärosätet internt och i samverkan med andra kommer fram till vilka delar av lärarutbildningen man vill erbjuda. Vid bedömningen avgörs om förutsättningarna för att ge en kvalitativt högtstående utbildning är tillräckligt goda för önskad lärarutbildning. Om så ej är fallet utfärdas inte någon examensrätt. En sådan nystart för lärarutbildningen kommer sannolikt att leda till en ökad koncentration av lärarutbildningens olika inriktningar, dvs. att alla lärosäten inte kommer att erbjuda allt.[75]

Som ett led i höjningen av kvaliteten inom lärarutbildningen lägger utredningen det drastiska förslaget att alla lärosäten som vill bedriva lärarutbildning måste ansöka om examensrätter. Utredarna konstaterar att de höjda krav som är avsikten med examensrättsprövningen kommer att leda till att alla lärosäten inte kommer att kunna erbjuda allt, vilket medför en ökad koncentration av utbildningar. Utredningen pekar särskilt ut ämneslärarutbildningar med inriktning mot praktiska och estetiska ämnen som en inriktning som sannolikt endast kommer att ges där specialistkompetens finns. En inte allt för vågad gissning är att ämneslärarutbildningar med inriktning mot allmänna ämnen i grundskolans årskurs 7–9 samt gymnasieskola och vuxenutbildning kommer att begränsas

[73] Ibid., pp. 316, 352, 355, 373.

[74] Ibid., pp. 375–377.

[75] Ibid., p. 56.

till ett betydligt färre antal lärosäten än i dag. De ökade kraven på lärosätena förutsätts också leda till ökad samverkan mellan lärosäten. Ett lärosäte kanske inte kan leva upp till kraven i ett visst undervisningsämne men kan tillsammans med ett annat som gör det erbjuda en ämneskombination där ämnet ingår. Tanken med koncentrationen av vissa lärarutbildningar till vissa lärosäten är att skapa en tydligare profilering av lärosätenas lärarutbildning. Om allt detta genomförs kommer lärarutbildningarna leva upp till de rekommendationer Högskoleverket gett svenska lärosäten mot bakgrund av de samlade erfarenheterna från utvärdering av alla högre utbildningar i Sverige 2001–2006, nämligen att sträva mot ökad koncentration, profilering, och samverkan.[76]

Förslaget om examensrättsprovning är på det stora taget gott eftersom det gör att endast lärosäten med tillräcklig kompetens kommer att kunna erbjuda lärarutbildning, vilket borgar för en bättre kvalitet. På sikt kan det även öka söktrycket till utbildningen. För Uppsala universitet innebära ett examensrättsförfarande sannolikt stora fördelar. Det troliga är att framför allt examensrätter för ämneslärare kommer att bli mer exklusiva än i dag och Uppsala universitet med en omfattande forskning inom många ämnen borde ligga väl till vad gäller examensrätter för ämneslärare med inriktningar mot allmänna ämnen. Det torde också finnas goda chanser för samtliga inriktningar inom grundlärarexamen. Exempelvis finns vid Uppsala universitet i dagsläget forskning av relevans för alla fyra. Att utreda ytterligare är möjligheterna att söka examensrätt för ämneslärare med inriktning mot estetiska och praktiska ämnen, där forskningsöverbyggnaden är betydligt tunnare än för de andra inriktningarna. En möjlighet här är att knyta allianser med andra lärosäten. Ett problem med den tänkta examensrättsprövningen är att den avser ämneskombinationer och inte ämnen. I remissvaren för Uppsala universitets fakulteter lyfter många att det enda rimliga är att pröva examensrätten per ämne.

Ett omfattande arbete avkrävs lärosätena. En grundlig inventering av lärosätets olika slag av relevanta resurser förutsätts. Vilka aspekter som avses ligga till grund för examensprövningen framgår i sin helhet i appendix.

[76] Högskoleverket, *Hur har det gått? En slutrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar åren 2001–2006*, Högskoleverkets rapportserie 2007:31 R, Stockholm 2007, p. 92.

Utgångspunkter

Underlag

Vägledande för uppföljningsgruppens arbete har varit ovan nämnda utvärderingar och utredningen En hållbar lärarutbildning. Vid sidan om dessa har även andra utvärderingar, forskningsrapporter, policydokument, etc. varit betydelsefulla som underlag. Här nedan sammanfattas de utgångspunkter som utifrån underlagen är vägledande för uppföljningsgruppens arbete.

Kriterier för forskningsbasering

Uppsala universitet har via Enheten för kvalitet och utvärdering tagit fram en rapport om begreppet ”forskningsanknytning” som kan tjäna som en god utgångspunkt för en analys av forskningsanknytningen, eller forskningsbaseringen för att nyttja den term som utredningen om en ny lärarutbildning använder, inom lärarutbildning.[77] Det förefaller rimligt att ansluta till tanken att de kriterier som presenteras nedan (utan rangordning) kan stå mall för vad forskningsbasering bör innebära vid lärarutbildningen inom Uppsala universitet:

Institutionella förutsättningar

1) andel reserverad tid för forskning lärarna har i tjänsten,

2) andel disputerade lärare på institutionen som deltar i grundutbildningen,

3) andel av undervisningen som genomförs av disputerade lärare,

4) att doktorander deltar i grundutbildningen.

Vetenskaplig grund

5) att utbildningen vilar på vetenskaplig grund där relevanta forskningsresultat integreras i utbildningen,

6) att träning i vetenskaplig metod ingår i undervisningen,

7) att studenterna under utbildningen tar del av vetenskaplig text, t ex artiklar och avhandlingar,

8) att studenterna har kännedom om institutionen/institutionernas forskning, samt om relevant forskning inom industrin och andra myndigheter.

Vetenskapligt förhållningssätt

9) att studenternas förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar på vetenskaplig grund främjas,

10) att studenternas förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa vetenskapliga problem främjas,

11) att studenternas förmåga att tillägna sig ett vetenskapligt arbetssätt främjas,

12) att examinationen främjar självständiga och kritiska bedömningar och analys.[78]

Det går att notera att samtliga kriterier som bedömargruppen vid den senaste utvärderingen av lärarutbildningen använder sig av förekommer i listan ovan (2,3,7, 9–12) och att listan därtill innehåller en del intressanta kriterier på forskningsbasering som bedömningsgruppen inte tar upp (att

[77] Annika Lundmark, Maivor Sjölund & Mikaela Staaf, *Forskningsanknytning. Ett underlag för diskussion om begreppets innebörd och tillämpning*, Enheten för kvalitet och utvärdering, Uppsala universitet, Uppsala 2006.

[78] Ibid., p. 9.

lärarna har tid för forskning i tjänsten, att doktorander ges möjlighet att undervisa, att studenterna ges träning i vetenskapliga metoder, att studenterna orienteras i institutionens forskning).

Kriterier för en utbildning på beprövad erfarenhet

Lärarutbildningen vilar inte endast på vetenskaplig grund, den beprövade erfarenheten ska likaså utgöra en viktig beståndsdel. Här kan vi ta utgångspunkt i de kriterier som lämnas av bedömargruppen för den senaste utvärderingen av lärarutbildningen:

- Lärare med beprövad erfarenhet enligt definitionen ovan samt kompetenta lärare/handledare med aktuell skolerfarenhet inom den verksamhetsförlagda delen av utbildningen.
- Gestaltningen av den verksamhetsförlagda delen av utbildningen: deltagandet i verksamheten som helhet, erfarenhetssamlandet, problemorienteringen, dokumentationen, övningen i lärarrollen m.m.
- Högskoleundervisningens relation till skolverkligheten samt verksamhetserfarenheternas länkning in i undervisningen.
- Hur ämnesinriktningar och specialiseringar synliggör didaktiska perspektiv på ämnesinnehållet.[79]

Att lärarutbildningen är en yrkesutbildning kan sammanfattas som baserad på tre centrala beståndsdelar, att det förekommer lärare i utbildningen som har beprövad erfarenhet, att den verksamhetsförlagda utbildningen har en central roll för att ge studenterna övning och färdigheter i sin professionella gärning och att ämnesstudierna omfattar didaktiska perspektiv.

Förutsättningar vid Uppsala universitet

Att bedriva en lärarutbildning inom ramen för Uppsala universitet ger ett antal speciella förutsättningar som saknas vid många andra lärosäten. Uppsala universitet kan karakteriseras på följande sätt:

- Stort, internationellt erkänt forskningsuniversitet.
- Många tunga forskningsmiljöer där det bedrivs utbildningsvetenskapligt relevant forskning.
- Ett stort utbud av utbildning.
- Fokus på avancerad nivå och forskarutbildning.
- Ett rikt studentliv.
- Goda kontakter med omvärlden.

Det finns all anledning att dra fördel av de specifika förutsättningar som finns vid Uppsala universitet. Det vore exempelvis mycket ostrategiskt för lärarutbildningen att det inte tas tillvara på den rika utbildningsvetenskapliga forskning som bedrivs inom Uppsala universitet. Genom sin tunga position forskningsmässigt finns också alla möjligheter för Uppsala universitet att profilera sig som ett lärosäte där det finns särskilt goda förutsättningar att gå vidare från en lärarutbildning till en forskarutbildning, och då kanske inte främst inom den utbildningsvetenskapliga fakulteten, där resurserna för forskning och forskarutbildning är små, utan snarare i anknytning till de ämnesstudier som ryms inom lärarutbildningen. Uppsala universitets satsningar på masterutbildningar skulle också kunna nyttjas strategiskt för att rekrytera studenter som erhållit sin grundutbildning vid andra lärosäten. En stor rekryteringspotential finns bland studenter som läst till grundlärare och som vill

[79] Högskoleverket, *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*, Rapport 2008:8 R, Stockholm 2008, p. 26.

bygga på denna utbildning med en magister- eller masterutbildning. Det omfattande utbildningsutbudet vid Uppsala universitet utgör också en viktig fördel. Det innebär exempelvis att ämneslärarutbildningen kan erbjuda många olika ämnen och ämneskombinationer av hög klass. En annan fördel är att det breda utbildningsutbudet ger en beredskap att möta nya utbildningsbehov. Det innebär också att lärarstudenter träffar studenter från ett brett spektrum av utbildningar och dessutom kan ta del av ett mycket rikt studentliv, centrerat kring nationerna. Tack vare goda kontakter med omvärlden, vilket för lärarutbildningens del innebär samverkan med kommuner och enskilda utbildningsanordnare i närområdet och myndigheter inom utbildningsområdet, kan lärarutbildningen profilera sig som en utbildning väl förankrad i yrkeslivet. En central roll spelar här Regionalt pedagogiskt kunskapscentrum.

Lärarutbildningens position inom lärosätet

Ovan presenterades de viktigaste karaktärsdragen för Uppsala universitet med avseende på förutsättningarna att bedriva en högkvalitativ lärarutbildning. Vi ska här komplettera bilden genom att analysera lärarutbildningens position inom lärosätet. Uppsala universitet skiljer sig från många andra lärosäten på så sätt att även om lärarutbildningen är den största enskilda utbildningen utgör den en relativt begränsad del av universitetet, antalet lärarstudenter utgör ca 10 procent av alla studenter och forskningsmässigt går inte ens en procent av de samlade forskningsmedlen till den utbildningsvetenskapliga fakulteten. Därtill ska läggas att vid ett så forskningsintensivt lärosäte som Uppsala universitet sätts inte utbildningsfrågorna självklart högst på dagordningen, forskningen ges en mer betydande position. Samtidigt innebär detta naturligtvis också att det finns betydligt större kompetenser och resurser att knyta an till lärarutbildningen i Uppsala än vid många andra lärosäten. Tilläggas bör också att lärarutbildningen vid Uppsala universitet har en stark formell position. Utbildningen leds av en utbildningsvetenskaplig fakultetsnämnd som har egna medel och mandat att ansvara för utbildning och forskning inom sitt område.

Nuvarande lärarutbildning vid Uppsala universitet

Nedan följer sammanfattningar av rapporter från uppföljningsgruppens arbetsgrupper. I appendix finns förteckning över arbetsgruppernas benämningar och sammansättningar samt rapporterna i sin helhet.

Allmänt utbildningsområde

Det allmänna utbildningsområdet tillhör de delar av den nuvarande lärarutbildningen som utsatts för den hårdaste kritiken. Lärarutbildningen vid Uppsala universitet utgör inget undantag. Det är också den del av lärarutbildningen som alla läser. Brister inom denna del drabbar därmed samtliga studenter. Detta sammantaget motiverar en särskild granskning av det allmänna utbildningsområdet. Ett ytterligare skäl är att i och med att även den nya lärarutbildningen avser innehålla gemensamma delar, om än med annat och mer fastlagt innehåll samt profilerat mot de olika inriktningarna, är det relevant att analysera mer i detalj vilka problem som finns med dagens allmänna utbildningsområde och om det finns delar som går att bygga vidare på.

Den arbetsgrupp som granskat det allmänna utbildningsområdet var på grund av begränsade resurser nödgad att avgränsa arbetet och valde att fokuserade målen i kursplanerna, examinationsformerna och kurslitteraturen.[80] Underlaget för granskningen är i huvudsak kursplaner, litteraturlistor och studiehandböcker.

Vad gäller målen i kursplanerna har undersökts vilka kompetenser de uttrycker, vilka områden de omfattar, samt om det finns förutsättningar för progression. Dessutom har den forskningsbaseringen närstuderats.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det allmänna utbildningsområdet är behäftat med en rad olika problem. Förutom de problem som nämnts i utvärderingarna, att andelen disputerade lärare är låg, att kravnivåerna är låga och skiftande, att progressionen är svag, kan läggas ett par ytterligare som utvärderingen inte tagit upp eller uppmärksammat.

Det mest alarmerande problemet är den svaga ställning den vetenskapliga basen har. Vetenskapsteori och vetenskapliga metoder behandlas först i någon större utsträckning i AUO III, vilken kan ligga sist i studenternas utbildning. Inom AUO I och AUO II förekommer få mål och moment som kan hänföras till vetenskaplig verksamhet. Därmed sker ingen progression inom området. Därtill uppstår problemet att den skolning i vetenskapliga metoder och vetenskapsteori som ges förutsätts vara på avancerad nivå, men är i realiteten på grundläggande nivå i och med att det inte går att ta för givet att studenterna har några grundläggande kunskaper att bygga vidare på.

Förutom att en större del av de som undervisar inom det allmänna utbildningsområdet inte har genomgått forskarutbildning är ungefär hälften av de inom ledande positioner icke-disputerade. Inte heller här är andelen disputerade i nivå med lärosätet i stort. Detta kan jämföras med ett lärosäte som saknar fasta forskningsresurser, Högskolan i Halmstad, men som ändå har som krav att personer i ledande ställning ska ha disputerat.

De slutsatser vi kan dra av genomgången av kurslitteratur, som koncentrerats till en granskning av all litteratur på AUO I, är att den till en icke ringa del består av litteratur från statsmakternas myndigheter och organisationer och från intresseorganisationer som Lärarförbundet. Totalt svarar dessa för en tredjedel av litteraturen mätt i antal sidor. Den fråga man kan ställa sig i sammanhanget är hur ett kritiskt vetenskapligt perspektiv kan upprätthållas när en så omfattande del av litteraturen

[80] Arbetsgruppens rapport finns bilagd i appendix.

kommer från statsmakterna och intresseorganisationer. Ett annat intressant resultat är att så lite av litteraturen omfattas av vad som kan klassificeras som vetenskaplig litteratur. Utan att gå in på innehållet är det rimligt att anta att framför allt två kategorier litteratur är att anse som vetenskaplig: tidskrifter och litteratur publicerad av lärosätena. Dessa två kategorier svarar tillsammans för 5 procent av litteraturen. Ytterligare en iakttagelse kan göras vad gäller kvaliteten. Det är anmärkningsvärt att en så hög andel av litteraturen är publicerad av Studentlitteratur. Till skillnad från vad vi kallat etablerade allmänna förlag saknar Studentlitteratur en redaktionell selektion, allt som har potential att sälja ges ut. Det innebär att litteraturen på förlaget kan vara av mycket varierande kvalitet. Det skulle kunna gå att bortse från denna problematik ifall Studentlitteratur utgjorde en mindre flitigt anlitad förläggare inom lärarutbildningens litteraturlistor, men så är alltså inte fallet.

Granskningen av målen i relation till progressionen i utbildningen visar att många frågetecken kan resas kring upplägget av det allmänna utbildningsområdet. Inom många områden finns inga möjligheter till progression inom ramen för det allmänna utbildningsområdet av den enkla anledningen att området förekommer i för lite utsträckning eller inte alls, alternativt är koncentrerat till en viss del av det allmänna utbildningsområdet.

Flera områden som föreslås i den utbildningsvetenskapliga kärnan eller som övergripande perspektiv saknas i dagsläget i målen och specifikationerna av innehåll i det allmänna utbildningsområdet.

Målen har också satts i relation till examinationsformerna. Det visar sig mål av typen att kunna beskriva eller redogöra för ett visst innehåll förekommer förvisso i störst utsträckning inom AUO I men det saknas examinationsformer som på ett rättssäkert och effektivt sätt kan examinera mot denna typ av mål. Salstentamina, som är ett beprövat sätt att mäta kunskaper på en grundläggande nivå, saknas exempelvis helt inom AUO I. Det är tveksamt om det överhuvudtaget går att garantera att studenterna bedöms individuellt under AUO I.

Vissa mål är otydligare än andra. Flertalet av de mål som handlar om att studenterna ska reflektera, diskutera, problematisera, analysera och förklara har vi bedömt som otydliga; de lämnar för stort tolkningsutrymme. För att kunna bedöma dessa typer av mål ställs stora krav på lärarkåren. I ljuset av detta blir det särskilt problematiskt att ett så stort antal lärare är involverade i delkurserna på AUO I. Antalet lärare på varje enskild delkurs varierar mellan 10 och 15. Problematiken med stort tolkningsutrymme och stort antal lärare gäller även AUO II. De allmänt hållna målen skulle kunna uppvägas av att betygskriterierna är mer precisa. Så är dock inte fallet. Betygskriterierna är ofta också de allmänt hållna.

Sammanfattningsvis har ett antal problem som inte lyfts fram ordentligt i Högskoleverkets utvärderingar kunnat identifieras. De allvarligaste problemen är att examinationsformerna inte svarar mot målen och inte garanterar en individuell och rättsäker bedömning, att progressionen inom vetenskapsteori och forskningsmetoder är mycket svag, att lärare i ledande positioner förhållandevis ofta saknar doktorsexamen, samt att en tredjedel av litteraturen på den första termin består av litteratur från statsmakterna och intresseorganisationer som Lärarförbundet, och endast en tjugondel utgörs av vetenskaplig primärlitteratur.

Huvudområden inom det allmänna utbildningsområdet och vissa inriktningar

I arbetet med att skapa en tydlig ämnesbas för lärarutbildningen tillsattes en arbetsgrupp med namnet ”Arbetsgruppen för granskning av ämnen och huvudområden inom lärarutbildningens allmänna del och vissa inriktningar”. Arbetsgruppens krångliga benämning kan vid behov förkortas till ”Granskning av ämnen och huvudområden”. I arbetsgruppen har ingått professorerna Donald Broady (ordf.), Ann-Carita Evaldsson, Caroline Liberg, Peter Waara och Leif Östman, dvs. företrädare för ämnena didaktik, pedagogik och utbildningssociologi. Uppdraget till arbetsgruppen bestod i att klargöra hur mycket av de nämnda tre ämnena som kan anses ingå i lärarutbildningens allmänna utbildningsområde (AUO I-III) jämte de fem inriktningarna Bild, Idrott och hälsa, IKT och lärande, Pedagogiskt arbete med yngre barn samt Svenska och matematik i tidiga skolår.

Även om tonvikten lagts vid de tre nämnda ämnena finns anledning att beakta även de övriga huvudområden för vilka de tre berörda institutionerna (Institutionerna för Didaktik, för Pedagogik och för Utbildning, kultur och medier) ansvarar. Den fullständiga listan över huvudområden är:

- Barn och ungdomsvetenskap, som är ett huvudområde för kandidatexamen.
- Didaktik, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen.
- Digitala medier, som är ett huvudområde för magisterexamen och masterexamen.
- Ledarskap i trossamfund, som är ett huvudområde för magisterexamen.
- Pedagogik, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen.
- Skolledarskap, som är ett huvudområde för magisterexamen.
- Specialpedagogik, som är ett huvudområde för magisterexamen; dessutom är specialpedagogik ett biområde i kandidatexamen.
- Utbildningssociologi, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen.
- Utbildningsvetenskap, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen.

Det underlag som arbetsgruppen använt var de för läsåret 2008/2009 gällande kursplanerna för AUO och de nämnda inriktningarna, sådana de 2008-11-21 fanns presenterade i universitetets kursplanesystem Selma. De bilagda överväganden avser således kursutbudet innevarande läsår.

Redovisningarna avseende de tre ämnena bifogas i form av separat bilagor. Denna uppdelning motiveras av att det bör vara företrädare för varje ämne som bedömer hur mycket av detta ämne som kan anses inrymmas i olika lärarutbildningskurser.

Tabellen nedan summerar hur ämnesföreträdarna för pedagogik, utbildningssociologi, didaktik och barn- och ungdomsvetenskap bedömer innehållet i den nuvarande lärarutbildningen.

Tabell 2. Inslag av pedagogik, utbildningssociologi, didaktik och barn- och ungdomsvetenskap i vissa delar av den nuvarande lärarutbildningen.

	Pedagogik	Utbildnings-sociologi	Didaktik	Barn- och ungdomsvetenskap
AUO I	30 hp	5 hp	Ej spec.	7,5 hp
AUO II	30 hp	3 hp	Ej spec.	9 hp
AUO III	Efter prövning	7,5 hp + ev 15 hp	Ej spec.	7,5 hp + ev 15 hp
Totalt AUO	60–90 hp	15,5–30,5 hp	70–75 hp	24–39 hp
Bild	Ej bedömd	0 hp	Ej bedömd	Ej bedömd
Idrott och hälsa	Ej bedömd	0 hp	Ej bedömd	Ej bedömd
IKT och lärande	Ej bedömd	0 hp	Ej bedömd	Ej bedömd
Pedagogiskt arbete med yngre barn	Ej bedömd	1 hp	Ej bedömd	Ej bedömd
Svenska och matematik i tidiga skolår	Ej bedömd	2 hp	Ej bedömd	Ej bedömd

Några reflektioner. Ämnesföreträdare för **pedagogik** lyfter fram den svaga vetenskapliga skolningen inom det allmänna utbildningsområdet som ett reellt problem för tillgodoräknande av kurserna inom ämnet pedagogik. Det förutsätts mer än 7,5 hp i vetenskaplig metod för att studenterna ska vara förberedda för uppsatsskrivande. Ämnesföreträdarna väljer också att tillgodoräkna kurser inom AUO III på grundläggande nivå som poäng inom pedagogik C. Detta trots att kursen AUO III enligt kursplanen ligger på avancerad nivå.

Utbildningssociologi är det ämne där ämnesföreträdaren ser det som möjligt att tillgodoräkna sig minst antal högskolepoäng, endast 15 inom det allmänna utbildningsområdet och totalt blott 3 i samtliga fem inriktningar. En förklaring till det till synes snåla omdömet ligger i att ämnet mer tydligt än övriga ämnen vilar på en bred samhällsvetenskaplig och humanistisk grund (behörighetskraven till masterutbildning och forskarutbildningen i ämnet omfattar just studier på grundläggande nivå om ”minst 90 hp i humanistiskt eller samhällsvetenskapligt ämne eller motsvarande”). För att citera ur bilagan: ”Ambitionen med siffrorna är således att fånga in den litteratur som kan anses leva upp till den nivå som är normal för utbildning på grundnivå inom historiefilosofisk eller samhällsvetenskaplig fakultet vid Uppsala universitet. Siffrorna kan alltså ganska enkelt justeras genom jämförelser med kurslitteratur i olika ämnen.”

Det konstateras att allmänna utbildningsområdet och de granskade inriktningarna på flera sätt avviker från den typ av studier som är behörighetsgrundande för ämnet. Ett problem som lyfts är inplaceringen av AUO III på avancerad nivå och i linje med ämnesföreträdarna för pedagogik uppmärksammas bristen på utbildning i grundläggande vetenskapliga metoder:

> Om bedömningen är någorlunda rimlig framträder ett uppenbart problem. Eftersom hela AUO III, examensarbetet inräknat, ligger på avancerad nivå krävs att lärarstudenterna dessförinnan på ett eller annat sätt fått sig till livs det slags skolning som på universitetet normalt ges på grundnivå. Somliga har vid så kallade ämnesinstitutioner läst ämnen som givit dem en sådan grund, medan övriga knappast kan ha fått förutsättningar för att genomföra ett examensarbete på avancerad nivå. Inom AOU I-II tycks inte särskilt mycket metodskolning förekomma (en ordinär metodkurs ges först inom AUO III), och inte heller särskilt mycket kontakter med forskningsmiljöer vid universitet eller i kurslitteraturen mer renodlat vetenskapliga texter till skillnad från introduktioner och praktiska handledningar.

Och fortsättningsvis konstateras att:

> Detta omdöme kan låta snålt, och det går förstås att hänvisa till behovet av yrkesförberedelse för att förklara hur lärarutbildningen utformats. Ändå är det ett reellt problem att många studenter uppenbarligen inte får den förberedelse som krävs för att de skall gå iland med ett examensarbete på avancerad nivå. Vidare förefaller det rimligt att lärarutbildningen just vid Uppsala universitet är forskningsbaserad på så vis att den kan utnyttja den särskilda styrka och egenart som vårt universitet erbjuder och som skiljer den från i stort sett alla andra lärarutbildningar runtom i landet: den omfattande och välutvecklade forskningen och den unika bredden i fråga om forsknings- och undervisningsområden. Det verkar fel tänkt att just i Uppsala erbjuda en lärarutbildning med ett innehåll som kunde ha förekommit vid vilket lärosäte som helst. En mer rimlig strategi är att utforma kurserna så att rekryteringsprofilen i Uppsala efter hand ändras på så vis att en växande andel studenter med håg och fallenhet för högre studier lockas att läsa till lärare just i Uppsala.

Ämnesföreträdarna för **didaktik** bedömer att i grova drag motsvarar det allmänna utbildningsområdet ungefär 70–75 hp. De problem som ämnesföreträdarna lyfter fram är att:

> […] inslaget av forskningslitteratur bör stärkas inom samtliga kurser. Med detta menar vi inte att all litteratur skall bestå av forskningsartiklar etc. utan oftast behövs mindre tillägg. Om man t.ex. har en introducerande kursbok i lärande så skulle den kunna kompletteras med en sociokulturell forskningsartikel eller en originaltext av Vygotsky. Viss kurslitteratur har dock en starkare koppling till forskning än andra och behovet av mängden kompletteringar måste bedömas från kurs till kurs av de som är inlästa på litteraturen. Vi menar också att internationell litteratur bör föras in i större omfattning.

De fortsätter och slår fast att ”[d]en kanske viktigaste kompletteringen är dock att betydligt mer forskningsmetodisk litteratur måste in. Detta är synnerligen viktigt för det allmänna utbildningsområdet.”

Även om **barn- och ungdomsvetenskap** i dagsläget endast är huvudområde för kandidatexamen är det av intresse att bedöma omfattningen av ämnet inom lärarutbildningen eftersom en forskningsmiljö håller på att byggas upp kring ämnet. Ämnesföreträdaren konstaterar att mellan 24 och 39 hp kan anses vara barn- och ungdomsvetenskap. I ett generellt omdöme påpekas potentialen för ämnet, samtidigt som brister i helhetsbild, progression och forskningsbasering noteras:

> Överlag är intrycket av kurs- och genomförandeplaner framför allt inom ramen för AUO I – III att det finns anslag som har potential att utvecklas inom området barn- och ungdomsvetenskap. Samtidigt är också ett intryck att kursutbudet är fragmentariskt. Dels är det svårt att finna en kumulativ utveckling inom framför allt ungdomsforskningsområdet, dels saknas mer eller mindre grundläggande metodkurser inom såväl kvalitativa som kvantitativa metodtraditioner.

Sammanfattningsvis är spännvidden i tillgodräknande av det allmänna utbildningsområdets kurser mellan de olika ämnena stor, med utbildningssociologi som den ena ytterligheten med knappa 15 hp och pedagogik där i vissa fall samtliga poäng 90 hp kan tillgodräknas. Vad gäller anledningarna till att alla poäng inte kan tillgodräknas är samtliga ämnesföreträdare rörande överens på en punkt, den vetenskapliga skolningen är för klen. Det krävs fler kurser som berör vetenskapliga metoder och att vetenskapliga förhållningssätt integreras i utbildningen. Kurslitteraturen bör också bli mer forskningsbaserad.

Förstärkt förankring av lärarutbildningen inom universitetet

För att stärka kopplingen mellan lärarutbildningen och övriga universitetet tillsattes en liten arbetsgrupp som tog sig namnet Arbetsgruppen för förankring av lärarutbildningens kunskapsområden i universitetets ämnen, huvudområden och forskningstraditioner. Arbetsgruppen tolkade sitt uppdrag i följande termer:

> Vi har uppfattat uppdraget så att vi skall finna sätt att identifiera, skapa eller förstärka lärarutbildningens förankring i olika ämnen, huvudområden och forskningsmiljöer på universitetet. Ett ganska löst formulerat uppdrag således, men i flera avseenden viktigt. För att välja ett konkret exempel: När ADHD-barn diskuteras i lärarutbildningen bör lärarstudenterna märka att det i Uppsala finns specialister på sådant och gärna få möta gästföreläsare från Institutionen för psykologi eller Institutionen för neurovetenskap. Somliga studenter kan läsa någon rapport från dessa institutioner, några kan tidigt i sin lärarutbildning börja förbereda sig för att genomföra ett examensarbete inom området och ta kontakt med en potentiell handledare, vissa eller alla kan eventuellt beredas möjlighet att om behov uppstår i framtiden tillgodoräkna sig några hp i psykologi. Och på samma vis för andra ämnen: när något som har med retorik att göra berörs i lärarutbildningen bör studenterna märka, och lärarna veta om, att det förekommer retoriker och retorikforskning vid universitetet. Detta slag av forskningsbasering är fundamental för att lärarutbildningen i Uppsala skall kunna utnyttja den särskilda styrka och egenart som vårt universitet erbjuder i jämfört med i stort sett alla andra lärarutbildningar runtom i landet: den omfattande och välutvecklade forskningen vid Uppsala universitet och den unika bredden i fråga om forsknings- och undervisningsområden.

Arbetsgruppen lanserar förslaget att mål ska tas fram för vad kurserna inom lärarutbildningen ska omfatta förutom de högskolepoäng i de huvudområden som framgår av kursplanen. Man kan tänka sig att kurserna inom den utbildningsvetenskapliga kärnan sammantaget motsvarar x hp i didaktik på grundnivå (baskurs och fortsättningskurs), y hp i psykologi på grundnivå (baskurs), z hp i statsvetenskap på grundnivå (baskurs), osv.

Verksamhetsförlagd utbildning

Vad gäller den verksamhetsförlagda utbildningen har den tillsatta arbetsgruppen valt att satsa på att uppdatera de riktlinjer som den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden tagit fram för den verksamhetsförlagda utbildningen. Dessa har nu tagits i utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden och kommer att göras publika på fakultetens hemsida samt tryckas upp.

Internationalisering

Internationaliseringen pekas i Högskoleverkets utvärdering 2008 ut som ett eftersatt område inom lärarutbildningen. De huvudskaliga problem som lyfts fram är de låga andelarna lärarstudenter som studerar utomlands inom ramen för sin utbildning, att det förekommer sparsamt med litteratur på engelska och att förhållanden i andra länder beaktas i liten grad. För att förstärka internationaliseringen inom lärarutbildningen vid Uppsala universitet skrevs internationaliseringen in som ett uppdrag till uppföljningsgruppen och inom ramen för dennas verksamhet har en arbetsgrupp tillsatts. Arbetsgruppens rapport återfinns i sin helhet i appendix.

Arbetsgruppen har belyst ett antal olika aspekter av internationaliseringen, där de mest centrala är studentmobiliteten, kurser med internationellt fokus, kurslitteratur på andra språk än svenska och om förhållanden i andra länder, examensarbeten med internationell inriktning, samt forskningens internationella kontakter.

Antalet studenter som reser ut inom ramen för Erasmusprogram vid lärarutbildningen är mycket litet. Vårterminen 2007 reste 2 studenter ut, följande hösttermin 4 studenter. Under vår och höst 2008 totalt 5 studenter och våren 2009 har 2 studenter rest. Totalt har alltså 13 studenter rest iväg över fem terminer. Detta på en utbildning som omfattar 2 500 studenter. Räknar vi om det till studenter per årskurs (ca 500 studenter) blir andelen utresande studenter under 1 procent.[81] Till detta ska läggas de studenter som reser ut inom ramen för sina inriktningar och specialiseringar eller på egen hand. Det finns tyvärr ingen aktuell statistik över hur många dessa studenter är. Antalet studenter som reser in till lärarutbildningen i Uppsala via ett Erasmusprogram är något större än antalet utresande, över de fem senaste terminerna uppgår antalet inresande till totalt 28 studenter.

I kursutbudet inom lärarutbildningen finns både kurser med uttalat internationellt perspektiv, men även kurser där internationaliseringsfrågor inte är det centrala, utan tas upp mer implicit. Det är dock tydligt att svenska förhållanden prioriteras då det kommer till kursutbudet inom det allmänna utbildningsområdet (AUO). De engelskspråkiga kurserna är få och just nu finns ingen kurs inom det allmänna utbildningsområdet som ges på engelska. Situationen är liknande då man studerar kurslitteraturen. Inom det allmänna utbildningsområdet tas det internationella perspektivet upp i få kursböcker (15 av 146 referenser) och endast 224 sidor av ca 11 000 sidor kurslitteratur är på engelska. Samtliga dessa referenser återfinns inom AUO II. Det innebär att såväl AUO I och AUO III helt saknar engelskspråkig litteratur. Lärarstudenterna möter alltså ingen obligatorisk engelskspråkig litteratur under två hela terminer av sina studier. Det är ett anmärkningsvärt resultat. På ämnesinstitutionerna finns ett större utbud av engelskspråkiga kurser samt kurser och kurslitteratur med internationell inriktning, men detta har inte hunnit kartläggas i sin helhet här. Inom Lärarprogrammet väljer ca 10 procent av studenterna att skriva ett examensarbete med ett ämne som har ett internationellt eller mångkulturellt perspektiv.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den låga andelen studenter som reser utomlands kan sättas i relation till det faktum att utbildningen i sig i så liten grad är internationaliserad, där exempelvis såväl AUO I och AOU II helt saknar engelskspråkig litteratur och där internationella förhållande beaktas i mycket liten utsträckning. Det förekommer dock intressanta och viktiga undantag. Exempelvis kan två kurser framhållas. Kursen Internationalisering och lärande, 30 hp, ges inom lärarprogrammet som specialisering och kan även läsas som fristående kurs. Ett tjugotal studenter per hösttermin har läst kursen, som även omfattar fältstudier i Tanzania och Kina, sedan den startade 2002. Kursen The Classroom. A Social and Cultural Meeting Place ges helt på engelska och omfattar 30 hp. Den riktar sig främst till utbytesstudenter och är mycket internationell till sitt upplägg. Deltagarantalet har varierat från 11 till 32 de senaste terminerna. Båda dessa ovan nämnda kurser är förlagda till Institutionen för utbildning, kultur och medier. Nämnas bör också att för lärarstudenter som läser inriktningar i moderna språk utgör en kurs om fem veckor förlagd till land där språket talas ett obligatorium.

Till skillnad från grundutbildningen förekommer det omfattande internationella kontakter inom forskningen vid de institutioner som sorterar direkt under den utbildningsvetenskapliga fakulteten. Det är dock tveksamt om dessa kontakter i någon större omfattning kommer grundutbildningen till godo.

[81] Tilläggas kan att de tillgängliga platserna inom lärarutbildningen är 23 per termin. Det låga antalet utresande studenter kan alltså inte förklaras av att det råder brist på utbytesplatser.

Studentrekrytering

Att analysera rekryteringen av studenter ingick inte i de ursprungliga uppdragen till uppföljningsgruppen, men det visade sig snabbt under arbetets gång att denna fråga är mycket central ur många aspekter. Utbildningens kvalitet är direkt avhängig de studenter som rekryteras. Utvecklingen har här varit allt annat än gynnsam och andelarna studenter med goda studiemeriter har sjunkit i takt med att andelarna studenter med svaga meriter ökat. Studenternas meriter är relaterat till sökbilden. Söktrycket har minskat och under de senaste åren sjunkit dramatiskt, vilket medfört problem att fylla alla studieplatser med följd att ekonomin urholkats. Ett annat problem rör dimensioneringen. I och med att söktrycket sjunkit har lärosätena styrt över sina utbildningsplatser till inriktningar där det funnits ett större intresse, vilket lett till en dålig matchning mellan lärarutbildningen och behovet av kompetens på arbetsmarknaden. Med anledning av studentrekryteringens centrala betydelse för lärarutbildningen har uppföljningsgruppen på eget initiativ tillsatt en arbetsgrupp för att belysa problematiken. Arbetsgruppens rapport kan sammanfattas på följande vis.[82]

När rekryteringsproblematiken ska beskrivas och hanteras bör detta ske i ett helhetsperspektiv som fångar samspelet mellan rekrytering, mottagande och genomströmning samt hur utbildningen förhåller sig till arbetsmarknaden i vid mening. Beskrivningen av rekryteringen bör även ske på en detaljerad nivå som särskiljer olika former av lärarutbildningar. Arbetsgruppen har arbetat utifrån en strävan att ge en allsidig beskrivning av rekryteringen, inte fokusera någon enskild aspekt som kön, klass eller etnicitet, utan behandla de relevanta kategorier som är möjliga att få fram ur universitetets statistik och den offentliga statistiken som Statistiska centralbyrån tillhandahåller.

I rapporten beskrivs den aktuella studentrekryteringen och den sätts in i såväl ett nationellt sammanhang som ett tidsperspektiv, de rekryteringssatsningar som gjorts analyseras samt möjliga framtida rekryteringsinsatser presenteras och diskuteras mycket preliminärt.

Beträffande rekryteringen konstateras att lärarutbildningens studenter på nationell nivå har förändrats kraftigt den senaste trettioårsperioden. Från 1987 fram till 2007 minskar andelarna studenter som har höga betyg. Samtidigt ökar andelarna studenter med låga betyg. Samma trend gäller även för poäng på högskoleprovet. Även åldersstrukturen har förändrats. Lärarstudenterna har blivit allt äldre. Detta gäller oavsett typ av lärarutbildning. Vad gäller könsfördelningen är skillnaderna stora mellan olika typer av utbildningar: männens andelar ökar alltmer ju högre stadier i skolsystemet, från förskola till gymnasieskola, som lärarutbildningen i fråga riktar sig mot. Samtidigt är det i fördelningen mellan könen som den största förändringen skett: männen har gått från att vara i majoritet (sex av tio) till att befinna sig i minoritet (fyra av tio) på ämneslärarutbildningarna i matematik/naturvetenskap och samhällsvetenskap. Språkinriktningarna har varit och är fortfarande kraftigt dominerade av kvinnor (fyra av fem). Förskollärarutbildningen går något mot trenden: i början av 1990-talet fanns en man bland drygt tjugo studenter, i dag går det en man på tolv studenter.

Lärarutbildningen i Uppsala följer i stort de mönster som gäller för lärarutbildningen i landet. Andelen kvinnor var i det närmsta densamma, men om vi tar hänsyn till utbildningsutbudet framstår

[82] Hela rapporten finns bilagd i appendix. De viktigaste referenserna i arbetet är följande: Emil Bertilsson, Mikael Börjesson & Donald Broady, *Lärarstudenter. Utbildningsmeriter och social bakgrund 1977-2007*, SEC Report 45, Uppsala universitet, Uppsala 2008; Anders Björklund et. al., *The Market Comes to Education in Sweden: An Evaluation of Sweden's Surprising School Reforms*, Russell Sage, New York 2005; Mikael Börjesson, *Det svenska högskolefältet och lärarutbildningarna*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC/Uppsala universitet, Uppsala, nr 32, 3 reviderad uppl. 2006 [2003]; Högskoleverket, *Studenter som inte slutför lärarutbildningen – vart tar de vägen?* Statistisk analys, nr 2007:3.

Uppsala som ett lärosäte med förhållandevis stora andelar män inom vissa utbildningar. Åldersmässig avviker Uppsala mer tydligt med en lägre medelålder. Uppsalastudenterna har också i genomsnitt något bättre studiemeriter – här mätt i gymnasiebetyg respektive resultat på högskoleprovet. Uppsala har, som för universitetet i stort, större andelar studenter med föräldrar med hög utbildningsnivå och med högre tjänstemannapositioner.

Rekryteringen till lärarutbildningen i Uppsala har genomgått samma förändring som skett på nationell nivå, andelen kvinnor har blivit fler, andelen studenter med låga studiemeriter har ökat samtidigt som andelarna studenter med goda studieresultat minskat och andelarna studenter från arbetarklass hem har ökat. Förändringarna i rekrytering är kopplade till ett drastiskt minskat söktryck, som i år fortsätter att minska trots att det totala söktrycket till högskolan ökar.

Det är påfallande många studenter som hoppar av utbildningen. I landet har var fjärde student av dem som började sin utbildning i början av 2000-talet avbrutit sina studier på lärarprogrammet. Uppsala ligger något över riksgenomsnittet. I landet är det framför allt yngre studenter, män och studenter som läser mot de senare åldrarna som hoppar av. En undersökning vid Uppsala gör det troligt att mönstret i Uppsala är likartat.

En analys av lärarutbildningarnas positioner inom högskolefältet visar att de flesta lärarutbildningar i landet intar dominerade positioner, dvs. de rekryterar i större utsträckning än många andra utbildningar studenter med mindre resurser med sig hemifrån. I Uppsala har lärarutbildningen en kontradiktorisk position; gentemot andra lärarutbildningar är rekryteringen hög, men internt inom universitetet befinner sig utbildningen längst ner i hierarkin.

En genomgång av universitetets dokument för att främja jämställdhet och mångfald visar på att det sker en vidgning och skärpning av universitetets åtaganden. När det gäller rekryteringsarbete märks ett fokusskifte från jämställdhet till etnicitet och klass. Målet beskrivs i dag som att göra utbildningen attraktiv för studenter från underrepresenterade grupper och det ska ske såväl genom åtgärder inom rekrytering, mottagande och retention.

Beträffande framtida rekryteringssatsningar är de idéer som lanserar mycket tentativa. En viktig tanke är att mycket talar för att de rekryteringssatsningar och målsättningar som gäller på lärosätets centrala nivå inte med nödvändighet är mest relevanta för lärarutbildningen som ibland kan ha motsatt behov, att smalna av och inte bredda rekryteringen. Bland de förslag som lanseras för att öka söktrycket och få mer meriterade studenter att söka sig till Uppsala kan nämnas vikten av att satsa på information, webbutveckling och profilering. Även en analys av inträdeskraven ses som nödvändig. Vidare är det viktigt att avgränsa vad som låter sig göras inom utbildningens ram. Ett konkret förslag är att få in mer manliga lärare på kvinnodominerade utbildningar. Ett annat är att satsa på webbaserad distansutbildning för att öka antalet hugade studenter och underlätta för fortbildningen, en sektor som sannolikt kommer att växa stort i framtiden.

Lärarnas kompetenser

Förutsätter vi att examensrättsprövningen kommer att gå till enligt de förslag som lanseras i En hållbar lärarutbildning väntar ett omfattande arbete med att kartlägga de kompetenser som finns vid landets lärosäten. Vid Uppsala universitet har detta arbete till viss del redan påbörjats. Den kartläggning av forskning med utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet som genomfördes inom Kollegiet för utbildningsvetenskap 2003 visar att det finns en omfattande bredd och djup vid lärosätet.[83] Det finns alltså en stor och outnyttjad mängd forskning som kan komma lärarutbildningen till del. Kartläggningen håller under våren 2009 på att uppdateras och kommer att bli av stor betydelse för att identifiera starka forskningsmiljöer att inkorporera i lärarutbildningen. Men det räcker inte med att identifiera den utbildningsvetenskapligt relevanta forskning som bedrivs vid lärosätet. Det handlar dessutom om att visa att det förekommer ämnesdidaktisk forskning i tillräcklig omfattning. För att bland annat kartlägga denna har en koordinator för ämnesdidaktisk forskning nyligen tillträtt. Förutom forskning ska andra kompetenser också vägas in. Dokumenterade och prövade erfarenheter från skola och förskola är sådana. Hur dessa ska dokumentera och prövas är i dagsläget oklart. Det finns av tradition inte samma apparat uppbyggd kring detta som för värdering av vetenskapliga meriter. Här återstår med andra ord mycket arbete.

Ett ytterligare steg i kartläggandet av lärares kompetenser har tagits genom att en arbetsgrupp tillsatt av uppföljningsgruppen har börjat reflektera över frågorna. Några skissartade utgångspunkter för en analys av lärares kompetenser finns i appendix. En tanke är att det mest väsentliga är att se till att det finns forskningsaktiva lärare inom lärarutbildningen. Detta motsvarar tanken om att det endast bör finnas adjunkter som har aktuella erfarenheter från förskola och skola inom lärarutbildningen. En annan utgångspunkt är att det är svårt att realisera ambitionen som finns i Högskoleverkets utvärdering att en och samma person ska ha såväl erfarenheter från fältet som goda vetenskapliga meriter. Det är bättre att se till att detta täcks på ett optimalt sätt genom att se till olika personers kompetenser. Det propageras också för vikten att tydligare specificera vilka kompetenser som krävs inom en kurs för att på så sätt få en bättre matchning mellan kompetenser och kursinnehåll. Detta torde höja kvaliteten i utbildningen.

Vad gäller den aktuella situationen i Uppsala har ingen uppdaterad undersökning gjorts av de kompetenser som respektive institution besitter. En sådan måste rimligtvis göras under våren 2009. I Högskoleverkets senaste utvärdering utgjorde andelen disputerade lärare det allra viktigaste nyckeltalet i bedömningen av lärosätena. Gränsen sattes till minst 30 procent disputerade lärare inom lärarutbildningen. Som lärosäte klarade sig Uppsala bra, andelen inom hela lärarutbildningen var 50 procent. De disputerade lärarna är dock mycket ojämnt fördelade inom utbildningen. Det är framför allt inom de inriktningar som ges vid institutioner primärt knutna till andra fakulteter än den utbildningsvetenskapliga som har stora andelar disputerade lärare. Inom det allmänna utbildningsområdet, där lärarna framför allt kommer från den utbildningsvetenskapliga fakultetens egna institutioner, institutionen för didaktik och institutionen för utbildning, kultur och medier, är andelen betydligt lägre och under den kritiska gränsen av 30 procent.

[83] Ida Lidegran och Donald Broady, *Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet*, Uppsala universitet, Uppsala 2003.

En hållbar lärarutbildning vid Uppsala universitet

Tydlig ämnesbas

En grundbult i en ny lärarutbildning vid Uppsala universitet bör vara att utbildningen vilar på en tydlig och väl förankrad ämnesbas[84]. Detta ligger väl i linje med utredningens förslag som betonar ämnenas betydelse i två avseenden, dels att utbildningen ska ge en generell examen vilken måste kopplas till ett huvudområde, dels att ämnesstudierna ska stärkas. En tydlig förankring i en ämnesbas innebär framför allt att

- alla kurser inom de nya lärarutbildningarna ska ha ett huvudområde som har allmän gångbarhet och är förankrat i befintliga discipliner, vilket bland annat leder till
  - att den utbildningsvetenskapliga kärnans kurser ges en tydlig ämnesbestämning än vad som framgår av utredningens förslag och att kurserna förslagsvis även benämns efter ämnen och inte primärt efter innehåll,
  - att VFU-blocket behöver kopplas till ett eller flera ämnen,
  - att generella klassificeringar av hela kursblock överges och större precision i ämnesklassificeringar av kurser eftersträvas,
- alla lärarutbildningar leder till allmänna examina i redan etablerade ämnen så långt detta överhuvudtaget är möjligt,
- ansvarsfördelningen mellan institutionerna vad gäller kurser förenklas och förtydligas.

Här behöver några kommentarer göras. Att lärarutbildningen även ska ge generella examina är en nyckelidé för att förbättra utbildningen. Men här går utredarna inte steget fullt ut och låter studenterna få möjligheten att ta generella examina inom de ämnen de studerar, utan man föreslår att huvudområden som ”franska med utbildningsvetenskaplig inriktning” ska införas. Risken är uppenbar att dessa examina blir återvändsgränder som vare sig leder vidare till forskarutbildning i franska eller i utbildningsvetenskapliga ämnen. De har dessutom inga förutsättningar att fungera på en internationell nivå, där det blir svårt att förstå innebörden av denna typ av hybridexamen. Det finns all anledning att söka sig andra vägar vid ett disciplinbaserat lärosäte som Uppsala universitet.

Nedan presenteras i tabellform ett förslag där redan etablerade huvudområden vid Uppsala universitet blir de huvudområden som används inom de generella examina. För inriktningarna förskola och fritidshem föreslås Barn- och ungdomsvetenskap bli huvudområde.[85] Det finns flera argument för detta, där det viktigaste är att det vid den utbildningsvetenskapliga fakulteten har gjorts en satsning på att förstärka Barn- och ungdomsvetenskap genom etablerandet av en professur med inriktning mot barns och ungdomars villkor och förutsättningar placerad vid institutionen för utbildning, kultur och medier. Vid sidan om denna satsning finns redan en hel del forskning inom området vid universitet (bland annat vid pedagogiska institutionen och sociologiska institutionen) som konstruktivt kan bidra till uppbyggnaden av inriktningarna. Det är också en poäng att dessa två inriktningarna får en annan struktur än inriktningarna mot förskoleklass/årskurs 1–3 och årskurs 4–6 och därmed en möjlighet att mejsla ut ett eget kunskapsområde som dessutom en egen yrkesidentitet

[84] Ämne används här synonymt med den lite otympligare benämningen huvudområde.

[85] Det är i dagläget endast möjligt att erhålla en kandidatexamen i barn- och ungdomsvetenskap. Magister- och masterexamen behöver således läggas till.

kan baseras på. Inriktningarna mot förskoleklass/årskurs 1–3 och årskurs 4–6 föreslås ge en generell examen i didaktik. Detta ter sig som ett självklart val. Det finns etablerad didaktisk forskning inom framför allt svenska, matematik och naturvetenskap som kan fungera som en stabil bas att bygga på. Vid institutionen för didaktik finns i dag två professorer med didaktik i benämningen och varje professor leder en forskargrupp med didaktisk forskning som huvudinriktning. Enligt den grundtanke som presenteras i utredningen ska de två inriktningarna vara breda generella inriktningar som omfattar flertalet av de skolämnen som är aktuella att undervisa i. Det innebär att det ges relativt sparsamt med utrymme för varje enskilt ämne. I förslaget är svenskämnet det ämnen som läses i störst utsträckning och till detta avsätts 45 hp. Detta är naturligtvis långtifrån tillräckligt för att bygga en generell examen inom undervisningsämnet, som i fallet med svenska innebär antingen litteraturvetenskap eller nordiska språk. Även om det vid Uppsala universitet skulle tas fram en inriktning mot årskurs 4–6 som ger en fördjupning i två ämnen är detta inte tillräckligt för att ge en generell examen i något av undersökningsämnena eftersom en förhållandevis stor del av ämnesstudierna sannolikt primärt kommer att ha ett didaktiskt innehåll. Det förefaller således mest ändamålsenligt att didaktik blir huvudområdet för den magisterexamen utbildningen är tänkt att resultera i.

Tabell 3. Översikt över HUT:s förslag på inriktningarnas huvudområden, samt uppföljningsgruppens förslag på inriktningarnas huvudområden vid Uppsala universitet.

Examen	Inriktning	Huvudområde	Förslag på huvudområde vid UU
Grundlärare	Förskola	Utbildningsvetenskap med inriktning på förskolan	Barn och ungdomsvetenskap
	Förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3	Utbildningsvetenskap med inriktning på förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3	Didaktik
	Grundskolans årskurs 4–6	Utbildningsvetenskap med inriktning på grundskolans årskurs 4–6	Didaktik
	Fritidshem	Fritidspedagogik och lärande	Barn och ungdomsvetenskap
Ämneslärare	Grundskolans årskurs 7–9	Första undervisningsämne med utbildningsvetenskaplig inriktning	Utbildningsvetenskap el. första undervisningsämne
	Gymnasieskolan/ vuxenutbildningen	Första undervisningsämne med utbildningsvetenskaplig inriktning	Utbildningsvetenskap el. första undervisningsämne
	Yrkesämnen	Ej relevant	Ej relevant
	Praktisk eller estetiska ämnen	Praktiskt eller estetiskt ämne med utbildningsvetenskaplig inriktning	Utbildningsvetenskap el. första undervisningsämne

För inriktningar mot allmänna ämnen inom ämneslärareexamen kan flera lösningar tänkas. Om studenterna följer den studiegång som föreslås i utredningen, se figur i appendix, når studenterna inte tillräckligt många poäng vare sig före en magisterexamen i inriktningen mot årskurs 7–9 eller för en masterexamen inom inriktningen mot gymnasieskolan och vuxenutbildningen. För att erhålla tillräckligt många poäng krävs antingen att utbildningarna förlängs eller att omfattningen av det andra ämnet som läses minskas. Förutsatt att examensarbetet skrivs inom huvudområdet utbildningsvetenskap alternativt didaktik nås däremot tillräckligt många poäng på avancerad nivå inom ramen för utbildningen för att erhålla en magister- eller masterexamen inom detta huvudområde. Det är dock nödvändigt att examensarbetena dubbelklassificeras, att de ger såväl poäng i utbildningsvetenskap/didaktik som i undervisningsämnets akademiska motsvarighet eftersom det är den modell som förespråkas av utredningen. Av kvalitetsskäl är detta sannolikt en

bra lösning. Det borgar för att ämnesinstitutionerna tar ansvar för att upprätthålla samma standard på dessa examensarbeten som på andra examensarbeten.[86]

Ett förslag på hur de olika studiegångarna kan se ut presenteras i figuren nedan. Värt att notera är också att det oavsett vilken lösning som väljs för generella examina på avancerad nivå finns möjlighet att inom ramen för ämneslärarutbildningen ta ut en examen på grundnivå inom undervisningsämnet. Detta nämns tyvärr inte i utredningen. Det ger exempelvis studenterna ett större incitament att välja en lärarutbildning om det finns fler möjliga vägar att gå. Risken är förstås att studenter tappas till masterutbildningar i andra ämnen.

Figur 2. Förslag till struktur för ämneslärarutbildning allmänna ämnen, exempel gymnasielärare med matematik som förstaämne.

Ter-min	Gymnasielärare med dubbel examen I (inkl Master i Utbildningsvetenskap med matematik)	Gymnasielärare med dubbel examen II (inkl. Master i Matematik)**
1	Utbildningsvet. kärna 1-3 + VFU 1.	Utbildningsvet. kärna 1-3 + VFU 1.
2	Matematik – grundkurser	Matematik – grundkurser
3	Matematik – fortsättningskurser	Matematik – fortsättningskurser
4	Fysik – grundkurser	Fysik – grundkurser
5	Fysik – fortsättningskurser	Fysik – fortsättningskurser
6	Matematik – fortsättningskurser inkl. kand.arb.	Matematik – fortsättningskurser inkl. kand.arb.
7	Utbildningsvet. kärna 4-6 + VFU 2	Utbildningsvet. kärna 4-6 + VFU 2
8	Fysik – fortsättningskurser*	Fysik – fortsättningskurser*
9	Matematik – masterarbete om 30 hp.	Utbildningsvet. kärna 7-8 + VFU 3-4
10	Utbildningsvet. kärna 7-8 + VFU 3-4	Matematik – kurser på avancerad nivå
11		Matematik – masterarbete om 30 hp.
12		(Matematik – kurser på avancerad nivå)

* 30 hp kurser på grundläggande nivå kan räknas in i en masterexamen förutsatt att dessa inte redan är inräknade i grundexamen.
** Beroende på hur ansvariga institutioner väljer att tillgodräkna kurser kan en eller två ytterligare terminer studier krävas för att uppnå en dubbel examen i ämnet. Enligt examensförordning sägs att studenten måste ha minst 60 hp i huvudområdet. Det skulle således kunna räcka med en termin.

[86] Om examensarbeten ska skrivas inom ämnena konstaterar Esbjörn Larsson, i dagläget samordnare av examensarbetet inom lärarutbildningen, att därmed ”snarare understryks behovet av ett intensifierat kursutvecklingsarbete. Att som under höstterminen 2008 ge kurser i studenternas första undervisningsämne/huvudämne, utan uppsatsskrivande och andra uppsatsförberedande inslag, är inte att rekommendera om studenterna framöver förväntas skriva sitt examensarbete inom ämnet. Nämnas bör också att förutsättningarna för kursutvecklingsarbetet underlättas avsevärt med utredningens förslag att den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) inte längre skall vara en del av ämnesstudierna. Därigenom frigörs utrymme för att återinföra de uppsatsmoment som i flera inriktningskurser strukits för att ge plats åt VFU.” Esbjörn Larsson, *Att förbereda för lärarexamensarbetet. En inventering av uppsatsförberedande moment inom lärarutbildningens inriktningskurser. (Med tillägg med anledning av utredningen En hållbar lärarutbildning)*, Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet, 2008.

Kriterier för inriktningar

Lanseringen av en ny lärarutbildning vid Uppsala universitet förutsätter ett omfattande utvecklingsarbete. Kurser för den utbildningsvetenskapliga kärnan behöver utvecklas och anpassas till de olika inriktningarna. Fler inriktningar behöver byggas upp från grunden. Genomgången av det allmänna utbildningsområdet pekar på omfattande brister bland annat vad gäller progression och utbildningens forskningsbasering. För att skapa utbildningsstrukturer som bättre svarar mot krav på progression och forskningsbasering har följande kriterier tagits fram:

- En tydlig progression med avseende på ett antal identifierade kategorier av mål såsom vetenskapliga metoder och vetenskapsteori, yrkeskompetenser, ämnesrelevanta kunskaper, etc.
- En kursstruktur som garanterar att studenterna får tillräckligt med poäng för att kunna ta ut generella examina inom ramen för sin lärarutbildning och att detta sker inom huvudområden som är nationellt och internationellt gångbara och påbyggbara.
- Över utbildningen genomtänkta och varierade examinationsformer som svarar mot delkursernas mål.
- En bemanning som speglar utbildningens mål och innehåll.
- En kurslitteratur som ger en mångfald av teoretiska perspektiv och vetenskapliga traditioner med internationell förankring.
- Det ska vara samma kravnivåer i lärarutbildningen som inom andra utbildningar vid Uppsala universitet där samma ämnen studeras på motsvarande nivå.
- De fyra övergripande perspektiven – vetenskapligt förhållningssätt, historia, IT och internationalisering – ska inkorporeras på lämpligt sätt.

Flera av dessa kriterier kan även appliceras på den utbildningsvetenskapliga kärnan. Däremot är det svårt att tänka sig en alltför stor progression inom den utbildningsvetenskapliga kärnan i sig eftersom innehållet är så omfattande. Kärnan blir främst en breddning än en fördjupning. Det är dock viktigt att såväl kurserna i verksamhetsförlagd utbildning och inom den utbildningsvetenskapliga kärnan tänks in i progressionstanken i utbildningen. Exempelvis kan kursen i vetenskapsteori och forskningsmetoder tjäna som en grundläggande kurs inom vissa inriktningar och byggas på ytterligare inom ramen för dessa.

Det är i uppbyggandet av inriktningarna av såväl kvalitetsskäl som ekonomiska skäl av stor vikt att så mycket som möjligt av det befintliga kursutbudet kan användas i lärarutbildningen. Det talar för att det inom ämneslärare med inriktningar mot allmänna ämnen skapas specifika ämnesdidaktiska kurser. Dessa kan då dessutom samläsas med dem som väljer den alternativa ingången, vilket innebär ekonomiska besparingar. Inom övriga inriktningarna, som inte i lika stor utsträckning kan bygga på redan befintliga kurser, kan ämnesdidaktiken på ett annat sätt integreras i utbildningen och samma behov av specifika ämnesdidaktiska kurser torde inte föreligga.

Kriterier för kurser

Genomgången av det allmänna utbildningsområdets kurser och delkurser visade på ett stort antal problem vad gäller målformuleringar, innehåll, examinationsformer, progression samt kurslitteratur. För att stärka kvaliteten i de nya kurser som behöver utvecklas är det nödvändigt att speciellt tonvikt läggs vid följande riktlinjer:

- Tydligt formulerade mål.
- Ett innehåll som svarar mot målen.
- Examinationsformer som svarar mot målen och som garanterar rättssäker bedömning.
- En bemanning som speglar kursens mål och innehåll.
- Tydlig ämnesbestämning, mer än ett huvudområde kan och får gärna förekomma.
- De fyra övergripande perspektiven – vetenskapligt förhållningssätt, historia, IT och internationalisering – ska inkorporeras på lämpligt sätt.

Kriterier för kurslitteratur

Den kurslitteratur som förekommer inom lärarutbildningen har kritiserats utifrån flera olika utgångspunkter. Det är för lite litteratur på engelska. Internationella förhållanden beaktas inte. Forskningsrelaterad litteratur förekommer i för liten utsträckning. För att råda bot på dessa brister och andra har ett antal kriterier satts upp för kurslitteraturen:

- Litteratur på andra språk än svenska bör förekomma och internationell forskning ska beaktas.
- Litteraturen bör läsas på originalspråk om möjligt.
- Litteraturen ska hålla god vetenskaplig kvalitet.
- Primärlitteratur (att skiljas från introduktioner, enklare handböcker och populariseringar etc.) bör utgöra ett viktigt inslag.
- Referenslitteratur såsom läroplaner, skollag etc. ska ej inkluderas i antalet sidor.
- De fyra övergripande perspektiven – vetenskapligt förhållningssätt, historia, IT och internationalisering – bör inkorporeras i litteraturen på lämpligt sätt.

De övergripande perspektiven

Det finns vid Uppsala universitet synnerligen god möjligheter att förankra de fyra övergripande perspektiven som nämns i utredningen i lärarutbildningen.

Vad gäller implementering av vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt kvarstår dock mycket att göra. Bristerna är påfallande inom det allmänna utbildningsområdet. Andelarna disputerade lärare är för små. Det saknas emellertid inte förutsättningar för en stark forskningsbasering av lärarutbildningen vid Uppsala universitet. Universitet är mycket forskningsintensivt även inom utbildningsvetenskapligt relevanta områden och denna kapacitet är ett sparkapital som kan tas flitigare i bruk i utbildningen.

Inom det utbildningshistoriska området förekommer det omfattande forskning vid många institutioner och landets enda nationella forskarskola i utbildningshistoria är förlagd till institutionen för utbildning, kultur och medier. Den fjärde nordiska utbildningshistoriska konferensen arrangeras i höst vid Uppsala universitet. Det förekommer redan i dag inslag av historiska perspektiv i lärarutbildningen i form av föreläsningar inom kurser och handledning av examensarbeten. Däremot

kvarstår mycket arbetet med att mer systematiskt implementera ett historiskt perspektiv i lärarutbildningen.

Internationalisering är som konstaterats mycket eftersatt inom lärarutbildningen. Andelen studenter som förlägger delar av sin utbildning utomlands är försumbar, kurslitteratur är nästintill uteslutande på svenska och behandlar enbart svenska förhållanden, för att nämna de mest graverande problemen. Det finns även här outnyttjade resurser vid universitetet. Det bedrivs exempelvis en hel del forskning om utbildningens internationalisering vid flera av universitets institutioner som bättre kunde tas tillvara på i lärarutbildningen. En omfattande och nästintill helt outnyttjad kompetens finns vid Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering. Universitetet har centralt omfattande resurser för administrativt stöd i samband med internationellt utbyte. Av vikt är också att bygga upp ytterligare möjligheter till internationalisering inom ramen för lärarutbildning. Verksamhetsförlagd utbildning i utlandet är ett exempel. En mer bolognaanpassad kursstruktur med terminssammanhållna ämnesstudier torde göra det enklare att passa in utbytesstudier i utbildningen. Om fler yngre studenter kan attraheras till utbildningen ökar sannolikt antalet studenter som befinner sig i en livssituation bättre anpassad för utlandsstudier. Internationalisering är resurskrävande i många avseende. Det krävs således att resurser avsätts för internationalisering i större utsträckning än i dag. Mycket internationaliseringsarbete kan dock göras kostnadsfritt på hemmaplan. Exempelvis kan kurslitteraturen bli mer internationell och omfatta fler språk än svenska. Som utredarna konstaterar: ”De studerande har rätt att få ta del av god och relevant forskning oavsett var den har bedrivits och bedrivs”[87].

Slutligen tematiken informations- och kommunikationsteknik som utbildningsresurs. Även om det är ett eftersatt område inom lärarutbildningen i landet finns goda förutsättningar vid Uppsala universitet. Förutom masterutbildning med inriktning mot digitala medier och en inriktning mot IKT och lärande, båda förlagda till institutionen för utbildning, kultur och medier, finns centrala resurser i form av Uppsala Learning Lab och Digitala enheten samt flera institutioner inom andra fakulteter med specifik kompetens inom området. Den nya lokaliseringen av lärarutbildningen vid kvarteret Blåsenhus borgar för att teknisk utrustning kommer att finnas tillgänglig i en större utsträckning än i dag.

Organisation

Lärarutbildningen utgör en organisatorisk utmaning. Det är den största utbildningen inom högskolan och den har en mycket speciell karaktär i och med att reguljära kurser i olika ämnen spridda över de flesta fakulteter och institutioner vid ett lärosäte kombineras med verksamhetsförlagda delar och delar som utgör ska utgöra en gemensam kärna för läraryrket. Den extremt komplicerade utbildningsstruktur som den nuvarande utbildningen utgör med en långt driven valfrihet och överlappande delar kommer förvisso att ersättas av en något enklare struktur, men det krävs en omfattande samordning av utbildningen.

För att undvika att lärarutbildningen blir alltför fragmenterad, vilket är en vanligt förekommande kritik, präglas utvecklingsarbetet av en ambition att ta ett helhetsgrepp över utbildningen. På tre nivåer förekommer möjligheter till att koppla ett sådant helhetsgrepp. Ytterst är det den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden som styr utvecklingsarbetet och nämnden har i dagsläget ansvar för hela lärarutbildningen samt viss forskning och forskarutbildning inom det utbildningsvetenskapliga området. Den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden omfattar

[87] Statens offentliga utredningar, *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT)*, SOU 2008:109, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008, p. 370.

representanter för hela universitetet. På motsvarande sätt har uppföljningsgruppen en bred sammansättning med representanter från de större fakulteterna, avnämarna samt studenterna. Gruppen består av både lektorer med en förankring i grundutbildningen (flera har även funktion som studierektorer) och professorer med ett ansvar för forskning och forskarutbildning. För att ta fram de konkreta underlag som krävs i utredningen har ett antal uppdrag getts till ämnesföreträdare och prefekter. Tanken med att ge uppdragen till dessa är att de har sådana positioner att de är väl insatta i komplexiteten i uppdragen och därtill har befogenheter och verksamhetsansvar kopplade till sina tjänster. Det är också rimligt att dessa personer kan utföra utvecklingsarbete inom ramen för tjänsten. Till de olika uppdragen kopplas olika resurser i form av arbetsgrupper, koordinatorer och sekreterare.

Figur 3. Schematisk bild över utvecklingsarbetet med en ny lärarutbildning vid Uppsala universitet.

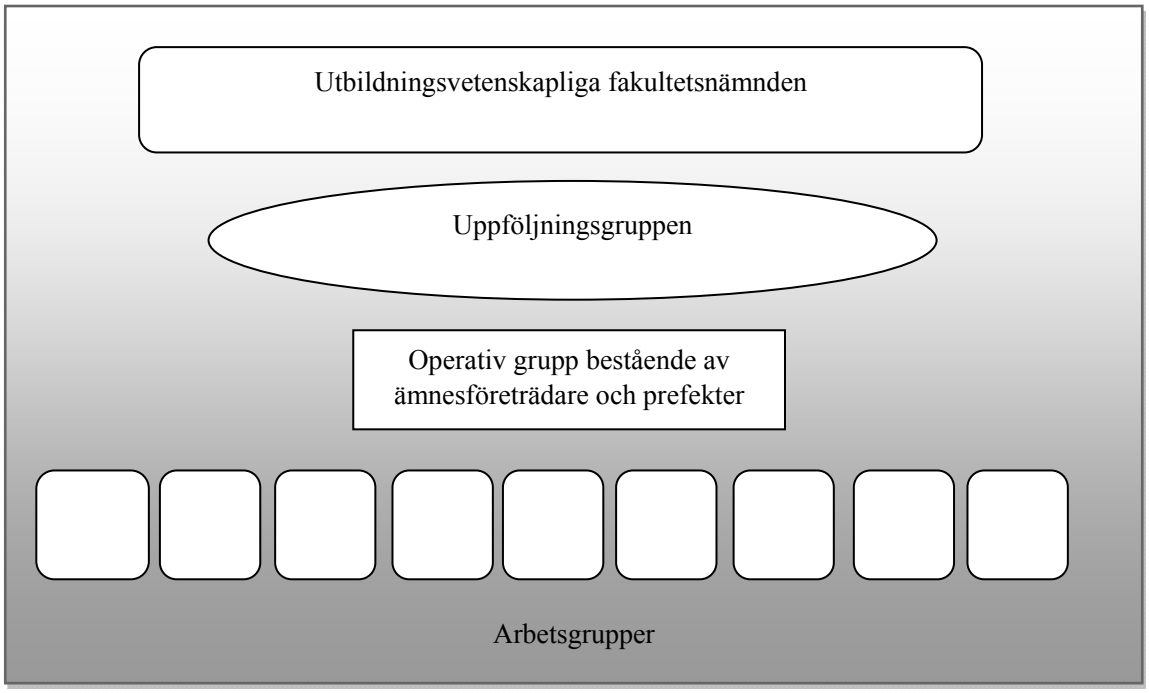

Operativ grupp

Den operativa gruppen består av ämnesföreträdare och prefekter som erhållit specificerade uppdrag från uppföljningsgruppen (uppdragen är bilagda i appendix). Uppdragen är fördelade på följande sätt:

Examina och inriktningar – Organisation och innehåll i

- Grundskollärarexamen
  - Förskollärare (Peter Waara)
  - Fritidshem (Peter Waara)
  - F-1-3 (Caroline Liberg)
  - 4-6 (Caroline Liberg)
- Ämneslärarexamen
  - Allmänna ämnen, grundskolans årskurs 7–9 (Donald Broady)
  - Allmänna ämnen, gymnasieskolan/vuxenutbildningen (Donald Broady)
  - Praktiska och estetiska ämnen (Sten Dahlstedt)

Lärarutbildningarnas delar

- Den utbildningsvetenskapliga kärnans innehåll och organisation (Donald Broady, Ann-Carita Evaldsson och Leif Östman, samt Kollegiet för Utbildningsvetenskaplig forskning)
- Verksamhetsförlagd utbildning (Synnöve Prage)
- Ämnesdidaktik (Leif Östman och den Ämnesdidaktiska forskningssatsningen)
- De fyra grundpelarna (Finn Calander)

Arbetsgrupper och andra resurser

Till de olika uppdragen kopplas olika resurser. För flera av uppdragen är det exempelvis av vikt att konsultera koordinatorerna för utbildningsvetenskaplig forskning och för ämnesdidaktiskt forskning. Tanken är också att arbetsgrupper knyts till respektive uppdrag. I fallet med de fyra övergripande perspektiven är det aktuellt med flera olika arbetsgrupper eftersom det handlar om vitt skilda kompetenser som ska företrädas och inkorporeras i lärarutbildningen. Det är naturligtvis önskvärt att vissa resurser kan skjutas till från den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för att täcka extraordinära resursbehov som kan tänkas uppkomma under arbetets gång.

Referenser

Bertilsson, Emil, Mikael Börjesson & Donald Broady, *Lärarstudenter. Utbildningsmeriter och social bakgrund 1977-2007*, SEC Report 45, Uppsala universitet, Uppsala 2008.

Björklund, Anders et. al., *The Market Comes to Education in Sweden: An Evaluation of Sweden's Surprising School Reforms*, Russell Sage, New York 2005.

Börjesson, Mikael, *Det svenska högskolefältet och lärarutbildningarna*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC/Uppsala universitet, Uppsala, nr 32, 3 reviderad uppl. 2006 [2003].

Direktiv, *En ny lärarutbildning*, Dir. 2007:103, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2007.

Direktiv, *Tilläggsdirektiv till utredningen om en ny lärarutbildning (U 2007:10)*, Dir. 2008:43, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008.

Direktiv, *Tilläggsdirektiv till utredningen om en ny lärarutbildning (U 2007:10)*, Dir. 2008:61, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008.

Hjälm, Berndt, "En analys av sex av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar", Bilaga 2, SUHF, *Rapport från SUHF:s arbetsgrupp för diskussion kring HSV:s utvärderingar av kvaliteten i lärosätenas utbildningar*, SUHF, 2008.

Historisk-filosofiska fakulteten, *Remissvar: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009.

Högskoleverket, *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 1: Reformuppföljning och kvalitetsbedömning*, Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R, Stockholm 2005.

Högskoleverket, *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 2: Lärosätesbeskrivningar och bedömningar*, Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R, Stockholm 2005.

Högskoleverket, *Examination med kvalitet. En undersökning av examinationsförfarandet vid några svenska högskolor. Tematiska studier*, Högskoleverkets rapportserie 2006:45 R, Högskoleverket, Stockholm 2006.

Högskoleverket, *Utbildning på vetenskaplig grund. Röster från fältet. Tematiska studier*, Högskoleverkets rapportserie 2006:46 R, Högskoleverket, Stockholm 2006.

Högskoleverket, *Examensarbetet inom den nya lärarutbildningen. Tematiska studier*, Högskoleverkets rapportserie 2006:47 R, Högskoleverket, Stockholm 2006.

Högskoleverket, *Studenter som inte slutför lärarutbildningen – vart tar de vägen?* Statistisk analys, nr 2007:3.

Högskoleverket, *Studentmobilitet. Högskolestuderandes internationella rörlighet*, Högskoleverkets rapportserie 2007:9 R, Högskoleverket, Stockholm 2007.

Högskoleverket, *Hur har det gått? En slutrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar åren 2001–2006*, Högskoleverkets rapportserie 2007:31 R, Stockholm 2007.

Högskoleverket, *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*, Rapport 2008:8 R, Stockholm 2008.

Larsson, Esbjörn, *Att förbereda för lärarexamensarbetet. En inventering av uppsatsförberedande moment inom lärarutbildningens inriktningskurser. (Med tillägg med anledning av utredningen En hållbar lärarutbildning)*, Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet, 2008.

Lidegran, Ida och Donald Broady, *Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet*, Uppsala universitet, Uppsala 2003.

Lundmark, Annika, Maivor Sjölund & Mikaela Staaf, *Forskningsanknytning. Ett underlag för diskussion om begreppets innebörd och tillämpning*, Enheten för kvalitet och utvärdering, Uppsala universitet, Uppsala 2006.

Riksrevisionen, *Rätt utbildning för undervisningen. Statens insatser för lärarkompetens*, RiR 2005:19, Riksrevisionen, Stockholm 2005.

Samhällsvetenskapliga fakulteten, *Remissvar: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009.

Språkvetenskapliga fakulteten, *Yttrande: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009.

Statens offentliga utredningar, *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT)*, SOU 2008:109, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008.

Sveriges universitets- och högskoleförbund, *Rapport från SUHF:s arbetsgrupp för diskussion kring HSV:s utvärderingar av kvaliteten i lärosätenas utbildningar*, SUHF, 2008.

Utbildningsvetenskapliga fakulteten, *Remissvar: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009.

Uppsala universitet, *Quality and Renewal 2007. An Overall Evaluation of Research at Uppsala University 2006/2007*, Uppsala universitet, Uppsala 2007.

Teknisk-naturvetenskaplig fakultet, *Yttrande: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009.

Teologiska fakulteten, *Remiss: En hållbar lärarutbildning, SOU 2008:109*, *och Yrkeskunnande. En likvärdig sökväg till lärarutbildningen mot yrkesämnen,* Dnr UFV 2009/1, Uppsala universitet, Uppsala 2009

Appendix

Förslag till upplägg av inriktningar från Utredningen om en ny lärarutbildning

Grundlärare, inriktning förskola

Termin	Modul	
1	1	Kärnkurs 1
	2	Barns utveckling
	3	Barns utveckling
	4	Kärnkurs 2
2	1	Omsorg, omvårdnad och fostran
	2	Kärnkurs 3
	3	VFU 1
	4	Omsorg, omvårdnad och fostran
3	1	Läs- och skrivinlärning
	2	Matematikinlärning
	3	Kärnkurs 4
	4	VFU 2
4	1	Naturvetenskap
	2	Estetiska uttryckssätt
	3	Kärnkurs 5
	4	VFU 3
5	1	Barndom
	2	Samverkan
	3	Kärnkurs 6
	4	VFU 4
6	1	Kärnkurs 7
	2	Kärnkurs 8
	3	Examensarbete
	4	Examensarbete

Grundlärare, inriktning fritidshem

Termin	Modul	
1	1	Kärnkurs 1
	2	Fritidsped. och lärande
	3	Fritidsped. och lärande
	4	Fritidsped. och lärande
2	1	Fritidsped. och lärande
	2	Kärnkurs 2
	3	VFU 1
	4	Sidoämne 1
3	1	Sidoämne 1
	2	Sidoämne 2
	3	Sidoämne 2
	4	Kärnkurs 3
4	1	Fritidsped. och lärande
	2	Fritidsped. och lärande
	3	Sidoämne 1
	4	Sidoämne 1
5	1	Kärnkurs 4
	2	VFU 2
	3	Sidoämne 2
	4	Sidoämne 2
6	1	Kandidatarbete
	2	Kandidatarbete
	3	Kärnkurs 5
	4	VFU 3
7	1	Fritidsped. och lärande
	2	Fritidsped. och lärande
	3	Kärnkurs 6
	4	VFU 4
8	1	Magisterarbete
	2	Magisterarbete
	3	Kärnkurs 7
	4	Kärnkurs 8

Grundlärare, inriktning förskoleklass och grundskolans åk 1–3

Termin	Modul	
1	1	Kärnkurs 1
	2	Svenska
	3	Svenska
	4	Svenska
2	1	Svenska
	2	Kärnkurs 2
	3	VFU 1
	4	Svenska
3	1	Svenska
	2	Engelska
	3	Engelska
	4	Kärnkurs 3
4	1	Matematik
	2	Matematik
	3	Matematik
	4	Matematik
5	1	Kärnkurs 4
	2	VFU 2
	3	Naturorientering
	4	Naturorientering
6	1	Kandidatarbete
	2	Kandidatarbete
	3	Kärnkurs 5
	4	VFU 3
7	1	Samhällsorientering
	2	Samhällsorientering
	3	Kärnkurs 6
	4	VFU 4
8	1	Magisterarbete
	2	Magisterarbete
	3	Kärnkurs 7
	4	Kärnkurs 8

Grundlärare, inriktning grundskolans åk 4–6

Termin	Modul	Specialisering SO	Specialisering NO
1	1	Kärnkurs 1	Kärnkurs 1
	2	Svenska	Svenska
	3	Svenska	Svenska
	4	Svenska	Svenska
2	1	Svenska	Svenska
	2	Kärnkurs 2	Kärnkurs 2
	3	VFU 1	VFU 1
	4	Engelska	Engelska
3	1	Engelska	Engelska
	2	Matematik	Matematik
	3	Matematik	Matematik
	4	Kärnkurs 3	Kärnkurs 3
4	1	Matematik	Matematik
	2	Matematik	Matematik
	3	NO	SO
	4	NO	SO
5	1	Kärnkurs 4	Kärnkurs 4
	2	VFU 2	VFU 2
	3	Samhällsvetenskaplig fördjupning	Naturvetenskaplig fördjupning
	4	Samhällsvetenskaplig fördjupning	Naturvetenskaplig fördjupning
6	1	Kandidatarbete	Kandidatarbete
	2	Kandidatarbete	Kandidatarbete
	3	Kärnkurs 5	Kärnkurs 5
	4	VFU 3	VFU 3
7	1	Samhällsvetenskaplig fördjupning	Naturvetenskaplig fördjupning
	2	Samhällsvetenskaplig fördjupning	Naturvetenskaplig fördjupning
	3	Kärnkurs 6	Kärnkurs 6
	4	VFU 4	VFU 4
8	1	Magisterarbete	Magisterarbete
	2	Magisterarbete	Magisterarbete
	3	Kärnkurs 7	Kärnkurs 7
	4	Kärnkurs 8	Kärnkurs 8

Ämneslärare, allmänna ämnen, åk 7–9, samt gymnasium och vuxenutbildning

Termin	Modul	Årskurs 7–9	Gymnasieskolan och vuxenutbildningen
1	1	Kärnkurs 1	Kärnkurs 1
	2	Matematik I	Matematik I
	3	Matematik I	Matematik I
	4	Matematik I	Matematik I
2	1	Matematik I	Matematik I
	2	Kärnkurs 2	Kärnkurs 2
	3	VFU 1	VFU 1
	4	Matematik II	Matematik II
3	1	Matematik II	Matematik II
	2	Matematik II	Matematik II
	3	Matematik II	Matematik II
	4	Kärnkurs 3	Kärnkurs 3
4	1	Fysik I	Fysik I
	2	Fysik I	Fysik I
	3	Fysik I	Fysik I
	4	Fysik I	Fysik I
5	1	Kärnkurs 4	Kärnkurs 4
	2	VFU 2	VFU 2
	3	Fysik II	Fysik II
	4	Fysik II	Fysik II
6	1	Fysik II	Fysik II
	2	Fysik II	Fysik II
	3	Kärnkurs 5	Kärnkurs 5
	4	VFU 3	VFU 3
7	1	Matematik III Kandidatarbete	Matematik III
	2	Matematik III Kandidatarbete	Matematik III
	3	Kärnkurs 6	Matematik III Kandidatarbete
	4	VFU 4	Matematik III Kandidatarbete
8	1	Matematik III Magisterarbete	Kärnkurs 6
		Matematik III Magisterarbete	VFU 4
	3	Kärnkurs 7	Fysik III
	4	Kärnkurs 8	Fysik III
9	1		Fysik III
	2		Fysik III
	3		Kärnkurs 7
	4		Kärnkurs 8
10	1		Matematik IV Masterarbete
	2		Matematik IV Masterarbete
	3		Matematik IV Masterarbete
	4		Matematik IV Masterarbete

Ämneslärare, praktiska/estetiska ämnen

Termin	Modul	
1	1	Kärnkurs 1
	2	Praktiska ämnet I
	3	Praktiska ämnet I
	4	Praktiska ämnet I
2	1	Praktiska ämnet I
	2	Kärnkurs 2
	3	VFU 1
	4	Praktiska ämnet II
3	1	Praktiska ämnet II
	2	Praktiska ämnet II
	3	Praktiska ämnet II
	4	Kärnkurs 3
4	1	Sidoämne
	2	Sidoämne
	3	Sidoämne
	4	Sidoämne
5	1	Kärnkurs 4
	2	VFU 2
	3	Andra ämnet II
	4	Sidoämne
6	1	Sidoämne
	2	Sidoämne
	3	Kärnkurs 5
	4	VFU 3
7	1	Praktiska ämnet III Kandidatarbete
	2	Praktiska ämnet III Kandidatarbete
	3	Kärnkurs 6
	4	VFU 4
8	1	Praktiska ämnet III Magisterarbete
	2	Praktiska ämnet III Magisterarbete
	3	Kärnkurs 7
	4	Kärnkurs 8

Förslag från Utredningen om en ny lärarutbildning till examensrättsprövningskriterier

Utbildningens förutsättningar

Lärarkompetens:

- att antalet tillsvidareanställda och övriga lärare står i proportion till utbildningens beräknade omfattning,
- att lärarna har vetenskaplig, pedagogisk och annan nödvändig kompetens för undervisning och handledning inom utbildningen,
- att lärarna kommer att ges reella möjligheter till kompetensutveckling och egen forskning.

Utbildningsmiljö:

- att utbildningen kommer att ges i en forskande och internationell miljö,
- att utbildningen kommer att ge förutsättningar för ett kritiskt och kreativt förhållningssätt,
- att utbildningen kommer att erbjuda relevant och kvalitetssäkrad verksamhetsförlagd utbildning (VFU).

Infrastruktur:

- att de studerande kommer att ha god tillgång till litteratur, informationstekniska resurser och annan nödvändig utrustning.

Utbildningens utformning

Styrdokument:

- att kursplanerna innehåller lärandemål (förväntade studieresultat) som utarbetats i enlighet med examensordningen.

Undervisning, kurslitteratur och examination:

- att undervisning, kurslitteratur och examination säkrar forskningsanknytning och progression.

Utbildningens resultat

Säkring av examensmålen:

- att krav finns klart dokumenterade, exempelvis i form av betygskriterier eller liknande, och framgår av instruktioner för tentamina, examensarbeten och annan examination,
- att lärosätet kan visa att utbildningen kommer att ge de studerande goda förutsättningar att nå examensmålen.[88]

[88] Statens offentliga utredningar, *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT)*, SOU 2008:109, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2008, pp. 379–380.

Arbetsgrupper

Granskning av kursplaner, examinationer, litteratur mm inom lärarutbildningens allmänna del och vissa inriktningar

Johan Prytz (sammankallande)*, Mikael Börjesson, David Granqvist, Katarina Westerlund,

Granskning av ämnen och huvudområden inom lärarutbildningens allmänna del och vissa inriktningar

Donald Broady (sammankallande), Ann-Carita Evaldsson, Caroline Liberg*, Peter Waara*, Leif Östman.

Förankring av lärarutbildningens kunskapsområden i universitetets ämnen, huvudområden och forskningstraditioner

Donald Broady (sammankallande), Lars Burman.

Ämnesdidaktik

Leif Östman (sammankallande), Ronny Alexandersson, Angela Falk, Ann Grubbström, Michael Thuné.

Internationalisering

Lena Molin (sammankallande), Dag Blanck*, Katarina Gahne*, Hans Nytell*, Laura Palosuo*.

Verksamhetsförlagd utbildning – organisation, innehåll och examination

Karin Stacksteg (sammankallande), Elisabeth Granberg*, Michael Håkansson, Ronney Svantesson, Thord Österberg.

Universitetslärarnas kompetenser

Mikael Börjesson (sammankallande), Sten Dahlstedt, Synnöve Prage*, Ann Öhrberg.

Studentrekryteringsfrågor

Mikael Börjesson (sammankallande), Emil Bertilsson*, Finn Calander*, Karin Hjälmeskog*, Catrin Schultze*.

*) Ej ledamot i uppföljningsgruppen.

Arbetsgruppernas rapporter

Granskning av Allmänna utbildningsområdet

Preliminär version

Johan Prytz (sammankallande)

Mikael Börjesson

David Granqvist

Katarina Westerlund

Olof Winberg (assistent)

Inledning

Arbetsgruppens uppdrag har varit att granska det allmänna utbildningsområdet (AUO) som ges av Institutionen för utbildning kultur och medier samt av Institutionen för didaktik med avseende på framför allt vetenskaplig förankring, examinationer, kravnivåer och progression.[89]

Ett skäl till granskningen av AUO är Högskoleverkets (HSV) rapport nr 2008:8 R, Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen, där det riktas kritik mot kurserna inom det allmänna utbildningsområdet inom lärarutbildningen vid Uppsala universitet. Kritiken gäller främst två förhållanden:

1. Den vetenskapliga anknytningen. Studenterna hinner inte utveckla den vetenskapliga kompetens som krävs för att genomföra sina examensarbeten.[90]
2. Kravnivåerna inom kurserna varierar för mycket. Detta sätts i samband med det stora antalet lärare på kursen. Utredarna misstänker även att studenterna har svårt att se en helhet.[91]

Högskoleverkets rekommendation angående kurserna inom det allmänna utbildningsområdet i Uppsala är följande: ”Utvärdera och utveckla progressionen inom de nya kurserna i det allmänna

[89] Den ursprungliga tanken var att även ta fram ett underlag angående institutionernas inriktningar. Detta har dock, på grund av tidens oerhörda knapphet, ej hunnits med.

[90] Högskoleverket, *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*, Rapport 2008:8 R, Stockholm 2008, s. 161. ”Tanken är att den vetenskapliga grunden ska löpa som en röd tråd både inom AUO och inom inriktningarna. Studenterna får redan från första terminen läsa och lära sig att skriva vetenskapliga texter och tränas i vetenskapliga metoder och kritiskt tänkande. Målsättningen är lovvärd men bedömargruppen är inte övertygad om att studenterna hinner utveckla den vetenskapliga kompetens som behövs för att genomföra examensarbetet inom dessa innehålls-områden.”

[91] Ibid., s. 161. ”Många olika lärare medverkar inom AUO, vilket leder till att kravnivåerna inom de olika kurserna varierar även om lärarna samarbetar. Det är lätt att studenterna inte ser helheten utan något fragmentariskt som kännetecknas mer av kvantitet än kvalitet.”

utbildningsområdet."[92] Arbetsgruppen har tagit fasta på Högskoleverkets kritik, men har valt att belysa även andra förhållanden.

Eftersom det allmänna utbildningsområdet omfattar 90 hp och arbetsgruppens resurser i form av tid och personal har varit begränsade så har det varit nödvändigt att rikta in undersökningarna mot en viss aspekt av kurserna. Vi har här valt att fokusera på förutsättningar och möjligheter för styrning och utveckling av kurserna. Målens form och innehåll har därför ägnats särskild uppmärksamhet. Även examinationsformer, betygskriterier och kurslitteratur har undersökts, men på ett mer ytligt vis; främst har formerna undersökts och det har gjorts en grov kategorisering utifrån detta. Likväl, när dessa kategoriseringar relateras till målen, framträder vissa intressanta förhållanden.

Skälet till att fokusera på styrning och mål är att arbetsgruppen anser att arbetet med att utveckla en kurs börjar med att identifiera vissa mål. Finns det klara mål, så kan lärargruppen börja arbeta mot dessa. Ett annat skäl till att fokusera på mål är att studenternas prestationer bedöms mot målen; målens beskaffenhet hänger således samman med studenternas rättsäkerhet.

Eftersom vi företrädesvis uttalar sig om kursernas mål, så innebär det att de brister i målen som uppmärksammas inte nödvändigtvis motsvaras av likartade brister i undervisningen och kursuppgifterna. En sådan situation kan likväl inte betraktas som gynnsam eftersom det hämmar möjligheterna att utveckla kurserna och äventyrar studenternas möjlighet att få en rättvis bedömning.

Vi vill slutligen poängtera att vi inte har som syfte att peka ut någon särskild medarbetare. Vi är fullt införstådda med att arbetet med kursplaner och studiehandledningar ofta sker under tidspress. En kursplan och en studiehandledning passerar också flera instanser innan den når studenterna. Den kritik som förekommer i rapporten riktas därför inte mot någon enskild person utan mot hur institutionerna fungerar som helhet.

Övergripande om delkursernas mål

Två typer av mål identifieras, mål som handlar om att studenterna

1) ska kunna beskriva eller redogöra för begrepp, fakta, teorier, processer, mm.,[93]

2) kunna tillämpa och intellektuellt bearbeta begrepp, fakta, teorier, processer, mm.[94]

Den senare typen av mål innehåller minst ett av orden "reflektera", "diskutera", "problematisera", "analysera" och "förklara". Dessa mål innehåller inte sällan ordet "relation".

Angående målen i kategori 1 så borde det klart framgå för studenterna vad som förväntas av dem. De ska kunna återge sådant som tas upp i litteraturen. Det borde dessutom vara lätt för lärarna att bedöma huruvida studentens prestationer uppfyller målet eller inte genom att relatera prestationerna till avsnitt i kurslitteraturen.

[92] Ibid., s. 161.

[93] Två exempel från delkurser på AUO I: "kunna redogöra för några olika teorier om lärande" och "översiktligt beskriva den svenska förskolans och skolans utveckling i ett demokratiskt samhälle".

[94] Här följer ett par exempel från delkurser på AUO I: "i relation till utbildning diskutera relationen mellan globala och lokala förhållanden när det gäller t ex ekologiska livsbetingelser, resurstillgångar och resursanvändning" och "diskutera principer för att förebygga och åtgärda mobbning och annan kränkande behandling i förskola och skola" samt från AUO II: "kunna analysera och problematisera samverkan mellan elev, förskola, skola, hem och fritid".

Det samma kan dock inte sägas om målen i kategori 2. Flertalet av dessa mål väcker i stället en rad frågor. Vad innebär det egentligen att kunna reflektera, diskutera, problematisera och förklara? Är dessa synonymer eller har de olika betydelse? Vad avses med en god diskussion eller problematisering? Avses den typ diskussioner och problematiseringar som återfinns i de vetenskapliga artiklar och avhandlingar som förekommer så rikligt på kurserna? Om inte, vad kännetecknar en mindre kvalificerad, men ändå godtagbar, diskussion eller problematisering? Arbetsgruppen menar att denna typ av mål lämnar ett alltför stort tolkningsutrymme för studenterna när de ska urskilja vad som förväntas av dem och för lärare i samband med bedömning.

Förekomsten av de två typerna av mål varierar i kurserna.[95] Mycket översiktligt kan sägas att inom AUO I förekommer båda typerna av mål flitigt, i AUO II finns en övervikt för den andra kategorins mål samt att målen i AUO III inte låter sig så enkelt klassificeras i den föreslagna typologin.[96]

Målen, innehållet och progressionen

Kurserna kan även analyseras utifrån det innehåll som specificeras i målen och under rubriken innehåll i kursplanerna. Vi har tentativt urskiljt områden som till viss del speglar de områden som förekommer i den utbildningsvetenskapliga kärnan (A–D, F–I) eller de övergripande perspektiven (A, B, M, N). Dessutom har vi lagt till några ytterligare som vi anser relevanta (E, J–L).

Hur målen i kurserna inom det allmänna utbildningsområdet fördelar sig över områdena framgår av tabellen nedan.[97] Ett första intressant resultat är att kursmålen för hela kurserna inte samspelar med målen för delkurserna. Till viss del beror det på att kursmålen för hela kurserna är mer generellt formulerade, men likväl kvarstår inkongruenser. Ett övergripande intryck är även att AUO II har störst bredd, de flesta områdena täcks här, medan AUO I har kurser som är tydligt inriktade på ett eller två områden vardera. AUO III hamnar mellan dessa ytterligheter. Detta upplägg förbryllar lite. Det hade varit rimligt att tänka sig att AUO I hade haft en mer introducerande karaktär och täckt av fler områden och att vissa områden sedan fokuserats ytterligare i AUO II och III.

Ett annat resultat av översikten är att de olika målen är olika företrädda i utbildningen. Värdegrundsfrågor och etik tas upp i fem delkurser och en ägnas mer eller mindre uteslutande åt denna tematik. De är också spridda över samtliga tre delkurser. Områdena F) Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap, J) Undervisningsplanering, utvärdering, utvecklingsarbete, samt L) Kommunikation, samverkan, arbetssätt som tillsammans berör det som kan sägas utgöra viktiga delar av lärares yrkeskompetenser förekommer väl spritt över kurserna, dock med ett fokus på AUO II. Andra områden, som E) Teorier om barns och ungdomars villkor, G) Specialpedagogik, och M) Informations- och kommunikationsteknik, förekommer sparsamt, och två områden, N) Internationalisering och D) barns och ungdomars utveckling, förekommer överhuvudtaget inte i

[95] Vi analyserar här endast målen och hur målen omsätts i undervisningspraktiken studeras inte. Det är långtifrån säkert att hur målen formuleras faktiskt har effekter på hur undervisningen bedrivs. Att vi noterar en väsentlig skillnad mellan uttrycken ”redogöra för” och ”diskutera” behöver exempelvis inte få genomslag i hur examinationerna och bedömningen av studenternas insatser faktiskt sker. Det hade naturligtvis varit önskvärt att vi kunnat uttala oss om detta, men hade krävt helt andra resurser att genomföra en dylik undersökning. Dessutom bör tilläggas att det förekommer mål där både verben ”redogöra” och ”diskutera” förekommer, vilket gör att kategoriseringen av målen inte alltid är helt uppenbar.

[96] Dessutom finns en variation inom kurserna. Inom AUO I har delkursen Lärande och kommunikation en tonvikt vid den andra typen av mål, medan de övriga delkurserna har en lätt övervikt för den första typens mål.

[97] I vissa fall har målen varit så generellt eller abstrakt formulerade att det inte gått att hänföra dem till någon av de identifierade kategorierna. Ett exempel på ett sådant mål är ”analysera och problematisera socialiseringsprocesser och identitetsformering i termer av mångfald, normalisering och makt”.

målformuleringarna. Med undantag av E) utgör dessa mål antingen del av den utbildningsvetenskapliga kärnan eller de övergripande perspektiven.

Tabell 4. Översikt över mål och innehåll i det allmänna utbildningsområdets kurser.

	AUO I	Samhällsuppdrag	Lärande o kommunikation	Ledarskap o grupprocesser	Barn o ungdomar i samhället	AUO II	Undervisningens villkor	Barns o ungas förutsättning	AUO III	Verksamhetsförlagd utb.	Utbildningsvet´. teori	Examensarbete	Totalt (mål i delkurser)
Mål													
A. Utbildningssystemets struktur o historia, läroplansteori		x					x						2
B. Vetenskapsteori och forskningsmetodik	x			x					x		x	x	3
C. Teorier om lärande och undervisning	x		x			x		x		x			3
D. Teorier om barns och ungdomars utveckling													0
E. Teorier om barns och ungdomars villkor	x				x	x							1
F. Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap	x			x				x					2
G. Specialpedagogik								x					1
H. Betyg och bedömning							x			x			2
I. Generella moraliska principer, etik o värdegrundsfrågor	x	x				x	x			x	x	x	5
J. Undervisningsplanering, utvärdering, utvecklingsarbete						x	x	x		x			3
K. Retorik, skrivande, estetiska uttrycksformer							x			x	x	x	4
L. Kommunikation, samverkan, arbetssätt			x					x		x			3
M. Informations- och kommunikationsteknik	x									x			1
N. Internationalisering													0
Innehåll													
A. Utbildningssystemets struktur o historia, läroplansteori		x					x						2
B. Vetenskapsteori och forskningsmetodik				x				x			x	x	4
C. Teorier om lärande och undervisning			x				x	x		x			4
D. Teorier om barns och ungdomars utveckling													0
E. Teorier om barns och ungdomars villkor					x								1
F. Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap				x			x						2
G. Specialpedagogik								x					1
H. Betyg och bedömning							x			x			2
I. Generella moraliska principer, etik o värdegrundsfrågor		x					x						2
J. Undervisningsplanering, utvärdering, utvecklingsarbete							x			x			2
K. Retorik, skrivande, estetiska uttrycksformer			x				x				x		3
L. Kommunikation, samverkan, arbetssätt			x					x		x			3
M. Informations- och kommunikationsteknik											x		1
N. Internationalisering													0

Vad gäller progressionen säger det sig självt att det är svårt att få en progression när så många olika områden ska täckas av. Det är dessutom svårt att säga något mer specifikt om progressionen inom respektive område utan att mer på djupet analysera målskrivningarna, innehållet och litteraturen. En sådan granskning görs nedan inom vetenskapsteori och forskningsmetodiker. Det vi kan konstatera här är att det är svårt att få progression inom de områden som förekommer sparsamt eller inte alls.

De områden som förekommer i sådan omfattning och med en spridning över samtliga tre nivåer att det finns grundläggande förutsättningar för en progression är följande: C) Teorier om lärande och undervisning, I) Generella moraliska principer, etik och värdegrundsfrågor, K) Kommunikation, samverkan, arbetssätt. Om det förekommer en reell progression inom dessa områden kan vi alltså inte uttala oss om, det kräver som sagt en betydligt mer genomgripande undersökning.[98]

Mål och examinationsformer

Vilken examinationsform som väljs påverkar studenternas lärande. Salstentamina är ofta bra för att pröva studenters faktakunskaper, men mindre väl lämpade för att bedöma studenternas agerande i grupp. En annan aspekt av examinationerna är att de bör vara rättssäkra. Möjligheterna till fusk varierar med formen. Det är sannolikt betydligt enklare att fuska på en hemtentamen (att exempelvis låta någon annan skriva texten) än på en salstentamen. Ytterligare en dimension av rättssäkerheten är huruvida det går att bedöma den enskilda studentens insats.

Nedanstående tabell visar vilka examinationsformer som förekommer på delkurserna inom det allmänna utbildningsområdet.

Tabell 5. Examinationsformer inom allmänt utbildningsområdets kurser

Delkursens namn	Salstenta	Muntlig tentamen – individuell	Muntlig tentamen – grupp	Muntlig presentation	Hemtenta – individuell	Hemtenta – grupp	Inlämningsuppgift – individuell	Inlämningsuppgift – grupp	Dugga	Seminarium
AUO I										
Förskolans och skolans samhällsuppdrag, 7,5 hp					ja		ja			ja
Lärande och kommunikation, 7,5 hp				ja			ja	ja		ja
Ledarskap och grupprocesser, 7,5 hp				ja	ja				ja	ja
Barn och ungdomar i samhället, 7,5 hp				ja			ja	ja		ja
AUO II										
Undervisningens villkor och genomförande, 15 hp	ja						ja			ja
Barns och ungas förutsättningar i förskola och skolan, 15 hp	ja			ja			ja	ja		ja
AUO III										
Verksamhetsförlagd utbildning, 7,5 hp										
Utbildningsvetenskaplig teori och metod, 7,5 hp	ja				ja		ja			
Lärarexamensarbete inom allmänt utbildningsområde, 15 hp							ja	ja		ja
Totalt	3	0	0	4	3	0	7	4	1	7

Seminarium och individuell inlämningsuppgift är de mest frekvent förekommande examinationsformerna, medan andra inte förekommer alls (muntlig tentamen i grupp eller

[98] Genom att skärpa kravet för progression och förutom målformuleringar kräva innehållsdefinitioner för att det ska finnas förutsättningar för progression minskar områden till ett, K) Kommunikation, samverkan, arbetssätt.

individuellt, hemtentamen i grupp) eller sparsamt (dugga). Muntliga presentationer, individuella hemtentamen, inlämningsuppgifter i grupp och salstentamen förekommer på ungefär hälften av delkurserna. En slutsats som kan dras är att det finns en tillräckligt god variation av examinationsformer.

En central fråga är huruvida examinationsformerna är anpassade till kursernas mål och till progressionen i utbildningen. Här går det att resa vissa invändningar. För att erhålla progression i en utbildning används vanligen upplägget att utbildningen inleds med relativt faktaorienterade kurser och det sedan byggs på med allt mer avancerade kurser där studenterna förutsätts i allt större grad kritiskt analysera och själv förhålla sig till stoffet. Till detta kopplas olika examinationsformer där salstentamen är vanligare i utbildningens början och där examensarbetet utgör den huvudsakliga prövningen i dess slut. Lärarutbildningen, i form av det allmänna utbildningsområdet, utmärker sig här med att överhuvudtaget inte använda sig salstentor initialt i utbildningen. Detta förefaller underligt utifrån att AUO I är den kurs som har flest mål av den första typen som vi särskilt, dvs. att studenterna ska kunna ”redogöra för” och ”beskriva”. Salstentor torde vara den examinationsmetod som på bästa sätt skapar ett underlag för bedömning av denna typ av kunskaper.

Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv kan man ställa sig frågan om examinationstyperna är lämpliga för att garantera att studenterna uppfyller de krav som ställs på dem enligt kursmålen. Vad gäller AUO I förekommer inga salstentor utan de examinationsformer som framför allt tillämpas är muntliga presentationer, individuella inlämningsuppgifter (inklusive individuella hemtentamina) och seminarier. Det är tveksamt om målen om att kunna redogöra för fakta, teorier, resonemang, mm kan testas på ett bra sätt med hjälp av dessa examinationsformer. Skälet är att seminarier och muntliga presentationer ofta inte ger studenterna tillräckligt utrymme att visa att de behärskar ett visst stoff. Då återstår hemtentor och inlämningsuppgifter. Vid dessa har studenterna tillgång till litteratur och föreläsningsanteckningar och uppgifter där studenterna ombeds redogöra för något är då lätta att utföra, vilket innebär att det blir svårt att avgöra om studenterna har de färdigheter som specificeras i målen.

Ovan har konstaterats att vissa mål är otydligare än andra. De mål som handlar om att studenterna ska kunna redogöra eller beskriva har vi bedömt som tydliga. Flertalet av de mål som handlar om att studenterna ska reflektera, diskutera, problematisera, analysera och förklara har vi bedömt som otydliga; de lämnar för stort tolkningsutrymme. För att kunna bedöma dessa typer av mål ställs stora krav på lärarkåren. I ljuset av detta blir det särskilt problematiskt att ett så stort antal lärare är involverade i delkurserna på AUO I. Antalet lärare på varje enskild delkurs varierar mellan 10 och 15. Problematiken med stort tolkningsutrymme och stort antal lärare gäller även AUO II.

De allmänt hållna målen skulle kunna uppvägas av att betygskriterierna är mer precisa. Så är dock inte fallet. Betygskriterierna är ofta också de allmänt hållna. Här följer två typiska exempel.

> Exempel 1
>
> Godkänd: Studenten uppvisar godtagbara kunskaper inom det aktuella området.
>
> Väl godkänd: Studenten uppvisar goda kunskaper inom samt ett kritiskt reflekterande förhållningssätt till det aktuella kunskapsområdet.
>
> Exempel 2
>
> För att bli godkänd på kursen gäller att
>
> - du aktivt har deltagit vid samtliga examinationstillfällen,

- du har utfört samtliga uppgifter enligt instruktionerna och att du därvid visat att du förvärvat och utvecklat de kunskaper och färdigheter som svarar mot de förväntade studieresultaten,
- du vid skriftliga och muntiga examinationer visar omsorg om det svenska språket

För betyget väl godkänd krävs dessutom att

- du visat särskilt god förmåga att inom kursens ram problematisera, analysera, resonera och dra slutsatser och därvid anknyta till litteraturen

När målens utformning ställs mot examinationsformer och betygskriterier, så är vår slutsats att det föreligger en risk för att studenternas prestationer bedöms på ett godtyckligt och alltför varierat sätt. Tolkningsutrymmet för rättande lärare är stort. Det finns också en risk att vissa av målen på AUO I inte kan bedömas då det inte förekommer adekvata examinationsmetoder. Det förekommer som vi konstaterat exempelvis inte en enda salstentamen på AUO I. Ytterligare en nackdel med att inte använda salstentor på AUO I är att studenterna under hela kursen har möjlighet att få hjälp med sina examinationsuppgifter. Det är således inte säkert att det sker någon helt individuell prövning under hela AUO I.

Kurslitteraturen

Om vi förutsätter att en kurs om 7,5 hp ska omfatta ca 1 000 sidor litteratur ska det allmänna utbildningsområdet som helhet omfatta i runda slängar totalt 12 000 sidor litteratur. Denna kan värderas utifrån en rad olika kriterier. I det följande ska vi framför allt fokusera en allmän karakteristik av litteraturen och en värdering av omfattningen och relevansen av vetenskaplig litteratur. I ett senare sammanhang behandlas internationaliseringsaspekter av litteraturen. För att uppgiften ska bli görbar inom ramen för uppföljningsgruppens resurser har vi valt att koncentrera oss till en av kurserna, AUO I. Valet av kurs att granska mer i detalj motiveras av att det är kurs som läses i början av utbildningen och därför kan tänkas ha en särskild betydelse för att initiera studenterna i högre studier.

AUO I omfattar totalt 66 referenser om ca 7 000 sidor. Av dessa referenser är 52 obligatoriska (4 200 sidor) och resterande 14 valbara (2 800 sidor). Från de 52 obligatoriska referenserna kan 6 dras bort eftersom de är att betrakta som referenslitteratur (i samtliga fall rör det sig om läroplaner). Därmed minskar antalet sidor något till ganska precis 4 000 sidor. Hur de 46 referenserna fördelar sig över ett antal olika typer av publikationer framgår av tabellen nedan. Skolverket svar tillsammans med Studentlitteratur för flest antal referenser, 7 vardera. Lägger vi till Myndigheten för skolutvecklings 3 referenser samt utbildningsdepartementets 2 svarar statsmakternas utbildningsrelaterade myndigheter och departement för 12 referenser av 46, dvs. mer än var fjärde referens.[99] Möjligen skall detta också föras till kategorin referensmaterial (benämningen ingår i en del av titlarna inom kategorin), men det finns inte särskilt som referensmaterial i litteraturlistan och räknas in i kursernas totala poäng sidor. Det finns ytterligare tre kategorier som angränsar till de ovan nämnda: publikationer från Lärarförbundet (5 referenser), övriga departement (1 referens) och

[99] Bland referenserna finns titlar som *Olikas lika värde. Om arbetet mot mobbning och kränkande behandling*; *Vad är utbildning för hållbar utveckling?*; *Individuella utvecklingsplaner i förskolan*; *Nya likabehandlingslagen. Trygghet, respekt och ansvar. Stödmaterial och vägledning för ett arbete mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* och *Sveriges nationella minoriteter. Att gestalta ett ursprung i barnomsorg och skola. Referensmaterial*.

övriga intresseorganisationer (2 referenser). Detta kan ställas mot etablerade allmänna förlag (5 referenser)[100], tidskrifter (6 referenser)[101] samt publikationer från lärosäten (3 referenser).

Det är lämpligt att komplettera analysen av antalet referenser med en analys av hur omfattande respektive kategori är mätt i antal sidor. Den största kategorin utgör med detta sätt att räkna etablerade allmänna förlag (23 procent av litteraturen), följd av Studentlitteratur (21 procent). Noterbart är att Lärarförbundet svarar för nästan var tionde sida (8 procent) samt att tidskrifter och universitetsförlagd litteratur endast svarar för 3 procent vardera. Statsmakternas myndigheter och organisationer inom utbildningsområdet svarar för 14 procent av sidorna. Därtill kan ytterligare 8 procent läggas representerande övriga departement. Slår vi samman statsmakterna och intresseorganisationerna svarar dessa för 34 procent av all litteratur.

De slutsatser vi kan dra av genomgången av litteratur på AUO I är att den till en icke ringa del består av litteratur från statsmakternas myndigheter och organisationer och från intresseorganisationer som Lärarförbundet. Total svarar dessa en tredjedel av litteraturen mätt i antal sidor. Den fråga man kan ställa sig i sammanhanget är hur ett kritiskt vetenskapligt perspektiv kan upprätthållas när en så omfattande del av litteraturen kommer från statsmakterna och intresseorganisationer. Ett annat intressant resultat är att så lite av litteraturen omfattas av vad som kan klassificeras som vetenskaplig litteratur. Utan att gå in på innehållet är det rimligt att anta att framför allt två kategorier litteratur är att anse som vetenskaplig: tidskrifter och litteratur publicerad av lärosätena[102]. Dessa två kategorier svarar tillsammans för 5 procent av litteraturen. Ytterligare en iakttagelse kan göras vad gäller kvaliteten. Det är anmärkningsvärt att en så hög andel av litteraturen är publicerad av Studentlitteratur. Till skillnad från vad vi kallat etablerade allmänna förlag saknar Studentlitteratur en redaktionell selektion, allt som har potential att sälja ges ut. Det innebär att litteraturen på förlaget kan vara av mycket varierande kvalitet. Det skulle kunna gå att bortse från denna problematik ifall Studentlitteratur utgjorde en mindre flitigt anlitad förläggare inom lärarutbildningens litteraturlistor, men så är alltså inte fallet.

[100] Till denna kategori har följande förlag förts: Arkiv, Natur och kultur, Liber (2 referenser), samt Bonnier. Man kan notera att det inte finns en enda referens från förlag som Symposion, Daidalos, Nya Doxa, Thales, för att räkna upp några av de mer ansedda förlagen inom humaniora och samhällsvetenskap.

[101] Kategorin omfattar *Utbildning och demokrati* (2 referenser), *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy*, *KRUT*, *Invandrare och minoriteter*, samt *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.

[102] Avhandlingar hamnar vanligtvis i denna kategori om de inte publiceras av etablerade allmänna förlag.

Tabell 6. Obligatorisk litteratur inom AUO I.

Förlagstyp	Antal referenser		Förlagstyp	Antal sidor	Andel
Skolverket	7		Etablerade allmänna förlag	908	22,6
Studentlitteratur	7		Studentlitteratur	852	21,2
Tidskrifter	6		Valbar litteratur	400	10,0
Lärarförbundet	5		Övriga departement	343	8,5
Etablerade allmänna förlag	5		Lärarförbundet	333	8,3
Myndigheten för skolutveckling	3		Skolverket	276	6,9
Övriga förlag	3		Övriga förlag	273	6,8
Universitet/högskola	3		Myndigheten för skolutveckling	154	3,8
Utbildningsdepartementet	2		Utbildningsdepartementet	144	3,6
Övriga intresseorganisationer	2		Övriga intresseorganisationer	114	2,8
Valbar litteratur	2		Tidskrifter	109	2,7
Övriga departement	1		Universitet/högskola	107	2,7
Totalt	46			4 013	100,0

Forskningsbasering

Det underlag för en analys av forskningsbaseringen inom det allmänna utbildningsområdet som vi utgått ifrån omfattar hela tolv olika kriterier (se avsnittet Utgångspunkter ovan). Det går inte att beakta alla i detta sammanhang utan vi får koncentrera oss på ett begränsat antal: delkursernas mål och innehåll, samt kurslitteratur. Därtill lägger vi en aspekt som inte nämns i de ovan citerade kriterierna, den vetenskapliga kompetensen för personer i ledande positioner.

Ledande positioner

Ett centralt kriterium på forskningsbasering är en stor andel disputerade (eller än hellre forskningsaktiva) i utbildningen. I Högskoleverkets utvärderingar av Uppsala universitets lärarutbildning framkommer att andelen disputerade lärare är lägre inom det allmänna utbildningsområdet än inom andra delar av lärarutbildningen. Vi har i detta sammanhang inte gjort någon omfattande uppdaterad kartläggning av lärarnas kompetenser inom det allmänna utbildningsområdet, det har helt enkelt inte funnits tillräckliga resurser för det.[103] Däremot har vi undersökt tjänstesammansättningen bland dem som innehar ledande positioner inom det allmänna utbildningsområdet, kursledare och delkursledare. Detta är en aspekt som anmärkningsvärt nog inte beaktas av Högskoleverkets bedömargrupp.

Fördelningen av kursledare och delkursledare visar på att disputerade lärare förekommer i ungefär lika stor utsträckning som icke-disputerade lärare. Två av fyra kursledare är disputerade (de två är dock koncentrerade till en enda kurs, vilket innebär att två av tre kurser inte leds av disputerade lärare) och fyra av nio delkursledare är disputerade. Anmärkningsvärt är att ingen delkursledare inom AUO I är disputerad.

Ställer vi andelen disputerade bland de ledande positionerna i relation till andelen disputerade inom lärarutbildningen är de ungefär likvärdiga, ungefär hälften är disputerade. Ledarskikten är således inte mer vetenskapligt meriterade än lärare i allmänhet. Det kan på den här punkten vara intressant

[103] Tyvärr går det inte i Uppsala universitets underlag till Högskoleverkets utvärdering av lärarutbildningen att läsa ut hur stor andel av de som undervisar i det allmänna utbildningsområdet.

att jämföra med Högskolan i Halmstad, som tillsammans med Uppsala universitet utmärker sig med den högsta andelen disputerade inom hela lärarutbildningen, där det är ett krav att kursledare är disputerade.

Tabell 7. Ledande positioner inom det allmänna utbildningsområdet, höstterminen 2008.

	Ansvarig institution	Kursledare	Delkursledare
AUO I	DID	2 lektorer	3 adjunkter och 1 doktorand
AUO II	EDU	1 adjunkt	2 lektorer
AUO III	EDU	1 adjunkt	2 lektorer och 1 adjunkt
Totalt		2 lektorer/2 adjunkter	4 lektorer/4 adjunkter/1 doktorand

Kursernas och delkursernas mål och innehåll

I det följande ska vi analysera förekomsten av mål och innehåll relaterade till forskning och vetenskaplig praktik inom det allmänna utbildningsområdet. Frågor om progression inom vetenskapligt arbete reses också.

Bland de mål som uttrycks i kursplanerna inom det allmänna utbildningsområdet återfinns endast två mål inom ramen för AUO I som explicit handlar om forskningsverksamhet och vetenskapliga förhållningssätt. Kursens övergripande mål är att ”aktivt söka forskningsbaserad kunskap samt förklara och motivera innebörden av att läraren har ett vetenskapligt förhållningssätt till sitt arbete”. Detta mål motsvaras dock inte av några specifika mål under de fyra delkurserna. Det är därmed svårt att bedöma hur målet ska kunna uppnås och examineras mot då ingen enskild delkurs pekas ut som ansvarig.[104] Man kan också notera att målet inte handlar om att själv behärska ett vetenskapligt förhållningssätt, utan att läraren ska kunna ”*förklara* och *motivera* innebörden av att läraren har ett vetenskapligt förhållningssätt till sitt arbete”. Det andra och sista målet inom AUO I som berör forskning och vetenskapligt förhållningssätt återfinns inom delkursen Ledarskap och grupprocesser och lyder ”översiktligt redogöra för vad en etnografisk studie är och själv samla in och analysera enstaka etnografiska fältnotiser”. Det intressanta här är att en metod pekas ut framför andra. Man skulle kunna tänka sig att exempelvis intervjumetodik vore lämplig för studenter som vistas i skolan och talar med där verksam personal och elever. Dessutom kan kraven inte sägas vara speciellt högt ställda när det handlar om att ”översiktligt redogöra för” och själv ”samla in och analysera *enstaka* etnografiska fältnotiser”.

AUO II innehåller inget mål som behandlar forskning och vetenskapliga förhållningssätt. Däremot lyfts följande innehåll fram: ”Kvalitativ intervju som metod att undersöka barns och ungdomars förutsättningar i förskola och skola” inom delkursen Barns och ungdomars förutsättningar i förskola och skola. Här återfinns den efterfrågade intervjumetoden, men den kopplas ej till någon målsättning i delkursen.

AUO III avviker markant från AUO I och AUO II. Inom kursen återfinns två delkurser helt dedikerade till vetenskapligt arbete, Utbildningsvetenskaplig teori och metod, 7,5 hp, och Lärarexamensarbete inom allmänt utbildningsområde, 15 hp. I princip samtliga mål för respektive kurs berör forskningsverksamhet. Några exempel: efter genomgången delkurs (Utbildningsvetenskaplig teori och metod) förväntas de studerande kunna ”formulera utbildningsvetenskapligt relevanta forskningsfrågor”; ”förhålla sig till olika vetenskapsteoretiska

[104] Ej heller i beskrivningen av innehållet i delkurserna förekommer några specificeringar av moment som omfattas av målet.

ståndpunkter"; "tillämpa forskningsetiska principer i vetenskapligt arbete"[105] och för Lärarexamensarbete inom allmänt utbildningsområde gäller bland annat att student ska kunna "självständigt avgränsa, utforma och utföra ett självständigt arbete med relevans för forskningsfältet och kommande arbetsuppgifter i läraryrket"; "självständigt samla in, kritiskt granska och analysera empiriskt material utifrån de formulerade frågeställningarna", samt "författa och försvara en vetenskaplig rapport som relateras till det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet och som ger ett självständigt bidrag till detta fält".[106]

Vad gäller progressionen av de delar i det allmänna utbildningsområdet som ska omfatta forskningsbaseringen är det ett uppenbart problem att dessa kommer in så sent som först inom AUO III. Denna kurs ligger ofta sist i studenternas studiegång. Beroende på vad studenter väljer i övrigt finns således en risk att forskning och vetenskapliga förhållningssätt först kommer in i utbildning under den sista terminen.[107] Därmed ges ingen ordentlig grund i vetenskapliga metoder, vetenskapsteori, forskningspraktiker, etc. som om de placerats tidigt i utbildningen skulle kunnat tjäna som ett fundament för hela utbildningen.

Med tanke på att AUO I kommer först, eller mycket tidigt, i lärarprogrammet, så borde målen angående vetenskaplig kompetens vara tämligen anspråkslösa och precisera sådant som utgör det mest elementära i vetenskapliga sammanhang. Ett första steg i att kunna reflektera och diskutera på ett mer strukturerat vetenskapligt vis är att kunna använda begrepp som har givits en snävare innebörd. Vår poäng är att målen om att kunna reflektera, diskutera, problematisera och förklara bör brytas ner i mindre delar. I alla fall om man vill tydliggöra en vetenskaplig progression.[108]

---

[105] Resterande mål är "motivera val av undersökningsupplägg och analysmetod"; "använda några olika forskningsredskap", "analysera ett mindre empiriskt material" samt " uttrycka sig i skrift med tydlig struktur och god språklig form enligt ett vetenskapligt framställningssätt".

[106] Övriga mål inom delkursen är "formulera en explicit utbildningsvetenskaplig problemställning utifrån ett valt ämne"; "göra relevanta och motiverade metodiska val i relation till den valda uppgiften"; "ta hänsyn till eventuella etiska principer som tillämpas i det aktuella arbetet"; "enligt ett vetenskapligt framställningssätt uttrycka sig i skrift med tydlig struktur och god språklig form" samt "i en opposition visa prov på förmågan att analysera och värdera ett vetenskapligt arbete".

[107] I en kartläggning av forskningsförberedande inslag inom samtliga inriktningar vid lärarutbildningen vid Uppsala universitet inventeringen "visar att såväl uppsatsskrivande som uppsatsförberedande metodkurser bara förekommer inom ungefär en tredjedel av de inriktningar som studenterna har att välja mellan." Författaren fortsätter: "Vidare saknas det möjlighet till ytterligare fördjupning inom en femtedel av de undersökta inriktningarna. Det gör att de studenter som väljer dessa inriktningar inte har möjlighet att få skriva ett större självständigt arbete på grundnivå innan de skall skriva sitt lärarexamensarbete. En jämförelse mellan de olika inriktningarna visar att det framförallt är kurser som saknar motsvarighet utanför lärarutbildningen – och då särskilt kurser som vänder sig till studenter som avser att arbeta i förskola eller grundskolans tidigare år – som saknar uppsatskurser, uppsatsförberedande moment samt möjligheten till ytterligare fördjupning. Nämnas bör dock att förekomsten av uppsatskurser inte är mycket högre bland de inriktningar som bygger på ämnen som också kan utgöra ett huvud- eller biområde i en examen utanför lärarutbildningen. En av orsakerna till detta är att just uppsatskurser och uppsatsförberedande moment inom en del av inriktningarna tagits bort när kurserna anpassats till lärarprogrammet." Esbjörn Larsson, *Att förbereda för lärarexamensarbetet. En inventering av uppsatsförberedande moment inom lärarutbildningens inriktningskurser. (Med tillägg med anledning av utredningen En hållbar lärarutbildning)*, Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet, 2008, pp. 2f.

[108] Ett sådant mindre mål skulle kunna vara att studenterna ska ha viss kännedom om vetenskapliga kvalitetskriterier, t ex generaliserbarhet. Ett annat mål skulle kunna vara studenterna ska kunna bedöma varför och i vilken utsträckning ett forskningsresultat är generaliserbart. Den typen av mål skulle kunna utvidgas med fler vetenskapliga kriterier från AUO I till AUO II, vilket skulle ge en tydlig progression. En annan typ av mål skulle kunna handla om vetenskapligt skrivande. Ett första mål skulle kunna vara att studenterna ska kunna färdigställa enkla texter med strukturen inledning – avhandling – avslutning. Detta mål skulle kunna utvecklas mot att avhandlingsdelen blir mer sofistikerad med avseende på frågor, metod, analys, mm.

Ett ytterligare problem med forskningsbaseringen och avsaknaden av sådan i AUO I och AUO II är att kursen Utbildningsvetenskaplig teori och metod, som är placerad på avancerad nivå eftersom hela AUO III är klassat som avancerad nivå, i egentlig mening inte är en kurs på avancerad nivå. Kursens innehåll har av nödvändighet mer karaktär av grundläggande kurs i vetenskapsteori och vetenskapliga metoder eftersom studenterna inte kan förutsättas ha dessa typer av kunskaper.[109]

Kurslitteraturen

Kurslitteraturen speglar målen vad gäller förekomst av litteratur kring vetenskapsteori och vetenskapliga metoder. Denna typ av litteratur förekommer först i någon nämnvärd utsträckning inom AUO III.

Vetenskaplig litteratur i meningen litteratur avsedd i första hand för vetenskapliga produktionsfältet, exempelvis artiklar i vetenskapliga tidskrifter, avhandlingar och forskningsrapporter, förekommer mycket sparsamt i det allmänna utbildningsområdet. Vi har ovan visat att denna typ av litteratur endast utgör 5 procent av AUO I. Det är självfallet av vikt att studenterna kommer i kontakt med vetenskaplig primärlitteratur – gärna från flera discipliner – under sin utbildning. Det är av särskilt stor vikt inom en utbildning som till sin karaktär är mycket normativ.

Rent allmänt kan dock sägas att frågan om i vilken utsträckning litteraturen på en kurs har god vetenskaplig anknytning inte kan ges ett enkelt svar. En text med god vetenskaplig anknytning behöver dock inte vara en vetenskaplig artikel eller en avhandling. Det finns ju översiktsverk om forskning inom ett visst område som också måste anses ha god vetenskaplig anknytning. Dessa översiktsverk kan vända sig till olika grupper, inte nödvändigtvis forskare. På grundkurser på universitetsnivå används ofta digra läroböcker där grundläggande begrepp, teorier, perspektiv, mm presenteras. Dessa är ofta skrivna av forskare. Även denna typ av texter får anses ha vetenskaplig anknytning, även om den kan variera beroende på hur gammal läroboken är. Äldre läroböcker kan ju sakna det senaste inom forskningen. Tidsaspekten och avsaknaden av det senaste kan ju diskuteras oavsett vilken typ av kurslitteratur det gäller. Å andra sidan, så är äldre litteratur inte per automatik dålig. Det finns all anledning att kurslitteraturen ska innefatta klassiska vetenskapliga verk. Dessutom finns en rad andra kvalitetskriterier, vilket inte har tagits upp här.

[109] Det finns naturligtvis många studenter som läst kurser i vetenskapsteori och vetenskapliga metoder inom ramen för sina studier i inriktningarna och därtill kanske även skrivit en eller flera uppsatser. Detta gör att studentgrupperna blir mycket heterogena med avseende på kunskaper inom kursens område.

Tabell 8. Mål i kurser inom det allmänna utbildningsområdet

Kurs/ delkurs	Mål 1	Mål 2	Mål 3	Mål 4	Mål 5	Mål 6	Mål 7	Mål 8	Mål 9
AUO I	förstå, redogöra för och konkretisera de grundläggande kunskaper och färdigheter läraren behöver för att förverkliga förskolans och skolans mål samt för att medverka i utvecklingen av förskolans och skolans verksamhet	belysa hur lärarens arbete och förskolans/skolans verksamhet kan problematiseras utifrån begrepp som genus, etnicitet, social klass, mångfald och hållbar utveckling	aktivt söka forskningsbaserad kunskap samt förklara och motivera innebörden av att läraren har ett vetenskapligt förhållningssätt till sitt arbete	identifiera grundläggande villkor som inramar och strukturerar barns och ungdomars lärande och ge exempel på hur dessa återverkar på vardagslivets erbjudanden i exempelvis familjen, på fritiden och i skolan	definiera och ge exempel på vad lärande, kommunikation och kommunikativ utveckling innebär och betyder för lärprocessen	förklara relevansen av gruppdynamik, lagarbete och sociala relationer för lärarens ledarskap och yrkespraktik i förskola eller skola	visa omsorg om det svenska språket i tal och skrift och använda informationstekni k för sitt eget lärande		
Förskolans och skolans samhällsuppdrag, 7,5 hp	analysera och tillämpa värdegrundsbegreppet i gällande läroplaner	översiktligt beskriva den svenska förskolans och skolans utveckling i ett demokratiskt samhälle	översiktligt beskriva relationen mellan kunskapssyn och pedagogisk verksamhet i relation till professionen	i relation till utbildning redogöra för innebörden av hållbar utveckling	i relation till utbildning diskutera relationen mellan globala och lokala förhållanden när det gäller t ex ekologiska livsbetingelser, resurstillgångar och resursanvändning	visa kunskap om betydelsen av genus- och jämställdhetspers pektiv i den pedagogiska verksamheten i förskola och skola	diskutera förskolans och skolans uppgift att utveckla respekt och aktning för varje människa oavsett bakgrund	beskriva och konkretisera ett interkulturellt förhållningssätt till lärande och undervisning	diskutera möjlighet en för varje barns och ungdoms tillgång till informatio n och kunskap på lika villkor
Lärande och kommunikation, 7,5 hp	redogöra för några olika teorier om lärande	diskutera några relationer mellan lärande, kunskap, kommunikation och undervisning	reflektera över egen och andras kommunikation inom ramen för förskolans och skolans verksamhet	genomföra samtal som arbetsredskap med fokus på det aktiva lyssnandet	reflektera över innebörden av olika uttryckssätts betydelse i undervisningspro cesser	aktivt bidra i seminariediskussioner	genomföra kortare egna presentationer och ge respektfull återkoppling på andras presentationer		
Ledarskap och grupprocesser, 7,5 hp	redogöra för dynamiken i en barngrupp eller en skolklass i termer av mål, normer, roller och faser i gruppers utveckling	redogöra för teorier om lärares ledarskap i barngrupp eller skolklass	redogöra för vad en social konflikt är och för olika sätt att hantera konflikter	diskutera principer för att förebygga och åtgärda mobbning och annan kränkande behandling i förskola och skola	diskutera förutsättningarna för väl fungerande arbetslag i förskola och skola	översiktligt redogöra för vad en etnografisk studie är och själv samla in och analysera enstaka etnografiska fältnotiser			
Barn och ungdomar i samhället, 7,5 hp	översiktligt beskriva barndoms- och ungdomstiden i ett historiskt-kulturellt perspektiv	redogöra för grundläggande socio-materiella och diskursiva strukturerande villkor för barn/ungdomar i dagens svenska samhälle	använda begreppen genus, social klass och etnicitet i analyser av hur barns/ungdomars vardagsliv struktureras	reflektera över olika implikationer av samspelet mellan samhälleliga villkor och formeringen av barns/ungdomars skilda livskarriärer	reflektera över olika implikationer av samspelet mellan samhälleliga villkor och samhällelig kulturreproduktio n				
AUO II	göra didaktiska och metodiska val i undervisningen, grundade i läroplan, lagstiftning, kunskaper om barns och ungdomars livsvillkor och individuella förutsättningar, samt i relevant teoribildning och beprövad yrkeskunskap								
Undervisningens villkor och genomförande, 15 hp	redogöra för och problematisera förskolans och skolans grundläggande värden	redogöra för förskolans och skolans styrning och dess betydelse för lärares yrkesutövning	ha kännedom om och kunna problematisera dokumentations-, utvärderings, och bedömningsproc esser	planera, genomföra och värdera undervisningsmo ment på didaktisk grund och med estetisk medvetenhet					
Barns och ungas förutsättningar i förskola och skolan, 15 hp	analysera och problematisera socialiseringsproce sser och identitetsformering i termer av mångfald, normalisering och makt	identifiera och förklara interaktiva processer i kamrat- och undervisningsgrup per i termer av inkludering och exkludering	analysera barns och ungdomars förutsättningar för lärande och utveckling ur specialpedagogis ka perspektiv samt ha orienterat sig om skolans arbete med åtgärdsprogram	analysera och problematisera språkets betydelse för socialisation och lärande	analysera och problematisera samverkan mellan elev, förskola, skola, hem och fritid				

Kurs/ delkurs	Mål 1	Mål 2	Mål 3	Mål 4	Mål 5	Mål 6	Mål 7	Mål 8	Mål 9
AUO III	visa förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över både egna och andras erfarenheter och relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten								
Verksamhetsförlagd utbildning, 7,5 hp	kunna analysera, bedöma, dokumentera och värdera elevers lärande och utveckling i förhållande till gällande styrdokument, samt informera och samarbeta med föräldrar och vårdnadshavare	kunna självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och annan pedagogisk verksamhet samt konstruktivt reflektera kring denna	ha förmåga att förmedla och förankra samhällets och demokratins värdegrund samt kritiskt kunna analysera den egna praktiska yrkesteorin	kunna omsätta goda och relevanta kunskaper i ämnen eller ämnesområden så att alla barn och elever lär och utvecklas utifrån teoretiskt förankrade didaktiska överväganden	kunna uttrycka sig i tal och skrift i en språklig form som möjliggör kommunikation med såväl elever/barn som föräldrar eller andra vårdnadshavare	kunna använda informationsteknik i det pedagogiska arbetet och diskutera massmediers roll för detta arbete			
Utbildningsvetenskaplig teori och metod, 7,5 hp	formulera utbildningsvetenskapligt relevanta forskningsfrågor	förhålla sig till olika vetenskapsteoretiska ståndpunkter	tillämpa forskningsetiska principer i vetenskapligt arbete	motivera val av undersökningsupplägg och analysmetod	använda några olika forskningsredskap	analysera ett mindre empiriskt material	uttrycka sig i skrift med tydlig struktur och god språklig form enligt ett vetenskapligt framställningssätt		
Lärarexamensarbete inom allmänt utbildningsområde, 15 hp	självständigt avgränsa, utforma och utföra ett självständigt arbete med relevans för forskningsfältet och kommande arbetsuppgifter i läraryrket	formulera en explicit utbildningsvetenskaplig problemställning utifrån ett valt ämne	göra relevanta och motiverade metodiska val i relation till den valda uppgiften	självständigt samla in, kritiskt granska och analysera empiriskt material utifrån de formulerade frågeställningarna	ta hänsyn till eventuella etiska principer som tillämpas i det aktuella arbetet	enligt ett vetenskapligt framställningssätt uttrycka sig i skrift med tydlig struktur och god språklig form	författa och försvara en vetenskaplig rapport som relateras till det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet och som ger ett självständigt bidrag till detta fält	i en opposition visa prov på förmågan att analysera och värdera ett vetenskapligt arbete	

Kunskapsområden, ämnen, huvudområden, forskningstraditioner

Donald Broady, Institutionen för utbildning, kultur och medier

Lars Burman, Litteraturvetenskapliga institutionen

Arbetsgruppen och uppdraget

I det följande redovisar ”arbetsgruppen för förankring av lärarutbildningens kunskapsområden i universitetets ämnen, huvudområden och forskningstraditioner” sitt uppdrag.

Denna arbetsgrupp tillsattes 2008-08-26 av den ”uppföljningsgrupp” för översyn av lärarutbildningen vid Uppsala universitet, vilken i sin tur 2008-06-12 tillsattes av utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden. Arbetsgruppens krångliga benämning kan vid behov förkortas till ”Kunskapsområden, ämnen, huvudområden, forskningstraditioner”. I arbetsgruppen ingår undertecknade prof. Donald Broady och prof. Lars Burman.

Vi har uppfattat uppdraget så att vi skall finna sätt att identifiera, skapa eller förstärka lärarutbildningens förankring i olika ämnen, huvudområden och forskningsmiljöer på universitetet. Ett ganska löst formulerat uppdrag således, men i flera avseenden viktigt. För att välja ett konkret exempel: När ADHD-barn diskuteras i lärarutbildningen bör lärarstudenterna märka att det i Uppsala finns specialister på sådant och gärna få möta gästföreläsare från Institutionen för psykologi eller Institutionen för neurovetenskap. Somliga studenter kan läsa någon rapport från dessa institutioner, några kan tidigt i sin lärarutbildning börja förbereda sig för att genomföra ett examensarbete inom området och ta kontakt med en potentiell handledare, vissa eller alla kan eventuellt beredas möjlighet att om behov uppstår i framtiden tillgodoräkna sig några hp i psykologi. Och på samma vis för andra ämnen: när något som har med retorik att göra berörs i lärarutbildningen bör studenterna märka, och lärarna veta om, att det förekommer retoriker och retorikforskning vid universitetet. Detta slag av forskningsbasering är fundamental för att lärarutbildningen i Uppsala skall kunna utnyttja den särskilda styrka och egenart som vårt universitet erbjuder i jämfört med i stort sett alla andra lärarutbildningar runtom i landet: den omfattande och välutvecklade forskningen vid Uppsala universitet och den unika bredden i fråga om forsknings- och undervisningsområden.

Arbetsgruppens uppdrag är inte att bedöma sakernas nuvarande tillstånd, dvs. lärarutbildningen sådan den är utformad under innevarande läsår, utan att föreslå åtgärder som kan få effekter för den förändrade lärarutbildning som kan förutses från och med läsåret 2009/2010.

Vårt förslag

Efter överläggningar och samtal med kolleger har vi kommit fram till att det första steget bör vara att ta fram mål för lärarutbildningens förankring i olika ämnen, huvudområden och forskningsmiljöer vid Uppsala universitet.

Redan tidigare har Kollegiet för utbildningsvetenskap vid Uppsala universitet arbetat med att inventera de möjligheter som finns för lärarstudenter att utnyttja sin lärarutbildning när de söker sig vidare till fortsatt utbildning i olika ämnen. Resultatet har blivit en ”studiehandbok” vars senaste version är tillgänglig på www.skeptron.uu.se/uvuu/bli-doktorand.htm. Som en service till lärarstudenter och utexaminerade skollärare finns här upplysningar och praktiska tips om hur man

kan använda inslag i sin lärarutbildning som bas (både som bas för tillgodoräknande och som faktisk kunskapsbas) för fortsatta studier i något av ämnena Datavetenskap, Didaktik, Företagsekonomi, Historia, Pedagogik och Sociologi.

Trots att således bara ett halvdussin ämnen behandlas var det ett omfattande och svårt arbete att få fram innehållet i denna studiehandbok. Många kontakter med företrädare för andra ämnen togs utan att resultera i användbara texter. En uppenbar svårighet är att upplysningarna med nödvändighet blir tidsbundna och snabbt inaktuella. Den stora svårigheten med att få fram detta slag av sammanställning är dock en annan: att företrädare för olika ämnen förväntas ta ställning till ett innehåll i lärarutbildningarna som i kursplaner och i undervisningens genomförande inte alls anges i form av 3 hp i psykologi, 2 hp i statvetenskap etc utan enligt helt andra principer — principer som brukar vara svåra att genomskåda till och med för den som är någorlunda bekant med lärarutbildningen. Det är en näst intill omöjlig uppgift för, låt säga, en företrädare för psykologi eller biologi att avgöra om innehållet i en kurs rubricerad ”Samverkan för lärande och utveckling” eller ”Humanbiologi” till någon del motsvarar inslag i en baskurs i psykologi eller biologi. Rubrikerna antyder att något slags förbindelse med universitetsämnena psykolog eller biologi skulle existera, men kursplanernas formuleringar gör saken mindre tydlig. Litteraturlistorna är till mindre ledning än man skulle kunna tro: även om där skulle förekomma någon litteratur som liknar psykologi- eller biologistudenternas pensum finns uppenbara skillnader i hur studenterna förväntas tillgodogöra sig litteraturen. Inom de flesta ämnesområden tjänar baskurser som en grund avsedd att byggas på med mer vetande inom samma ämnesområde, och fortsättningskurser som grund för studier på avancerad nivå vilka i sin tur kan leda vidare till forskarutbildning. Inom lärarutbildningen tycks mycken litteratur i första hand tycks tjäna som ett slags katalysator som sätter fart på studenternas reflexioner.

På grund av de nämnda svårigheterna föreslår vi nu ett nytt tillvägagångssätt. I stället för att bedöma hur mycket av ämnet psykologi som inryms i den nuvarande lärarutbildningen, förefaller det vettigare att utforma mål för den kommande lärarutbildningen utryckta i ämnesinnehåll med högskolepoäng som mått. Målen kan förslagsvis formuleras i stil med följande: ett mål med de allmänna delarna (i dag benämnda AUO) av utbildningen till grundlärare är att den skall erbjuda ett kursinnehåll motsvarande x hp i didaktik på grundnivå (baskurs och fortsättningskurs), y hp i psykologi på grundnivå (baskurs), z hp i statsvetenskap på grundnivå (baskurs), osv. Med ”motsvara” avses här att ett visst kursinnehåll med goda skäl skulle kunna tillgodoräknas inom ämnet eller huvudområdet, förutsatt att formella och andra förutsättningar för sådant tillgodoräknande är för handen. Exempelvis: en student som inom ramen för sitt lärarprogram fullgjort kurser med inslag som sammantagna kan anses motsvara 7,5 hp i psykologi, kan göra anspråk på att tillgodoräkna sig dessa poäng om hon eller han väljer att läsa en baskurs om 30 hp i psykologi. Därmed kan studenten, om Psykologiska institutionen så medger, nöja sig med att läsa kurser motsvarande ytterligare 22,5 hp för att ha klarat av baskursen. Om dessa poäng faktiskt låter sig tillgodoräknas eller ej, är förstås avhängigt av regelsystemet, den aktuella kursstrukturen och eventuella överenskommelser mellan och inom olika institutioner. Ytterst måste bedömningen ske vid den mottagande institutionen. Man kan tänka sig situationen att företrädaren för psykologiämnet kommer fram till att inslagen av psykologi i en viss lärarutbildnings är så magra att målsättningen bör sänkas till 3 hp, eller tvärtom så substantiella att målsättningen kan höjas till 15 hp. I de fall där det är möjligt och lämpligt att föreskriva att en lärarutbildningskurs i dess helhet skall kunna tillgodoräknas inom ett visst ämne/huvudområde, bör denna anknytning till ett huvudområde självfallet anges redan i kursplanen, men vanligare torde vara att ämnesinslagen är spridda på ett flertal kurser.

Ordet ”mål” används här för att markera att det inte är givet att ambitionen att lärarstudenter skall få sig till livs exempelvis motsvarigheten till 7,5 hp i psykologi kommer att realiseras. Det handlar närmast om något i stil med det som i skolans värld i början av 1990-talet började kallas ”strävansmål”, det vill säga riktmärken för kursutvecklare, lärare och studenter. Som sagt, det måste vara företrädare för olika ämnen som ytterst (i praktiken kanske via delegation) avgör hur många hp i det egna ämnet som lärarutbildnings kurser skall anses motsvara.

Nära kontakter med företrädare för olika ämnen krävs för att dessa målformuleringar skall bli rimliga. Att detta är ett krävande arbete vet vi av erfarenhet.

Vi föreslår att uppdraget att ta fram ett förslag till målformuleringar anförtros åt vår arbetsgrupp ”Kunskapsområden, ämnen, huvudområden, forskningstraditioner", förstärkt med Kollegiets koordinator Ida Lidegran som får i uppgift att koordinera arbetet och att anlita ytterligare arbetskraft som kan behövas.

Vi föreslår också att arbetsgruppen parallellt med det nämnda uppdraget tar fram förslag till ytterligare sätt att från och med läsåret 2009/2010 anknyta lärarutbildningen till universitetets ämnen, huvudområden och forskningsmiljöer.

Granskning av ämnen och huvudområden

Donald Broady, Ann-Carita Evaldsson, Caroline Liberg, Peter Waara och Leif Östman

Härmed redovisar ”Arbetsgruppen för granskning av ämnen och huvudområden inom lärarutbildningens allmänna del och vissa inriktningar” sitt uppdrag.

Denna arbetsgrupp tillsattes 2008-08-26 av den ”uppföljningsgrupp” för översyn av Uppsala universitet lärarutbildning som utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden inrättade 2008-06-12. Arbetsgruppens krångliga benämning kan vid behov förkortas till ”Granskning av ämnen och huvudområden”. I arbetsgruppen ingår professorerna Donald Broady (ordf.), Ann-Carita Evaldsson, Caroline Liberg, Peter Waara och Leif Östman, dvs. företrädare för ämnena didaktik, pedagogik och utbildningssociologi. Uppdraget till arbetsgruppen bestod i att klargöra hur mycket av de nämnda tre ämnena som kan anses ingå i lärarutbildningens allmänna utbildningsområde (AUO I-III) jämte de fem inriktningarna Bild, Idrott och hälsa, IKT och lärande, Pedagogiskt arbete med yngre barn samt Svenska och matematik i tidiga skolår.

Även om vi lagt tonvikten vid de tre nämnda ämnena finns anledning att beakta även de övriga huvudområden för vilka de tre berörda institutionerna (Institutionerna för Didaktik, för Pedagogik och för Utbildning, kultur och medier) ansvarar. Den fullständiga listan över huvudområden är:

- Barn och ungdomsvetenskap, som är ett huvudområde för kandidatexamen
- Didaktik, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen
- Digitala medier, som är ett huvudområde för magisterexamen och masterexamen
- Ledarskap i trossamfund, som är ett huvudområde för magisterexamen
- Pedagogik, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen
- Skolledarskap, som är ett huvudområde för magisterexamen
- Specialpedagogik, som är ett huvudområde för magisterexamen; dessutom är specialpedagogik ett biområde i kandidatexamen
- Utbildningssociologi, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen
- Utbildningsvetenskap, som är ett huvudområde för kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen

Det underlag som arbetsgruppen använt är de för läsåret 2008/2009 gällande kursplanerna för AUO och de nämnda inriktningarna, sådana de 2008-11-21 fanns presenterade i universitetets kursplanesystem Selma. De bilagda övervägandena avser således kursutbudet innevarande läsår.

Redovisningarna avseende de tre ämnena bifogas i form av separat bilagor. Denna uppdelning motiveras av att det bör vara företrädare för varje ämne som bedömer hur mycket av detta ämne som kan anses inrymmas i olika lärarutbildningskurser.

Bilagor:

1. Inslag av Pedagogik i den nuvarande lärarutbildningen
2. Inslag av Utbildningssociologi i den nuvarande lärarutbildningen
3. Inslag av Didaktik i den nuvarande lärarutbildningen
4. Inslag av Barn- och ungdomsvetenskap i den nuvarande lärarutbildningen

BILAGA 1. Inslag av Pedagogik

Ann-Carita Evaldsson

Ulla Riis

Som ämnesföreträdare i pedagogik har vi uppfattat att arbetsgruppens uppgift är att stämma av innehåll och nivå i AOU mot motsvarande utbildning i bland annat ämnet pedagogik. Vi har gått igenom studieplaner, inkl. litteraturlistor, för AOU I, II och III, samt en av de fem inriktningarna, dvs. Pedagogiskt arbete med yngre barn och dessutom samrått med ett antal kolleger vid Pedagogiska institutionen.

Vi har uppfattat att arbetsgruppens uppdrag har att göra med dels en ambition att knyta lärarutbildningen närmare till universitetets ämnen och huvudområden, dels möjligheten för lärarstudenterna att kunna få dubbla examina (lärarexamen och fil. kand.-examen) och att därmed erhålla formell behörighet till studier på högre nivå.

När det gäller AOU I och II ser vi inga problem med att låta studenterna få tillgodoräkna detta som Pedagogik A resp. Pedagogik B.

AOU III däremot kan inte utan vidare tillgodoräknas som Pedagogik C och detta är skälen.

Innehållet i AOU III är det minsta problemet, men det verkar finnas ett problem i att kursen i vetenskapsteori (7,5 hp) kan bytas mot VFU. Om denna teori- och metodkurs utgår så faller hela idén med jämförbarhet mellan AOU III och Pedagogik C. Vi kan tänka oss att ett skäl till att teori- och metodkursen får bytas mot VFU är att den enskilda studenten har genomgått en teori- och metodkurs inom sin inriktning. När det gäller ett sådant fall har vi, som sagt, inte undersökt jämförbarheten mellan två olika teori- och metodkurser, men vi kan tänka oss att en sådan kurs i ett enskilt fall och/eller för vissa inriktningar kan medge tillgodoräknande.

Nivån på AOU III är däremot ett reellt problem. Även om den enskilda studenten läser kursen i teori- och metodkurs inom AOU III så är detta hans eller hennes första och enda kurs av detta slag och det är enligt vår erfarenhet inom pedagogiken inte tillräckligt för att kunna genomföra ett självständigt arbete i Examensordningens mening. Någon form av teoretisk och praktisk metodträning behöver förekomma även tidigare i utbildningen och sedan byggas på under studierna på C-nivå. Detta gäller för utbildningen i pedagogik som fristående kurs och det gäller för utbildningen inom Personalvetarprogrammet. Denna uppfattning får också stöd av våra (Pedagogiska institutionens) erfarenheter under det senaste 1-2 åren av att handleda och examinera självständiga arbeten inom lärarutbildningen.

När det gäller den närmare knytningen av lärarutbildningen till ämnen/huvudområden är det uppenbart att Pedagogiska institutionen och pedagogikämnet kan bidra inom flera områden: Inom inriktningarna Pedagogiskt arbete med yngre barn samt inom Specialpedagogik har vi goda förutsättningar för att medverka i forskningsanknytningen av lärarutbildningen. Men även pedagogikämnet som helhet kan bidra, inte minst inom områden där detta behövs, t.ex. vad gäller klassrumsstudier, lärande, samtal och kommunikation, grupprocesser, barns och ungas villkor, mångfald, flerspråkighet, barns rättigheter, läroplansteori, policystudier, pedagogiskt ledarskap, bedömning och betygssättning samt utvärdering. Mot bakgrund av resonemanget om utbildning i teori- och metod konstaterar vi att Pedagogiska institutionen har lång erfarenhet av att bygga upp sådan utbildning från tidiga nivåer till senare.

Detta leder till följande slutsatser:

För det första kan, som sagt, AOU I och II utan problem få tillgodoräknas som studier i Pedagogik A resp. B.

För det andra kan en student efter prövning i det enskilda fallet få tillgodoräkna vissa hp från AOU III inom ramen för Pedagogik C.

För det tredje kan en student efter prövning i det enskilda fallet ha behörighet till D-studier i pedagogik (den som följer gamla studieordningen), till masterutbildning i pedagogik (nya studieordningen) och till forskarutbildning i pedagogik (gamla studieordningen och/eller nya studieordningen).

För det fjärde innebär det nyss sagda att en inplacering av AOU III på avancerad nivå inte påverkar bedömningen av tillgodoräknande i Pedagogik C.

För det femte: När det gäller övriga delfrågor om innehåll och nivå i AOU III föreslår vi att de skjuts fram tills Lärarutbildningsutredningens betänkande har presenterats den 3 december i år.

Avslutningsvis konstaterar vi att pedagogikämnet har goda förutsättningar att bidra till lärarutbildningens forskningsanknytning idag och sannolikt även framgent.

BILAGA 2. Inslag av Utbildningssociologi

Donald Broady

Uppdraget

Det som här följer är resonemang om vad olika kurser inom det nuvarande lärarprogrammet kan anses motsvara i form av kurspoäng i ämnet utbildningssociologi. En ordförklaring behövs. Med ”motsvara” avses här att ett visst kursinnehåll med goda skäl skulle kunna tillgodoräknas inom ämnet och huvudområdet, förutsatt att formella och andra förutsättningar för sådant tillgodoräknande existerar. Exempelvis: en student som i sitt lärarprogram fullgjort kurser vilka sammantagna kan anses ”motsvara” 15 hp i utbildningssociologi, kan göra anspråk på att tillgodoräkna sig dessa poäng om hon eller han väljer att läsa en baskurs om 30 hp i utbildningssociologi, och kan således nöja sig med att läsa kurser motsvarande ytterligare 15 hp för att ha klarat av baskursen. Om dessa poäng faktiskt kan tillgodoräknas eller ej, beror förstås på regelsystemet och överenskommelser mellan och inom olika institutioner. Ytterst måste den mottagande institutionen göra bedömningen.

Av skäl som framgår nedan kan angivelser av antal hp i olika lärarutbildningskurser som regel inte bli annat än grova uppskattningar.

Ämnesbeskrivning

Följande ämnesbeskrivning är hämtad ur den gällande allmänna studieplanen för forskarutbildningen i utbildningssociologi: ”Inom utbildningssociologin utforskas bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande med hjälp av samhällsvetenskapliga metoder och relateras till andra delar av samhället. Ett centralt problemområde är rekryteringsfrågor i vid mening, det vill säga förhållandet mellan å ena sidan elevers, studenters eller lärares sociala och kulturella bagage, å andra sidan den ordning som råder i utbildningsväsendet. Här studeras hur faktorer som kön och etnicitet samt den sociala och kulturella tillhörigheten inverkar på människors praktiker i och utanför utbildningen, liksom utbildningens socialiserande verkningar. Andra centrala frågor rör förhållandet mellan förskola, skola högskolor, universitet och vuxenutbildning å ena sidan och familjeliv, kamrater, fritid, medier och arbetsliv å den andra. Till grund för utbildningssociologin ligger mer generella kultursociologiska forskningstraditioner.”

Samma ämnesbeskrivning gäller även undervisningen på grundnivå och avancerad nivå. Tilläggas bör att den utbildningssociologi som utvecklats vid Institutionen för utbildning, kultur och medier (EDU-institutionen) har en stark historievetenskaplig förankring.

Underlaget för granskningen

De följande övervägandena avser kursutbudet inom lärarprogrammet innevarande läsår 2008/2009 så som det presenteras i universitets kursdatabas Selma. Närmare bestämt har uppdraget inneburit att granska kursplanerna för AUO (Allmänna utbildningsområdet, dvs. de tre för lärarprogrammet gemensamma terminerna), samt för de fem inriktningarna Bild, Idrott och hälsa, IKT och lärande, Pedagogiskt arbete med yngre barn samt Svenska och matematik i tidiga skolår.

Det har cirkulerat kursplaner för AUO som innehåller den felaktiga uppgiften att utbildningssociologi skulle vara ett av huvudområdena för samtliga kurser. Denna uppgift härrör inte från ämnesföreträdare eller EDU-institutionen. Så snart studierektorn för forskarutbildningen vid EDU-institutionen i början av maj 2008 upptäckte misstaget meddelades kansliet och korrigeringar (dvs. strykning av uppgiften i kursplanerna om utbildningssociologi som ett av huvudområden)

utlovades. Denna felaktiga uppgift illustrerar att de uppgifter om huvudområden som förekommer i kursplanerna inte bör påverka den föreliggande bedömningen av kursinnehållet.

En översiktlig bedömning av litteraturen

Tabellen på nästa sida är ett grovt försökt att bedöma, med antal hp som mått, hur mycket litteratur i varje kurs som skulle kunna fungera som en grund på vilken undervisning i utbildningssociologi kan bygga vidare.

Bedömningen är verkligen grov och har närmast illustrativt syfte. Siffrorna är inte avsedda för verkliga bedömningar i samband med t.ex. tillgodoräknandeärenden. I sådana sammanhang krävs mer ingående granskning. Den stora merparten av litteraturen har jag inte läst utan får lita till titlar, författarnamn och andra indikatorer på innehållet, såsom förlag (det finns institutioner där låg andel kurslitteratur utgiven på förlaget Studentlitteratur används som mått på acceptabel akademisk nivå; vilket ger anledning att undra över en kurs som ”Pedagogiskt arbete med yngre barn A” vars litteraturlista innefattar inte mindre än femton titlar utgivna på nämnda förlag).

De siffror som förekommer i tabellen nedan anger kursinnehåll som skulle kunna ligga till grund för fortsatta studier i utbildningssociologi. Därmed avses ett kursinnehåll som skulle kunna förekomma i snart sagt vilket samhällsvetenskapligt eller humanistiskt ämne som helst: utbildningssociologin sådan den formas vid EDU-institutionen har ett brett spektrum av samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningstraditioner som sin forskningsbas (förkunskapskraven för antagning till kurser inom masterprogrammet i utbildningsvetenskap med inriktning utbildningssociologi är brett formulerade: utöver examen på grundnivå krävs ”minst 90 hp i humanistiskt eller samhällsvetenskapligt ämne eller motsvarande”). Ambitionen med siffrorna är således att fånga in den litteratur som kan anses leva upp till den nivå som är normal för utbildning på grundnivå inom historiefilosofisk eller samhällsvetenskaplig fakultet vid Uppsala universitet. Siffrorna kan alltså ganska enkelt justeras genom jämförelser med kurslitteratur i olika ämnen.

Tabell 9. Uppskattning av antalet högskolepoäng inom allmänna utbildningsområdets kurser och inom vissa inriktningar.

Kurser, Allmänt utbildningsområde	Utbsoc. inslag, hp
Allmänt utbildningsområde I 30 hp (varav 3 hp VFU)	
Förskolans och skolans samhällsuppdrag, 7,5 hp	2
Lärande och kommunikation, 7,5 hp	0
Ledarskap och grupprocesser, 7,5 hp	0
Barn och ungdomar i samhället, 7,5 hp	3
Allmänt utbildningsområde II 30 hp (varav 7,5 hp VFU)	
Undervisningens villkor och genomförande, 15 hp, varav 7,5 hp VFU	2
Barns och ungdomars förutsättningar i förskola och skola, 15 hp	1
Allmänt utbildningsområde III 30 hp (varav 7,5 hp VFU)	
Verksamhetsförlagd utbildning, 7,5 hp	
Utbildningsvetenskaplig teori och metod, 7,5 hp	7,5
Lärarexamensarbete inom allmänt utbildningsområde, 15 hp	(i enstaka fall 15 hp)

Kurser, inriktningar	Utbsoc. inslag, hp
Bild 60 hp	
Bild A, 30 hp (varav 3 hp VFU)	0
Bild B, 30 hp (varav 12 hp VFU)	0
Idrott och hälsa 60 hp	
Idrott o hälsa A, 30 hp (varav 4,5 hp VFU)	0
Idrott och hälsa B, 30 hp (varav 10,5 hp VFU)	0
IKT och lärande 60 hp	
IKT och lärande A, 30 hp (varav 4,5 hp VFU)	0
IKT och lärande B, 30 hp (varav 10,5 hp VFU)	? (littlista saknas)
Pedagogiskt arbete med yngre barn 60 hp	
Pedagogiskt arbete med yngre barn A, 30 hp (varav 3 hp VFU)	0
Pedagogiskt arbete med yngre barn B, 30 hp (varav 12 hp VFU)	1
Språk och matematik i tidiga skolår 60 hp	
Språk och matematik från förskola till tidiga skolår A, 30 hp	1
Språk och matematik i tidiga skolår B, 30 hp (varav 15 hp VFU)	1

Om bedömningen är någorlunda rimlig framträder ett uppenbart problem. Eftersom hela AUO III, examensarbetet inräknat, ligger på avancerad nivå krävs att lärarstudenterna dessförinnan på ett eller annat sätt fått sig till livs det slags skolning som på universitetet normalt ges på grundnivå. Somliga har vid så kallade ämnesinstitutioner läst ämnen som givit dem en sådan grund, medan övriga knappast kan ha fått förutsättningar för att genomföra ett examensarbete på avancerad nivå. Inom AOU I-II tycks inte särskilt mycket metodskolning förekomma (en ordinär metodkurs ges först inom AUO III), och inte heller särskilt mycket kontakter med forskningsmiljöer vid universitet eller i kurslitteraturen mer renodlat vetenskapliga texter till skillnad från introduktioner och praktiska handledningar.

Detta omdöme kan låta snålt, och det går förstås att hänvisa till behovet av yrkesförberedelse för att förklara hur lärarutbildningen utformats. Ändå är det ett reellt problem att många studenter uppenbarligen inte får den förberedelse som krävs för att de skall gå iland med ett examensarbete på avancerad nivå. Vidare förefaller det rimligt att lärarutbildningen just vid Uppsala universitet är forskningsbaserad på så vis att den kan utnyttja den särskilda styrka och egenart som vårt universitet erbjuder och som skiljer den från i stort sett alla andra lärarutbildningar runtom i landet: den omfattande och välutvecklade forskningen och den unika bredden i fråga om forsknings- och undervisningsområden. Det verkar fel tänkt att just i Uppsala erbjuda en lärarutbildning med ett innehåll som kunde ha förekommit vid vilket lärosäte som helst. En mer rimlig strategi är att utforma kurserna så att rekryteringsprofilen i Uppsala efter hand ändras på så vis att en växande andel studenter med håg och fallenhet för högre studier lockas att läsa till lärare just i Uppsala.

En svårighet vid bedömningen av litteraturlistorna bör nämnas. Ett intryck är att kurslitteraturen inom lärarutbildningen inte sällan används på annat sätt än vid de flesta av universitetets institutioner. Ett tecken på detta är att, av kursplanerna för AUO I och AUO II att döma, ordinära tentamina är en examinationsform som knappast alls förekommer. Baskurser brukar tjäna som en grund avsedd att byggas på med mer vetande inom samma ämnesområde, och fortsättningskurser som en grund för studier på avancerad nivå vilka i sin tur kan leda vidare till forskarutbildning. Det tycks som om kurslitteraturen inom åtminstone AUO I och AUO II ibland används mindre som grund för fördjupade studier än som katalysator som sätter fart på studenternas reflexioner − en motsvarighet till det som svenskämnesmetodiker kallat ”upplevelseläsning”: man läser en text om främlingsfientlighet inte för att ta reda på vad som står i den utan för att få anledning att fundera på och diskutera egna och andras hållningar. Somlig litteratur förefaller primärt avsedd för attitydpåverkan. Jag vill inte döma ut sådana undervisningsformer eller syften, som självfallet kan leda till goda resultat likaväl som till icke avsedda (som att studenter tycker att det räcker med att läsa böckernas baksidestexter). Men i den utsträckning som syftet med kurslitteraturen inte är att studenterna skall tillägna sig, lägga på minnet och ta ställning till det som står i den, är det utsiktslöst att försöka bedöma kursers akademiska nivå genom att ta reda på vilka böcker som finns förtecknade i litteraturlistorna.

Allmänt utbildningsområde III

AUO III är lättast att bedöma. Här förekommer den enda kurs, nämligen ”Utbildningsvetenskaplig teori och metod”, 7,5 hp, inom lärarprogrammet som tveklöst i sin helhet kan tillgodoräknas i ämnet utbildningssociologi. Samma kurs ges nämligen även inom masterprogrammet i utbildningsvetenskap, där en av inriktningarna är utbildningssociologi.

Inom AUO III genomför studenterna ett lärarexamensarbete om 15 hp på avancerad nivå. I de fall då detta examensarbete är av utbildningssociologisk karaktär, vilket måste bedömas från fall till fall, skall det självfallet anses motsvara 15 hp i utbildningssociologi.

Så långt om AUO III.

Inriktningar

Ingen av de fem inriktningar för vilka DID-institutionen och EDU-institutionen ansvarar, det vill säga Bild, Idrott och hälsa, IKT och lärande, Pedagogiskt arbete med yngre barn samt Svenska och matematik i tidiga skolår, har av kursplanerna att döma några nämnvärda inslag som motsvarar undervisning i utbildningssociologi. De förefaller inte avsedda fungera som en bas för fortsatta studier inom något samhällsvetenskapligt eller humanistiskt ämne.

Däremot har vissa andra inriktningar (Historia, 60 hp; Religionsvetenskap, 60 hp; Samhällskunskap, 90 hp; Svenska, 60 hp; Svenska som andraspråk, 60 hp) liksom ett stort antal av specialiseringarna många inslag som kan tjäna användas som grund för fortsatta studier i utbildningssociologi, exempelvis inom masterprogrammet med inriktning utbildningssociologi. I arbetsgruppens uppdrag ingick dock enbart att bedöma AUO och de fem nämnda inriktningarna.

Allmänt utbildningsområde I-II

Återstår AUO I och AUO II, där hela kursutbudet ligger på grundnivå.

Först en generell synpunkt, som berör många fler ämnen än utbildningssociologi. Det vore önskvärt om alla inblandade, studenterna likaväl som lärare, visste vad utbildningen innehåller omräknat till det slags valuta som gäller inom universitetet, dvs. uttryckt i högskolepoäng i olika på universitetet igenkännliga ämnen och huvudområden. Idealt borde en student som genomför lärarutbildningens allmänna del (dvs. den som inte är knuten till undervisningsämnena) veta att den undervisning jag tar del av motsvarar 30 hp i pedagogik, 40 hp i didaktik, 10 hp i psykologi, 2 hp i juridik och så vidare (i detta sammanhang kan förstås poängen dubbelräknas eller trippelräknas). Vidare borde var och en som är engagerad i planeringen och genomförandet av kurserna liksom de undervisande lärarna veta att kurserna ska inrymma ett innehåll motsvarande t.ex. 2 hp i juridik. Med andra ord borde de kursansvariga och lärarna sörja för att det slags litteratur används och det slags frågeställningar introduceras som även hade kunnat förekomma i en baskurs vid juridiska fakulteten.

(Huruvida dessa poäng när det kommer till kritan faktiskt kommer att tillgodoräknas när studenten i fråga önskar läsa på grundläggande nivå på Juridikum eller ta ut en examen är som sagt en annan sak. För att en sådan ordning ska kunna realiseras krävs överenskommelser med och mellan institutioner. Detta är en komplicerad fråga som jag inte ska närmare in på eftersom en annan arbetsgrupp har i uppdrag att föreslå vägar för att åstadkomma sådana arrangemang.)

Åter till utbildningssociologin, som således bara är ett bland många andra ämnen för vilka lärarutbildningen borde kunna erbjuda en bas som går att bygga vidare på. Jag har ovan försökt bedöma vilken bas det kan röra sig om, och preliminärt kommit fram till att sammantaget ungefärligen 15 hp inom allmänna utbildningsområdet (AUO I-III) utgör en grund för fortsatta studier i utbildningssociologi. Dessa undervisningsinslag är av den karaktären att de också skulle kunna tänkas förekomma inom på grundnivån inom ett stort antal andra samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen.

Femton högskolepoäng är inte mycket, och det är möjligt att min bedömning är för snål. Det enklaste sättet att kontrollera den saken vore att jämföra kurslitteraturen, undervisnings- och examinationsformerna, kontakterna med forskningsmiljöer och annat med vad som förekommer vid ett urval av universitetets samhällsvetenskapliga eller humanistiska institutioner.

Till sist vill jag lansera ett annat sätt att resonera som tillåter att betydligt större delar av AOU betraktas som grund för fortsatta studier i exempelvis utbildningssociologi. Det är inte givet att forskningsbaseringen behöver vara så uttalad på grundnivån. Inom åtskilliga ämnen ägnas en avsevärd del av de inledande studierna åt att studenterna inhämtar ett stort stoff. En litteraturstudent tar sig genom ett omfattande pensum av skönlitteratur från den grekiska och framåt i tiden. En historiestudent läser översiktsverk över världshistorien och Sveriges historia. En medicinstudent memorerar på ett tidigt stadium i sin utbildning namnen på alla ben i människokroppen. På liknande sätt kan man tänka sig att identifiera inslag i lärarutbildningens allmänna del som förbereder för fortsatta utbildningssociologiska studier genom att ge kunskaper om och erfarenheter (både egna, t.ex. under VFU-perioder, och andras) av förhållanden i det svenska utbildningssystemet. Sammantaget skulle eventuellt en stor del — hur stor vågar jag här inte ha någon uppfattning om, det

behöver diskuteras — av lärarutbildningen kunna betraktas som en grund för fortsatta studier i bland annat utbildningssociologi helt enkelt genom att studenterna där gör sig förtrogna med sakförhållanden, vilket innebär att fortsättningskurser och kurser på masternivå skulle kunna fokusera mer på forskningstraditioner och undersökningstekniker och -metoder.

BILAGA 3. Inslag av Didaktik

Leif Östman

Caroline Liberg

Uppdraget

Vi har tolkat vårt uppdrag som att vi skall bedöma hur mycket av didaktik som ingår i lärarutbildningens allmänna utbildningsområde (AUO I-III) och inom inriktningarna Bild, Idrott och hälsa, IKT och lärande, Pedagogiskt arbete med yngre barn samt Svenska och matematik i tidiga skolår. Vi har dock koncentrerat vår uppgift till det allmänna utbildningsområdet då en parallell utredning ser på de didaktiska inslagen i inriktningarna.

Det är givetvis en omöjlighet att i poängtal exakt göra reda för detta då det skulle kräva att man läste samtlig litteratur. Vår bedömning kommer därför bli av principiell natur.

Utgångspunkter för bedömningen

Didaktik som forsknings- och kunskapsområde

Didaktik är ett forsknings- och kunskapsområde som specifikt undersöker relationen samhälle–utbildning (nutid såväl som historiskt), utbildning, undervisning, lärande och socialisation. Det som är specifikt för didaktisk forskning är att den närmar sig dessa fenomen och processer med utgångspunkt i innehållet, dvs. utbildningsinnehåll, undervisningsinnehåll, lärandeinnehåll och socialisationsinnehåll. En annan central karakteristik är att det är i institutionaliserade sammanhang som t.ex. lärande- och socialisationsprocesser undersöks vilket innebär att syften med utbildning, undervisning, lärande och socialisation är viktiga utgångspunkter i forskningen.

Som kunskapsområde och i relation till utbildare som profession genererar didaktisk forskning kunskaper som är relaterade till det faktum att varje undervisningstillfälle bygger på ett antal val: val av innehåll, sekvensering, organisering, undervisningsmetod etc. Varje val har potentiella konsekvenser för den studerandes lärande och socialisation . Varje val är också påverkat av syften och ambitioner, sitt samhälle och sin tid, liksom av undervisningstraditioner. Didaktisk forskning undersöker och bidrar med kunskaper vad gäller valens förutsättningar, vilka val som är möjliga och utnyttjade och vilka konsekvenser valen har.

Inom didaktik kan man finna två överordnade uppdelningar nämligen ämnesdidaktik och det som de franska didaktikerna kallar för komparativ didaktik (i Sverige används den lite olyckliga formuleringen allmän didaktik). Didaktisk forskning kan sägas kombinera två kompetenser. Å ena sidan ämneskunskap (kunskap om det innehåll som undersöks, t.ex. kunskap om genus, naturvetenskap, miljömoral, demokratisk kompetens) och å andra sidan utbildningsvetenskaplig kompetens, t.ex. lärandeforskning eller ämneshistorisk forskning. Beroende på balansen mellan dessa kompetenser får forskningen olika karaktär. Komparativ didaktik är ett forskningsområde som har som uppgift att försöka skapa kunskap över de ämnesdidaktiska områdena genom att t.ex. jämföra forskningsresultat av ett specifikt fenomen, t.ex. lärande. Uppgiften för denna forskning är sålunda att finna generaliserade mönster i resultat, men också att utveckla metoder och teorier som kan användas inom skilda ämnesdidaktiska områden. Inom komparativ didaktik ligger tonvikten vad gäller kompetens på den utbildningsvetenskapliga sidan. Poängen är dock att båda kompetenserna behövs oavsett om man bedriver ämnesdidaktisk eller komparativ didaktisk forskning.

En slutsats är således att didaktisk kompetens kräver, beroende på vilken lärare som man utbildar sig till, ämneskunskaper från något av universitetets vetenskapsområden samt utbildningsvetenskaplig

kunskap, kunskap som man vanligen finner inom vetenskapsområdet för humaniora och samhällsvetenskap och utbildningsvetenskapliga fakulteten. Den bedömning som görs här inbegriper inte ämneskunskaper.

Didaktik, andra vetenskapliga kunskapsområden och metodik

Det finns en mängd andra utbildningsvetenskapliga kunskaper som kan tillgodoräknas som didaktik eftersom den kan göras till föremål för en ”didaktisering”. Ledarskap är t.ex. ett utbildningsvetenskapligt område som kan vara högst relevant inom didaktik. Didaktiseringen utgörs här av att man betraktas ledarskap i relation till utbildning av ett specifikt innehåll. Sålunda ledarskap sätts i relation till den huvudsakliga arbetsuppgiften en lärare har, nämligen att undervisa om något som eleverna förväntas lära sig. I ett sådant perspektiv är de flesta utbildningsvetenskapliga kunskapsområden relevanta och kan fungera som en grund i didaktik. Därtill kan i många fall samhällsvetenskapliga och humanistiska kunskaper ses som en viktig grund i didaktik. Att vara kunnig i t.ex. etik är givetvis en bra grund för att undersöka socialisationsinnehåll i skolans undervisning. Statsteori är en bra grund för undersökningar av hur skolans utbildningsinnehåll förändras i förhållande till de övriga samhällets förändringar. Och så vidare.

Metodik är ett kunskapsområde som har en del likheter med didaktik. Metodik behandlar frågor om val – val av innehåll, undervisningsmetoder, etc. – och dess konsekvenser. Metodik grundas i beprövade erfarenheter som har systematiseras för att besvara frågor om vilka val såsom är viktiga att göra och vilka valmöjligheter som finns. Metodisk litteratur kan utgöra en väsentlig grund för didaktiska reflektioner och resonemang i utbildning. Vi har dock inte tagit med denna litteratur för bedömning då det inte är möjligt att avgör i vilken mån den kopplas till didaktiska kunskaper eller teorier.

Verksamhetsförlagd utbildning

Beroende på hur verksamhetsförlagd utbildningen är upplagd kan den betraktas som en väsentlig del i didaktik. I den mån studenterna verkligen får möjlighet att använda utbildningen som en ”fältstudie” där kopplingen mellan den genomlevda och observerade utbildningspraktiken sätts i relation till didaktisk teori kan den verksamhetsförlagda delen inräknas i de didaktiska studierna. Vi har i bedömningen utgått från att så är fallet.

Kurslitteraturens kvalitet

Konsekvenserna av det som har sagts ovan är att rent principiellt skulle – med tanke på vad dessa kurser skall täcka in innehållsligt – AUO I – till AUO III kunna tillgodoräknas som 90 hp didaktik.

Dock menar vi att de är viktigt i bedömningen att se på litteraturens kvalitet. Vi menar att det är främst tre aspekter som bör beaktas:

- Balansen mellan forskningslitteratur och kurslitteratur.
- Inslag av forskningsmetodik.
- Inslag av internationell litteratur.

En principiell bedömning

Följande bedömning är av principiell art. Vi gör bedömningen att inslaget av forskningslitteratur bör stärkas inom samtliga kurser. Med detta menar vi inte att all litteratur skall bestå av forskningsartiklar etc. utan oftast behövs mindre tillägg. Om man t.ex. har en introducerande

kursbok i lärande så skulle den kunna kompletteras med en sociokulturell forskningsartikel eller en originaltext av Vygotsky. Viss kurslitteratur har dock en starkare koppling till forskning än andra och behovet av mängden kompletteringar måste bedömas från kurs till kurs av de som är inlästa på litteraturen. Vi menar också att internationell litteratur bör föras in i större omfattning.

Den kanske viktigaste kompletteringen är dock att betydligt mer forskningsmetodisk litteratur måste in. Detta är synnerligen viktigt för det allmänna utbildningsområdet.

En grov uppskattning är att i nuvarande form kan det allmänna utbildningsområdet motsvara ca 70-75 hp didaktik.

BILAGA 4. Inslag av Barn- och ungdomsvetenskap

Peter Waara

Inledningsvis kan konstateras att det i nuläget saknas ett samlat kursutbud kring barn- och ungdomsvetenskap vid lärarutbildningsprogrammen. Ämnesuppbyggnaden kring barn och ungdom är i sin linda och kommer att utvecklas i samverkan med olika institutioner inom och utanför lärarutbildningarna med start under vårterminen 2009. Av det följer att det självfallet är svårt att ge en bild över vilka kurser och kursmoment som skulle kunna tillgodoräknas för ett samlat grundutbildningsutbud inom barn och ungdomsvetenskap.

Överlag är intrycket av kurs- och genomförandeplaner framför allt inom ramen för AUO I – III att det finns anslag som har potential att utvecklas inom området barn- och ungdomsvetenskap. Samtidigt är också ett intryck att kursutbudet är fragmentariskt. Dels är det svårt att finna en kumulativ utveckling inom framför allt ungdomsforskningsområdet, dels saknas mer eller mindre grundläggande metodkurser inom såväl kvalitativa som kvantitativa metodtraditioner.

Överlag finns det få vetenskapliga metodkurser tillgängliga för studerande inom ramen för lärarutbildningarna. Visserligen finns det enstaka metodinslag inom olika kurser, men blott en renodlad vetenskaplig metodkurs. Detta är otillräckligt som bas för studier på avancerad nivå och forskarutbildning. Vissa ämneskombinationer, t.ex. med en samhällvetenskaplig inriktning på lärarutbildningen, kompenserar gott för denna brist. Det bör dock på ett eller annat sätt också finnas möjligheter att komplettera för de som har ämneskombinationer där dessa metodinslag saknas (t.ex. utbildning med inriktning mot förskolan, fritid eller idrott och hälsa). Det finns skäl att införa mer av metodundervisning under lärarutbildningarnas gemensamma del. Till exempel är lärarexamensarbetena som de nu genomförs påfallande ofta empiriska till sin karaktär. Det leder till stora skillnader i genomförande och kvalitet mellan studenter som har relativt gedigna metodkunskaper från sina ”huvudämnen” och de studerandegruppers som inte har denna bakgrund.

Inslaget av nationell och internationell forskningslitteratur är lågt vid samtliga granskade kursplaner och andelen internationell litteratur är mycket låg och tycks inte öka sett över hela kurspaketet AUO I - III. Litteraturlistorna ger ett splittrat intryck och fördjupningar som presenteras på t.ex. Barn och ungdomar i samhället, 7,5 hp förefaller inte vara gediget motiverade av kursplanebeskrivningarna. Inom detta moment lyfts särskilt social klass, genus och etnicitet fram som viktiga områden emedan fördjupning i praktiken (så som det framgår av litteraturlistan) endast erbjuds inom genus.

Potentiellt kompatibla kurser

Bland de kursmoment som är tillgängliga idag sett till kursutbudet knutet till lärarutbildningen vid Uppsala universitet är det främst momentet Barn och ungdomar i samhället, 7,5 hp AUO I) samt i viss mån (omkring 9 hp) i momentet Barns och ungdomars förutsättningar i förskola och skola, 15 hp (AUO II) som skulle kunna tillgodoräknas inom ramen för ett kursutbud i Barn- och ungdomsvetenskap (A – C nivåer). Utöver detta finns det en metodkurs under AUO III Utbildningsvetenskaplig teori och metod, 7,5 hp som också kan tillgodoräknas inom ramen för ett fristående utbud inom barn- och ungdomsvetenskap. Sett till examensarbeten bör en del, beroende på inriktning, kunna tillgodoräknas. Till viss del bör också kurser/moment som omfattar barn och ungas medievanor, konsumtionsmönster, fritidsvanor och socialisation i vid bemärkelse kunna tillgodoräknas inom ramen för ett samlat utbud inom barn- och ungdomsvetenskap.

Rekrytering till lärarprogrammet i Uppsala. Lägesbeskrivning, satsningar och strategier

Arbetsgruppen för Studentrekryteringsfrågor

Mikael Börjesson, sammankallande, lektor, Institutionen för utbildning, kultur och medier

Emil Bertilsson, doktorand, Institutionen för utbildning, kultur och medier

Finn Calander, prefekt, Institutionen för utbildning, kultur och medier

Karin Hjälmeskog, lektor, studierektor, Institutionen för didaktik

Catrin Schulze, studievägledare, Pedagogikums kansli och intendentur

Inledning

När rekryteringsproblematiken ska beskrivas och hanteras bör detta ske i ett helhetsperspektiv som fångar samspelet mellan rekrytering, mottagande och genomströmning samt hur utbildningen förhåller sig till arbetsmarknaden i vid mening. Beskrivningen av rekryteringen bör även ske på en detaljerad nivå som särskiljer olika former av lärarutbildningar. Rekryteringssatsningar är inte betjänta av grovkornig statistik som missar de specifika rekryteringsmönstren för de olika utbildningarna. Vår strävan är också att ge en allsidig beskrivning av rekryteringen, inte fokusera någon enskild aspekt som kön, klass eller etnicitet – konjunkturerna för rekryteringsinsatser för att höja andelen män, utrikesfödda eller arbetarklasstudenter går upp och ner – utan behandla de relevanta kategorier som är möjliga att få fram ur universitetets statistik och den offentliga statistiken som SCB tillhandahåller.

Föreliggande rapport är tänkt att beskriva den aktuella studentrekryteringen och sätta in den i såväl ett nationellt sammanhang som ett tidsperspektiv, att analysera de rekryteringssatsningar som gjorts samt att presentera och diskutera möjliga framtida rekryteringsinsatser. Emil Bertilsson ansvarar de statistiska analyserna, där även Finn Calander och Mikael Börjesson stått för vissa inslag, Karin Hjälmeskog har sammanställt och analyserat de satsningar på rekrytering som gjorts de senaste åren, Catrin Schulze svarar för lokala analyser av retention och diskussioner om framtida rekryteringssatsningar. Tankar om de senare är ännu i sin linda och vi avser återkomma till frågan vad som kan göras när vi vet mer om hur den nya lärarutbildningen kan tänkas se ut. Mikael Börjesson har redigerat texten.

Rekryteringen till lärarprogrammet. En lägesbeskrivning

Det första man slås av är diskrepansen mellan talet om rekrytering och kunskapen om densamma. Under de senaste åren har satsningar på att ändra rekryteringen till högre utbildning avlöst varandra, länge var kön i fokus, därefter har uppmärksamheten allt mer riktats mot klass, vilket övergått till ett intresse för etnicitet, för att nu på senare år handla om likabehandling, där även sexuell läggning och handikapp satts på dagordningen. Detta står i kontrast till kunskapsläget. Om vi bortser från kön, där statistik ofta är relativt lättillgänglig, är förhållandevis lite är ändå känt om enskilda utbildningars rekryteringsmönster, exempelvis vad gäller social klass och etnicitet. I våra eftersökningar av

relevant statistik om lärarutbildningen i Uppsala har vi funnit mycket lite av värde. [110] Det mesta som presenteras nedan bygger på forskningsmaterial beställt från SCB av forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC), vid Institutionen för utbildning, kultur och medier. I de fall vi har funnit intressanta undersökningar har vi självfallet av använt oss av dessa.

Lärarstudenter i Sverige

Rekryteringen till lärarutbildningen har förändrats kraftigt den senaste trettioårsperioden. Från 1987, det tidigaste år för vilket vi har tillgång till uppgifter om gymnasiebetyg, fram till 2007 minskar andelarna studenter som har höga betyg. Samtidigt ökar andelarna studenter med låga betyg. Samma trend gäller även för poäng på högskoleprovet. Förändringarna är mest markanta på ämneslärarutbildningarna. På dessa utbildningar, framför allt inriktningar mot språk och samhällsvetenskapliga ämnen, hade i början av perioden ungefär en av tre goda skolmeriter, att jämföra med en av tio i mitten av 2000-talet. Inriktningar mot matematik och naturvetenskap hade lägre andelar initialt, ungefär en av tio hade goda betyg, men har inte tappat lika mycket.

Sammansättningen av studenter utifrån deras meriter har förskjutits över åren. På de flesta utbildningar är de med medelmåttiga betyg under hela perioden den numerärt sett dominerande gruppen, medan de med låga betyg ökat sina andelar i ungefär samma takt som de med höga betyg minskat sina. Denna utveckling är kopplad till en förändrad social rekrytering. Studenter som har mycket tillgångar med sig hemifrån har i större utsträckning kommit att välja bort lärarutbildningen till förmån för andra utbildningar, samtidigt som studenter från hem med mer blygsamma tillgångar ökat sina andelar.

Även åldersstrukturen har förändrats. Lärarstudenterna har blivit allt äldre. Detta gäller oavsett typ av lärarutbildning. Vad gäller könsfördelningen är skillnaderna stora mellan olika typer av utbildningar: männens andelar ökar alltmer ju högre stadier i skolsystemet, från förskola till gymnasieskola, som lärarutbildningen i fråga riktar sig mot. Samtidigt är det i fördelningen mellan könen som den största förändringen skett: männen har gått från att vara i majoritet (sex av tio) till att befinna sig i minoritet (fyra av tio) på ämneslärarutbildningarna i matematik/naturvetenskap och samhällsvetenskap. Språkinriktningarna har varit och är fortfarande kraftigt dominerade av kvinnor (fyra av fem). Förskollärarutbildningen går något mot trenden: i början av 1990-talet fanns en man bland drygt tjugo studenter, i dag går det en man på tolv studenter.[111]

Lärarstudenter i Uppsala

Att på några korta stycken beskriva rekryteringen till lärarutbildningen vid Uppsala universitet gör sig inte enkelt. Uppsala har en omfattande lärarutbildning med många olika inriktningar och utbildningsalternativ. Här kommer vi att hålla oss på en relativt aggregerad nivå för att beskriva dels Uppsala i jämförelse med riket dels avgörande förändringar över tid.[112]

[110] Dessutom kan tilläggas att så fort man intresserar sig för mer komplexa mönster, där exempelvis två variabler undersöks såsom kön och klass eller kön och skolmeriter, är statistikunderlaget helt obefintligt. Detta leder till ett tänkande där det endast går att hålla en sak i huvudet i taget, vilket förhindrar mer intressanta och relevanta analyser av rekrytering och leder till improduktiva tvister om vilken kategori som ska ha företräde över andra.

[111] En mer detaljerad beskrivning av rekrytering till lärarutbildning över tid kommer att presenteras i Emil Bertilsson, Mikael Börjesson & Donald Broady: *Lärarstudenter. Utbildningsmeriter och social bakgrund 1977-2007*. SEC Report 45, Uppsala universitet 2008.

[112] Materialet för dessa analyser bygger på ett avidentifierat och individbaserat register från SCB. Om inget annat anges utgår analyserna från nybörjarstudenter varje år.

Uppsala i jämförelse med riket

Inledningsvis kan slås fast att lärarutbildningen även i Uppsala är en klart kvinnodominerad utbildning, 72 procent av samtliga nybörjarstudenter var kvinnor 2007, att jämföra med riket på 74 procent. Könsfördelning är starkt beroende av de utbildningar man har att erbjuda då dessa rekryterar kvinnor respektive män i olika utsträckning. Om vi jämför enskilda utbildningar ser vi att Uppsala särskiljer sig från riket genom att ha en något högre andel män inom lärarutbildningar med inriktning mot idrott och hälsa och musik, samt ämneslärarutbildningar med inriktning matematik/naturvetenskap samt språk. Liknande som för riket ser man dock en ökad feminisering framförallt när det gäller utbildningar som tidigare varit mansdominerade som ämneslärarutbildningar med inriktning mot samhällsvetenskap respektive matematik/naturvetenskap. Det har också i Uppsala skett en viss ökning av andelar män på förskollärarutbildningen, ungefär 5 procentenheter, räknat från början av 1990-talet fram till 2007.

När det gäller lärarstudenternas åldersstruktur så är differensen mellan Uppsala och riket något större. För det första har man en lägre medelålder i Uppsala (25 och ett halvt år, 2007) jämfört med riket (nästan 28 år, 2007), en skillnad som varit bestående sedan början av 1990-talet. Framför allt beror dessa skillnader på att Uppsala har en klart mindre andel av de allra äldsta studenterna, över 35 år, drygt 11 procent av samtliga studenter att jämföra med drygt 21 procent för riket.

Uppsalastudenterna har också i genomsnitt något bättre studiemeriter – här mätt i gymnasiebetyg respektive resultat på högskoleprovet. Uppsala studenterna har en klart högre andel med de allra högsta gymnasiebetygen (17,0-20,0), exempelvis 12 procent mot 8 procent i riket 2007, medan man i stor utsträckning liknar riket gällande andelar med medelhöga (44 not 42 procent) respektive låga gymnasiebetyg (14 för både Uppsala och landet som helhet). Denna skillnad går att spåra bak till 1990 – det tidigaste året som vi har uppgift om gymnasiebetyg. Motsvarande skillnader går att utläsa om vi tittar på studenternas resultat på högskoleprovet. Uppsala har en större andel med höga resultat, åtminstone fram till åren runt 2000[113], och en något lägre andel med medelhöga respektive låga resultat.

Beträffande föräldrarnas utbildningsnivå finns relativt stora skillnader mellan Uppsala och riket om vi jämför studenter med minst en förälder med en längre högskoleutbildning (tre år eller längre). Under 2000-talet har denna kategori varit i genomsnitt 9 procentenheter större än i riket (som mest 13 procentenheter 2003). 2007 hade närmare 34 procent av nybörjarstudenterna i Uppsala minst en förälder med en längre högskoleutbildning, motsvarande siffra för samtliga lärarutbildningar i landet var 26 procent. Uppsala har i jämförelse med landets lärarutbildningar en högre social rekryteringsprofil. Om vi ser sammantaget samtliga utbildningar som kom närmare 23 procent av uppsalastudenterna från högre tjänstemannahem, motsvarande siffra för riket var knappt 15 procent.[114] Däremot hade man en lägre andel studenter från tjänstemannahem på mellannivå (20 respektive 22 procent) och en lägre andel studenter från arbetarklasshem (21 respektive 25 procent).

Förändringar över tid nationellt och lokalt i Uppsala

Något bör också sägas om förändringar över tid och om de förändringar i rekryteringsmönster som slagits fast i det inledande stycket även är gäller Uppsalas lärarutbildningar. På flera punkter har övergripande förändringarna skett. Andel studenter med höga gymnasiebetyg och höga resultat på

[113] Exempelvis hade 1996, då tre av fyra gjort provet, 17 procent ett resultat över 1,4 mot 11 procent för landet; tio år senare var andelen med motsvarande poäng 5 procent mot 4 procent, men detta år hade andelen som gjort provet sjunkit till under hälften.

[114] Efter SCB:s Socioekonomiska indelning (SEI), 8 kategorier.

högskoleprovet minskar över tid. Genomsnittsbetyget för samtliga Uppsalastudenter har minskat från cirka 15,5 till cirka 14,2 under perioden 1991-2007. Framför allt är förändringen märkbar inom utbildningar med inriktning mot de senare skolåren, där initialt relativt stora andelar hade höga betyg från gymnasiet. Exempelvis hade i genomsnitt 7-8 procent av nybörjarstudenterna på ämneslärarutbildningar med inriktning mot språk ett gymnasiebetyg som låg mellan 19,0-20,0, 2007 var denna siffra drygt 2 procent, liknande siffror går att finna för ämneslärarutbildningar med inriktning mot samhällsvetenskapliga inriktningar. Matematik och naturvetenskaplig inriktning förefaller dock klarat sig något bättre, här var nedgången som kraftigast under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet för att sedan se en viss ökning igen fram till 2007.

Studenternas betyg och högskoleprovspoäng är delvis relaterat till söktrycket till utbildningen. När många söker tenderar antagningspoängen att gå upp. Studenter med svaga meriter tar sig inte in. Därmed inte sagt att ett högt söktryck innebär att alla studenter som tas in har toppbetyg, det förutsätter att många med toppbetyg också söker och detta förhållande gäller endast ett fåtal utbildningar, såsom läkarutbildningen, apotekarutbildningen, civilekonomutbildningen på Handelshögskolan, journalistutbildningen. Det man kan säga är att vad gäller ett ökat söktryck på lärarutbildningen sannolikt skulle innebära att den största förändringen kommer att ske i den nedre delen av betygsskalan. Illavarslande i sammanhanget är emellertid att trots att söktrycket i takt med sjunkande ekonomisk konjunktur ökar till högskolan generellt, faller det för lärarutbildningarna.[115] Möjligen kan det förklaras med den massiva kritik i media som lärarutbildningen blivit föremål för samt det faktum att det inom kort kommer en ny lärarutbildning som man kan tänka sig att studenterna väntar ut.

Den feminiseringsprocess som präglat framför allt ämneslärarutbildningar verkar inte påverkat Uppsala i lika hög utsträckning även om männen blivit något färre på dessa utbildningar. För att gör en godtagbar jämförelse över hur den sociala rekryteringen förändrats behövs även kunskaper om förändringar inom högskolan som helhet, dessa uppgifter återstår fortfarande att tillföra analysen. Det man kan säga är att perioden från början av 1990-talet fram till 2007 så ligger andelar studenter från högre tjänstemannahem i Uppsala relativt konstant, runt 20 procent. Sammantaget för alla lärarutbildningar så har denna kategori studenter minskat under samma period från dryga 17 procent till knappt 15. Den största förändringen över tid om man ser till Uppsalas lärarutbildningar är att andelen studenter från arbetarklasshem ökar kraftigt, från 7-8 procent i början av 1990-talet till ungefär 21 procent 2007.

Sammanfattningsvis kan sägas att de förändringar i rekryteringsmönster som beskrivits för lärarutbildningarna i stort även gäller för Uppsala. Dock bör påpekas att Uppsala har i jämförelse med genomsnittet för rikets lärarutbildningar en högre andel studenter med föräldrar med högre utbildning, en högre andel studenter från högre tjänstemannahem och högre andelar med högre gymnasiebetyg och bättre resultat på högskoleprovet.

[115] Högskoleverket, *Antalet sökande till högre utbildning ökar*, Statistisk analys, Högskoleverket, Stockholm, 2008:5. I ett längre tidsperspektiv är det fallande söktrycket markant. I början av 1980-talet gick det ca 10 sökande per plats på ämneslärarutbildningen. (Exempelvis gick det hösten 1982 nio förstahandssökande per plats till ämneslärarlinjen med historisk/samhällsvetenskaplig inriktning, SCB, *Grundutbildning: behöriga sökande, utbildningsplatser och nybörjare på utbildningslinjer läsåren 1982/83-1985/86* U20 SM 8905). I dag går det 1,2 sökande per plats till lärarprogrammet. Det kan sedan tilläggas att söktrycket ökar något under mitten av 1990-talet för att sedan minska igen efter millennieskiftet, se Anders Björklund et. al., *The Market Comes to Education in Sweden: An Evaluation of Sweden's Surprising School Reforms*, Russell Sage, New York, 2005.

Genomströmning, avhopp och retention

Vi har hittills koncentrerat oss till nybörjare på lärarutbildningar. Att påbörja en utbildning är långtifrån samma sak som att slutföra den. Avhoppen inom lärarutbildningen har på senare år varit omfattande, av dem som började åren 2001 till 2005 har 23 procent av studenterna hoppat av sin utbildning.[116] Det är framför allt männen som hoppar av (30 procent mot 21 procent bland kvinnorna) och därmed förstärks kvinnornas numerära dominans inom utbildningen ytterligare. I Uppsala är det 25 procent av studenterna som hoppat av, alltså en något större andel än vad landet som helhet har. Uppsala utmärker sig också med att ha en högre andel bland dem som hoppar av som fortsätter bedriva högre studier, 50 procent av de avhoppade gör så mot 42 procent totalt sett, vilket sannolikt förklaras av att det övriga utbildningsutbudet är mycket omfattande vid ett stort lärosäte som Uppsala universitet (Stockholms universitet har den högsta andelen, 53 procent). Det är också vanligast bland yngre studenter att byta bana. Av de relativt få studenter som är yngre än 23 år är det hela 47 procent som inte avslutar sin utbildning. Äldre studenter, som troligen är mer säkra på sina val, är mindre benägna att inte slutföra sin lärarutbildning. Avhoppen varierar även med inriktning. Det är vanligare bland studenter som valt att läsa mot de senare åren att man byter bana, 27 procent, mot 18 procent bland de som läser mot de tidigare åren.

Utifrån en analys av studieadministrativa register genomförd av studievägledarna vid lärarutbildningen kan konstateras att det finns en klar variation i benägenhet att göra studieuppehåll i sin utbildning.[117] Bland studenterna som läser mot 140 poängsexamen har ingen haft studieuppehåll. De har varit registrerade samtliga terminer och gått rakt igenom utbildningen och läst 140 poäng. En av dem har läst ytterligare en termin och får med sig 160 poäng i sin examen. De har läst samtliga kurser vid lärarutbildningen vid Uppsala universitet, inga tillgodoräkningar. Vid tidpunkten för undersökningen hade 11 av 15 (ca 73 procent) också tagit ut sin examen. Det finns skillnader om vi jämför med gruppen mot 160 poängsexamen. Totalt 10 personer har haft studieuppehåll under 1-3 terminer. 13 av totalt 67 studenter i gruppen har fått kurser tillgodoräknade från andra utbildningar/fristående kurser. 15 av studenterna kommer att ha fler poäng än vad som behövs för att ta ut 160-poängsexamen. Bland studenterna mot 180 poängsexamen har 12 personer haft studieuppehåll. De flesta har haft en termins uppehåll men upp till fem terminer förekommer. Totalt 45 procent av studenterna (35 personer) har fått kurser tillgodoräknade. Endast 19 av totalt 77 personer har vid undersökningens tillfälle tagit ut sin examen.

Tabell 10. Antal lärarstudenter i undersökningspopulationen 2006 med studieuppehåll, extra termin, tillgodräkning och examen.

	Studieupphåll	”Extra” termin	Tillgodoräkningar	Uttagna examina
140 p	0	1	0	11
160 p	10	12	13	31
180 p	12	---[118]	35	19

[116] Högskoleverket, *Studenter som inte slutför lärarutbildningen – vart tar de vägen?* Statistisk analys, nr 2007:3.

[117] Följande är hämtat från Studievägledarna/Catrin Schulze, *Inför HSV:s utvärdering. Resultat av uppföljningar av studenter på Lärarprogrammet*, Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet, 2007.

[118] Studenterna som skall ha examen mot gymnasiet måste i flera fall ha fler terminer än 9 t ex om de läser Svenska och/eller samhällskunskap. Ingen beräkning på om registrering utöver 9 terminer innebär ”extra” terminer eller är nödvändiga för dessa ämnesstudier har gjorts i denna undersökning.

Lärarutbildningens position inom högskolefältet

Lärarutbildningarna utgör en del av det vi kan kalla det svenska högskolefältet och de kan inte fullt ut förstås i sin enskildhet, det är i relation till andra utbildningar, eller mer precist, det system av relationer mellan utbildningar som det svenska högskolefältet utgör som lärarutbildningen får sin sociologiska mening.[119] I analysen av det svenska högskolefältet höstterminen 1998 har vi använt oss av 1 366 olika utbildningar och 32 sociala grupper uppdelade efter kön, dvs. vi skiljer här mellan läkarsöner och läkardöttrar, civilingenjörssöner, civilingenjörsdöttrar, etc.[120] Därtill har ett antal andra egenskaper såsom studenternas föräldrars högsta utbildningsnivå, inkomst, nationella härkomst, samt studenternas gymnasiebetyg, högskoleprovspoäng, gymnasieutbildning och nationella härkomst, inkorporerats i analysen som supplementära variabler.[121] Hur fältet är strukturerat framgår av graf 1.

Sammanfattningsvis bildar de två viktigaste dimensionerna av högskolefältet, den könsmässiga och den sociala, tillsammans en triangulär struktur. Skillnaderna mellan könen är som störst i triangelns bas, där arbetarklassens barn finns, för att sedan minska när vi rör oss upp i den sociala hierarkin. Männen och kvinnorna möts på samma utbildningar när vi nått de högsta sociala lagren. Denna struktur som visat sig mycket stabil över åren återfinns även i den svenska gymnasieskolan.[122] Den tripolära strukturen ger oss en pol nere till vänster där kvinnliga studenter från arbetarklassen är överrepresenterade. Dessa studenter går ofta på kortare utbildningar med inriktning mot vård, omsorg, förskola och skola. Utbildningar som rekryterar män med motsvarande sociala ursprung utgör en motstående pol, där framför allt ingenjörsutbildningarna (som vi skiljer från civilingenjörsutbildningarna) återfinns. Mot dessa två poler kontrasterar en tredje pol som dominerar hela rummet. Där samlas såväl män som kvinnor från hem med omfattande resurser, mest koncentrerade på läkarutbildningen men även på juristutbildningen.

[119] Följande bygger på Mikael Börjesson, *Det svenska högskolefältet och lärarutbildningarna*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC/Uppsala universitet, Uppsala, nr 32, 3 reviderad uppl. 2006 [2003].

[120] En viktig inspirationskälla till denna typ av analyser är Donald Broady och Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 1, Lärarhögskolan i Stockholm, Stockholm 1992 och Mikael Palme, *Högskolefältet i Sverige. En empirisk lägesrapport*, Arbetsrapport 1989:4, UHÄ FoU, Stockholm 1989. Dessa analyser är i sin tur inspirerade av Pierre Bourdieus stora utbildningssociologiska studier av det franska högskolefältet (Monique de Saint Martin och andra av Bourdieus medarbetare gjorde omfattande insatser i denna forskning), se Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, för en syntetisk presentation av dessa analyser. Se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004 för en utförlig presentation av korrespondensanalys.

[121] Supplementära variabler innebär variabler som ej påverkar analysens struktur, men som i efterhand placeras in i den av de aktiva variablerna givna strukturen.

[122] Se Donald Broady & Mikael Palme, *op.cit.*, 1992; Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC/Uppsala universitet, Uppsala, nr 32, 2004; Donald Broady och Mikael Börjesson, "En social karta över gymnasieskolan", pp. 90-99 i *Ord&Bild*, nr 3-4, 2006.

Figur 4. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön, 1 366 utbildningar, stiliserad, planet av axel 1 och 2.

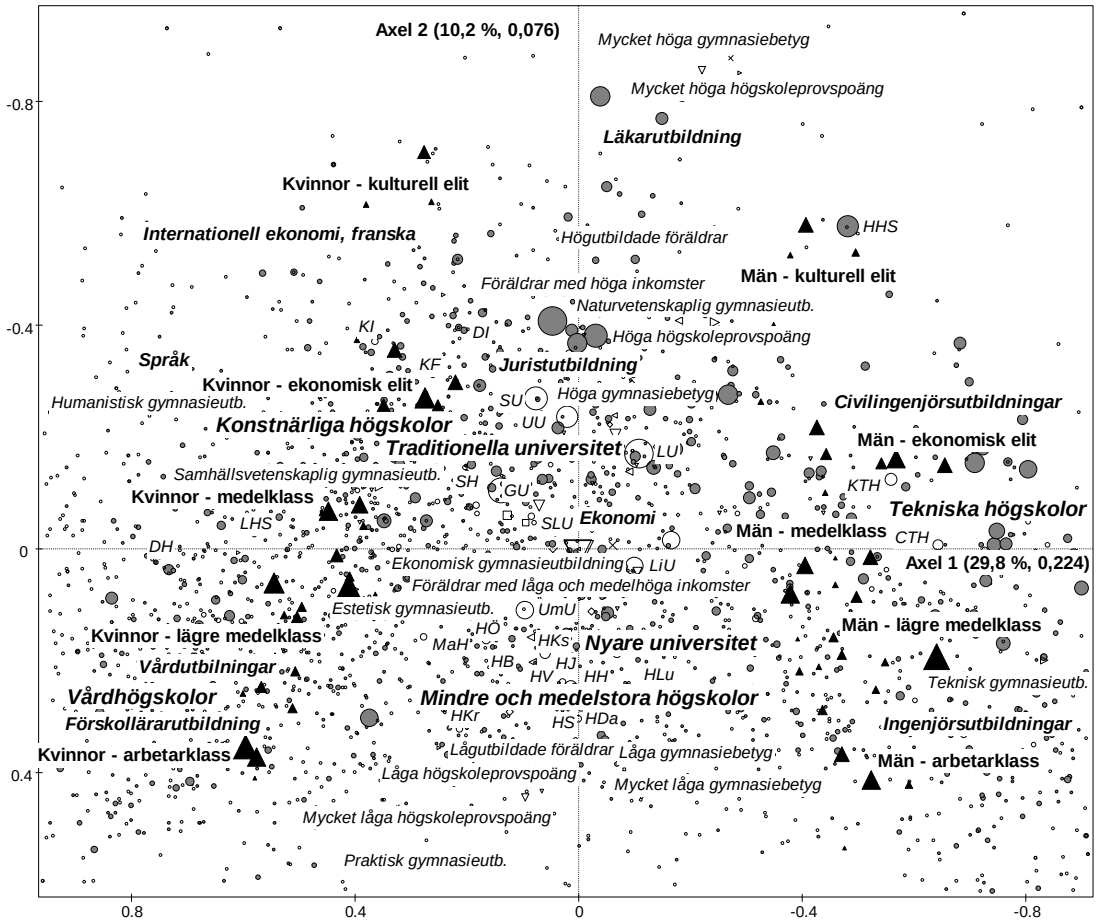

Lärarutbildningarna intar ofta dubbelt dominerade positioner i fältet av högskoleutbildningar – de flesta lärarutbildningar har såväl en överrepresentation av kvinnor som av studenter från lägre sociala skikt (se graf 2). Det finns dock tydliga hierarkier mellan olika lärarutbildningar och lärosäten. Generellt gäller att ju högre upp i skolväsendets hierarki utbildningarna är riktade mot desto högre social rekrytering. (Högst social rekrytering har dock musiklärarutbildningar och bildlärarutbildningar, samtidigt som andra praktiska lärarutbildningar intar mycket dominerade positioner.) Det finns en tydlig könsdimension i rekryteringen. Framför allt inriktningen matematik och naturorienterade utbildningar, men även samhällsvetenskaplig inriktning, har en relativt hög andel män, under det att språkinriktade utbildningar är nästintill helt kvinnodominerade. Männen tenderar också att bli fler på utbildningarna när vi rör oss uppåt i skolhierarkin. Vidare har vi sett att samma typ av utbildning får olika positioner i det totala fältet beroende på lärosäte. De traditionella universiteten och universiteten i Stockholm och Göteborg samt fackhögskolorna har en mer socialt selekterad studentpopulation än övriga universitet och mindre och medelstora högskolor. Slutligen har vi också analyserat hur lärarutbildningarna förhåller sig till andra utbildningar vid samma lärosäten.

Figur 5. Det svenska högskolefältet 1998 (32 sociala grupper uppdelade efter kön), molnet av individer, samtliga pedagogiska utbildningar och lärarutbildningar om minst 40 individer med uppgifter om föräldrarnas yrke i FoB, planet av axel 1 och 2.

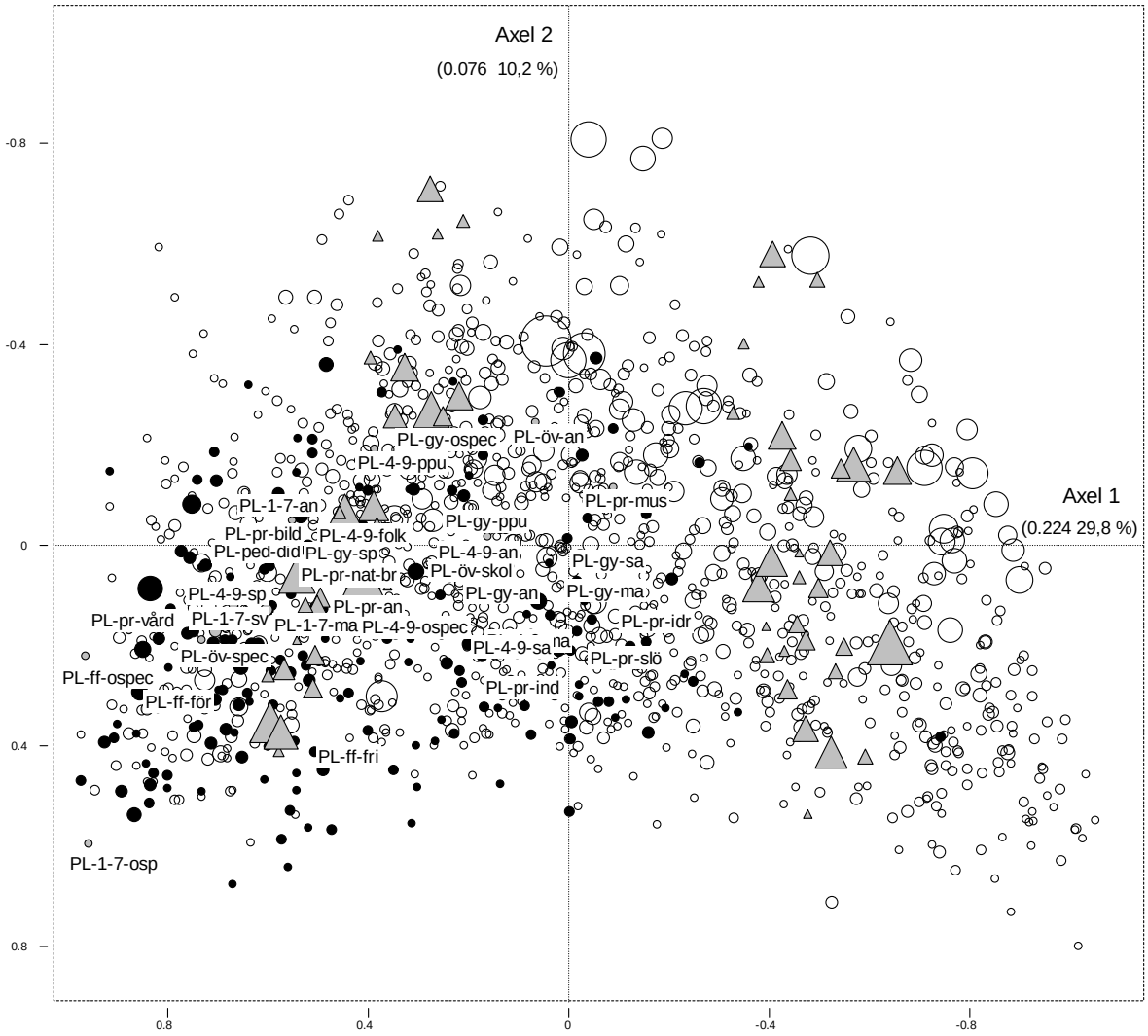

Resultaten pekar på att det krävs ett mångrelationellt perspektiv för att förstå lärarutbildningarnas positioner inom högskolefältet. Det räcker inte endast att se till det totala fältet utan denna analys måste kompletteras med en analys av utbildningarnas positioner relativt andra utbildningar vid lärosätet. Vi kan då se vissa till synes paradoxala resultat. Låt oss ta lärarutbildningarna vid Uppsala universitet och Högskolan i Gävle som exempel. Lärarutbildningarna i Uppsala karakteriseras, å ena sidan, av att de har en relativt hög social rekrytering jämfört med samtliga lärarutbildningar i landet. Å andra sidan intar lärarutbildningar vid Uppsala universitet med några få undantag tydligt dominerade positioner inom universitet. De sociala avstånden från i synnerhet de minst socialt selektiva lärarutbildningarna till exempelvis läkarutbildningen eller civilingenjörsutbildningen i teknisk fysik är mycket stora. Högskolan i Gävle uppvisar det motsatta mönstret. Lärarutbildningarna intar dominerade positioner i det totala högskolefältet och relativt andra lärarutbildningars positioner inom fältet. Men på en lokal nivå är dominansen inte lika tydlig. Lärarutbildningarna intar förvisso inga elitpositioner inom den egna högskolan men det saknas å andra sidan elitutbildningar såsom juristutbildningen, läkarutbildningen eller

civilingenjörsutbildningar att jämföra sig och konkurrera med. Tvärtom torde lärarutbildningarna i kraft av det stora studentunderlaget kunna hävda sin position relativt väl inom den egna högskolan. De har dessutom ofta en relativt hög grad av anciennitet på orten jämfört med många andra utbildningar – ofta var de gamla lärarseminarierna stommen i det som i och med 1977 års högskolereform blev de nya högskolorna.

Konklusion. Lärarutbildningen vid Uppsala universitet

Den bild av rekryteringen till lärarutbildningen i landet och vid Uppsala universitet som givits ovan är allt annat än ljus. Andelen studenter med goda meriter mätt i högskoleprovspoäng och gymnasiebetyg sjunker på det stora hela även om det finns en svag tendens till förbättring under de senaste åren, men då från ett mycket lågt utgångsläge. Skevheten mellan könen är stor på många inriktningar och har ökat med åren. Avhoppen från lärarprogrammet är mycket omfattande, närmare var fjärde student tar inte ut en examen, och det är framför allt unga studenter, män och studenter mot de senare åren som hoppar av.

Situation vid Uppsala universitet är på vissa områden något ljusare än vid andra lärosäten, medan andra problem är värre än annorstädes. Lärarutbildningen är som i landet i stort kvinnodominerad även i Uppsala, men den numerära dominansen är något mindre och feminiseringen har inte gått lika långt. Andelen studenter med goda studiemeriter är något mindre låga i Uppsala än vad som gäller för riket i stort. Trenden är dock inte positiv, de som har goda meriter flyr i allt större utsträckning lärarutbildningen även i Uppsala. Därtill ska läggas att andelarna studenter som slutar är något högre i Uppsala än i genomsnitt. En konsekvens av detta är att det blivit allt svårare för den utbildningsvetenskapliga fakulteten att fullgöra sitt utbildningsuppdrag.

Villkoren för en lärarutbildningen vid ett lärosäte som det i Uppsala skiljer sig markant åt från en lärarutbildning vid en mindre, regional högskola. Rekryteringen är förvisso något högre socialt sett och andelarna studenter med goda meriter som sagt något mindre låga, men samtidigt utgör lärarutbildningen en liten del av lärosätets totala studentpopulation, studenterna har relativt sett lite tillgångar, och de medel som går till forskning är försvinnande små i jämförelse med satsningarna inom exempelvis medicin, naturvetenskap och teknologi. Lärarutbildningen i Uppsala intar med andra ord en mycket dominerad position inom lärosätet. Men det behöver inte enbart vara en nackdel att befinna sig vid ett stort forskningsintensivt universitet. Mer om detta avslutningsvis.

Universitetets rekryteringssatsningar

Policydokument på central nivå. Från kön till klass och etnicitet

En genomgång av universitetets dokument för att främja jämställdhet och mångfald visar på att det sker en vidgning och skärpning av universitetets åtaganden. Från att framför allt ha varit fokus på jämställdhet med arbetsplaner och särskilda satsningar har mångfald i termer av etnicitet och klass blivit allt viktigare. I dag talas om likabehandling som även omfattar arbete mot diskriminering utifrån handikapp eller sexuell läggning.

En av utgångspunkterna för jämställdhetsarbetet vid Uppsala universitet är

> att det på varje arbetsplats (institution, avdelning, motsvarande) skall eftersträvas en jämn könsfördelning inom olika anställningskategorier, inklusive doktorandkategorin, och *att det beträffande studenter i grundutbildningen skall eftersträvas en jämn könsfördelning inom varje studieprogram/disciplin*. Med jämn könsfördelning avses i detta sammanhang att det finns minst 40 % av vardera könet.
> *Uppsala universitets jämställdhetsplan 2007-2009*, p. 5, vår kursivering.

För perioden 2006-2008 har universitetet även en handlingsplan för breddad rekrytering. Denna plan tar sin utgångspunkt i Högskolelagens formulering om att ”Högskolorna skall också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan” (Tillägg till Högskolelagen 1992:1434, 1 kap, 5§). Kön är en av de kategoriseringsgrunder som ingår i planen. Totalt, hävdas i planen, ligger universitetet inom det intervall som räknas som jämställt (enligt HSV 40/60 eller jämnare). Men, tillägger man, inom vissa utbildningar och då framför allt inom vård- lärar- och teknikområdena är könsfördelningen mycket ojämn. Vidare sägs att de utbildningar som har störst andel studenter med arbetarbakgrund uppvisar mest ojämn könsfördelning.

Det övergripande målet är att göra utbildning vid Uppsala universitet ett attraktivt alternativ för studenter från underrepresenterade grupper och det ska ske genom åtgärder inom såväl rekrytering, mottagande och retention. Dock är det så att vid en genomläsning av åtgärdsprogram för 2007 och uppföljning av denna samt åtgärdsprogram för 2008 finns inga direkta insatser riktade mot sned könsfördelning, istället är klass och etnicitet de kategorier som framträder tydligt i åtgärderna. I jämställdhetsplanen för 2007-2009 diskuteras rekrytering utifrån kön men enbart när det gäller personalrekrytering. Det bör också nämnas den satsning som universitetet har gjort när det gäller kvinnor som professorer och som ledare inom organisationen, vilket bland annat innebär att ett särskilt ledarskapsprogram som syftar till att stödja och förbereda kvinnor i ett tidigt karriärskede för ledande positioner inom forskning, undervisning och verksamhetsstyrning.

I 2000 års verksamhetsplan talas om att lärarutbildningen ska öka och i planerna från 2001, 2002 och 2003 finns formuleringar om att rekryteringen till lärarutbildningen ska stärkas, dock nämns ej könsaspekten. I verksamhetsplanen 2004, 2005, 2006 och 2007 talas om en ökad satsning på rekrytering till bl.a. lärarutbildning då antalet sökande sviktar. Vidare talas om satsningar som nya behörighetsgivande basår, collegeår och yrkeshögskoleutbildningar är förslag som vänder sig till nya målgrupper.

I planen för 2008 har följande skrivning tillkommit under en rubrik om jämställdhet:

> För att säkerställa att kvinnor och män har likvärdiga möjligheter att utbilda sig inom det område som intresserar dem är det viktigt att universitetet arbetar aktivt och prövar nya vägar vid rekrytering av studenter av det underrepresenterade könet vid en utbildning. Vidare kan en studiemiljö som är välkomnande för både kvinnor och män vara väsentlig för att behålla studenter av underrepresenterat kön (a.a. s. 10).

Denna formulering återkommer i planen för 2008.

Policydokument och satsningar inom Utbildningsvetenskapliga fakulteten

Enligt verksamhetsplanen för utbildningsvetenskapliga fakulteten 2008 satsas medel på en informatör som ska ta ett helhetsansvar för information och rekrytering när det gäller lärarutbildningen (s. 12) och utifrån Jämställdhetsplanen talas om en fortsatt satsning på rekrytering av studenter till lärarprogrammet uppdelat i undervisningsämnen och för inriktningar mot olika skolformer och åldersgrupper. Åtgärder enligt Jämställdhetsplanen ska vara att utarbeta en långsiktig strategi för rekrytering och en handlingsplan för rekryteringsinsatser och information, innehållande aktiva åtgärder för att nå en jämnare könsfördelning. Nu vet vi att uppdraget som ordförande i jämlikhetsutskottet, som skulle ansvara för detta, varit vakant en stor del av 2008 och detta arbete har ej blivit utfört.

Konklusion

Genomgången av policydokument och satsningar visar att de insatser vad gäller rekrytering till grundutbildning under den undersökta perioden framför allt har gällt klass och etnicitet och inte kön.

Rekryteringsstrategier de närmaste åren. Några preliminära idéer

Denna del är mycket tentativ. Vi har medvetet lagt krutet på att beskriva rekryteringen i dagsläget och med tillbakablickar över de tre senaste decennierna för att ha en god grund att stå på när rekryteringsfrågorna ska diskuteras i ett strategiskt syfte. Vi kan dock inte låta bli att presentera några tankar om vad vi tror är viktigt att beakta och några förslag på satsningar att göra.

Förslag gällande förändringar av utbildningarna

Till lärarprogrammets rekryteringsproblematik hör den könsmässiga snedfördelningen. Läraryrket är ett feminiserat yrke och ett där också feminiseringsgraden de senaste åren har ökat. Särskilt stor är kvinnodominansen bland lärarstudenter som inriktar sig mot förskola och grundskolans tidigare år. Gruppen menar att denna snedrekrytering bör motarbetas, samtidigt som vi konstaterar att dess orsaker är många och komplexa och kopplade till faktorer bortom universitetets kontroll. Bland de åtgärder som ligger inom utbildningens ram är exempelvis att se över bemanningen på de inriktningar som är skeva könsmässigt och främst få in fler manliga lärare på förskollärarinriktning och inriktningar mot de tidigare åren. En annan åtgärd är att se över gruppindelning och att hålla samman de få män som finns inom vissa inriktningar i samma grupper.

Rekryteringen hänger också samman med vilka krav som lärarprogrammets utbildningsplan ställer. Utbildningsplanens krav – beroende på hur de formuleras – fungerar i högre eller lägre grad som ”grindvakt” i början av utbildningen. Det är därför rimligt att anta att utbildningsplanen inte endast påverkar rekryteringen, utan att den också påverkar genomströmningen. Gruppen anser att utbildningsplanen bör ses över och eventuellt revideras med avseende på vilka krav som ställs för antagning till programmet och dess olika inriktningar. Det vore önskvärt att kraven kunde skärpas något, för att på så sätt mota dem som ej har förutsättningar att klara av utbildningen.

Ett prioriterat område borde vara att satsa på webbaserad utbildning och därmed göra det möjligt att läsa utbildningarna på distans. Detta för att nå grupper som har svårt att vara hemifrån dagligen, exempelvis studenter som etablerat familj och studenter som av olika anledningar är bundna till sin hemort. Denna typ av satsningar kan också vara till gagn för verksamma lärare som vill vidareutbilda sig, ett område som med all sannolikhet kommer att expandera framöver.

Förslag gällande rekryteringsinsatser

En viktig fråga rör förhållandet mellan lärarutbildningen och universitetet i stort. Med utgångspunkt från den lokala rekryteringsprofilen gäller det att analysera hur rekryteringen kan tänkas påverkas av universitetets rekryteringssatsningar. Gruppen är osäker på huruvida de centrala satsningar som görs i alla stycken svarar mot lärarprogrammets rekryteringsproblematik. Vi konstaterar t.ex. att satsningar för att motverka den sociala snedrekryteringen, dvs. att öka andelen studenter med ”arbetarklassbakgrund”, knappast är relevant för att motverka den sociala snedrekrytering som karaktäriserar lärarprogrammet. Där är behovet snarare att öka andelen studenter med ”högre tjänstemannabakgrund”. Gruppen anser därför att de centrala rekryteringssatsningarna bör revideras och göras mer programspecifika.

Förslag gällande informations- och marknadsföringsinsatser

Gruppen misstänker att universitetets information till potentiella lärarstudenter är alltför splittrad. Därför anser vi att universitetet bör se över och utveckla sin informationsstrategi för lärarprogrammet. Det handlar då främst om att identifiera prioriterade områden, och utveckla den utåtriktade webben.

Den nya lärarutbildningen kommer sannolikt att sjösättas hösten 2010. Det ger en möjlighet att under våren 2009, hösten 2009 och våren 2010 prova ut nya marknadsföringsstrategier. En intressant fråga i sammanhanget är om de som går det nuvarande programmet kommer att kunna växla över till de nya programmen. I så fall skulle man kunna locka studenter till Uppsala utifrån en medveten strategi för att få studenter att inte behöva vänta ut den nya utbildningen om nu så är fallet.

Ett annat viktigt arbete som väntar är att analysera vilka nischer som Uppsala kan tänkas var starkast inom och marknadsföra dessa hårt. Se vidare under rubriken 0 Profilering av lärarutbildningen vid Uppsala universitet nedan.

Förslag gällande retention

För att behålla studenter som befinner sig i programmet krävs fortsatt arbete med att utveckla studentwebben samt att öka dess utnyttjandegrad bland lärarpersonalen. Med tanke på rekryteringsprofilen vad gäller lärarstudenternas generellt sett tämligen blygsamma meritokratiska tillgångar och förutsatt att det inte sker drastiska förbättringar på denna punkt, anser gruppen att frågan om behov finns av ytterligare satsningar på olika stödfunktioner, typ Språkverkstaden, för att hjälpa studenterna att hantera och genomföra sina studier på ett optimalt sätt. Det är ytterst angeläget att insatser sätts in tidigt i utbildningen.

Ett annat sätt att stärka studenternas möjlighet att klara sig igenom utbildningen är att se över examinationerna och göra dessa mer ändamålsenliga. Mycket tyder på att det är för många examinerande moment inom utbildningen, vilket lätt gör att man halkar efter i utbildningen.

En annan viktig insats är att se över och förbättra informationen inom utbildningen. Denna kan göras enklare, tydligare, mer kortfattad och mer genomtänkt. Detta torde gagna svagare studenter att navigera sig igenom utbildningen och även få meritmässigt starkare studenter att uppfatta utbildningen som seriös.

Profilering av lärarutbildningen vid Uppsala universitet

Uppsala universitets lärarutbildning agerar på en utbildningsmarknad; en marknad där villkoren för att framgent fortsätta vara en aktör kommer att förändras. Sannolikt kommer konkurrensen om studenterna att hårdna och det kommer troligen att bli ett förfarande med ansökan om examensrätter för olika lärarutbildningar, vilket ger en konkurrenssituation mellan lärosätena om rätten att ge lärarutbildning. Det gäller alltså för universitetet att utnyttja sina konkurrensfördelar och minimera sina svagheter på denna marknad. Till universitets styrkor hör generellt:

- Nationell rekryteringsbas.
- Komplett akademisk miljö – ämnen och forskningsöverbyggnad.
- Kvalificerade lärare och forskare.
- Kan erbjuda lärarutbildning för hela skolsystemet.

Till svagheterna hör:

- Splittrat och oöverskådligt lärarprogram.

- Dåligt utvecklad progression inom vissa delar av lärarprogrammet.
- Svag eller obefintlig forskningsöverbyggnad inom vissa kunskapsområden.
- Dåligt söktryck till flertalet inriktningar inom lärarprogrammet.
- Stora andelar studenter med svaga utbildningsmässiga meriter rekryteras till lärarprogrammet.
- Omfattande avhopp från lärarprogrammet.

Gruppen anser att det är viktigt att i kampen om (de bästa) studenterna, till fullo utnyttja den kompletta akademiska miljön och att även fortsatt lyfta fram den i rekryteringssammanhang. Det är dock viktigt att det interna arbetet med att höja utbildningskvaliteten drivs med oförminskad energi. Här menar gruppen att satsningar på utbildningens forskningsbasering och ämnesanknytning är av stor strategisk betydelse för att säkra den framtida rekryteringen.

Man kan satsa på att öka sökandevolymen till lärarprogrammet totalt i landet för att ur denna större mängd hugade spekulanter kunna selektera de mest meriterade. Gruppen ställer sig tveksam till om en sådan altruistisk strategisk med utgångspunkt i dagsläget är realistisk. Vår bedömning är att rekryteringsstrategin bör vara att av befintligt antal sökande, öka antalet sökande till just Uppsala, dvs. att till ett lärarprogram av ungefär nuvarande omfattning – alternativt mindre omfattning; gruppen har ingen åsikt i frågan om den lokala Uppsaladimensioneringen – så att de med låga och otillräckliga meriter ej får plats vid Uppsala universitet. För att få ett sakunderlag för fortsatt diskussion om denna senare strategi, tror gruppen att en undersökning av hur överflyttningen mellan Uppsala och andra lärosäten ser ut. Är inflödet till Uppsala från andra lärosäten större än utflödet?

Lärarnas kompetenser inom lärarutbildningen

Arbetsgruppen för Universitetslärarnas kompetenser

Mikael Börjesson, sammankallande, lektor, Institutionen för utbildning, kultur och medier

Sten Dahlstedt, professor, Institutionen för musikvetenskap

Synnöve Prage, prefekt, adjunkt, Institutionen för didaktik

Ann Öhrberg, studierektor, lektor, Litteraturvetenskapliga institutionen

Inledning

Följande rapport är avsiktligt preliminär. I och med att arbetsgruppens uppgift ligger något utanför uppföljningsgruppens huvuduppdrag har vi gjort bedömningen att det räcker om en slutgiltig rapport är färdig under våren 2009. Arbetet kommer då också att sammanfalla med Utbildningsvetenskapliga fakultetens kartläggning av lärarkraftens kompetenser inom lärarutbildningens institutioner. Det vi presenterar nedan är således något av utgångspunkter för vårt kommande arbete.

Utgångspunkter

- Att enbart fokusera på andel disputerade leder fel. Viktigt att betona att det som behövs är forskningsaktiva. Det är alltså å ena sidan inte ett tillräckligt att vara disputerad. Å andra sidan är det är inte heller helt nödvändigt att de forskningsaktiva är disputerade. Doktorander och forskningsassistenter kan vara en stor tillgång i utbildningen, framför allt på kurser där vetenskapliga inslag är betydande. De senare kan självklart inte ersätta de disputerade men utgör viktiga komplement.
- En diskussion om vad som faktiskt eftersträvas när man talar om andelen disputerade lärare inom lärarutbildningen som ett kvalitetsmått är nödvändig. Det våra lärare behöver kunna och lärarutbildarna rimligen skall kunna förmedla, är förmågan att skilja en vetenskaplig text från en text utan vetenskapliga anspråk. Hon eller han bör dessutom helst kunna bestämma en texts praktiska tillförlitlighet och vetenskapliga värde. Detta har, sedan 1800-talets början, varit huvudskälet till att disputerade och helst också forskningsaktiva lärare ansetts vara en nödvändighet inom universitets- och högskolevärlden. Utbildningen i att bedöma vetenskapliga texter börjar inom de flesta universitetsämnen relativt tidigt, för att kulminera i samband med att forskarutbildningen avslutas.
- Liksom läraryrket leder till ett visst slags beprövad erfarenhet, som det är viktigt att kunna förmedla till blivande lärare, innebär erfarenheten av forskningsverksamhet ett slags praktiska erfarenheter, som också är viktiga att förmedla. Det är ytterligare en anledning till att forskningsbasering i någon form är viktig.
- På motsvarande sätt är det viktigt att de som i första hand är anställda utifrån sina erfarenheter från skola och förskola kan visa på en beprövad erfarenhet. Detta förutsätter att erfarenheten är dokumenterad. Ett problem är att skolan och förskolan till stor del bygger på en muntlig kultur, där lite dokumenteras skriftligt. Ett omfattande dokumenteringsarbete krävs således. En lämplig utgångspunkt

för att diskutera pedagogisk meritering och pedagogiks skicklighet finns i skriften Att bedöma pedagogisk skicklighet, från Enheten för utveckling av pedagogik och interaktivt lärande, (UPI), Uppsala universitet. Denna avser pedagogisk verksamhet vid universitetet men mycket torde vara applicerbart på andra utbildningsnivåer.

- Ytterligare en utgångspunkt för att bedöma pedagogiska meriter och pedagogisk skicklighet är att skilja mellan de meriter och den skicklighet som avser undervisning vid universitetet och de meriter och den skicklighet som avser andra utbildningsnivåer. För anställning som adjunkt vid universitetet borde det med andra ord rimligtvis krävas uppvisande av meriter och skicklighet på båda nivåer.
- Tanken, som uttrycks i HSV:s utvärdering, att det är eftersträvansvärt att alla lärare i lärarutbildningen både har beprövad erfarenhet och är forskarutbildade är inte realistisk. I stället bör man optimera den samlade lärarkompetensen, dels inom programmet, dels inom enskilda kurser. Men samtidigt mycket viktigt att det måste finnas tillgång på dem båda, så att alla lärarstudenter skall ha möjlighet att få en vetenskaplig skolning lika väl som en didaktisk/-metodisk.
- Ett annat frågekomplex rör relationen mellan ämneskunskaper och ämnesdidaktik/-metodik. I detta fall är det mer befogat att tala om dubbla kompetenser, de som ska vara ämnesdidaktiker bör vara väl förtrogna med ämnet. Däremot inte nödvändigt att alla med goda ämneskunskaper som undervisar inom lärarutbildningens inriktningar ska avkrävas goda ämnesdidaktiska/-metodiska kunskaper.
- Tydligare definitioner av vilka kompetenser som krävs för viss typ av undervisning behöver tas fram. Kompetenserna bör rimligen variera beroende på om det är frågan om ämnesstudier, VFU, didaktik/-metodik, ämnesdidaktik/-metodik, examensarbete, etc.
- Viktigt att inrätta överbryggande tjänster mellan de institutioner som ansvarar för de delar av lärarutbildningen som inte rör undervisningsämnen och de som gör det. Man kan tänka sig att anställningar delas mellan institutionerna, 50-50 eller enligt annan lämplig princip.
- Man skulle kunna undersöka möjligheterna att i större utsträckning använda sig av gästlärare med en fot i förskole-/skolverksamheten och en i universitet. Fördelen med dessa är att lärarna har en god legitimitet i och med att de är verksamman i skolan/förskolan och därmed kan delge en aktuell erfarenhet.
- En annan tanke att pröva är om det går att inrätta samarbetsskolor som har mycket utvecklade kontakter med universitetet. Gästlärare skulle kunna hämtas från dessa.
- Ett återupprättande av metodikens plats i lärarutbildningen. Metodiken har så gott som försvunnit inom lärarutbildningen, vilket är olyckligt – behovet av metodkunskaper hos blivande lärare har inte försvunnit. Metodiken behöver återupprättas. De tidigare metodiklärarna som var anställda på ILU men medverkade i ämnesstudierna ett gott exempel på mur metodik kan förenas med ämnesstudier.
- Det är viktigt att skilja mellan universitetsämnen och skolämnen. Didaktiken kan fungera som bryggan mellan dessa.

Internationalisering inom lärarprogrammet. En kartläggning

Dag Blanck

Katarina Gahne

Lena Molin

Hans Nytell

Laura Palosuo

Förord

Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden beslutade den 12 juni 2008 att tillsätta en grupp, benämnd uppföljningsgruppen, för att följa upp HSV:s kvalitetsgranskning (Rapport 2008:8R) av lärarprogrammet vid Uppsala universitet. Till ordförande i uppföljningsgruppen utsågs Mikael Börjesson, Institutionen för utbildning, kultur och medier. Uppföljningsgruppens uppdrag formulerades i fem prioriterade områden varav ett handlade om internationaliseringen av lärarprogrammet.

För att arbeta med uppdrag nr fem – att förstärka och utöka internationalisering inom lärarprogrammet – utsågs en Internationaliseringsgrupp bestående av Lena Molin (ordf), Institutionen för didaktik, Dag Blanck, Svenska institutet för nordamerikastudier (SINAS), Engelska institutionen, Katarina Gahne, Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering, Hans Nytell, Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering samt Laura Palosuo, Institutionen för utbildning, kultur och medier.

I föreliggande rapport redovisas första delen av internationaliseringsgruppens uppdrag – en kartläggning av det aktuella läget. Kartläggningen ska ligga till grund för att i nästa skede ge förslag till hur internationaliseringen inom Lärarprogrammet kan förstärkas och utökas.

Sammanfattning

Utbildningsvetenskapliga fakulteten består av sju enheter: Institutionen för didaktik, Institutionen för utbildning, kultur och medier, Fortbildningen för skolans internationalisering, Avdelningen för rektorsutbildning, Pedagogikums kansli och, i samarbete med kommunerna i närregionen, Regionalt pedagogiskt kunskapscentrum.

Fakulteten fördelar uppdrag till drygt trettio av universitetets institutioner inom sex fakulteter. Det innebär att lärarprogrammet vid Uppsala universitet i stort sett är hela universitetets angelägenhet. Utifrån denna korta beskrivning av utbildningsvetenskapliga fakultetens verksamhet följer att uppdraget, att kartlägga och skapa sig en bild av det aktuella läget vad gäller internationalisering inom lärarprogrammet samt utifrån denna bild ge förslag till hur internationaliseringsarbetet inom programmet kan förstärkas och utökas, är en omfattande och komplex uppgift.

Utifrån uppdragets omfattning och komplexitet diskuterade internationaliseringsgruppen definition och avgränsning av såväl begreppet internationalisering som arbetsuppgiften. Den första texten i dokumentet sammanfattar diskussionen om begreppet internationalisering och dess innebörd i utbildningssammanhang. Här diskuteras migrationsaspekten av internationalisering eftersom det inte bara handlar om kontakter med länder och områden utanför Sverige, utan att det internationella i stor utsträckning också finns inom landets gränser.

När det gäller internationalisering och mobilitet redovisas aktuella siffror vad gäller studentutbyte och lärarutbyte inom lärarprogrammet. Det kan påpekas att internationalisering inte enbart pågår inom utbytesprogrammen utan lärarstudenter reser ofta utomlands genom olika kurser inom sin utbildning. Antalet utresande och inresande studenter är naturligtvis viktigt att öka men strategiska allianser som kan förmedla kontakter och utbyten är minst lika viktiga för internationaliseringsarbetet inom lärarprogrammet. Det är bidrag som professorer och forskare skapar utifrån de nätverk som byggs upp såväl inom som utanför landets gränser. Den kritiska frågan blir då om och hur det kommer grundutbildningen tillgodo.

I kursutbudet inom lärarutbildningen finns både kurser med uttalat internationellt perspektiv, men även kurser där internationaliseringsfrågor inte är det centrala, utan tas upp mer implicit. Det är dock tydligt att svenska förhållanden prioriteras då det kommer till kursutbudet inom det allmänna utbildningsområdet (AUO). De engelskspråkiga kurserna är få och just nu finns endast en kurs inom det allmänna utbildningsområdet som ges på engelska. Situationen är liknande då man studerar kurslitteraturen. Inom det allmänna utbildningsområdet tas det internationella perspektivet upp i få kursböcker (15 av 146 referenser) och endast 224 sidor av ca 11 000 sidor kurslitteratur är på engelska (samtliga referenser inom AUO II). På ämnesinstitutionerna finns ett större utbud av engelskspråkiga kurser samt kurser och kurslitteratur med internationell inriktning, men detta har inte hunnit kartläggas i sin helhet här. Inom examensterminen på Lärarprogrammet väljer ca 10 % av studenterna ett ämne som har ett internationellt eller mångkulturellt perspektiv.

De ovan förda resonemangen om internationaliseringen som del av internationella migrationsflöden och samhälleliga förändringar, reser viktiga frågor för den utbildningsvetenskapliga fakulteten. De redan existerande kurserna med internationellt perspektiv inom fakulteten spelar en viktig roll i detta sammanhang. De olika Erasmus-utbytena och andra möjligheter till studier utomlands inom fakulteten som ger de upsaliensiska studenterna möjligheter att ta del av de erfarenheter som finns i andra länder vad gäller dessa frågor är också värda att understryka.

Sammanfattningsvis lisats ett antal områden som kartläggningen belyser:

- Relationen mellan internationalisering och globalisering.

- Intern och extern migration.
- Det internationella inom landets gränser.
- Ingen språkpolicy.
- Utbildningsvetenskapliga fakultetens satsning.
- Många inslag i kurser.
- Liten omfattning av kurslitteratur på engelska.
- Få utresande.
- Minimal undervisning på engelska.
- Få examensarbeten på engelska.
- Ingen internationell VFU.
- Delvis oklart ansvar.
- Relationen mellan grundutbildning och forskning.

Inledning

Internationaliseringsgruppens uppdrag kring internationaliseringsarbetet inom lärarprogrammet vid Uppsala universitet indelas i två faser. Den första fasen består av en kartläggning av det aktuella läget för att i nästa fas, utifrån kartläggningen, föreslå åtgärder för att stärka och utveckla internationalisering inom lärarprogrammet. Det som här redovisas är den första fasen i uppdraget.

Uppdraget utgår från Högskoleverkets senaste kvalitetsgranskning av den svenska lärarutbildningen *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen* (Rapport 2008:8R). I rapporten skriver Högskoleverkets bedömningsgrupp att landets lärarutbildningar står inför särskilda utmaningar inte bara därför att det är ”det i särklass största utbildningsprogrammet inom högskolan i sin helhet och inom de flesta lärosäten med lärarutbildning” men även därför att den genomförda utbildningsreformen år 2001 ännu inte funnit sin slutgiltiga utformning, att forskningsbasen är kraftigt underförsörjd samt att verksamheten styrs av tydliga politiska ambitioner (s. 22).

När det gäller internationaliseringen skriver Högskoleverket (Rapport 2008:8R) att högre utbildning till sin karaktär är gränsöverskridande och att dagens möjligheter till kommunikation i olika former underlättar för ett mer mångsidigt internationellt utbyte. I rapporten påpekas vidare att inom Bolognaprocessen finns en medveten strävan att underlätta och utvidga mobiliteten bland Europas studenter och deras lärare. Vidare understryker högskolelagen och läroplaner internationaliseringens betydelse för att främja förståelsen för andra länder i och med att lärosätenas utgör en arena för kulturell mångfald med ”uppgift att utveckla internationella kontakter, studentutbyte och möjligheter till praktik i andra länder.” (s. 55) Tanken, enligt Högskoleverket, är att ett uppbyggt internationellt kontaktnät ska utvecklas vidare och konkretiseras i den verksamhet som bedrivs.

Högskoleverkets bedömargrupp konstaterar dock att ”[i] ett internationellt perspektiv kan man lätt konstatera att lärarutbildningarna i allmänhet är en tydligt nationell angelägenhet med ganska få internationella utblickar.” (Rapport 2008:8R, s. 56) Detta illustreras i rapporten med att antalet studenter som inom utbildningen reser utanför det egna landets gränser är anmärkningsvärt litet.

Högskoleverket menar att internationalisering på bortaplan kan ökas genom exempelvis anordnandet av sommarkurser utomlands och öppna upp för möjligheten att fler studenter erbjuds att förlägga sin verksamhetsförlagda utbildning utomlands. Internationalisering på hemmaplan föreslås utökas genom gästföreläsare, mer utländsk litteratur och anordnandet av seminarier kring lärarprofessionen

i ett internationellt perspektiv (s.56). Granskarna avslutar avsnittet om internationalisering med att rekommendera lärosätena att:

- Öka inslagen av internationella perspektiv i utbildningen så att godtagbar standard uppnås.
- Vidta praktiska och strukturella åtgärder som underlättar för studenterna att förlägga delar av sina studier utomlands. (Rapport 2008:8R, s. 56)

Bedömargruppens specifika synpunkter på lärarutbildningen inom Uppsala universitet är följande: ”[i]nternationalisering är här liksom på många andra lärarutbildningar alltför ringa utvecklad, men det är värt att notera att i samarbete med Sida kan studenterna genomföra fältstudier utomlands och att lärarutbildare har deltagit i kurser för att kompetensutvecklas när det gäller internationellt perspektiv i lärarutbildningen.” (s. 160)

Följande rapport från internationaliseringsgruppen syftar till att tydliggöra hur internationaliseringen inom lärarprogrammet vid Uppsala universitet låter sig beskrivas utifrån en rad områden: utbyten och samarbete, kurslitteratur, kursutbud samt examensarbeten.

Rapporten inleds med att bakgrunden till kravet om internationalisering av såväl högre utbildning som skolväsendet tecknas vilket leder vidare till en diskussion om begreppet internationalisering i relation till globalisering samt språkens betydelse för internationalisering.

Under nästa huvudrubrik, Två rapporter om utbildningsvetenskapliga fakultetens satsning, presenteras den riktade internationaliseringsinsats som utbildningsvetenskapliga fakulteten beslutat om. Här återges två korta rapporter där Lennart Wikander, prefekt, Pedagogiska institutionen samt Lena Larsson, internationell koordinator, Pedagogiska institutionen/Pedagogikums kansli, beskriver sina arbetsuppgifter och Pedagogikums insatser.

Under rubriken, Mobilitet och internationellt samarbete, presenteras den kartläggning som gäller lärarprogrammets studerandeutbyte, lärarutbyte, MFS samt andra samarbetsformer med utländska lärosäten utförd av Katarina Gahne, Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering.

I den avslutande delen, Kurser och litteratur med relevans för internationaliseringen inom lärarprogrammet, redovisas ett urval av lärarprogrammets kurslitteratur i det utbud av kurser som ges inom utbildningsvetenskaplig fakultet samt förekommande examensarbeten med ett internationaliseringsperspektiv.

Bakgrund

Kravet om internationalisering av den högre utbildningen har under lång tid förts fram såväl i utredningar, förarbeten som i lagtexter som reglerar högskolan. I förhållande till utbildningsvetenskap tillkommer den nära kopplingen, genom såväl forskning som lärarutbildning och därtill hörande VFU, till skolan. Ända sedan de första läroplanerna på 1960-talet har internationaliseringen av skolan varit framskrivet i statliga styrdokument. Inom den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden finns Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering som har som sitt uppdrag, givet av riksdag och regering, att verka för internationaliseringen av den svenska skolan. I Fortbildningsavdelningens uppdrag ingår att vara svenskt kontaktorgan gentemot Europarådet och med ett speciellt ansvar för Pestalozziprogrammet.[123]

[123] Pestalozziprogrammet skapades inom Europarådet efter andra världskriget. Programmet riktar sig till all personal i ländernas skolsystem. Syftet är att ge möjligheter till internationella utblickar och internationellt erfarenhetsutbyte. Varje år ordnas ett femtiotal kurser om 3-5 dagar. Gemensamma teman för kurserna utgår från Europarådets prioriterade områden, som t.ex. interkulturell kompetens och social integration, interkulturell

För Uppsala universitet finns ett av konsistoriet fastställt handlingsprogram för internationaliseringsarbetet (UFV 2000/1907). I förordet till programmet framhåller dåvarande rektor Bo Sundqvist att universitets forskning är internationaliserad till sin grundkaraktär och bedrivs i internationell samverkan eller med stöd av breda internationella kontaktnät. Handlingsprogrammet siktar därför i första hand på internationaliseringen av grundutbildningen. I Uppsala universitet handlingsprogram uttrycks:

> Internationaliseringsmålet för högskoleutbildningen utgår från högskolelagens §5: "Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden". Internationaliseringsmålet är ett kvalitetsmål, som omfattar såväl attityder som kunskaper och färdigheter. Internationaliseringsmålet skall vara jämställt med andra delmål för högskoleutbildning och så långt möjligt integreras med övriga mål såsom yrkesförberedelse, personlighetsutveckling, kritiskt tänkande, värdering av egen verksamhet i internationell jämförelse och därmed bidra till att uppfylla universitetets kvalitetsmål. Respekt för andra folk, andra kulturer och andra värderingar skall alltid vara ett grundläggande element i all utbildning samtidigt som ökad interkulturell förståelse bidrar till ökad förståelse och uppskattning av den egna kulturen. (UFV 2000/1907)

I handlingsprogrammet framhålls att det primära målet för universitetets internationella samarbete är att genom internationella kontakter få kunskaper om såväl nya forskningsrön som utbildningens utveckling och att självt ge bidrag inom dessa områden och därmed bidra till förutsättningar för forskning och utbildning av hög kvalitet. På så sätt finns ett dubbelriktat syfte i universitets policy; det handlar om bidrag Uppsala universitet kan *få*, och bidrag vi kan *ge* till andra länder, organisationer och individer.

Vidare ger handlingsprogrammet uttryck för vad som kan betraktas som en moralisk hållning vad gäller internationalisering: ”Universitetet skall verka i en anda av internationell solidaritet. Genom kontakter och utbyte inom högre utbildning och forskning skall universitetet bidra till arbetet för fred och solidaritet, inte minst i samarbete med utvecklingsländerna.”

Internationalisering i en globaliserad värld

Den förekommande termen för det som här diskuteras är *internationalisering***.** Begreppet används så olika och i skiftande sammanhang att det till del är svårt att ringa in termens betydelse. Ett försök till definition av termens innehåll går mot att tala om en process som leder till att företeelser som tidigare varit inomnationella förflyttas till en mellan- eller överstatlig nivå (jfr t.ex. NE). Det nu mer frekventa begreppet *globalisering* är till sin karaktär och sitt innehåll kanske ändå mer svårfångat. Regeringens Globaliseringsråd definierar begreppet som:

> Globalisering syftar i vid mening på handel, gränsöverskridande investeringar och kapitalflöden samt utbyte av information och teknologi mellan länder. Även mjukare begrepp såsom kultur, miljö, attityder och livsåskådning kan omfattas av begreppet globalisering. Globaliseringen har framför allt möjliggjorts av minskade kommunikations- och transaktionskostnader till följd av teknologiska framsteg och politiska beslut. Det är ingen ny företeelse men den kraftiga minskningen av dessa kostnader de senaste decennierna har lett till en dramatisk ökning av globala transaktioner samt att allt fler länder deltar i den globala ekonomin. Globaliseringen har således intensifierats och vanligtvis är det denna intensifieringsfas som avses med begreppet. (www.regeringen.se 2008-10-27).

dialog, bilden av ”den andre”, ”hågkomst” – med syfte att förhindra brott mot mänskligheten. Se vidare www.coe.int och www.fba.uu.se.

Nationalencyklopedin anger i en artikel att:

> **globalisering** (av global), förändringsprocess varigenom stater och samhällen över hela jorden knyts samman i ömsesidiga beroendeförhållanden. Globalisering kan ses som en samlingsbenämning på utvecklingen inom politik, ekonomi och kultur. I allmänt språkbruk har termen emellertid i första hand kommit att syfta på ekonomiska förhållanden. Med globalisering avses då den senaste fasen i kapitalismens utveckling under vilken de nationella ekonomierna har blivit alltmer integrerade. (www.ne.se).

När globalisering syftat på kulturella förhållanden avses en tendens till enhetlighet i konsumtionsmönster och spridning av samma kulturprodukter över hela världen. När termen syftar på politiska förhållanden avses ofta ett minskat nationellt handlingsutrymme och att det politiska beslutsfattandet flyttas upp från en nationell till en mellan- eller överstatlig nivå. Innebörden ligger då nära det besläktade begreppet *internationalisering.*

Ofta framhålls att för staterna innebär globalisering att det blir svårare att påverka ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden inom det egna territoriet, där nya typer av aktörer skär genom traditionsbundna hierarkier och organisationer. Vidare framhålls företeelser som nya typer av konsumtion och snabbare kontakter med människor och organisationer i andra delar av världen. Av en del forskare och skribenter har detta beskrivits som en rums- och tidssammanpressning.

Relationen internationalisering – globalisering

Om båda termerna används när vi diskuterar faktiska händelser som t.ex. studier i andra länder, språkanvändning vid undervisning, internationella examina, attityder till den andre etc. bör relationen mellan de två termerna undersökas. En scanning av litteraturen visar att detta uppmärksammas och ges ett antal varierande uttryck i olika källor.[124] Ett försök till en operationalisering för detta ändamål kan formuleras som: Internationalisering har innebörden att ett subjekt (t.ex. Uppsala universitet) handlar med bestämda syften att uppnå vissa mål. Dessa handlingar sker inom vissa, formella och informella, ramar. Globalisering har innebörden av sådana ekonomiska, politiska, sociala förändringar med en omfattande geografisk spridning där ett identifierat subjekt saknas och skeendenas motiv och syfte är oklara. Det senare innebär dok inte att skeendena är imaginära utan att dessa kan iakttagas och beskrivas. Därmed skulle en första bestämning kunna vara att internationalisering som handling nu sker inom en globaliseringsvåg som kommer, på flera sätt, att påverka internationaliseringen av den högre utbildningen.

Resonemanget sätter fokus på att det vid en kartläggning av internationaliseringen av utbildningen inom den utbildningsvetenskapliga fakulteten är viktigt att uppmärksamma allt det globaliseringen för med sig såväl på individ- som organisationsnivå. I denna studie har vi ambitionen att i någon mån vidga gränserna för de företeelser inom lärarprogrammet som traditionellt ansetts inrymmas inom begreppet internationalisering och uppmärksamma detta i vår kartläggning. Ansatsen står i samklang med skrivningarna i Uppsala universitets handlingsplan där det t.ex. framhålls att internationaliseringsmålet ska finnas i alla delar av utbildningen och att det omfattar attityder, kunskaper och färdigheter.

Internationalisering kan också ses som en dimension av de senaste decenniernas snabbt tilltagande globala migration. Även om statistiken är svårfångad, menar många forskare att migrationen har ökat kraftigt sedan 1980-talet, och att antalet migranter i hela världen fördubblades mellan 1965 och

[124] En startpunkt kan återfinnas I Pettersson, D. 2008. *Internationell kunskapsbedömning*. Uppsala Studies in Education, 120.

2000. De internationella folkförflyttningarna är en av vår samtids vikigaste frågor, och får konsekvenser på en lång rad samhällssfärer.[125] Även Sverige är förstås en del av dessa migrationsströmmar. Sedan andra världskrigets slut har Sverige tagit emot ett betydande antal invandare, och de senaste siffrorna visar att det vid 2007 års utgång fanns 1,2 miljoner utrikes födda i den svenska befolkningen, vilket motsvarar drygt 13 % av hela befolkningen. De största grupperna är personer födda i Finland, Irak, Jugoslavien, Bosnien, Polen, Norge och Danmark.

Dessutom bör noteras att Sverige, efter att ha ratificerat två europeiska konventioner, sedan år 2000 erkänner fem nationella minoriteter – judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalsfinnar. Några av dessa grupper har fått språkliga särrättigheter, men alla omfattas av (vissa) utfästelser om allmänkulturellt stöd från den svenska staten. Det är värt att notera att denna nationella minoritetspolitik med särrättigheter representerar något nytt i den svenska traditionen, och att förslag om positiv särbehandling på etnisk grund för invandrargrupperna hittills har avvisats.

Denna migrationsaspekt av internationaliseringen är viktig att framhålla. Det betyder att internationalisering inte bara handlar om kontakter med länder och områden utanför Sverige, utan att det internationella i stor utsträckning också finns inom landets gränser. På så sätt har det svenska samhället påverkats och förändrats, vilket har blivit inte minst tydligt i skolan. Det är därför naturligt för den utbildningsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet att ta fasta på denna dimension i sitt fortsatta internationaliseringsarbete.

Internationalisering och språk

Språket är en viktig utgångspunkt i alla diskussioner om internationalisering inom universitets- och högskolevärlden. Internationalisering synes förutsätta att både vetenskapligt och pedagogiskt arbete skall kunna bedrivas på andra språk än svenska. Språk spelar också en viktig roll vad gäller studentmobilitet, både till och från Sverige. Så har t.ex. antalet kurser på engelska vid Uppsala universitet ökat markant under de senaste åren i takt med att både grundutbildningen och de nya mastersexamina fått en alltmer internationell prägel.

När man diskuterar olika aspekter på språk och internationalisering, finns ett flertal aspekter att hålla i åtanke. Att undervisa eller forska på ett språk som inte är ens modersmål ställer stora krav inte bara på studenterna utan också på den enskilde läraren eller forskaren. Ny forskning visar att man inte automatiskt kan utgå ifrån att svenska elever och lärare kan byta språk från svenska till engelska utan att det kan få kvalitetskonsekvenser, och det är därför viktigt att stor uppmärksamhet ägnas åt kvalitetsaspekterna.[126] Kunskapsläget i denna fråga är dock långt ifrån tillfredsställande. Ytterligare undersökningar inom detta område behövs och här skulle den utbildningsvetenskapliga fakulteten kunna spela en viktig roll.

Engelskans roll

Under senare år har en intensiv diskussion förts om engelskans ställning vid svenska universitet och högskolor. Från vissa håll framförs en oro för att engelskan växande styrka utgör ett hot mot svenskan, och att universiteten är ett exempel på s.k. domänförluster, där svenskan används allt mindre. Vid Uppsala universitet har denna utveckling bl.a. resulterat i en språkgrupp vid tek-nat fakulteten och en språkplan för fakulteten (http://www.teknat.uu.se/sprakgrupp/). Inom samma

[125] Stephen Castles & Mark J. Miller, *The Age of Migration* (New York, 2003)

[126] Maria Lim Falk, *Svenska i engelskspråkig skolmiljö. Ämnesrelaterat språkbruk i två gymnasieklasser* (Stockholm, 2008)

fakultet finns numera också krav på att utländska lektorer skall kunna undervisa på svenska inom två år efter anställningen.

Även inom andra fakulteter finns en växande tendens att öka användningen av engelska. Bland humanister finns en pågående diskussion om behovet av att publicera sig på engelska för att på så sätt bättre nå ut med svenska forskningsresultat. Detta kan ses som en aspekt av den generella internationaliseringsprocess som den svenska högre utbildningen har genomgått de senaste åren, vilken bl.a. har inneburit större tonvikt på att göra svensk forskning känd för den stora del av världen som inte läser svenska. Detta har lett till ökade behov av språkgranskning och fortbildning inom akademisk engelska. (Det kan noteras att internationaliseringens språk i praktiken är engelska–inte tyska, franska eller spanska).

En tredje dimension av engelskans ökade betydelse rör de studenter och forskare som inte har svenska som modersmål, och som alltså i många fall måste lära sig att behärska två främmande språk för att kunna delta i den svenska högre utbildningen. Detta betyder alltså att internationaliseringen också får konsekvenser för universitetets arbete med frågor om mångfald och breddad rekrytering.

Andra språk

Det är viktigt att understryka betydelsen av andra språk än engelska. Uppsala universitet karakteriseras av stor språklig mångfald, både bland studenter och lärare men också vad gäller antalet språk som det meddelas undervisning i. Denna språkliga mångfald är viktig och bör bevaras. Den underlättar internationaliseringen av universitetet, och gör det möjligt för oss att delta i vetenskapligt och pedagogiskt arbete i sammanhang där engelskan inte är så etablerad som i Sverige.

Språkpolitik

Behöver Uppsala universitet i allmänhet och utbildningsvetenskapliga fakulteten i synnerhet en språkpolitik? Som nämns ovan finns vid tek-nat fakulteten en språkgrupp, en språkplan och en språksamordnare. Vid Göteborgs universitet finns en officiell språkpolicy[127] och den 1/6 2007 aktualiserade Uppsala universitets akademiska senat i en skrivelse till rektor frågan om en språkpolicy för hela universitetet.[128]

Vilken roll skulle i så fall en sådan uppsaliensisk språkpolitik kunna spela för det vidare internationaliseringsarbetet? Vilka specifika perspektiv skulle vara viktiga för den utbildningsvetenskapliga fakultetens internationalisering? Skall studiet av ytterligare språk bortom engelskan uppmuntras? Kan den totala språkliga kompetensen bland fakultetens studenter och lärare tillvaratas på ett sådant sätt att den gynnar internationaliseringsarbetet?

Två rapporter om utbildningsvetenskapliga fakultetens satsning

Utbildningsvetenskapliga fakultetens särskilda satsning gällande utbytesverksamheten inom Pedagogikum presenteras nedan av de två personer som innehar uppdraget att ansvara och administrera. Lennart Wikander, prefekt, Pedagogiska institutionen, och ansvarig för utbytesverksamheten inom Pedagogikum samt Lena Larson, International Student Coordinator, Pedagogikums kansli, Pedagogiska institutionen.

[127] http://www.gu.se/digitalAssets/761/761268_sprakpolicy_gu06.pdf.

[128]http://info.uu.se/uadm/dokument.nsf/enhet/89EEA0D97659B363C125737800425023/$file/Skrivelse%20till%20rektor%20om%20språkpolicy.pdf.

Rapport från Lennart Wikander, prefekt, Pedagogiska institutionen, och ansvarig för utbytesverksamheten inom Pedagogikum

Bakgrund

Den 1 januari 2007 startade den paraplyorganisation som har fått benämningen Pedagogikum. I denna ingår bl a de tre institutioner som bedriver grundutbildning i form av utbildningsprogram för blivande lärare, skolledare, personalvetare och fristående kurser. Totalt berörs ca 3500 studenter per år.

Pedagogiska institutionen och de två nya institutionerna Institutionen för Didaktik och Institutionen för utbildning, kultur och medier har en samordnad organisation för verksamhetsstöd benämnd Peki (Pedagogikums kansli). I arbetet med den nya organisationen har utbytesverksamheten inom tidigare Socrates /Erasmus och numera Lifelong Learning Programme diskuterats och slutsatsen blev att denna verksamhet borde vara en av de verksamheter som helt skulle samordnas redan fr.o.m. 1 januari 2007. Så har också skett. Skälet till detta är väl känt. Utbytesverksamheten, främst inom lärarutbildningen, har haft alltför liten omfattning. Undertecknad, medlem i organisationskommittén för detta arbete, hade å kommitténs vägnar uppdraget att lägga ett förslag till hur detta arbete i framtiden skulle organiseras. Syftet var att nå ett mål med en betydligt utökad och stabil utbytesverksamhet.

Ett förslag lades fram för organisationskommittén 2006-08-25. Detta förslag accepterades till fullo och ett uppdrag gavs att börja utforma en organisation och uppbyggnad av verksamheten enligt det framlagda förslaget. Detta arbete har nu påbörjats och är i full gång.

Detta innebär i korthet att en administrativ huvudansvarig har utsetts inom ramen för enheten för verksamhetsstöd med uppgift att utforma en enhet för studerandeutbyten inom denna enhet. Därifrån skall arbetet skötas med administrering av kurser för inkommande studenter som ges av de tre institutionerna inom Pedagogikum. Vidare skall också administrationen för utresande studenter i form av marknadsföring/information av utlandsstudier, bl a inom ramen för Life Long Learning programmet, samordnas från denna enhet. Målet med arbetet är att inom tre år skall det finnas ett gemensamt kursutbud inom det pedagogiska fältet på engelska för inkommande studenter med en omfattning om minst 75 studenter. Antalet utresande studenter är i första steget satt till 50 studenter men bara kort därefter är målet i första hand också 75 studenter. Dessa mål har satts på en nivå som kommittén har uppfattat som både nödvändigt och realistiskt att uppnå inom en treårsperiod.

Den gångna perioden och arbetsläget idag

Under det ett och ett halvt år som verksamheten har bedrivits i denna form har arbetet varit inriktat på att bygga upp den nya organisationen. Vidare har under det senaste året diskussioner med samarbetspartners i olika länder förekommit om intensifierat samarbete. Riktad information i form av informationsträffar med de studerande har genomförts samt att informationsmaterial och en gemensam informationssida på webben har tagits fram. En utförligare redovisning av detta arbete beskrivs i särskild redovisning av verksamheten under det gångna året.

Dessa åtgärder har ökat intresset hos de studerande att förlägga en period av sina studier utomlands i form av utbytesstudier. En viss ökning av utresande studenter har kommit till stånd medan ännu fler har visat intresse. Fortfarande återstår att för studenter inom lärarprogrammet hitta fungerande former och rutiner för tillgodoräknande av studier genomförda i annat land.

Samtal har genomförts i inledningsskedet i arbetet med den nya organisationen om hur studier utomlands skall kunna tillgodoräknas inom ramen för lärarprogrammet, men inte kunnat slutföras. I

och med det ökade intresset hos de studerande har nu arbetet med denna fråga prioriterats och kommer att vara i fokus under hösten 2008 och under 2009.

När det gäller andelen inkommande studenter så har denna andel också ökat något. Kursutbudet på engelska för inkommande utbytesstudenter finansieras dels av samhällsvetenskaplig fakultet (kurser som ges av pedagogiska institutionen), dels av utbildningsvetenskaplig fakultet. Kursutbudet finansierat av utbildningsvetenskaplig fakultet består av två kurser. Den ena kursen är Education and Teaching-- an International Process,, 15 ECTS som har getts i uppdrag till Pedagogiska institutionen att genomföra . Genomförs endast hösttermin. Den andra kursen, som genomförs vårterminen, är The Classroom - a Social and Cultural Meeting Place, 30 ECTS. Uppdraget att genomföra denna kurs har Institutionen för utbildning, kultur och medier.

Inom ramen för det gemensamma utbudet genomförs av Pedagogiska institutionen finansierat av samhällsvetenskapliga fakulteten följande kurser:

Education and Reform Strategies in Sweden, 7.5 ECTS. Höst och vår.

Individual project, 7.5 ECTS. Höst och vår.

Individual project, 15 ECTS. Höst och vår.

Introduction to Comparative Education, 7.5 ECTS. Höst.

Educational Discourse seen through an Anthropological Lens. 7,5 ECTS. Höst.

Evaluation and Planning of Higher Education in a Comparative Perspective, 7,5 ECTS. Vår.

Rapport från Lena Larson, International Student Coordinator, Pedagogikums kansli, Pedagogiska institutionen:

Studerandeutbyten inom LLP/Erasmus

Jag arbetar sedan höstterminen 2006 med de studerandeutbyten Pedagogiska institutionen har inom programmet Life Long Learning Programme/Erasmus.

Från och med januari 2007 är denna verksamhet gemensam för de institutioner som ingår i Pedagogikum. Sedan jag började arbeta med detta har antalet ut- respektive inresande sett i stort sett likadant ut, med något undantag för denna termin och nästa.

Tabell 11. Inresande/Utresande Erasmusstudenter – Pedagogikums Kansli

Termin	Inresande	Utresande
V07	15 (5)	4 (2)
H07	15 (5)	6 (4)
V08	14 (7)	4 (2)
H08	11 (3)	9 (3)
V09	19 (8)	4 (2)

Lärarstudenter inom parentes

Tilläggas bör också att det är ett antal studenter som åker på utbyten via Internationella kansliet, de finns inte med i ovanstående tabell. Internationella kansliet har ettåriga utbytesavtal med hela världen, medan vi på institutionerna har avtal termins- eller årsvis med andra pedagogiska institutioner och/eller lärarutbildningar inom Europa.

Jag har administrerat de utbyten som tidigare varit Pedagogiska institutionens och Katarina Gahne har administrerat de utbyten som varit ”Lärarutbildningens”. Tillsammans med Lennart Wikander

har vi sedan 2007 arbetat för att försöka öka antalet utresande studenter genom en satsning på information om utbytesstudier. Vi upplever att informationssatsningen verkligen ökade intresset hos studenterna.

Denna termin arbetar Katarina Gahne på en annan institution och vi har istället för henne involverat Anette Bäckström, studievägledare, som hjälp främst med utresande studenter. De inresande samt administrationen av de engelska kurser vi har ligger på mitt bord.

Det största problemet som jag upplever det är hur man överhuvudtaget skall få lärarstudenter att åka på utbyten då det verkar vara så svårt för dem att dels hitta en plats i sin utbildning där utlandsstudier skulle passa bra in och sedan problemet att få tillgodoräkna sig de kurser de läser vid ett utländskt universitet. Lärarutbildningen är så komplex och det är ju som ni vet så många olika institutioner involverade. På Pedagogiska institutionen har vi en akademisk koordinator, Lennart Wikander. Till honom kan de studenter som skall läsa pedagogik utomlands gå och diskutera sina funderingar kring vilka kurser de tänkt läsa. Någon motsvarighet för lärarstudenter upplever jag inte finns. Problemet för min del är att jag inte vet vart jag skall skicka dem med de frågor de har. Det verkar också som om det blir ännu större svårigheter nu efter den nya examensordningen, där de skall ha ett fixt antal poäng i sin examen och sedan inte får lägga till några extra poäng alls. Jag vet ännu inte riktigt hur detta är tänkt att fungera. Som det har varit så har man kunnat informera studenterna om att om de inte kan få kurser tillgodoräknade så kan de i alla fall ta med sina utlandsstudier i sin examen, vilket också varit bra för dem på så sätt att det då verkligen syns vilka kurser de läst och vid vilket universitet. Som sagt, jag vet ännu inte hur detta kommer att fungera för dem som är antagna efter den nya examensordningen.

Det är heller inte lätt att sätta sig in i hur de olika universiteten organiserar Erasmusutbytena. Ett bra sätt är att träffas och diskutera formerna för de utbyten vi har och på plats se hur det fungerar vid de olika universiteten. Det gör det också mycket lättare att kommunicera då man vet mer om varandras olika sätt att organisera utbildningen. Vi söker varje termin pengar från Internationella kansliet för att kunna resa och träffa koordinatorer och lärare på de orter vi har utbyten med. Hittills har jag tillsammans med Lennart Wikander varit till Freiburg och Tübingen i Tyskland, samt tillsammans med Pia-Maria Ivarsson till Las Palmas. Katarina Gahne har tillsammans med Staffan Sjöberg besökt Florens i Italien.

Vi har tillsammans med Freiburg, Tübingen och Las Palmas bland annat kommit överens om att vi kan skicka lärarstudenter som där kan där få göra en del av sin VFU. De kan alltså hjälpa till att placera studenterna i en kortare VFU-period. Vi diskuterar också med dem om vikten av att ge kurser på engelska, vilket är ett annat stort problem för oss, då en del länder endast ger kurser på sitt eget språk.

I Freiburg och Tübingen finns det möjligheter för studenterna att läsa kurser på engelska och att få eventuell handledning på engelska.

Vi har också lärarutbyten med en del av de orter vi har avtal med och skulle gärna se att fler lärare blir engagerade och åker på ett utbyte. Denna termin har vi haft en lärare här från Strasbourg som dels undervisade på Programmet för Personal- och arbetslivsfrågor samt hade att högre seminarium. Nästa termin kommer vi att få hit två lärare, en från Middlesex University i London och en lärare från Universidad de Las Palmas. Lennart och jag tillsammans organiserar deras besök här.

Den 25 november åker jag, Annika Fridén (enhetschef), Synnöve Prage (prefekt, Didaktik), Anette Bäckström (studievägledare, lärarutbildningen) samt Lennart Ericsson (studierektor VFU) till Jönköping för att där diskutera med dels VFU-ansvarig, dels programansvarig för lärarutbildningen där och dels personal vid deras Internationella kontor. Jönköping är den högskola i Sverige som

lyckats allra bäst med att få ut just lärarstudenter på utbyten och som också satsat på VFU utomlands. Vi hoppas att få mycket influenser därifrån.

I den bästa av världar skulle jag önska att:

1. Det fanns ett utrymme i lärarutbildningen där det passar bra för studenterna att välja att studera en termin utomlands.
2. Det fanns en grupp av akademiska koordinatorer för lärarstudenter att vända sig till med frågor om sin utbildning och hur de kan tillgodoräkna sig sina utlandsstudier.
3. Vikten av utbytesstudier för studenterna i deras blivande yrkesroll klart framgår inom lärarutbildningen.
4. Det skapades fler kurser på engelska för våra inresande studenter på institutionen för didaktik och institutionen för utbildning, kultur och medier.
5. Det också skapades kurser på engelska där både våra svenska studenter och våra inresande kan läsa tillsammans.

Mobilitet och internationellt samarbete

Studerandeutbyten inom Lifelong Learning Programme (LPP) /Erasmus

Nedan följer en rapport från Katarina Gahne, tidigare internationell koordinator inom ILU, sedan januari 2000 ansvarig för Lärarutbytesprogram, Nordplus och MFS.

När organisationen Pedagogikum startades i januari 2007 gick uppdraget från utbildnings-vetenskapliga fakulteten till samordnaren för Pedagogikum och Pedagogiska institutionen vad det gäller den internationella utbytesverksamheten för studenter och studenter.

Inom Pedagogikum bestämdes att de Erasmus-utbyten som institutionen för didaktik och institutionen för utbildning, kultur och medier (tidigare ILU) använt sig av skulle presenteras tillsammans med Pedagogiska institutionens Erasmus-utbyten. Pedagogikums inresande och utresande är ca tjugo studenter per akademiskt år och detta är mer eller mindre jämt fördelat mellan institutionen för didaktik och institutionen för utbildning, kultur och medier och pedagogiska institutionen, såsom framgår i Lena Larsons rapport ovan. För en lista över Pedagogikums samarbetspartners, se bilaga 1.

Lärarutbyten

Pedagogikum har även lärarutbyten med en del av de orter som ingår i Erasmus-avtalen. Institutionen för didaktik och institutionen för utbildning, kultur och mediers lärarutbyten är tecknade med Thessaloniki (Grekland), Malta, Aberdeen (Skottland), Sevilla (Spanien) och Wien (Österrike).

Lärarutbytena användes speciellt året då det var en ”drive” att stipendiet blev högre ju fler lärare som åkte iväg, 2005/2006 var fem lärare på utbyte genom Erasmus. Det finns tyvärr ingen policy för hur lärare kan ta ledigt från sin tjänst för att åka och berika sig på ett Erasmus-utbyte ifrån institutionerna. Det glöms också bort att det är ett utbyte och att det kommer en adjunkt eller lektor utan kostnad från det mottagande universitetet vid en annan tidpunkt till Uppsala universitet.

Det finns många arbetsområden inom internationaliseringen och Erasmus som lärarprogrammet skulle kunna arbeta med

- att VFU tillåts att göra utomlands,
- att förenkla tillgodoräkning av poäng,
- att det ska finnas en policy för hur lärare kan åka på Erasmus-utbyten (kanske se det som en kompetensutveckling),
- fler utbyten som är engelskspråkliga.

Minor Field Studies

Minor Field Studies (MSF) är ett Sidafinansierat stipendium för mindre fältstudier. Det ger studerande på universitet och högskolor med minst 150 högskolepoäng möjlighet att på plats i ett utvecklingsland samla material till sin uppsats eller sitt examensarbete för en kandidat-, magister- eller mastersexamen.

Den som beviljats MFS-stipendium kan under minst åtta veckor studera frågor som har betydelse för utvecklingsländernas ekonomiska, sociala, politiska eller kunskapsmässiga utveckling.

Institutionen för didaktik har ansökt om totalt åtta MFS stipendier (4 st interna + 4 st externa) inför läsåret 2009. Ansökan anges inom Ämnesområde: Didaktik: utbildning för hållbar utveckling. Ansvariga: David Kronlid, Institutionen för didaktik, Lena Molin, Institutionen för didaktik samt Eva Friman, Cemus.

Andra samarbetsformer med utländska lärosäten

Nordplus

Nordplus är Nordiska ministerrådets ramprogram för samarbete mellan de nordiska och baltiska länderna. Nordplus ska bidra till att stärka gemenskapen och den nordisk-baltiska identiteten med utgångspunkt i ländernas historiska, kulturella och demokratiska samhörighet.

Genom Nordplus stöds rörlighet, utbyten och nätverk mellan de fem nordiska länderna, de självstyrande områdena Grönland, Färöarna och Åland, samt de baltiska länderna Estland, Lettland och Litauen.

Nordplus har fyra delprogram från förskola till högre utbildning:

- Nordplus Junior stöder samarbetsprojekt, lärarutbyte samt utbyte för elever.
- Nordplus Högre utbildning bygger på nätverkssamarbete, med exempelvis student- och lärarutbyte.
- Nordplus Vuxen stöder samarbetsprojekt, utbildning och praktik inom vuxnas lärande.
- Nordplus Horisontal är ett tvärgående program som ska bidra till att stärka samarbetet genom aktiviteter som ligger utanför de övriga delprogrammen.

Institutionen för didaktik och Institutionen för utbildning, kultur och medier ingår i två nätverk. Det ena administreras av Helsingfors universitet.

Tabell 12. Medlemmar i nätverket som administreras av Helsingfors universitet

Helsingfors universitet	Finland
Lärarhögskolan i Stockholm	Sverige
Uppsala universitet	Sverige
Högskolan på Gotland	Sverige
Högskolen i Oslo	Norge
Odense Seminarium / CVU Fyn	Danmark
Silkeborg Seminarium	Danmark
Kolding Paedagogseminarium	Danmark
Föroya Lärarskuli	Färöarna
Háskólinn á Akureyri	Island
University of Latvia	Lettland
Vytautas Magnus University	Litauen

http://www.helsinki.fi/sokla/english/nordplus.htm

Det andra nätverket vi ingår i koordineras av Uleåborgs universitet i Finland. I detta nätverk ingår, förutom Uppsala universitet och Uleåborgs universitet, Jelling Paedagodseminarium i Danmark. Inom lärarprogrammet finns ingen som administrerar nätverkets kontakter och kommunikation sedan ht 2008 (då Katarina Gahne började arbeta på Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering).

Internationellt samarbete inom forskning

Då det gäller professorernas och forskarnas enskilda utbyten sker detta genom mer personliga möten utan kontrakt. I Uppsala universitets forskningsdatabas (www.inter.uadm.uu.se/projektdb/statistik/) kan man utläsa att flest kontakter för forskare finns i Europa och detta gäller även den utbildningsvetenskapliga fakulteten.[129]

[129] Tabellen har kompletterats med skriftliga uppgifter från Leif Östman, professor, Institutionen för didaktik, då hans samarbetspartners inte inrapporterats i forskningsbasen det datum som tabellen sammanställdes.

Tabell 13. Antal samarbeten per land för utbildningsvetenskapliga fakulteten

Europa	Utanför Europa
Belgien 2	Argentina 1
Danmark 2	Australien 2
England 1	Brasilien 1
Finland 3	Canada 4
Frankrike 5	Hong Kong 1
Holland 1	Indien 1
Tyskland 4	Indonesiska Borneo 1
Nederländerna 1	Japan 1
Norge 4	Mongoliet 1
Polen 1	Mozambique 2
Portugal 1	Nya Zeeland 1
Schweiz 1	Sydafrika 1
Slovakien 1	Tanzania 1
Spanien 1	USA 5
Nordirland 4	

Institutet för forskning om utbildning och hållbar utveckling (IRESD)

På institutionen för didaktik finns en forskningsmiljö uppbyggd runt utbildning för hållbar utveckling (ESD): Institutet för forskning om utbildning och hållbar utveckling (IRESD; The Institute for Research in Education and Sustainable Development). I Institutet ingår forskare, utbildare och doktorander från fyra högskolor: Mälardalens högskola, Stockholms universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet. Syftet med institutet är att kraftsamla och koordinera forskning och andra uppgifter knuten till forskning inom området utbildning för hållbar utveckling (UHU).

Institutet utgör en av de större forskningsmiljöerna i världen vad gäller UHU. Idag ingår ca 20 medlemmar – professorer, lektorer, utbildare och doktorander. Verksamhetens fokus är forskning och uppgifter knutna till forskningsverksamhet ur ett internationellt perpsektiv. Bland annat arbetar institutet med att stärka utbildning för hållbar utveckling i Mongoliet och indonesiska Borneo. Mer att läsa om institutet finns på websida: http://www.did.uu.se/iresd/. Initiativtagare och ansvarig för institutets verksamhet är Leif Östman, professor, Institutionen för didaktik. För mer information om institutionens internationella kontakter hänvisas till Bilaga 2.

Studier av Språkliga Praktiker (STOLP - Studies of Language Practices)

Institutionen för didaktik är även hemvist för Studier av Språkliga Praktiker (STOLP - Studies of Language Practices) som bedriver en mångsidig forskning i kombination med utvecklingsarbeten av olika slag, inriktade på olika aspekter av barns och ungas språkliga praktiker i och utanför förskola och skola (www.did.uu.se). Ansvarig för STOLP är Caroline Liberg, professor, institutionen för didaktik, som deltar i ett antal internationella nätverk, forskningsmiljöer och projekt. Exempelvis Linneaus Scientific Literacy Network (http://www.fysik.uu.se/didaktik/LSLNetwork/), Writing as a Basic Skill and Challenge (http://www.skrivning.no) samt Testing a reading test - Construction of reading comprehension in international reading surveys (http://www.did.uu.se/carolineliberg/documents/Testingareadingtest.pdf)

Utbildningsforskning i utvecklingsländer, N-ERDC

På institutionen för utbildning, kultur och medier finns nätverket Utbildningsforskning i utvecklingsländer, N-ERDC (Network for educational research in developing countries). På hemsidan finner man följande information: ”Utbildningsforskning i utvecklingsländer förutsätter å

ena sidan bruk av vetenskapliga traditioner och redskap inom discipliner som sociologi, antropologi, lingvistik, historia och didaktik, å andra sidan kunskap om och kontakter i utvecklingsländerna" (http://www.skeptron.uu.se/broady/sec/n-erdc.htm). Nätverket arbetar med att bidra med kvalificerad svensk forskning på området, med särskild tonvikt på studier av afrikanska länder söder om Sahara. Nätverket fick miljöstöd från Sarec för perioden 1999—2001 och det "samlar för närvarande forskare med erfarenhet från forskning och utvecklingsarbete i länder som Guinea-Bissau, Etiopien, Tanzania, Zimbabwe, Moçambique, Sydafrika och Namibia, och även länder utanför Afrika såsom Laos" (Ibid.).

Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi

Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC) tillhör sedan 1 januari 2007 den nyinrättade Institutionen för utbildning, kultur och medier vid Uppsala universitet. Gruppen startades 1990 av Donald Broady, fick sitt nuvarande namn våren 1992 och flyttade hösten 1997 från Lärarhögskolan i Stockholm till Uppsala universitet. Tyngdpunkten i SECs verksamhet är utbildningssociologisk och kultursociologisk forskning i nära samverkan med i synnerhet franska kolleger vid:

- Centre de sociologie européenne (CSE) vid École des hautes études en sciences sociales (EHESS), IRESCO (Institut de recherche sur les sociétés contemporaines) och Collège de France, Paris.
- Centre d'étude des mouvements sociaux (CEMS), EHESS, Paris.
- Mathématiques Appliquées (MAP5), Université René Descartes, Paris.

Vidare sedan 1990 forskning om märkspråk såsom SGML och senare XML samt prosopografiska metoder i samverkan med främst:

- Oxford Text Archive (OTA), University of Oxford.
- Centre for Computing in the Humanities (CCH), King's College, London.
- med flera partners inom Text Encoding Initiative Consortium (TEI).

Källa: http://www.skeptron.uu.se/broady/sec/prs.htm

Sammanfattningsvis kan utifrån de få nedslag som presenteras ovan konstateras att den forskning som bedrivs vid de båda institutionerna, Institutionen för didaktik och Institutionen för utbildning, kultur och medier, till stora delar äger rum i en internationell miljö (för ytterligare information hänvisas till respektive institutions websida).

Kurser och litteratur med relevans för internationaliseringen

När Institutionen för lärarutbildning (ILU) delades upp på två institutioner placerades de internationella kurserna på institutionen för utbildning, kultur och medier. Institutionen har idag en tydlig profilering då det gäller internationalisering. På hemsidan (www.edu.uu.se) står det att läsa att under institutionen samlas sex kunskapsfält, varav en är "internationaliseringsfrågor".[130] Detta kunskapsfält berör grundutbildning, studentutbyte och forskning. Hemsidan för Institutionen för didaktik (www.did.uu.se) saknar specifik information om internationalisering.[131] På hemsidorna för

[130] De övriga fem kunskapsfält är Barns och ungas förutsättningar och villkor; kommunikation, estetik och medier; kultursociologi; utbildningshistoria samt utbildningssociologi.

[131] Före institutionsuppdelningen fanns en valbar kurs inom Gymnasielärarprogrammet *Solidaritet, utbildning och utveckling* (gavs åren 2000, 2002 – 2005). Inom kursens ram genomfördes en fältstudie i Indien, vid tre tillfällen

de två institutionerna ovan samt Pedagogiska institutionen finns en länk ”Exchange Students” där Pedagogikums internationella verksamhet presentas.

I den följande genomgången av ett urval av kurslitteratur och kurser, utförd av Laura Palosuo, ges en bild av de båda institutionerna tillsammans, då de båda samarbetar om kurser som erbjuds inom det allmänna utbildningsområdet. Det kan konstateras att denna undersökning gäller endast just det allmänna utbildningsområdet, som utgörs av de grundkurser som alla lärarstudenter läser gemensamt. På grund av tidsbrist har andra kurser (t.ex. Pedagogiskt arbete med yngre barn A och B, Idrott och hälsa, samt ämnesinstitutionernas grundkurser för lärarstudenter) inte kunnat studeras systematiskt och bilden blir därmed inte heltäckande.

Kurslitteratur

En kartläggning av kurslitteraturen inom det allmänna utbildningsområdet (I, II och III) visar att den grundutbildning som lärarstuderande får innehåller tämligen få verk som tar upp frågor kring internationalisering. Inom AUO I, där det totala antalet referenser uppgår till 63 (ca 3800 sidor), finns endast tre kursböcker som tar upp förhållanden i andra länder. Ingen av kursböckerna är på engelska eller något annat språk.[132] Inom AUO II, där det totala antalet referenser är 64 (ca 3500 sidor), tas förhållanden i andra länder eller frågor som rör internationalisering upp i tretton av referenserna. Antalet sidor på engelska är 224. Inom AUO III tas förhållanden i andra länder inte upp i någon kursbok och all obligatorisk kurslitteratur är på svenska. Sammanfattningsvis kan man konstatera att grundutbildningen handlar till mångt och mycket om det svenska samhället och om den svenska skolan och att få internationella komparationer görs. Däremot finns det interkulturella inslaget med i ett antal kursböcker, och mångfald och etnicitet ses som självklara delar i kursinnehållet.

Det bör nämnas att kartläggningen är bristfällig då kurslitteraturen för de övriga kurserna, inriktnings- och specialiseringskurser, inom Lärarprogrammet inte har undersökts. Det kan dock konstateras att bilden ändras en hel del om man studerar ämnesinstitutionernas kurslitteraturlistor, där engelskspråkig litteratur som rör internationella förhållanden är mycket mer frekvent återkommande. Någon sådan heltäckande kartläggning har inte kunnat genomföras, men här kan Historiska institutionens litteraturlista utgöra ett exempel. På kursen Historia A använder man sig av en huvudkursbok som läses under terminens alla delmoment (Albert M. Craig, *The Heritage of World Civilizations.* Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 2008) och som har ett tydligt internationellt perspektiv. Sammanlagt läser studenterna i Historia A tretton verk, varav nio har ett internationellt, jämförande perspektiv. Huvudboken är den enda litteraturen på A-nivå som är på engelska. På Historia B finns fjorton obligatoriska verk på litteraturlistan, varav tretton behandlar andra länder än Sverige. Tio av böckerna är på engelska.[133]

sammanställdes studenternas uppsatser i en rapport som publicerades via ILU:s serie ”Rapporter från institutionen för lärarutbildning” (nr 20, 32, 33). Totalt 155 studenter genomförde kursen under de fem år kursen gavs (det första året var antalet begränsat till 15 studenter). Samtliga studenter utom en (1) genomförde kursen i sin helhet. Cirka 10 % av studenterna arbetar idag som ansvariga för genomförande av gymnasieskolors fältstudiekurser till Indien (och andra länder i Syd) bl.a. Bolandgymnasiet, Fyrisskolan, Internationella Gymnasiet, samtliga i Uppsala.

[132] Till vt 2009 tillkommer en kursbok inom kursen Barn och ungdomar i samhället som är på engelska och som har ett internationellt perspektiv: Bronwyn Davies, Frogs and Snails and Feminist Tales: Preschool Children and Gender. Cresskill, NJ: Hampton Press, 2003. 182 s.

[133] Se kursplanerna för Historia A och B på www.selma.uu.se.

Kurser med internationellt perspektiv

Urvalet av de kurser som presenteras nedan bygger på ett tydligt internationellt kursinnehåll. Här gäller det inriktningskurs eller fristående kurs som erbjuds inom Lärarprogrammet.

Internationalisering och lärande, 30 hp

Kursen ”Internationalisering och lärande” ges inom Lärarprogrammet 140-220 poäng sedan år 2002 (se bilaga 3). Den kan också läsas som fristående kurs. Institutionen för utbildning, kultur och medier ansvarar för kursen. De studerande skall förvärva fördjupade kunskaper om nationella och globala faktorer som påverkar undervisningens och lärandets förutsättningar samt kunskap för att aktivt verka för internationell förståelse i den kommande yrkesverksamheten. I studiehandledningen står det att läsa om motiven till varför man ska välja kursen om internationalisering. Motiven handlar mycket om att detta är ett prioriterat område i läroplanerna, att eleverna skall ”se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang” och för att man som lärare kan verka för skapandet av ”internationell solidaritet”. Vidare framhåller man att internationalisering handlar om förhållningssätt och att bra omvärldskunskap ökar förståelsen för andra människor både i andra delar av världen och i Sverige. Slutligen understryks att ”ökad insikt ger också möjligheter att vara med och påverka” ens omgivning, både i lokalsamhället och globalt. [134]

I kursen ingår fältstudier i Kina, Tanzania eller Slovenien. Studenterna åker till sina respektive länder under fem veckor, utrustade med projektplan och dagbok. Syftet med fältstudien är att ”ge insikter om hur nationella och globala faktorer inverkar på utbildning och lärande” på den ort där studenten bedriver sina fältstudier.[135] Projekten genomförs oftast på de skolor som står som värdar för vistelsen. Många studenter passar också på att resa runt i landet i samband med fältstudien, för att lära sig mer av kulturen och samhället. Samtal med kurslärarna Valdy Lindhe och Arabella Nylund visar att kursen är mycket populär och platserna har fyllts de flesta år som kursen har getts. Det kan dock nämnas att Slovenien varit minst populär bland studieorterna, och vissa år har inga studenter valt att åka dit. Platserna till Tanzania har fyllts varje år och även Kina har blivit mer eftertraktat som fältstudieland de senaste åren. Varför Slovenien inte intresserat studenterna i lika hög grad kan bero på att många vill passa på att åka till utomeuropeiska länder när tillfälle under arrangerade former ges. Följande statistik kan sammanställas över antalet deltagare:

Tabell 14. Statistik över antal deltagare i kursen ”Internationalisering och lärande”

Termin	Kvinnor	Män	Totalt
HT 2002	17	4	21
HT 2003	17	5	22
HT 2004	17	8	25
HT 2005	23	8	31
HT 2006	15	3	18
HT 2007	11	2	13
HT 2008	23	3	26
Totalt	123	33	156

[134] Studiehandledningen ”Internationalisering och lärande, 30 hp”, höstterminen 2008.

[135] Studiehandledningen ”Internationalisering och lärande, 30 hp”, höstterminen 2008.

Föregångaren till kursen Internationalisering och lärande startade dock redan år 1992, då de första studenterna kom iväg på praktik i Tanzania. Initiativtagaren var universitetslektor Valdy Lindhe, som bodde i Tanzania i början av 1990-talet. Den första kursen hette ”Lär känna Afrika” och endast sex platser kunde erbjudas de första åren. Denna kurs gavs under en halv termin (10 p enligt det gamla systemet). Senare utökades antalet länder och antalet platser. Utöver Tanzania erbjöds också möjligheten att åka till Moçambique och Indien. År 1998 bytte man namn på kursen till ”Skola och samhälle i utvecklingsländer”. Nedan ges statistik över de två första kurserna, dock saknas siffror för 1994. Att siffrorna varierar så pass mycket beror på att antalet platser på de olika skolorna varierade från år till år.

Tabell 15. Statistik över antal deltagare i kurserna ”Lär känna Afrika” och ”Skola och samhälle i utvecklingsländer”

Termin	Kvinnor	Män	Totalt
HT 1992	5	1	6
HT 1993	4	2	6
HT 1995	4	2	6
HT 1996	12	5	17
HT 1997	22	10	32
HT 1998	15	4	19
HT 1999	32	3	35
HT 2000	19	1	20
HT 2001	24	1	25
Totalt	137	29	166

Sammanlagt har alltså mer än 300 studenter vid lärarutbildningen fått möjlighet att göra fältstudier utomlands inom ramen för denna kurs under de senaste 16 åren. Något som är påtagligt är att endast ca 19 procent av deltagande varit män. Vad är det som lockar kvinnor till kursen om internationalisering? Och vad är det som gör att så få män vill åka utomlands? En orsak kan vara att kvinnliga lärarstudenter är överrepresenterade på lärarutbildningen generellt (ca 74 % är kvinnor) och i de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena specifikt, där man kanske känner ett större behov av att skapa sig en bild av världen och att skaffa sig större kunskaper inom frågor om internationalisering och globalisering.

Sex före detta studenter (fyra kvinnor och två män) ombads att i en enkät utvärdera den nuvarande kursens betydelse för dem några år efter att de deltagit. Fyra av dessa personer gick kursen år 2005 och två av dem år 1999. Alla arbetar idag som lärare. Frågor som ställdes var:

1. Vilket land reste du till under din fältstudie inom ramen för kursen Internationalisering och lärande alternativt Skola och samhälle i utvecklingsländer?

2. Hur skulle du nu några år senare utvärdera kursen? Kändes den relevant för din utbildning? Var du nöjd/missnöjd med kursen som helhet? Hur upplevde du fältstudieresan?

3. Hur har kursen påverkat dig som lärare? Använder du det internationella perspektivet i din undervisning? Om ja, ge gärna exempel på hur?

Svaren visar att lärarna anser att kursen var mycket relevant för deras utbildning och att den varit en stor tillgång i läraryrket, oavsett vilket land man valde att resa till. En av männen, som vistats i Sydafrika, var lite tveksam om kursen som helhet var relevant för hans lärarroll, men tyckte ändå att

resan gett honom viktiga upplevelser och att fattigdomen i u-länderna blivit mer gripbar, i stället för att vara en abstrakt bild.[136] Den andra manliga respondenten upplevde kursen i internationalisering som en stor tillgång i hans läraryrke:

> Som ämneslärare i samhällsvetenskapliga ämnen finns det flera moment där jag har nytta av att jag själv har genomför en minor field study. En viktig erfarenhet är att jag som lärare har fått en ökad förståelse för hur lärande om globala frågor kan utforma sig och vilka lärdomar elever som deltar i utbyten mellan olika länder kan dra av sin utlandsvistelse. Jag har en positiv uppfattning av kursen och tycker att innehållet i kursen var väl avvägt mellan teoretiska och praktiska inslag.[137]

En av de kvinnliga lärarna som rest till Tanzania år 1999 berättade att hon kunnat använda sig av erfarenheterna om ett utvecklingsland, både vad gäller skolan och samhället: ”När vi har arbetsområden som U-landskunskap så kan jag dela med mig av egna erfarenheter som är värdefullt och jag kan genom mina berättelser ge eleverna ett intresse av att besöka länder som faller utanför deras ram om vad man gör när man semestrar.”[138] En annan kvinnlig lärare säger att kursen ”var den bästa under min utbildning.” Hon nämner att gruppen inte fick undervisa så mycket på fältstudieorten, vilket var oturligt, men genom bara att observera och uppleva fick hon ny kunskap om levnadsförhållandena och skolsystemet i Tanzania. Hon har också senare i sitt yrkesliv engagerat sig i olika skolprojekt, bland annat i Gambia, vilket hon säger beror mycket på att kursen under lärarutbildningen gav mersmak till frågor om globalisering och u-landskunskap.[139] Ytterligare kommentarer från de övriga enkätsvaren styrker bilden av att kursen upplevts som positiv, även om man inte direkt kunnat tillämpa sig av kunskaperna om internationalisering på sin arbetsplats.[140]

The Classroom – a Social and Cultural Meeting Place, 30 hp

En annan kurs med tydligt internationellt perspektiv som också ges på Institutionen för utbildning, kultur och medier är ”The Classroom – a Social and Cultural Meeting Place”, 30 hp (se bilaga 4). Kursen har funnits sedan år 2002 och ges på engelska.[141] Syftet med kursen är att utforska olika perspektiv för undervisning och lärande i det multikulturella klassrummet. Studenterna skall förvärva sig kunskaper om integration, migration och strukturell diskriminering. I kursen ingår studier av koncepten kultur, identitet och det multikulturella samhället, analys av värderingar och attityder (även medvetandegörande av ens egna värderingar) samt kunskap om migration, rasism och antirasism i ett historiskt perspektiv. Ytterligare ett syfte är att studenterna ska lära sig att planera lektioner och aktiviteter som är användbara i det multikulturella klassrummet och att de ska öka sin förståelse för elevers inlärning genom ett annat språk än deras modersmål.[142] Kursen erbjuds till utbytesstudenter, vilket ger den en direkt internationellt karaktär. Studenterna kan jämföra och diskutera erfarenheter från sina hemländer, vilket kompletterar kursens innehåll på ett bra sätt.

[136] Enkätsvar 2008-10-17, man 1, högstadielärare.

[137] Enkätsvar 2008-10-23, man 2, gymnasielärare.

[138] Enkätsvar 2008-10-23, kvinna 3, högstadielärare.

[139] Enkätsvar 2008-10-24, kvinna 4, högstadielärare.

[140] Enkätsvar 2008-10-24, kvinna 1, högstadielärare; enkätsvar 2008-10-29, kvinna 2, högstadielärare.

[141] Kursen ges endast vårterminer vilket betyder att för höstterminerna saknas kursutbud för internationella studenter.

[142] Se studiehandledningen ”The Classroom – a Social and Cultural Meeting Place”, 30 hp, vt 2008, samt flygblad om kursen, ht 2008.

Tabell 16. Statistik över antal deltagare i kursen The Classroom – a Social and Cultural Meeting Place, 30 hp

Termin	Kvinnor	Män	Totalt
VT 2003	18	1	19
VT 2004	15	2	17
VT 2005	22	10	32
VT 2006	10	6	16
VT 2007	8	3	11
Totalt	73	22	95

Precis som med de andra kurserna som redovisats ovan, har männen varit i minoritet även på kursen ”The Classroom” – knappt en fjärdedel av kursdeltagare var män. Detta överens stämmer med andelen män på lärarutbildningen generellt, om man tar ett genomsnitt på antalet inskrivna män inom Allmänt utbildningsområde (AUO I, II och III), vilket var kring 26 % under vt och ht 2008.

Nationella minoriteter inom lärarutbildningen

År 2000 erkändes judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar som nationella minoriteter i Sverige. Sedan dess omfattas dessa grupper och deras språk av den svenska minoritetspolitiken, som innebär att ”ge skydd för de nationella minoriteterna, att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande och att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.”[143] För lärarutbildningen är det av stor vikt att uppmärksamma de nationella minoriteterna, då detta hänger samman med frågor om mänskliga rättigheter, identitet, kulturell tillhörighet och mångfald.

Inom lärarutbildningen i Uppsala tas nationella minoriteter upp inom AUO I och II. Inom AUO I görs detta på den ovan nämnda delkursen ”Förskolans och skolan samhällsuppdrag”, 7,5 hp. Kursen ges av Institutionen för didaktik och den handlar om förskolans och skolans samhällsuppdrag i ett socio-historiskt perspektiv. Enligt studiehandledningen på Internet läggs särskild vikt vid ”den värdegrund som finns inskriven i läroplanerna, och vid frågor som berör hållbar utveckling, jämlikhet, mångfald och social rättvisa.”[144] Ett av kursens övergripande förväntade studieresultat är att studenten ska kunna ”belysa hur lärarens arbete och förskolans/skolans verksamhet kan problematiseras utifrån begrepp som genus, etnicitet, social klass, mångfald och hållbar utveckling” Då det gäller mångfald, ska studenten kunna ”diskutera förskolans och skolans uppgift att utveckla respekt och aktning för varje människa oavsett bakgrund” samt att ”beskriva och konkretisera ett interkulturellt förhållningssätt till lärande och undervisning.”[145] Nationella minoriteter tas upp på en föreläsning och studenterna får fördjupa sig i ämnet genom kurslitteratur och på ett specifikt seminarium. Kursen är obligatorisk för alla lärarstuderande. Under vt 2008 var 239 studenter inskrivna på kursen, under ht 2008 var motsvarande siffra 334.

Inom AUO II nämns de nationella minoritetsspråken inom kursen ”Barns och ungdomars förutsättningar i förskola och skola”, 15 hp, under delmomentet ”Flerspråkighet, makt och lärande”. Här handlar det inte om några ingående beskrivningar eller analyser, men studenterna får information om att Sverige har fem nationella minoritetsspråk och vilka de är. Inom kursen ”Utbildningens villkor och genomförande”, 15 hp, diskuteras läromedelstexter bland annat utifrån

[143] http://www.regeringen.se/sb/d/9594 (2008-11-03).

[144] PingPong, studiehandledning (2008-11-03)

[145] Se kursplan för ”Skolans och förskolans samhällsuppdrag”, bilaga 5.

elever med annat modersmål än svenska och de nationella minoritetsspråkens perspektiv. En föreläsning med tillhörande litteratur syftar till att problematisera och diskutera lärares användning av läromedel samt hur barns och elevers lärande och meningsskapande påverkas av läromedlens innehåll. 237 respektive 260 studenter var inskrivna på AUO II under vt och ht 2008.

Utöver dessa kurser som har direkt anknytning till internationaliseringsfrågor bör det nämnas att många av lärarprogrammets kurser har inslag av internationalisering, även om det inte direkt anges i kurstiteln eller i kursplanen. Ett exempel är kursen ”Lärande för hållbar utveckling”, 7,5 hp inom Pedagogiskt arbete med yngre barn A, där frågor om hållbar utveckling tas upp både ur en ekonomisk samt miljö- och jämställdhetsaspekt. Globalisering blir således en av kursens utgångspunkter, även om frågan inte explicit tas upp i kursinnehållet. Exempel på kurser där mångfalden i det svenska samhället tas upp är ”Barn och ungdomar i samhället” samt ”Förskolans och skolans samhällsuppdrag” inom AUO I, där frågor kring etnicitet och mångfald får ett stort utrymme.

Examensarbeten och publikationer vid lärarutbildningen

Studenter kan välja att koncentrera sig på ett ämne som anknyter till frågor om internationalisering inom sitt examensarbete. Här kan nämnas paraplyprojektet ”Utbildning, internationalisering och mångfald” (se bilaga 6). En genomgång av uppsatser ventilerade under höstterminen 2007 och vårterminen 2008 visade att 26 av 281, det vill säga 9 % av examensarbeten handlade om frågor som rörde internationalisering eller det mångkulturella klassrummet.[146] Då det gäller kön valde sex män (23 %) att skriva om ämnen som handlar om internationalisering eller mångkulturalism, jämfört med att 24 % av uppsatsförfattare totalt sett var män. Det finns alltså ingen diskrepans i huruvida det är kvinnor eller män som intresserar sig för frågor om internationalisering då det gäller val av ämne för examensarbetet.

Åtta av 281 examensarbeten var skrivna på engelska. Det är alltså få som väljer att skriva examensarbete på ett annat språk än svenska inom lärarutbildningen.

Bland rapporter och publikationer som getts ut via den gamla Institutionen för lärarutbildningens serier märks också ett antal titlar med internationella perspektiv. Av 78 titlar som getts ut sedan 1988 hade sjutton studier internationella inslag.

VFU – Verksamhetsförlagd utbildning

Idag kan inte studenter inom Lärarprogrammet erbjudas möjligheten att förlägga sin verksamhetsförlagda del av utbildningen utanför Sveriges gränser.

[146] Några exempel på titlar: ”Betyg och bedömning inom ämnet idrott & hälsa i Sverige och Finland. En komparativ läroplansanalys”; ”Förintelsen i svenska och franska läromedel 1998-2008”; ”Internationellt kulturutbyte - ett sätt att förändra attityder och fördomar?”; och ”Svenska och finska elevers matematikprestationer i PISA 2003”.

Bilagor

Bilaga 1. Tabell över Pedagogikums Erasmus-utbyten

Universitet	Land	Antal platser	Lärar-utbildningen*	Pedagogiska institutionen
UNIVERSITY OF ABERDEEN	Skottland	2	X	
HUMBOLDT UNIVERSITÄT BERLIN	Tyskland	2	X	
TECHNISCHE UNIVERITÄT BERLIN	Tyskland	4	X	
UNIVERSITÁ DEGLI STUDI DI FIRENZE	Italien	1		X
PÄDAGOGISCHE HOCHSCHULE FREIBURG	Tyskland	4		X
RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN	Holland	2		X
UNIVERSIDAD DE LAS PALMAS	Spanien	6		X
KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN	Belgien	2		X
UNIWERSYTET LÓDSKI, LODZ	Polen	2		X
MIDDLESEX UNIVERSITY	England	2	X	
THE UNIVERSITY OF MALTA	Malta	2	X	
WESTFÄLISCHEN WILHELMS-UNIVERSITÄT MüNSTER	Tyskland	2		X
KATHOLIEKE UNIVERSITEIT NIJMEGEN	Holland	2		X
UNIVERSITÄT OLDENBURG	Tyskland	2	X	
UNIVERSITA PALACKÉHO V OLOMOUCI	Tjeckien	2	X	
UNIVERSIDAD DE SEVILLA	Spanien	3	X	
UNIVERSITÉ LOUIS PASTEUR, STRASBOURG	Frankrike	2		X
ARISTOTELIO PARINISTIMINIO THESSALONIKIS	Grekland	2	X	
EBERHARD KARLS UNIVERSITÄT TüBINGEN	Tyskland	2		X
UNIVERSITÁ DEGLI STUDI DE UDINE	Italien	2		X
HOGESCHOOL VAN UTRECHT	Holland	2		X
VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS	Litauen	2		X
UNIVERSITY OF EDUCATION VIENNA	Österrike	2	X	

* Lärarutbildningen innefattar Institutionen för didaktik samt Institutionen för utbildning, kultur och medier.

Uppdragsbeskrivningar

Grundlärare – förskolan samt fritidshem

Uppdraget till prof. Peter Waara är att ta fram underlag för Grundlärare – förskolan och Grundlärare – fritidshem vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter**. Här förutsätts en undersökning av villkoren för respektive utbildning med avseende på forskning (att det bedrivs relevant och omfattande forskning i ämnet) och undervisning (att det finns forskarutbildade lärare i tillräcklig utsträckning). (Ämnesdidaktik och VFU bereds av andra utredare.)
- **Utbildningarnas strukturer**. Hur ska de olika delarna VFU, ämnesstudier och den utbildningsvetenskapliga kärnan fördelas inom utbildningen? Av särskild vikt är att beakta vilka delar som läggs på avancerad nivå (inriktning fritidshem). Det är eftersträvansvärt att ämneskurserna kan läsas i block om hela terminer för att ge studenterna möjlighet till mer koncentrerad läsning. VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan bör dock kunna läsas under samma termin. Ska det finnas möjligheter till samläsning av kurser mellan de två inriktningarna och i så fall vilka?
- **Kurser förutom VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan förlagda till institutioner vid andra fakulteter än den utbildningsvetenskapliga**. Det bör utredas om kurser som ej omfattas av VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan kan förläggas till institutioner vid andra fakulteter än den utbildningsvetenskapliga.
- **Generella examina som utbildningarna leder till**. Förslagsvis blir huvudområdet barn- och ungdomsvetenskap. Ett förslag bör presenteras hur studenterna uppnår tillräckligt med poäng i barn- och ungdomsvetenskap för att erhålla en generell examen.
- **Framtagande av förslag till utbildningsplaner**.
- **Förslag till behörighetskriterier för de olika utbildningarna**. Om det finns möjlighet bör det skärpas i jämförelse med dagens behörighetskriterier.
- **Förslag till kursplaner**. Av stor vikt blir hur kurserna ämnesklassificeras. De institutioner som ansvarar för huvudområdena måste vara huvudansvariga för kurserna och ha godkänt kursplaner. Kursmål formuleras som förväntade studieresultat enligt Bologna-modellen. Målen ska vara möjliga att examinera och ska examineras. Examinationen ska garantera studenternas rättssäkerhet. Kurserna ska uppvisa en progression.
- **Kurslitteratur**. Kurslitteratur på andra språk än svenska bör förekomma och internationell forskning ska beaktas. Kurslitteraturen ska hålla god vetenskaplig kvalitet. Primärlitteratur (att skiljas från introduktioner, enklare handböcker och populariseringar etc.) bör utgöra ett viktigt inslag. De fyra övergripande perspektiven – vetenskapligt förhållningssätt, historia, IT och internationalisering – bör inkorporeras i litteraturen på lämpligt sätt.

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig en arbetsgrupp som har kompetenser av skilda slag av relevans för utbildningen.
- Ett nära samarbete med ansvariga för VFU, den utbildningsvetenskapliga kärnan, ämnesdidaktik och de fyra grundläggande perspektiven förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Ett samarbete med koordinatorn för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning och koordinatorn för ämnesdidaktisk forskning rekommenderas.
- Vid behov finns möjlighet att äska medel från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.
- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 30 september 2009. Förslag på utbildningarnas strukturer rapporteras till uppföljningsgruppen senast den 15 maj 2009.

Grundlärare – förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 samt grundskolans årskurs 4–6

Uppdraget till prof. Caroline Liberg är att ta fram underlag för Grundlärare – förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 och Grundlärare – grundskolans årskurs 4–6 vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter.** Här förutsätts en undersökning av villkoren för respektive utbildning med avseende på forskning (att det bedrivs relevant och omfattande forskning i ämnet) och undervisning (att det finns forskarutbildade lärare i tillräcklig utsträckning). (Ämnesdidaktik och VFU bereds av andra utredare.)
- **Utbildningarnas strukturer.** Hur ska de olika delarna VFU, ämnesstudier och den utbildningsvetenskapliga kärnan fördelas inom utbildningen? Av särskild vikt är att beakta vilka delar som läggs på avancerad nivå. Det är eftersträvansvärt att ämneskurserna kan läsas i block om hela terminer för att ge studenterna möjlighet till mer koncentrerad läsning. VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan bör dock kunna läsas under samma termin. Ska det finnas möjligheter till samläsning av kurser mellan de två inriktningarna och i så fall vilka?
- **Kurser förutom VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan förlagda till institutioner vid andra fakulteter än den utbildningsvetenskapliga.** Det bör utredas om kurser som ej omfattas av VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan kan förläggas till institutioner vid andra fakulteter än den utbildningsvetenskapliga.
- **Generella examina som utbildningarna leder till.** Förslagsvis blir huvudområdet didaktik. Ett förslag bör presenteras hur studenterna uppnår tillräckligt med poäng i didaktik för att erhålla en generell examen.
- **Framtagande av förslag till utbildningsplaner.**
- **Förslag till behörighetskriterier för de olika utbildningarna.** Om det finns möjlighet bör det skärpas i jämförelse med dagens behörighetskriterier.
- **Förslag till kursplaner.** Av stor vikt blir hur kurserna ämnesklassificeras. De institutioner som ansvarar för huvudområdena måste vara huvudansvariga för kurserna och ha godkänt kursplaner. Kursmål formuleras som förväntade studieresultat enligt Bologna-modellen. Målen ska vara möjliga att examinera och ska examineras. Examinationen ska garantera studenternas rättssäkerhet. Kurserna ska uppvisa en progression.
- **Kurslitteratur.** Kurslitteratur på andra språk än svenska bör förekomma och internationell forskning ska beaktas. Kurslitteraturen ska hålla god vetenskaplig kvalitet. Primärlitteratur (att skiljas från introduktioner, enklare handböcker och populariseringar etc.) bör utgöra ett viktigt inslag. De fyra övergripande perspektiven – vetenskapligt förhållningssätt, historia, IT och internationalisering – bör inkorporeras i litteraturen på lämpligt sätt.

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig en arbetsgrupp som har kompetenser av skilda slag och som representerar de mest centrala ämnena inom utbildningarna.
- Ett nära samarbete med ansvariga för VFU, den utbildningsvetenskapliga kärnan, ämnesdidaktik och de fyra grundläggande perspektiven förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Ett samarbete med koordinatorn för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning och koordinatorn för ämnesdidaktisk forskning rekommenderas.
- Vid behov finns möjlighet att äska medel från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.
- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 30 september 2009. Förslag på utbildningarnas strukturer och förslag på generella examina rapporteras till uppföljningsgruppen senast den 15 maj 2009.

Ämneslärarutbildning – allmänna ämnen, grundskolans årskurs 7–9 samt gymnasieskolan och vuxenutbildningen

Uppdraget till prof. Donald Broady är att ta fram underlag för Ämneslärarutbildning – allmänna ämnen, grundskolans årskurs 7–9 och Ämneslärarutbildning – allmänna ämnen, gymnasieskolan och vuxenutbildningen vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter på ämnesnivå.** Här förutsätts en undersökning av villkoren för respektive ämne med avseende på framför allt forskning (att det bedrivs relevant och omfattande forskning i ämnet) och undervisning (att det finns forskarutbildade lärare i tillräcklig utsträckning). (Ämnesdidaktik och VFU bereds av andra utredare.)
- **Utbildningarna strukturer.** Hur ska de olika delarna VFU, ämnesstudier och den utbildningsvetenskapliga kärnan fördelas inom utbildningen? Av särskild vikt är att beakta vilka delar som läggs på avancerad nivå. Det är eftersträvansvärt att ämneskurserna läses i block om hela terminer för att kunna samläsas med andra studenter i så stor utsträckning som möjligt. VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan bör dock kunna läsas under samma termin. När kurser samläses bör den nivå som gäller för övriga studenter än lärarstudenter gälla även för lärarstudenter. Detta kommer troligen innebära att mycket av ämnesstudierna kommer att förläggas till grundnivå. Samma krav bör ställas på lärarstudenter som på andra studenter.
- **Generella examina som utbildningarna ska leda till.** Det bör utredas om studenterna ska kunna välja olika spår inom utbildningen där ett spår öppnar för möjligheten att ta ut en magister- eller en masterexamen i undervisningsämnet (eller motsvarande universitetsämne), exempelvis en master i humaniora med inriktning historia, eller en master i matematik.
- **En översyn över i dag aktuella ämneskurser** inom lärarutbildningen med avseende på litteratur på andra språk, god vetenskaplig nivå och progression.
- **Förslag till behörighetskriterier för de olika utbildningarna.** Om det finns möjlighet bör det skärpas i jämförelse med dagens behörighetskriterier.
- **Framtagande av förslag till utbildningsplaner.**

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig en arbetsgrupp som har kompetenser av skilda slag och som representerar de mest centrala fakulteterna inom lärarutbildningen.
- Ett nära samarbete med ansvariga för VFU, den utbildningsvetenskapliga kärnan, ämnesdidaktik och de fyra grundläggande perspektiven förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Ett samarbete med koordinatorn för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning och koordinatorn för ämnesdidaktisk forskning rekommenderas.
- Vid behov finns möjlighet att äska medel från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.
- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 30 september 2009. Förslag på utbildningarnas strukturer rapporteras till uppföljningsgruppen senast den 15 maj 2009.

Ämneslärarutbildning – estetiska och praktiska ämnen

Uppdraget till prof. Sten Dahlstedt är att ta fram underlag för Ämneslärarutbildning – estetiska och praktiska ämnen vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter på ämnesnivå.** Här förutsätts en undersökning av villkoren för respektive ämne med avseende på framför allt forskning (att det bedrivs relevant och omfattande forskning i ämnet) och undervisning (att det finns forskarutbildade lärare i tillräcklig utsträckning). (Ämnesdidaktik och VFU bereds av andra utredare.)
- **Utbildningarna strukturer.** Hur ska de olika delarna VFU, ämnesstudier och den utbildningsvetenskapliga kärnan fördelas inom utbildningen? Av särskild vikt är att beakta vilka delar som läggs på avancerad nivå. Det är eftersträvansvärt att ämneskurserna läses i block om hela terminer för att kunna samläsas med andra studenter i så stor utsträckning som möjligt. VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan bör dock kunna läsas under samma termin. När kurser samläses bör den nivå som gäller för övriga studenter än lärarstudenter gälla även för lärarstudenter. Detta kommer troligen innebära att mycket av ämnesstudierna kommer att förläggas till grundnivå. Samma krav bör ställas på lärarstudenter som på andra studenter.
- **En utredning av nödvändigheten av och möjligheterna till samarbete med andra lärosäten**. Det kommer sannolikt att krävas samarbeten med andra lärosäten för att få till stånd utbildningarna. Det bör således utredas vilka samarbete som kan tänkas krävas och vilka som är möjliga att utveckla.
- **Generella examina som utbildningarna ska leda till.** Det bör utredas vilka ämnen som de generella examina ska tas ut inom.
- **Förslag till behörighetskriterier för de olika utbildningarna.** Om det finns möjlighet bör det skärpas i jämförelse med dagens behörighetskriterier.
- **Framtagande av förslag till utbildningsplaner.**

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig en arbetsgrupp som har kompetenser av skilda slag och som representerar de mest centrala fakulteterna inom lärarutbildningen. Till gruppen bör koordinatorn för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning knytas.
- Ett nära samarbete med ansvariga för VFU, den utbildningsvetenskapliga kärnan, ämnesdidaktik och de fyra grundläggande perspektiven förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Vid behov finns möjlighet att äska medel från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.
- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 30 september 2009. Förslag på utbildningarnas strukturer rapporteras till uppföljningsgruppen senast den 15 maj 2009.

Utbildningsvetenskaplig kärna inom lärarutbildningarna

Uppdraget till prof. Donald Broady (sammankallande), prof. Ann-Carita Evaldsson, och prof. Leif Östman är att ta fram underlag för Utbildningsvetenskaplig kärna inom lärarutbildningarna vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter.** Här förutsätts en undersökning av villkoren för att arrangera kurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan för grundlärare och ämneslärare med avseende på forskning (att det bedrivs relevant och omfattande forskning i ämnet) och undervisning (att det finns forskarutbildade lärare i tillräcklig utsträckning). Särskilt viktigt är att de institutioner som pekas ut som ansvariga för kurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan otvetydigt uppfyller kravet på omfattande och relevant forskning inom området.
- **Förslag till behörighetskriterier för kurserna.** Om det finns möjlighet bör det skärpas i jämförelse med dagens behörighetskriterier.
- **Förslag till kursplaner.** Av stor vikt blir hur kurserna ämnesklassificeras. De institutioner som ansvarar för huvudområdena måste vara huvudansvariga för kurserna och ha godkänt kursplaner. Kursmål formuleras som förväntade studieresultat enligt Bologna-modellen. Målen ska vara möjliga att examinera och ska examineras. Examinationen ska garantera studenternas rättssäkerhet.
- **Kurslitteratur.** Kurslitteratur på andra språk än svenska bör förekomma och internationell forskning ska beaktas. Kurslitteraturen ska hålla god vetenskaplig kvalitet. Primärlitteratur (att skiljas från introduktioner, enklare handböcker och populariseringar etc.) bör utgöra ett viktigt inslag. De fyra övergripande perspektiven – vetenskapligt förhållningssätt, historia, IT och internationalisering – bör inkorporeras i litteraturen på lämpligt sätt.

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig en arbetsgrupp som har kompetenser av skilda slag och som representerar centrala fakulteterna inom lärarutbildningen. Till gruppen bör koordinatorn för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning knytas.
- Ett nära samarbete med ansvarig för de fyra grundläggande perspektiven förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Vid behov finns möjlighet att äska medel från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.
- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 15 maj 2009.

Verksamhetsförlagd utbildning inom lärarutbildningarna

Uppdraget till prefekt Synnöve Prage är att ta fram underlag för Verksamhetsförlagd utbildning inom lärarutbildningarna vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter.** Här förutsätts en undersökning av villkoren för att arrangera Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom lärarutbildningarna vid Uppsala universitet med avseende på forskning (att det bedrivs relevant forskning) och undervisning (att det finns både lärare med aktuell undervisningserfarenhet och lärare med forskarutbildning i tillräcklig utsträckning). Av särskild vikt är att garantera att besök sker i samband med VFU. (Ämnesdidaktik behandlas av annan utredare.)
- **Förslag till organisation.** Förslag på hur en nämnd för VFU ska organiseras. Undersökning av möjligheter av uppbyggande av system av fältskolor. En central aspekt är att ta fram underlag som visar på möjliga volymer av VFU inom de olika utbildningarna. Det går att förutse ett omfattande tryck på platser inom årskurs 7-9 och gymnasieskolan och det bör undersökas hur detta behov ska kunna mötas utan att utvidga det geografiska området alltför mycket. Det bör undersökas om VFU-platser kan ordnas dels vid fristående skolor och förskolor, dels inom andra organisationer än skola och barnomsorg.
- **Förslag till behörighetskriterier för kurserna.** Om det finns möjlighet bör det skärpas i jämförelse med dagens behörighetskriterier.
- **Förslag till kursplaner.** Av stor vikt blir hur kurserna ämnesklassificeras. De institutioner som ansvarar för huvudområdena måste vara huvudansvariga för kurserna och ha godkänt kursplaner. Kursmål formuleras som förväntade studieresultat enligt Bologna-modellen. Målen ska vara möjliga att examinera och ska examineras. Examinationen ska garantera studenternas rättssäkerhet. Kurserna ska uppvisa en progression.
- **Kurslitteratur.** Kurslitteratur på andra språk än svenska bör förekomma och internationell forskning ska beaktas. Kurslitteraturen ska hålla god vetenskaplig kvalitet. Primärlitteratur (att skiljas från introduktioner, enklare handböcker och populariseringar etc.) bör utgöra ett viktigt inslag. De fyra övergripande perspektiven – vetenskapligt förhållningssätt, historia, IT och internationalisering – bör inkorporeras i litteraturen på lämpligt sätt.

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig en arbetsgrupp som har kompetenser av skilda slag. Viktigt att såväl kommuner och friskolor som forskare med relevant kompetens finns företrädda. Även företrädare för ämnesinstitutionerna vid andra fakulteter än den utbildningsvetenskapliga bör ingå i gruppen.
- Ett nära samarbete med utredare med ansvar för de olika lärarutbildningarna och för ämnesdidaktiken förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Ett samarbete med koordinatorn för ämnesdidaktisk forskning rekommenderas.
- Vid behov kan medel äskas från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.
- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 30 september 2009.

Ämnesdidaktik inom lärarutbildningarna

Uppdraget till prof. Leif Östman är att ta fram underlag för Ämnesdidaktik inom lärarutbildningarna vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter.** Här förutsätts en undersökning av villkoren för att arrangera lärarutbildningarna vid Uppsala universitet med avseende på ämnesdidaktik (att det finns ämnesdidaktisk kompetens och forskning). Av speciell vikt är att undersöka de ämnesdidaktiska förutsättningarna för Grundlärare med inriktning mot årskurs 4-6; utredningen konstaterar att ämnesdidaktiken för dessa åldrar försummats under de senaste två decennierna.
- **Underlag för ansökan om ämnesdidaktiska centra.** Analysera möjligheterna till ansökningar av ämnesdidaktiska centra och utarbetande av underlag för ansökan.
- **Ta fram förslag på hur ämnesdidaktiken kan förstärkas vid Uppsala universitet.**

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig en arbetsgrupp som har kompetenser av skilda slag och som representerar centrala fakulteterna inom lärarutbildningen. Till gruppen bör koordinatorn för ämnesdidaktisk forskning knytas.
- Ett nära samarbete med utredare med ansvar för de olika lärarutbildningarna och för verksamhetsförlagd utbildning förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Vid behov finns möjlighet att äska medel från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.
- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 30 september 2009. Underlag för ansökan om ämnesdidaktiska centra lämnas in till uppföljningsgruppen senast den 15 maj 2009.

De fyra övergripande perspektiven inom lärarutbildningarna

Uppdraget till prefekt Finn Calander är att ta fram underlag för de fyra övergripande perspektiven inom lärarutbildningarna vid Uppsala universitet med utgångspunkt i de förslag som presenterats i En hållbar lärarutbildning.

Följande punkter ska utredas och beredas:

- **Underlag för ansökan om examensrätter.** Här förutsätts en undersökning av villkoren för att inkorporera de fyra övergripande perspektiven i lärarutbildningarna vid Uppsala universitet. Vilka kompetenser finns vad gäller forskningsbasering, internationalisering, historiska perspektiv och informations- och kommunikationsteknologi vid universitetet och hur ska dessa tillvaratas inom lärarutbildningen?
- **Ta fram förslag på hur de övergripande perspektiven ska implementeras i kurserna.** Detta bör omfatta dels en plan för hur de enskilda kurserna präglas av de övergripande perspektiven, dels en sammanställning över progression och överordnad struktur för respektive perspektiv inom hela utbildningarna.
- **Ta fram förslag på hur internationaliseringen kan stärkas inom lärarutbildningen.** Här avses frågor som utbildningarnas upplägga, specifika satsningar för att öka det internationella utbudet, kurser på andra språk än svenska, uppmuntran av lärare och forskare att vistas utomlands och odla internationella kontakter.
- **Ta fram förslag på hur IKT kan ges en starkare ställning inom lärarutbildningen.** Frågor som Vilka utbildningssatsningar krävs? Vilka infrastrukturella insatser är nödvändiga? Vilka systemlösningar är mest ändamålsenliga? bör utredas.
- **Ta fram förslag på hur forskningens ställning inom lärarutbildningen kan stärkas?** Hur ska andelen disputerade lärare kunna höjas? Hur ska forskning kunna garanteras i tjänster? Hur ska stöd för forskning förstärkas?
- **Ta fram förslag på hur historiska perspektiv kan ges en starkare ställning inom lärarutbildningen.** Var finns goda kompetenser som bör nyttjas i lärarutbildningarna? Vilka kompetenser behöver stärkas? Hur ska detta ske?

Arbetssätt

- För arbetet knyta till sig arbetsgrupper inom Internationalisering, IT och historiska perspektiv som har kompetenser av skilda slag. Viktigt är att företrädare för ämnesinstitutioner med relevant forskning vid andra fakulteter än den utbildningsvetenskapliga ingår i grupperna.
- Ett nära samarbete med utredare med ansvar för de olika lärarutbildningarna, för VFU och för ämnesdidaktiken förutsätts. Ett möte med övriga utredare per månad är planerat.
- Ett samarbete med koordinatorn för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning och koordinatorn för ämnesdidaktisk forskning rekommenderas.
- Vid behov finns möjlighet att äska medel från Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för utredningsuppdrag.

- Rapport och underlag till uppföljningsgruppen senast den 30 september 2009. Förslag på hur de övergripande perspektiven ska implementeras i lärarutbildningarna lämnas in till uppföljningsgruppen senast den 15 maj 2009.